De heks van het Colenbargerbroek

N.W. van Diemen de Jel

bron
N.W. van Diemen de Jel, *De heks van het Colenbargerbroek*. Met illustraties van J.C. Braakensiek. N.V. Uitgevers My J.H. Kok, Kampen 1929

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/diem001heks01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

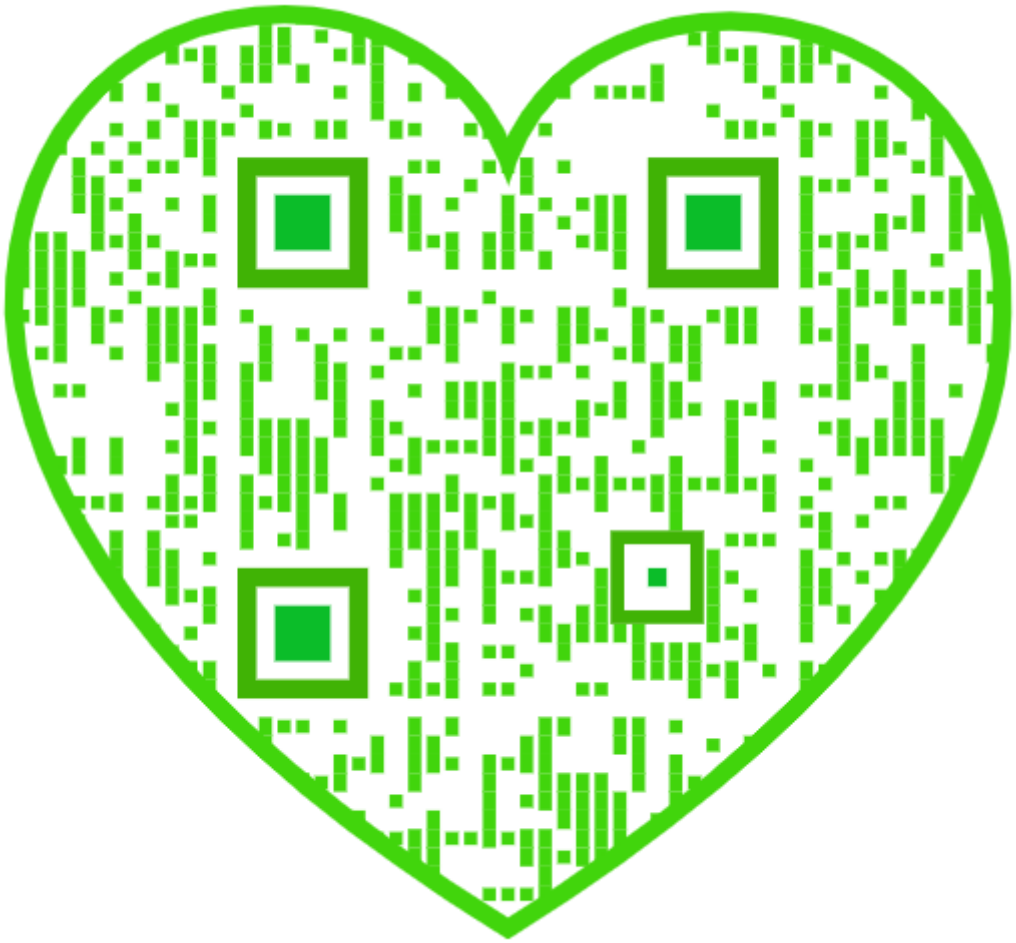

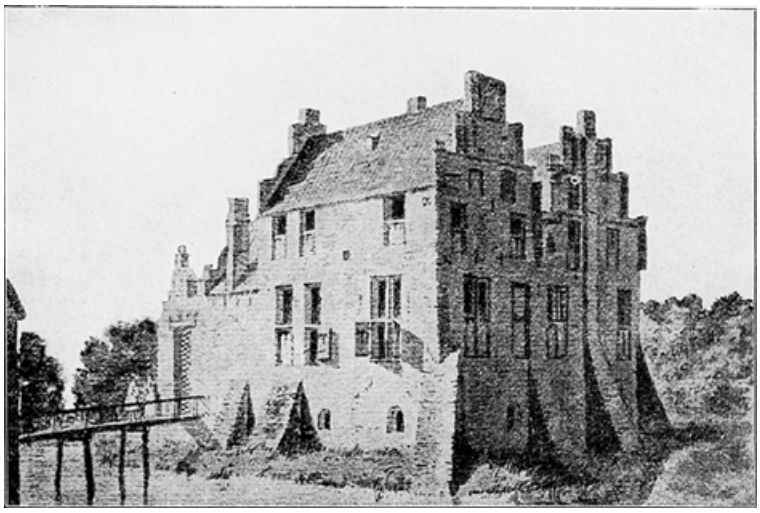

HUIZE WALYEN
Naar een teekening van C. Pronk. Anno 1729.

Woord Vooraf.

ALVORENS dit manuscript den Uitgever toe te vertrouwen, acht ik het mij een plicht hulde te brengen aan den scherpen speurzin, het liefdevol zoeken, door den heer B. Stegeman, schrijver van 'Het oude Kerspel Winterswijk', bij zijn arbeid aan den dag gelegd.

De lezing van bovengenoemd werk, waarin zelfs de droogste opsomming nog van een innige liefde spreekt voor den geboortegrond en het stamvolk van den geachten schrijver, heeft mij geïnspireerd van dit land en van dezen stam te vertellen, zooals het zich gedroeg nu ongeveer twee en een halve eeuw geleden.

De Heerlijkheid Breedevoort, of zooals 't in oude stukken heet 'Brevorde', soms ook 'Breforth', ontstond in lang verloopen eeuwen om een versterkte plaats, gebouwd op een kleine verheffing midden in de broekgronden, die de Slinger- of Aaltensche beek links en rechts verzelden. 't Was de plaats, waar de beek en 't broek konden worden doorgetrokken, 'n 'voorde' dus.

Van uit die kleine veste werden de dorpen Dynsperloe, Aelten en Wenterswick bestierd, eerst door den Bezitter der versterkte plaats zelf, spoedig door zijn plaatsvervanger, den Drost.

Maar deze laatste hield zich dikwijls ver van dit afgelegen land en liet zijn werk over aan een derde, den Onder-Drost of Verwalter-Drost, kortaf door de bevolking Verwalter genoemd.

Deze werd bijgestaan door 'n Landschrijver en in de dorpen door Voogden en Onder-Voogden, d.z. burgemeesters.

Bij de lezing van het lijvige boekwerk van den heer B. Stegeman komt men diep onder den indruk van de slaafsche onderworpenheid en afhankelijkheid der bewoners der vroegere Heerlijkheid.

Men vraagt zich al lezende af: 'Was het in die jaren ook nog zoo? Heeft de schrijver van 'Het oude Kerspel Winterswijk' zich geen vijf, zes eeuwen vergist?'

Het blijkt van niet. De authentieke stukken zijn er om te bewijzen, dat in de eeuw, toen Holland door gansch de wereld reeds grooten roem had om de persoonlijke vrijheid en onafhankelijkheid zijner bewoners, de Heerlijkheid Brevorde nog bestuurd werd volgens z.g. protocollen, die slechts beteekenis hadden door de eigen- en hofhoorigheid van het grootste deel der bevolking.

Die bevolking was vooral in die dagen ver van talrijk en de levensvoorwaarden waren zwaar en moeilijk; de bodem, die 't volk voeden moest, blonk niet uit door vruchtbaarheid. De menigvuldige oorlogen der gewesten onderling, die van de Republiek der Geunieerde Gewesten later, gingen steeds als een zware plaag over deze streek en als er na veel ellende eindelijk weer eens een tijd van verademing kwam, dan zat daar in Breedevoort de man, die met zijn helpers het volk herinnerde dat 't slechts eigen- of hofhoorig was: de lasten werden vernieuwd.

Menige Drost, of Onder-Drost staat in de Heerlijkheids-annalen met 'n zwarte kool geteekend. Zelfs is er een enkele, wiens naam thans nog in den volksmond als 'n ware boeman voortleeft.

In 1612 kwam de Heerlijkheid in 't bezit van de Oranjes, en in den tijd, waarin dit verhaal speelt, was de beroemde Stadhouder Willem III er de bezitter van.

Het valt sterk te betwijfelen of de Koning-Stadhouder zich wel veel heeft ingelaten met dit gebied. Zijne Hoogheid had wel andere 'besognes' en hij liet 'het kleine werk' gaarne over aan zijn vertegenwoordiger!

Omstreeks 1680 trad als zoodanig op Christiaan Carel van Lintelo. Deze Drost achtte de Geldersche hoofdstad blijkbaar verkieslijker als woonplaats dan de kleine, geïsoleerde vesting Brevorde.

Mogelijk ook waren hem meerdere functies toebetrouwd, zoodat Arnhem de voor hem aangewezen plaats was.

Voor hem trad nu op Heer Rutger Keyser als Onder- of Verwalter-Drost.

Naast hem vinden we in dien tijd als 'stadhouder' van Breedevoort de in dit verhaal genoemde Landschrijver en Voogd Tieleman ten Hage, en als 'bode van 't Ambtshuis' Cleyn.

Met de hierachter genoemde Voogden en Onder-Voogden beheerden ze stad, dorp en platteland, en dat de Onder-Drost daarhij wel eens al te veel aan zijn persoonlijke belangen dacht, bewijst vooral het beleg van 't kasteel Walijen.

De Onder-Drost achtte zich tot alles gerechtigd! Toch zien we in die dagen zoo nu en dan 't verzet wakker worden, nog wel niet van de diepst onderliggenden, maar dan toch van wie reeds tot een zekere vrijheid en onafhankelijkheid waren gekomen: de Kasteelbewoner, de Tegener, de Scholte.

Voor de grondige herziening van de eeuwenoude bestuurswijze was evenwel 'n revolutie noodig. Toen - in 1795 - stortte het krakende plots in, scheurden de hier en daar reeds rafelende banden en 'n nieuwe tijd van ongekende vrijheid was aangebroken.

Niet langer behoorde de eigen*hoorige meer als 'n stuk vee aan den heer daar ginds ver. Niet langer meer maakte de* hof*hoorige een deel uit van den grond, die hem voedde, gelijk de grashalm die er op groeide. Niet langer werd hij met dien grond verkocht, verpand, vergeven, geruild. Hij was vrij, kon gaan en staan waar hij wilde.*

Weg, plotseling weg waren al die ou*de verplichtingen bij 'belmundigheid', 'n huwelijk boven of beneden zijn stand; weg de lasten bij overlijden, de lasten van de Voer- en Wagendiensten, van de Herfst- en Meibeden, de Lijfdiensten, 't Sagenspieden, 't Panddrijven, 't Hofholtsgeld, de Rente van het honderdste ei, het Hondengeholt, de Vastenavondhoenders, het Rentmeesterschap der Granen, de Tient-Rogge, de Geldrente, Voogdgelden enz. enz.*

Wie hierin meer belang stelt, leze 'Het oude Kerspel Winterswijk'.

En nu, de romancier is met de pen, wat de decorateur is met 't penseel. Hij grijpt zijn motief, verschikt, vult aan, verijlt, hij doet,

wat 'n geestig Fransch auteur aldus uitdrukte: 'Je donne la vérité variée, mais c'est de la vérité vraie que je donne."[1)]

Ten slotte een enkele opmerking.

Waar in dit verhaal de handelende personen 't woord voeren, is hun de taal van onze dagen in den mond gelegd.

Kòn 't ook anders?

Wie zou lust hebben zich 't hoofd te vermoeien met 'n verouderd, voor de meeste lezers onverstaanbaar dialect?

En dan, de schrijver zou zeker tekortschieten, indien hij poogde zoo antiek te zijn.

v. D. d. J.

Winterswijk, Juli 1928.

1) Ik geef de waarheid gewijzigd, maar het is van de werkelijke waarheid, dat ik ze geef.

Hoofdstuk I.
Een kind der eigenhoorigen.

WEEMOEDIG staarde Cathe's[1] Gertrude in diep gepeins over de jonge, ijle haag, die het hofken van het keuterboerderijtje harer ouders omgaf en in de gitdonkere oogen van het meisje lag een droom.

Alles om 'r heen droomde....

Er hing iets van een droomgedachte in de dampige najaarszwoelte en in den matten namiddagzonneschijn.

De kleine boerenbehuizing van de Veneking-Cathe,[2] niet meer dan 'n hut met haar lage, grauw rieten dak en groezel-gele wanden van twijg en leem, leek zich slaperig te hebben neergevlijd in de schaduw van een groep knoestige eiken, die, een en al droomerige roerloosheid, hun breede kruinen in de doorzonde nevellucht uitbreidden.

Het oneffen weideken, zijlings van de haag waar Gertrude stond, deed of 't in zware moeheid wou afglijden naar de moerassen van het ruige Colenbargerveen, westwaarts van het dorp Wenterswick. En op een groen weidebultje dicht bij het huis, in de schim van een ouden berk, lagen twee schapen en een rood-bont koetje, de gansche veestapel van 't Cathe, met loomerig kaakbeweeg te herkauwen. Vlak naast deze op een grasloos, zandig plekje, kroelde lusteloos een dozijn hennen, zonder de droomstilte zelfs door 'n vredig geklok te breken.

1) Een Cathe, of kate = een hut. Cathe's Gertrude = Gertrude, die de hut bewoont.
2) Veneking-Cathe = hut, gebouwd op grond van de boerderij het Veneking.

Alles droomde rondom, schoon 't Gertrude niet opviel.

Voor haar uit, naar den kant der bosschen van de bouwplaats 't Veneking, dommelde het heideveld onder 'n doorzichtige sprei van mat-gouden herfstdampen. Maar 't meisje zag er niets van. Ze droomde voor zichzelf.

Haar starende blik bleef op één punt gericht en scheen te willen indringen in de diepe donkerte van de majestueuse woudpoort, vol geheimnissen, waarin het smalle voetpad zich verloor, dat van haar woning naar de Venekingbosschen kronkelde en dwars daar door verder voerde naar den grooten zandweg, die 't dorp Wenterswick met de veste van Brevorde verbond.

Zooals Gertrude daar stond, duidde de sobere kleeding haar geheel als een kind uit de streek: het lange, grauwe jak van zelf gewonnen vlas, de ruw-wollen rok uit de vacht van eigen schapen vervaardigd, de groote wilgen holsblokken aan haar overigens onbekleede voeten, de nauw-sluitende geel-linnen muts, dat alles was zooals het gemeene vrouwvolk in de Heerlijkheid Brevorde en in heel het oude Hameland het voor ongeveer twee en 'n halve eeuw en tal van jaren daarna nog droeg.

Maar die donkere gelaatskleur met dien diep-rooden blos der wangen, waaronder een zon scheen te gloeien, dat ravenzwarte haar, die strak gelijnde wenkbrauwen en bovenal dat ongewild zelfbewuste in de opgerichte houding; dit alles tezaam eischte een anderen omgeef, een klaar-blauwen hemel met een brandende zon, een ijle nevellooze lucht, een altijd groenend, bloeiend landschap en een ras, sterk van durf, ondernemend, ongeknecht en onwillig een juk te dragen.

Plots schudde Gertrude heftig haar hoofd en er glansde voor een oogenblik een hoog genieten in haar gitoogen.

‘Neen,’ zei ze zacht tot zichzelf, ‘hij is geen bedrieger.... Of zou hij....?’

Nog bleef ze staren naar de verre donkere woudpoort, die zoo even het voorwerp van haar blijde hoop, maar tevens van haar bitteren twijfel, aan haar blik had onttrokken. Zij staarde en peinsde en haar hart was vervuld van vreugdige, maar ook van pijnende

gedachten. Neen, 't leek al te mooi, al te hoog. Een zoon der Kreylhorst's uit het dorp ginds, een vrije, gansch vrij van alle schot en lot, zoo één zou uit ware min de oogen op haar slaan, op háár, de hofhoorige, neen erger nog: de eigenhoorige van het Huis Brevorde?

En toch had hij 't gezegd zoo even. Ja, hij had 't haar bijna bezworen, vast en zeker. En zij had hem stroef afgewezen, omdat ze hem wantrouwde, omdat ze.... omdat ze het een onmogelijkheid achtte. Ja, onmogelijk was 't. Was hij al niet een man in de heerlijke volle kracht van bijna dertig jaar? En zij nauwlijks achttien.

Neen 't kòn niet!

En dan, was Bernt Kreylhorst niet 't kind van de rijke koopmansweduwe, die overal door de gansche Heerlijkheid, in Dinxper, Aelten en Wenterswick het eigen-gereed linnen van de hoorige boeren opkocht, om 't dan gebleekt naar, ja wist zij waarheen, te doen vervoeren? En was Bernt niet verwant aan heer Everwijn Wassenbergh, den hoofd-voogd van 't dorp?[1)]

Neen 't was onmogelijk. Bernt kòn geen waarheid gesproken hebben. Hoe zou 't kunnen?.... Zij, de dochter van den soms zoo losbolligen, den hoorigen Arnt op den Cathe, zij....? Onwillekeurig ging er 'n rilling door de rijzige meisjesgestalte.

‘Een dochter? Ik een dochter van Arnt op den Cathe?’ brandde het op haar hart.

Neen, ze wist beter! Al had nooit iemand het haar gezegd, rechtstreeks gezegd!

Neen, ze wist 't wel beter!

‘Papekind!’ had de oude boer van 't Veneking haar eens in een nijdige bui gescholden, ‘goor papekind, ga waar je vandaan bent gekomen!’

Ze was toen, na eindeloos zwerven, nog maar pas hier met haar ouders.... de hut was nog niet eens heelemaal klaar geweest. De boer wilde hen werkelijk toen al weer opjagen.... Dat was wel te begrijpen, want hij wou haar als meid voor zich laten werken,

1) Voogd = burgemeester.

en dat stond moeder niet toe.... Maar waarom hij haar papekind schold.... ze had het toen niet begrepen.... doch langzamerhand was haar veel duidelijk geworden.... Veel had ze door nadenken begrepen.... meer nog had ze opgevangen zoo te hooi en te gras in die paar jaren, sedert ze op het Cathe woonde. Neen, Arnt ten Cathe, zooals men 'm hier noemde, kòn haar vader niet zijn, al gaf ze hem dan ook zelf dien naam.... Als ze alles goed overdacht, dan kon hij niet meer dan 'n dienstman van 'r moeder zijn, die haar had te gehoorzamen,.... 'n dienstman, ja.... maar dan zou 'r moeder 'n vrijgeborene....? Neen, zoo was 't toch ook niet. Een eigenhoorige was ze; één die 'r geboortegrond eens ontvluchtte en nu eindelijk weer vol heimwee was teruggekeerd. Dat tenminste had ze begrepen - neen, niet van haar moeder, want die praatte nooit over vroeger - maar van 'r vader had ze 't, als die bijwijlen door drank beneveld uit 't dorp thuiskwam.... Maar wie ze dan zelf toch wel was?.... Ze stond voor een raadsel, dat vooral den laatsten tijd in haar met onweerstaanbaren drang om een antwoord riep..... ‘papekind,’ had de Veneking-boer gezegd, ‘papekind’....

Neen, 't was maar goed, dat ze Bernt kort en goed had afgewezen, dat ze 'r ooren gestopt had voor z'n vleiende woorden en dat ze niet langer geblikt had in z'n klare blauwe oogen, hoe eerlijk haar die ook hadden aangezien. Neen, 't was maar goed: papekind....!

Opeens werd ze in haar gepeins gestoord. Ze hoorde gerucht in de verte. Schichtig wendde ze 't hoofd naar den kant, vanwaar het geluid kwam. Ginds, in de richting van het broek, achter het lage houtgewas van wat els en berk, moesten menschen zijn. Ze kon duidelijk stemmen onderscheiden. Zou het vader of moeder zijn?.... Neen, dat kon niet. Moeder kon nu nauwelijks in 't dorp zijn. En vader.... De boer van 't Veneking liet 't volk niet zoo spoedig gaan, als hij het eenmaal op zijn plaats aan 't werk had gezet. En dan, de weg van 't Veneking liep toch niet langs den drassen, bijna onbegaanbaren venekant.

Plots schrok Gertrude op, stoof ze een paar schreden achteruit.

Als een zucht vlood daar een reebok langs de hofhaag, dwars het weideke over.

De kippen fladderden kakelend uit 'r zandnest, de rood-bonte sprong half wild geworden van 'r grasbultje op en zette met rechtachteruit gestoken staart den reebok na, maar reeds zweefde het rappe dier luchtig als een ademtocht over het hooge roggekampje, waar achter het in 'n ommezien was verdwenen.

'Hè!' bewonderde Gertrude, 'als 'n windeke zoo licht!'

Maar nauwelijks was 't haar ontsnapt, of een nieuw tooneel boeide haar aandacht. Dwars tusschen de hooge eiken door kwamen, de beschuimde tongen ver uit de open muilen hangend, drie brakken in razende vaart op 't Cathe-weideke aangerend. De kippen stoven vleugelfladderend hèr en dèr, maar de magere rood-bonte zette zich plots schrap, den spierigen nek gebogen, de gekromde horens tot stooten gereed.

Doch 't vermeende gevaar keerde even snel als 't gekomen was.

Daar slierde een schrille fluittoon door de dampige lucht.

De honden stonden stil, onwillig. Ze staken snuivend hun natte neuzen in de lucht en wendden den kop zijwaarts, vanwaar 't geluid was gekomen.

Nog 'n keer, heller nog snerpte de fluit.

Toen keerden de hijgende dieren zich om en zochten hun meester.

'Jagers!' prevelde Gertrude, en ze wilde naar binnen gaan. ''t Konden wel ruwe gasten wezen, Scholteknapen[1)], die 't veld afdreven naar wild, of dienstmannen van 't Ambtshuis[2)], uit Brevorde.'

Maar voor ze de lage deur van 'r woning had opengestooten, dreunde achter haar de hoefslag van rijdieren.

Haastig zag ze om, scherp, onderkennend.

1) Scholten: bewoners van sommige groote boerderijen, die hoewel zelf hofhoorig onder de Heerlijkheid Brevorde, toch ook een zeker toezicht hadden op de kleine boeren en in sommige gevallen zitting hadden bij de rechtspraak.
2) Woning van den Onder-Drost of Verwalter te Breedevoort. De eigenlijke Drost zelf, de heer van Lintelo, woonde omstreeks 1680 te Arnhem.

Drie ruiters naderden in bedaarden draf en om hen heen sprongen de drie brakken van zoo even.

‘Heer Keizer, de Verwalter!’[1] zei Gertrude, de wenkbrauwen ontevreden fronsend.

Alsof ze niets gezien had, trad ze de woning binnen en liet de deur achter zich dicht vallen. 't Was er leeg en stil in de armelijke ruimte van 't ‘openhuis’[2].

De namiddagzon wierp breede, wazige lichtgulpen door de groene ruitjes van het kleine raam. Ze kleurde den leemen vloer geelgrijs en licht-blauw en ze verfde het kale hout van bedbetimmering en kast met onzegbare, warme tinten. Maar het achterste gedeelte van het vertrek, waar het vee gestald werd, en de weinige landbouwgereedschappen een plaats vonden, bleef in 't halfdonker. Tot zoo ver konden de zonnestralen niet doordringen.

Gertrude boog zich op een knie bij den vuurkuil midden in het vertrek, greep de ijzeren blaaspijp, rakelde met 't eene eind wat zachtgloeiende kooltjes hout uit de asch op, wierp er wat twijgen bij en begon door de ijzeren pijp op de glorende kolen te blazen. Vonkende sterretjes spatten links en rechts. De twijgen gloeiden aan en een dikke walm van grijze rook wolkte op, dreef breed uit en vulde, zoekende naar een uitweg, heel de ruimte. De vuile smook prikkelde zoo fel in Gertrudes oogen, dat er tranen uit schoten, maar ze bleef volhardend blazen, tot opeens de vlammen uitsloegen.

't Meisje rees op en schoof met den voet wat dikkere stukken hout, die er lagen, in den vuurput.

Juist wilde ze den zwart-besmookten waterketel boven het aanwakkerend vuur in den driepoot hangen, toen de hutdeur met een bons openvloog.

1) Verwalter = waarnemend; verkorting in den volksmond van Verwalter-Drost = Onder-Drost.

   Sedert 1612 behoorde de Heerlijkheid Breedevoort, waaronder Winterswijk, Aalten en Dinxperloo ressorteerden, aan de Prinsen van Oranje. Zij lieten het besturen door een Drost en een Onder-Drost, een Land-schrijver en enkele autoriteiten van lagere orde.

2) Openhuis of los-hoes = woonvertrek en stalling aan elkaar zonder afscheiding.

Gertrude schrok op. Haastig zette ze den waterketel neer.

Daar stond de Onder-Drost in de deuropening, een tiental schreden achter hem de tweede ruiter, Voogd Tieleman ten Hage. Gertrude herkende hem. Zijlings van de haag zag ze den derde, blijkbaar een dienstman, die de paarden vasthield.

‘Hei daar, deerne!’ klonk het hoog-gebiedend, ‘waarom ging je naar binnen? Had je niet kunnen wachten tot ik hier was?’

Voor het meisje een antwoord op een dier vragen had gevonden bulderde de Onder-Drost verder: ‘Kom eens uit je rookhol! Denk je dat ik stikken wil!’ Meteen verliet hij de deuropening en trad op zijn gezel toe.

‘Nou, nou, heer Voogd van Brevorde’, viel hij uit, minachtend z'n neus ophalend, ‘als jij daar met je amechtige borst een kwartier in dat zwijnenhok moest toeven, dan konden ze wel beginnen met een hoekje voor je in orde te maken naast het knekelhuis.’ De heer Tieleman ten Hage, Voogd van de stad Brevorde, lachte flauwtjes en haalde lang en diep adem, als wilde hij toonen, dat 't met die amechtige borst van hem nog al schikte. Maar door deze krachtige beweging schoot hij in een blaffende hoestbui.

‘Ha, ha, ha!’ lachte de Onder-Drost. ‘Ha, ha, ha! Heeft de smook je al te pakken, als je ze op een mijl afstands ziet? Ha, ha, ha! die bui kost je een pot borststroop, goede man!’

De Brevordsche Voogd deed wat hij kon om z'n hoesten te bedwingen, en zonder de opmerkingen van den heer Keyser over z'n amechtige borst te beantwoorden, zei hij, elk woord door een moeilijken kuch afbrekend: ‘Daar.... is.... de.... deerne, ... heer Ver.... walter!’ Tegelijk wees hij met z'n rijzweep naar de hutdeur.

De Onder-Drost keerde zich haastig om en opende reeds den mond om op z'n gewone ruwe manier tegen 'n dochter van het door hem geminachte hoorige volk uit te vallen, maar de woorden bestierven op zijn lippen.

In de smalle deuropening, fantastisch verlicht door het rossige haardvuur, stond Gertrude, onbeweeglijk, trotsch, rechtop. De blos harer wangen en de tint van haar slapen waren door het

inspannend blazen in 't vuur nog donkerder dan gewoonlijk, en haar gitoogen schitterden ongemeen door den naprikkel van den rook.

‘Bij de glorie van onzen heer Stadhouder,’ borst de Onder-Drost eindelijk uit. ‘Wat 'n zwartpit en wat 'n schoon kind is dat!’

Even trilden Gertrudes lange zwarte wimpers, even gleed er een trek van weerzin over haar strakke gelaat. Overigens bleef ze onbewogen en staarde den Onder-Drost schijnbaar kalm in de borstelig-overwelfde oogen.

De bloeiende verschijning van het meisje, haar zelfbewuste houding bovenal, waren den Verwalter zoo buiten den regel, dat 't hem een oogenblik uit zijn gewonen doen sloeg en hij niet onmiddellijk wist, wat meer te zeggen. Hij plukte met de volle vuist in z'n rossigen baard, knipte 'n paar maal z'n dikke oogleden dicht, als kon hij den rustig-kalmen blik van 't meisje niet verdragen. Toen opeens zich tot Tieleman ten Hage keerend vroeg hij: ‘Zeg eens, heer Voogd, wist jij, dat de Heerlijkheid van onzen genadigen Stadhouder ook al zigeuners herbergde? En dan nog wel van zoo'n treffelijk soort?’

‘Ik kom hier nooit, heer Verwalter,’ verontschuldigde zich de Voogd. ‘U zegt immers, dat we in de buurtschap Correlo zijn, en Correlo behoort onder het Kerspel Wenterswick en niet onder Brevorde, waar ik als Voogd 't dagelijksch bestuur heb.’

‘Zoo ja!’ stemde de Onder-Drost toe, ‘je hebt gelijk.’

‘Zeg eens, deerne’, wendde hij zich weer tot Gertrude, zijn ruwen, harden spreektoon hernemend, ‘met hoeveel man ben jullie, en wanneer ben je hier in de Heerlijkheid gekomen?’

Zonder een der beide vragen te beantwoorden, zei Gertrude: ‘Ik ben geen zigeunerin, heer Verwalter!’

Dat bescheid klonk vast, verre van onderworpen, zoo heel anders als de Onder-Drost het van het gemeene volk gewoon was. En toch was de toon niet onbehouwen, integendeel, er lag iets zangerigs in het stemgeluid, iets van den jodel uit het bergenland der Zuidelijke Alpen.

't Trof den Onder-Drost.

‘Ben jij dan geen heiden?’ vroeg hij verbaasd.

‘Neen, heer Verwalter!’ luidde kortaf, met een sterk Westfaalsch accent, het antwoord en Gertrude rechtte zich nog meer.

‘Waar hoor je dan thuis?’

‘Hier, heer!’

‘Hier? En woon je dan alleen in dit krot?’

‘Neen!’ schudde Gertrude 'r hoofd en verklarend deed ze er bij: ‘U is hier aan 't Veneking-Cathe. Vader en moeder zullen zoo aanstonds wel thuis komen. Moeder is naar 't dorp voor boodschappen en vader is naar 't Veneking om den boer bij 't dorschen te helpen.’

Bij de laatste woorden nikte 't meisje met haar hoofd in de richting, waar genoemde bouwplaats achter de bosschen verscholen lag.

‘Is dat hier vlak bij?’ vroeg de Onder-Drost, minder bruut.

‘Jawel heer, 'n paar duizend tred dien kant uit,’ antwoordde Gertrude, nu met de hand de plaats aanduidend van 't Veneking.

‘Ha zoo, heer Voogd,’ viel de Onder-Drost uit, terwijl hij zich tot Tieleman wendde, ‘ha zoo, heer Voogd, ik heb dan toch daar straks wel gelijk gehad, dat we niet achter de palen van Ligtenvorde verdwaald waren, want 't Veneking ligt in het Wenterswicksche.’

‘U kent 't land hier beter dan ik, heer Verwalter,’ prees de Voogd.

‘Dat zal wel,’ stemde deze toe, ‘maar op deze plek weet ik niet ooit eer te zijn geweest.’

‘En nu wou u misschien hier wel blijven?’ waagde de Voogd te veronderstellen, terwijl hij een schuinschen blik naar Gertrude wierp.

‘Ha, ha, ha!’ lachte de Onder-Drost, van den Voogd naar 't meisje en van haar naar den Voogd kijkend. ‘Ha, ha, ha. Geen kwaad gezelschap.’

Gertrude wendde zich bij 't hooren van deze woorden snel om en ging de hut binnen.

De rook was grootendeels verdwenen; had een uitweg gevonden door de deuropening en de vele kieren en reten der leemen muren. 't Vuur brandde nu met glanzende blauwe en gele vlammen.

't Meisje greep den waterketel, die ze in 'r gehaastheid naast den vuurput had neergezet en hing 'm in den driepoot boven de vlammen. Toen keek ze de vreemd verlichte ruimte rond, zoekend naar iets, waarmede ze bezig kon zijn.

Daar viel 'r oog op de twee spinnewielen, dat van haar moeder en dat van haar. Maar ze stonden vlak voor 't kleine raam, en omdat ze zich aan 't oog van de ruiters wilde onttrekken, wou ze niet op 'r gewone spinneplaats gaan zitten.

Juist had ze haar spinnewiel opgevat om het naar 't midden van 't vertrek te dragen, toen Verwalter Keyser weer in de nauwe deuropening verscheen.

'Ho 's deerne!' bulderde hij gebelgd, 'durf jij ongevraagd weg te loopen? Vlug, zeg ik je, en kom eens gauw met 'n paar emmers. Help mijn stalknecht de paarden drenken.'

Gertrude zei niets. Zij zette 't spinnewiel op z'n plaats, liep naar het achtergedeelte van het openhuis, waar 't vee 's nachts stond, en keerde met twee houten emmers terug.

'Waar heb je je put?' vroeg de Onder-Drost nijdig, terwijl hij zoekend rondkeek.

'We hebben geen steenen put, heer Verwaker', gaf Gertrude ten antwoord. 'Achter 't huis is een diep gat in den grond en daar is goed drinkwater in.' Meteen wilde ze langs den zijkant naar de achterzijde van 't huis gaan om water te putten.

'Ho, zeg 'k je!' gebood de Verwalter, die zich al heviger begon te ergeren aan 't ongewone gebrek aan onderworpenheid. 'Ho, zeg ik je! Je hebt toch wel goed water? Onze paarden moeten helder drinkwater hebben, en die kuil achter je krot zal wel zoo'n gewone drinkplaats voor 't vee zijn, een moddergat met meer vuil en mest dan water.'

'De koeien hebben daar ginds bij 't veen 'r drinkplaats, heer', zei Gertrude gedwongen rustig, 'bij 't water achter het huis kan 't vee niet komen.'

Zonder verder een woord af te wachten, stapte ze verder.

't Gelaat van den Onder-Drost werd vuurrood en van woede striemde hij knappend met z'n rijzweep door de lucht.

‘Gevloekte meid,’ barstte hij uit. ‘Duivelskind! hondsvod!’

‘Die staat 'r mannetje, heer Keyser!’ merkte Tieleman ten Hage op en in den toon waarop hij 't zei, klonk verholen pretgevoel.

De Onder-Drost voelde 't, en het maakte hem nog razender.

‘'k Zal ze wel klein krijgen!’ bulderde hij. ‘Wat verbeeldt zich zoo'n gemeene deerne, zoo'n ondeugende heks!’ en luid riep hij zijn dienstman toe: ‘Hé daar, Jurren, je steekt geen hand uit om die meid te helpen. Ze moet alleen de paarden 't water voorhouden en ze drenken.’

‘Goed, heer Verwalter!’ gaf Jurren willig-doende ten antwoord, maar met 'n blik, waarin bewondering en medelijden om den voorrang streden, keek hij naar het geplaagde meisje.

Eenige oogenblikken later kwam Gertrude met twee emmers helder water terug en zette ze aan den hoek van de haag neer.

‘Hier is 't water, heer!’ zei ze, zonder op te kijken.

‘Nou’, brak de Verwaker los, ‘dacht je dat onze paarden zulke lange nekken hadden. Vooruit, daar ginds staat mijn dienstman met de beesten. Draag 't water er heen. Vlug wat, zeg ik je!’

Toen nam ze de emmers weer op en droeg ze langs 't haagje naar de plaats, waar Jurren met de dieren stond.

Bij 't zien van 't glinsterende vocht, begonnen deze vroolijk te hinniken. Ze rukten aan hun leeren teugels, duwden elkander op zij en steigerden hoog op om los te komen, hoe Jurren ze ook tot stilstaan trachtte te bedwingen.

Gertrude bleef staan.

‘Vooruit, deerne!’ schreeuwde de Onder-Drost. ‘Ben je bang van 'n dorstig paard? Vlug, maak voort, of ik zal je leeren!’ en om z'n woorden kracht bij te zetten, sloeg hij als een dolleman met z'n zweep om zich heen.

‘Haal de teugels van die twee een beetje in en vier het andere wat,’ verzocht Gertrude den dienstman.

‘Rustig aan maar’, ried Jurren met gedempte stem. ‘Ik zal je wel helpen. Hier, neem den vos maar 't eerst.’

Toen zette Gertrude haar emmers neer, stapte moedig op het aangeduide paard toe, greep het bij den zilveren ring, waarmede de teugel

aan de gebitstang was verbonden en verzocht Jurren 't paard los te laten. Zoodra deze den riem van z'n hand had gewikkeld, leidde Gertrude, als was 't haar dagelijksch werk, het beweeglijk, drukdoende dier naar een van haar emmers.

Onmiddellijk stak het ros zijn beschuimden bek in 't water.

‘Den emmer hoog ophouden!’ brulde de Onder-Drost. ‘Houd den emmer op! Zoo moet je 'n paard niet laten drinken!’

Gertrude greep 't eind van de teugels, vatte den emmer met beide handen aan en plaatste 'm op haar gebogen knie.

‘Die heeft er slag van, heer Verwalter!’ prees de Brevordsche Voogd.

‘'t Is een manwijf!’ riep de Onder-Drost verbolgen. ‘'t Is een heks! Maar 'k zal 'r wel leeren! 'k Zal 'r wel klein krijgen! Pas maar 's op!’ Heftig deed hij z'n rijzweep weer knallen.

Met groote teugen zoog 't paard 't frissche water naar binnen. 't Had eindelijk genoeg en hief den kop op, en terwijl glinsterende stralen water uit z'n muil op Gertrudes wollen rok dropen, hinnikte het dier van genot.

't Meisje gooide 't restje water, dat nog in den emmer was, weg, bracht het verzadigde dier bij Jurren terug en nam het tweede paard mee om 't te drenken. Voor 't derde haalde ze weer een emmer water.

De kalme, vastberaden wijze, waarop Gertrude 't haar gegeven bevel uitvoerde, oefende een bedarenden invloed op den Onder-Drost uit. Hij sloeg niet meer als 'n razende met z'n zweep om zich heen, maar stond onbeweeglijk met stroeven blik de bewegingen van 't meisje gade te slaan.

‘Wacht eens even,’ gebood hij, toen Gertrude met haar leege emmers de hut weer wilde binnengaan.

Half in de deuropening bleef ze staan en keek met een paar donkere vraagoogen den Verwalter eenige oogenblikken recht in 't gelaat, toen sloeg zij ze neer.

‘Bij welken boer dien je?’ vroeg hij.

‘Ik dien niet!’ antwoordde ze kortaf.

‘Bij wien heb je dan gediend?’

‘'k Heb nooit gediend!’

‘Zoo, hm! Waarom niet?’

‘Moeder wil 't niet hebben!’

‘Waarom niet?’

‘Dat weet ik niet, heer!’

‘Zoo, hm! Dan wordt het tijd dat ze tot andere gedachten komt,’ besloot de Onder-Drost zijn onderzoek.

Gertrude hield zich of 't onderhoud hiermee was afgeloopen en wilde naar binnengaan.

‘Geduld even!’ gebood de Onder-Drost, die de woede weer in zich voelde opkomen. ‘Zeg me eerst eens waar dit pad heenvoert?’ en hij wees in de richting van de donkere woudpoort, waarheen Gertrude daarstraks nog zoo stil mijmerend had staan turen.

‘Naar den grooten weg tusschen Wenterswick en Brevorde heer.’

‘En dat smalle paadje?’

‘Naar 't Veneking en 't Debbekinck, heer Verwalter.’

‘Eerst 't Veneking dus, en dan 't Debbekinck?’

‘Ja, heer!’

‘En je vader is op 't Veneking aan 't dorschen?’

Gertrude knikte.

‘En hoe heet hij?’

‘Arnt, heer. De lui hier in den omtrek zeggen Arnt op den Cathe.’

Plots flitste er een licht in de weggedoken, loerende oogen van den Onder-Drost.

‘Hé! zeg, Tieleman,’ wendde hij zich tot den Brevordschen Voogd, ‘Arnt ten Cathe of op den Cathe, hoe ze dien vent ook noemen, is dat niet die kerel, over wien de Voogd van 't Kerspel Wenterswick den laatsten tijd klachten indient?’

‘Dat zal dezelfde wel zijn,’ meende de Voogd, ‘een rare sinjeur, heer Verwalter.’

Gertrudes hart kromp ineen, maar uit haar donkere oogen vonkte vuur.

‘En als ik het wel heb,’ vervolgde de Onder-Drost, ‘dan woont er een zoon van dat mooie heer even buiten de poorten van Brevorde aan den Bareloschen kant, en dat zoontje is ook al zoo'n lastpak.’

Toen zich tot Gertrude keerend. vroeg hij: ‘Is dat niet 'n broer van je?’

‘'k Weet niet, heer, wien u bedoelt,’ trachtte 't meisje zich te redden.

‘Ja. laat me 's zien.... hoe heet hij ook?’ De Verwalter tikte zich met den knop van z'n rijzweep tegen 't breede, gerimpelde voorhoofd. ‘Ha ja!’ zei hij na even te hebben nagedacht, ‘ze noemen 'm Geert Ulegat, Is dat je broer niet?’

‘Ja heer,’ antwoordde Gertrude met klanklooze stem, ‘'n stiefbroer,’ en haar stem haperde, toen ze het zei.

‘Van vaders kant zeker?’ vroeg de Onder-Drost onverschillig.

Gertrude kon er geen woord meer uitkrijgen. Een groot verdriet kropte haar keel dicht. Ze knikte alleen maar en sloeg haar oogen voor zich neer op den grond. Wat groot leed schrijnde in haar: Arnt ten Cathe, de losbol en vechtersbaas, haar vader.... en Geert Ulegat, de schrik van Barelo, van wien ze voor twee jaar eerst hoorde, haar oudere broer, neen, haar oudere stiefbroer. O, moeder, moeder....!

‘Nou,’ besloot de Onder-Drost, die niet in 't minst bevroedde wat er in Gertrudes hart omging, ‘nou, 't is goed soort hier.’ En terwijl hij Jurren wenkte met de paarden naderbij te komen, zei hij, Tieleman ten Hage aankijkend: ‘maar 't is toch jammer dat die deerne hier op zoo'n kate als 'n wilde opgroeit, wat zeg jij, heer Voogd?’

‘'t Is een schoon kind,’ betuigde de Voogd, daarmee de opinie van den Verwalter uitsprekend, ‘een schoon kind, maar nog gebolsterd. Geen betere plaats dan 't Ambtshuis te Brevorde om er den bolster af te halen.’

‘Zoo dacht ik er ook over,’ stemde de Onder-Drost, terwijl hij zich in den zadel heesch, bevredigd toe. ‘We zullen eens zien, wat we doen. Mijn vrouw kan juist zoo'n soort deerne gebruiken.’ Bij deze woorden gaf hij zijn paard 'n lichten tik met de rijzweep en zonder zich te verwaardigen Gertrude met 'n enkel woord te groeten, reden de twee machtigste mannen uit de Heerlijkheid van Brevorde weg. Jurren, die vergeefs nog een

blik van Gertrude trachtte op te vangen, volgde op korten afstand. Druk pratende met elkaar, hielden ze het pad, dat naar 't Veneking voerde.

Gertrude gluurde hen na met 'n bange vrees in haar meisjeshart. Wat zouden de plannen zijn van den gevreesden Verwalter? Nog nooit had ze een goed woord over dien man hooren spreken. Hard, ruw, zonder erbarming was hij en grenzeloos inhalig. Ach, dat ze nu juist alleen, heelemaal alleen thuis moest zijn. Was moeder er maar geweest.

Ze deed 'n paar schreden het hofje in en keek weer over de haag naar de donkere woudpoort. Vandaar moest moeder komen.... en daarheen ging straks Bernt Kreylhorst, die zoo heel anders tot haar gesproken had dan die afstootelijke en ruwe Verwalter.... Bernt Kreylhorst!.... Zou 't mogelijk zijn, dat hij meende, wat hij zei? Zou hij werkelijk haar....? O, als 't eens waar was!.... Maar 't kon niet, neen 't kòn niet: Arnt op de Cathe, Geert Ulegat en.... en zij, de eigenhoorige van 't Huis Brevorde, zij, 't papekind.....goor papekind....

Er hing een droomgedachte in de dampige najaarszwoelte en in den matten namiddagzonneschijn. Alles, heide en weide, bosch en akker, alles om Gertrude droomde loom en zwaar, maar in 't binnenste van 't meisje bruisten de gedachten op, wild en verward, stormden ze op haar los, ongebreideld. Ze werd er angstig onder, angstig, half krankzinnig en een gloeiende drift, die onweerstaanbaar tot een daad dreef, maakte zich van haar meester. Moeder, o moeder.... papekind,.... goor papekind.... Waarom?....

Hoofdstuk II.
In veel bekommernissen.

DE namiddagzon dreef langzaam weg boven de bosschen, die Noordoost van Brevorde het Colenbargerbroek in 't Westen omzoomden. Nu hing de glanzende geelkoperen schijf nog vol straling in de ijle boomtoppen, Zoo aanstonds zou ze roodgloeiend achter het donker-groen gordijn van de dichte eikenkruinen wegkruipen en dan werd het nacht.

Gertrude werd ongerust. Nog was moeder er niet!

De meeste kippen hadden reeds het rek boven den koestal gezocht en 't magere koetje liep ijverig te weiden, of ze 't wist dat de kleine staldeur al voor 'r open stond. Achter in 't huis knorden, schreeuwden soms, 'n paar halfwas biggen, ongeduldig wachtend op 't portie week en groen voer, dat ze om dezen tijd van den dag gewoonlijk kregen.

't Vuur in den haardkuil was bijna gedoofd en de groote besmookte kookketel stond er naast.

Langs het nauwsluitend potdeksel ontsnapte nu en dan met zacht gesis een wolkje waterdamp van het kooksel, dat zoolang te vuur had gehangen.

Waar bleef moeder nu toch?

Gertrude had straks na 't vertrek van den Onder-Drost en zijn gevolg het water eerst flink aan den kook gebracht, toen had ze uit 'n kast tusschen 'r vaders bedstede[1)] en den koestal een zak eenjarige grauwe erwten gehaald en een deel daarvan in 't kokende water gestort. Ze had het zout niet vergeten, evenmin als 't stuksken spek, dat moeder voor 't maal bestemde.

Daarna had ze fel gestookt, want de erwten konden 't hebben:

1) In ‘t losse hoes’ lagen de bedsteden, zoowel van 't dienstvolk als van de familie in een rij langs een van de lengtemuren.

ze waren taai. Hoog hadden de roode vuurtongen om den zwarten pot gelekt en 't was Gertrude soms geweest of ze, vol bittere en opstandige gedachten als ze was, in die vuurtongen de schroeiende vlammen zag, die haar arme hart deden krimpen van pijn.

Met een heftige, brute beweging had ze zich eindelijk van den haard afgekeerd en was bij 'r spinnewiel op 'n stoel neergevallen. Een poos had ze daar gezeten, voorover gebogen, de gloeiende wangen tusschen de handen gekneld en ze had gepeinsd, wild, angstig, zoekend naar een uitweg uit de benauwenis, die over haar was gekomen.

''k Zal het moeder vragen!' had ze ten laatste besloten. 'Ze zal, ze moet 't me zeggen! Ik wil het weten, wat de Venekingboer bedoelde, toen hij me schold voor "papekind, goor papekind". Ik wil 't weten, of ik er ook al zoo een ben, als meer anderen, in schande geboren. Ik wil het weten, of ook ik m'n leven dank aan de schoffeerders, die Bisschop Berend[1)] moordend en schendend door deze Heerlijkheid voerde. Ik wil, ik moet 't weten, moeder! Ik wil!.... Je zult 't me zeggen!'

Bevend over 't gansche lichaam, doch de lippen stijf opeen geklemd, 't gelaat al uitdrukking van vast-willen, was Gertrude toen even van haar stoel opgerezen. Ze had haar spinnewiel naar zich toegetrokken en was beginnen te werken, gehaast, zenuwachtig soms doende. Nu en dan had ze 'r werk even onderbroken om wat hout op 't vuur te werpen. En nu.... het kooksel was al lang gaar, twee garenklossen had ze reeds vol gesponnen en nog was moeder er niet. Waar ze toch bleef? Anders liet ze haar nooit zoo lang alleen. Daarvoor was ze veel te bezorgd voor haar. Waar ze toch bleef?

Over de smalle haag van het hofken tuurde Gertrude naar de verre woudpoort, waarin het heidepad naar den grooten zandweg tusschen Wenterswick en Brevorde verliep en de dalende zon wierp een rossen gloed in 't donker van de boschopening.

1) Christoffel Berend van Galen, bisschop van Munster, die in 1665 een inval deed in den Gelderschen achterhoek, om zijn rechten te doen gelden op de Heerlijkheid Borculo. Zijn manschappen gedroegen zich meer dan schandelijk.

Plots greep een nieuwe beving het meisje aan, 't hart klopte haar in de keel.

Wie kwam daar? Daar ginds uit de donkerte van 't bosch? Was hij het? Hij? Bernt Kreylhorst? Ze deed een paar schreden achteruit. Ze wilde naar binnen gaan, keerde zich reeds om.

Maar had ze het wel goed gezien? Was hij 't wel?

Ze schreed weer naar het plekje bij de haag terug, keek scherp, opmerkzaam.

Ja, hij was 't! 't Was Bernt! Geen twijfel aan! Haastig liep hij, of hij wat te zeggen had. Een boodschap moest overbrengen, waar haast bij was!

Onwillekeurig bleef ze staan, dacht niet meer aan teruggaan. Wat zou 'm nu weer hierheen drijven? Hij moest al in Wenterswick geweest zijn. Neen, nu kwam hij niet van 't Veneking zooals van middag, toen hij daar, naar hij zei, voor den linnenhandel van zijn moeder moest zijn. Toen was hij vanzelf dicht bij de Cathe geweest, en om haar er naartoe gewandeld, gelijk hij beweerde. Maar nu? Wat dreef hem nu zoo ver van 't dorp en dat nogal bij zonsondergang? Over 'n half uur was 't pad door 't bosch niet terug te vinden. Dan was 't er donker als de nacht.

Gertrude wachtte en 't werd haar zekerheid, dat de jonkman iets zeer bijzonders te zeggen had. Maar wat zou 't zijn? Wat?

Fel voelde ze haar hart kloppen, zwaar, hoorbaar.

Daar was hij al bij 't vlasakkertje.

Wat repte hij zich!

Hij had 't warm, veegde 't zweet met de mouw van z'n buis van 't voorhoofd.

Nu zag hij haar. Hij zwaaide haar toe bij 't voorthaasten.

Neen, nu zou ze toch maar gauw naar binnen gaan.... Doch ze bleef! Haar voeten weigerden. Ze voelde 'n ongekende angst over zich komen. 't Was of 'r krachten haar zouden begeven.

Toen opeens vermande ze zich. Ze wou sterk zijn. Er mocht dan komen, wat wilde!

'Wat nu?' vroeg ze met vaste stem, toen de jonkman tot op een paar schreden afstands was genaderd.

Even stond hij stil, zag haar onderzoekend aan.

‘Ik kom je 'n boodschap brengen,’ gaf hij toen snel ten antwoord, ‘'n boodschap van je moeder.’

‘Een boodschap van mijn moeder?’ verbaasde zich Gertrude.

‘Ja, je moet niet schrikken, hoor,’ voorzichtigde hij, naderbij komend.

‘Is er wat met moeder gebeurd?’ vroeg 't meisje ontsteld. ‘Heeft ze 'n ongeluk gehad?’

‘Nu, 'n ongeluk,.... je kunt het 'n ongeluk noemen. Maar 't zal wel terecht komen. Stel je het ergste maar niet voor!’

‘Zeg op!’ gebood Gertrude ongeduldig. ‘Zeg op! Wat is er met m'n moeder?’

‘Och,’ probeerde Bernt haar met omzichtigheid in te lichten, ‘je vader is natuurlijk weer bezig geweest.’

‘Mijn vader?’ verwonderde zich het meisje, en de groote bezorgdheid, die zich eerst in haar gelaatstrekken had afgeteekend, week voor 'n oogenblik. Van 'r vader was ze wel wat gewoon. 't Was of ze zich voor 'r vaders daden nu niet zoo behoefde te schamen.

‘Maar mijn vader,’ wou ze toch weerleggen, ‘mijn vader was vandaag op 't Veneking om den boer bij 't dorschen te helpen.’

‘Vanmorgen misschien, dat kan!’ gaf Bernt gewonnen. ‘Maar vanmiddag was hij aan den anderen kant van 't dorp bij de grenzen van Vreden.’[1)]

‘Hoe is 't mogelijk?’ riep Gertrude uit. ‘Wat moest hij daar?’

‘Garens naar Westfalen smokkelen natuurlijk,’ lichtte Bernt in, ‘en toen hebben 'n paar wevers van 't St-Michaëlsgilde hem te pakken gekregen en 'm duchtig afgeranseld, omdat ze door die smokkelarij schade in hun vak ondervinden.’[2)]

Gertrude wist niet wat ze zeggen zou, wachtte af, wat er nog meer zou komen.

En er kwam meer.

1) Stadje in Duitschland, dicht bij de Nederlandsche grens.
2) Zie daarover Het Weversgilde in ‘Het oude Kerspel Winterswijk’ van B. Stegeman.

‘Daarop,’ vervolgde Bernt, ‘is je vader naar 't dorp gegaan en heeft daar de eene taveerne na de andere bezocht en toen deed zich het ongeluk voor, dat hij vlak bij 't huis van dominee Heilersig aan de Wehmerbeek een van de wevers tegenkwam, die hem een pak slaag hadden gegeven. En nu begon 't weer opnieuw. De heele Rathumschestraat stond op stelten. 't Volk had er schik in, en....’

‘Ja maar, m'n moeder! Wat is er met m'n moeder gebeurd?’ viel Gertrude hem ongeduldig in de rede.

‘Dat wou 'k je juist zeggen,’ kwam Bernt tegemoet. ‘Terwijl die twee manslui duchtig met elkaar plukhaarden, kwam je moeder er aan. Zoodra ze merkte dat een van de twee haar man was, vloog ze er tusschen. Ze probeerde je vader achteruit te trekken, om zoo een eind aan 't gevecht te maken. Dat maakte hem nog woedender dan hij al was. Opeens liet hij den wever los, en....’

Bernt Kreylhorst hield plots op. Hij zag hoe het donkerrood van Gertrude's wangen verbleekte, hoe ze haar handen, zoekend naar steun, op 't doornig hegje sloeg.

‘Gertrude!’ riep hij met 'n stem, waarin z'n groote bezorgdheid voor 't meisje, dat hij lief had, merkbaar trilde. ‘Gertrude, wat scheel je? Zal 'k....’

‘O niets! neen, neen!’ voorkwam ze, zich met al de kracht van haar wil herstellend. ‘Maar vader heeft m'n moeder toch niet geslagen?’

Bernt weifelde. Zou hij haar wel zeggen, wat er gebeurd was? Zag hij niet, hoe reeds de gedachte aan een onheil van haar moeder Gertrude ontstelde? Neen, hij zou het ergste maar niet vertellen. Hij zou 'r niet zeggen, dat de onverlaat in 'z dronkemanswaanzin de vrouw had getrapt, dat ze op de Wehmerbrug was neergezonken. Dat hij haar, aleer de omstanders het konden voorkomen, in de beek had geslingerd, en dat de lui haar met veel moeite meer dood dan levend uit het snelstroomende water hadden gehaald en toen bij Wolsinck tegenover de pastorie van dominee Heilersig hadden binnengedragen, waar ze nu misschien wel lag te sterven, want de heelmeester, die onmiddellijk was geroepen, had met 'n erg bezorgd gezicht z'n hoofd tegen de dominees-

vrouw geschud, toen deze naar den toestand van de Cathe-vrouw informeerde. Neen, hij zou Gertrude maar niet alles vertellen. 't Was beter haar te sparen. Maar wat zou hij haar dan wel zeggen? Ja, wat?

‘Vertel op! Zeg alles!’ riep Gertrude driftig om 't talmen.

‘Nou ja,’ deed Bernt onverschillig, ‘ik wil je wel zeggen, wat de lui me hebben verteld. Je vader moet zich niet erg behoorlijk tegenover je moeder gedragen hebben. Ze moet in de beek zijn gevallen, en toen is ze....’

‘O moeder!’ kreet Gertrude, de handen wringend van hevige smart. ‘Ach, ach, moeder verdronken, moeder dood!’

Dikke tranen sprongen uit haar oogen en 't groote leed verwrong de anders zoo regelmatige trekken van haar mooie gelaat.

‘Ho, hol’ trachtte Bernt te bedaren. ‘Dat heb ik toch niet gezegd, Gertrude! Je moeder is niet dood. Wat maak je je toch angstig voor niemendal. Neen, toch niet, Gertrude, je moeder is niet verdronken. Toch niet! Ik zeg 't je immers! Ze is bij Wolsinck, den dienstman van dominee, in huis. Daar ligt ze te bed en de domineesche heeft den heelmeester laten halen. Er wordt goed voor 'r gezorgd.’

Door haar tranen heen blikte 't meisje in de open oogen van den jonkman, of ze er de volle waarheid uit lezen wou en er lag een bede om erbarming in dien blik.

‘Ik ga naar 't dorp!’ besloot ze plots. ‘Ik wil naar moeder!’

Bernt wilde haar nog tot andere gedachten brengen, maar Gertrude had hem den rug al toegekeerd. Ze repte zich naar 't weideke en joeg 't koetje en de schapen op 't huis aan. Loom, onwillig sjokten de ondoorvoede dieren, de maag maar half gevuld van 't weinige dat 't schrale grasveld bood, naar het lage deurtje in den zijwand van de kate. Met 'n sprongetje ploften ze neer op de drasse plaggenlaag in den lagen stal. Gertrude sprong 'r na, gooide de deur achter de dieren dicht en grendelde ze. Toen liep ze op 't varkenshok toe en schepte uit 'n vat voor de luid schreeuwende dieren wat week voeder in hun trog, wierp wat groen voer in 't hok, zocht toen 'n paar helder geschuurde

holsblokken, die ze aantrok, zette den kookpot van naast den vuurkuil uit den weg, strooide met 'n langgesteelden lepel asch over de gloeiende kolen, dribbelde toen nog even naar den achterwand van de gemeenschappelijke ruimte voor mensch en dier om 't hoendergat te sluiten, want als 'r geen mensch thuis was, zouden de vossen weleens naar binnen kunnen sluipen. Even keek 't meisje nog rond, of er nog iets te doen viel, toen haastte ze zich naar buiten, de deur achter zich dicht trekkend.

'Ben je er nog?' vroeg ze, Bernt nog op dezelfde plek vindend, waar ze hem had laten staan.

'Vind je goed, dat ik je vergezel naar 't dorp?' vroeg hij met niet-te-bedwingen hunkering.

'O jawel,' zei ze, 't voetpad nemend. ''k Ben eigenlijk blij, dat 'k niet alleen behoef te loopen. Je weet maar niet wie je op den zandweg tegenkomt.'

'Maar als je dan straks weer naar huis terug moet?' vroeg Bernt, achter haar aanstappend.

'Dan zal vader wel met me meegaan,' waagde ze te veronderstellen.

'Je vader?' viel Bernt uit, 'dien zul je vanavond niet meer zien. Voogd Everwijn Wassenbergh uit Wenterswick heeft 'm laten oppakken en na een kort verhoor naar Brevorde laten brengen. Hij zal er nu zoowat wel zijn en dan zal de Onder-Drost hem wel eens duchtig onderhanden nemen. Als 't vandaag niet gebeurt dan morgen.'

Deze mededeeling, hoe onteerend ook voor haar en haar naaste familie, stelde Gertrude eenigszins gerust. O, ze wist het bij ondervinding, hoe vader tekeer kon gaan, als hij na 'n druk bezoek van de taveernes dronken thuis kwam. Dan was er met den anders zoo willigen man niets te beginnen. Dan was ze werkelijk bang van hem, vreeslijk bang. Niet, dat hij ooit zijn hand dreigend tegen haar had opgeheven, neen dat niet, neen, niet tegen haar en ook niet tegen moeder, maar hij kon dan zoo razen en vloeken en schelden. En wat zou ze moeten beginnen met 'm, nu moeder niet bij 'r kon zijn. Neen, 't was aan den eenen kant maar gelukkig, dat vader van avond niet thuis kwam.

‘Moet je nu vannacht heelemaal alleen op de kate slapen?’ informeerde Bernt.

Gertrude schrok er van op. De eene moeilijkheid was niet uit den weg geruimd of de andere deed zich weer voor.

‘Ja, hoe zal 'k anders?’ gaf ze bedrukt ten antwoord.

‘Ben je niet bang?’

‘Och, waarom?’ zei ze met twijfeling in haar stem.

‘Kun je niet beter naar 't Veneking gaan?’ waagde Bernt in z'n bezorgdheid. ‘Daar zullen ze voor 'n enkelen nacht wel een plekje hebben, waar je slapen kunt.’

Gertrude stapte zonder er iets op te zeggen gehaast door. Eigenlijk was ze wel wat bang, zoo alleen den nacht op de afgelegen kate door te brengen, hoewel ze niet wist waarom. Nog nooit was er bij donker iemand naar het afgelegen oord daar bij den rand van het Colenbargerbroek afgedwaald. 't Was er trouwens ook gevaarlijk. Je wist nooit of je nog wel behoorlijk vasten grond onder de voeten had. Des daags kon je er nog wel wat van zien, maar 's nachts, neen, dan was 't te gewaagd. En dat wisten ze in 't Wentersche kerspel en dat wisten ze ook in Brevorde en in Aelten heel goed. En ondanks dat vond ze het toch een nare gedachte, dat ze den heelen langen, donkeren nacht daar alleen in 'r kleine huis zou moeten zijn. Maar op 't Veneking om een slaapplaats gaan vragen, neen, dàt wou ze ook niet, neen nooit! Ze haatte den ouden boer, ze haatte dien Henrick Veneking om dat ‘papekind, goor papekind.’ Neen, ze zou 'm nooit om een gunst vragen. Liever bracht ze tien nachten alleen op de kate door, dan dat ze een keer den ouden Venekingboer om een gunst vroeg. En op 't Debbekinck kon je de lui niet lastig vallen. Voor 'n paar dagen was de man pas begraven, en de vrouw lag zelf ziek te bed.

‘Nu, hoe doe je?’ vroeg Bernt.

‘'k Weet nog niet. 'k Zal wel 's zien,’ zei ze, 'n rechtstreeksch antwoord ontwijkend. ‘Als moeder maar weer beter wordt.’

Toen stapten ze, zonder 'n woord te wisselen en bezig met eigen gedachten, de een achter de ander voort.

De duisternis begon te vallen. De zon was achter de eikenkruinen daar ver in 't Westen schuil gegaan en boven de boomtoppen hing van Zuid tot Noord een glanzend wâ van gloeiend rood met 'n franje van geel-vlammende stralen, verbleekend, wegsidderend in den wijden hemelkoepel daar boven.

Gertrude en Bernt traden de donkere boschopening binnen. Daar heerschte de nacht reeds.

Geheimzinnig ruischte de avondwind. In de zacht-wiegende kruinen klaagde nu hier dan daar een loovertak met pijnlijk piepend geluid. Plots klonk dichtbij de schelle schreeuw van 'n nachtuil. Gertrude ontstelde, voelde 'n grooten angst over zich komen. Was dat niet 'n slecht voorteeken? Een siddering doorvoer haar. Ze bleef staan. Weer klonk die beangstigende kreet, scheller nog en meer nabij en onder den invloed van 'n zwaar neerdrukkend gevoel van hulpbehoevendheid en dreigend gevaar, greep 't meisje den arm van haar geleider. ‘O, Bernt,’ zei ze met beving in haar stem, ‘ik kan haast niet meerl Help me!’

‘Gertrude,’ ontsnapte 't teeder uit Bernts mond. Een overweldigend blij-zijn doorstroomde hem plotseling. Streelend sloeg hij z'n arm om haar heen en drukte haar tegen zich aan.

‘'k Zal je helpen, Gertrude,’ zei hij. ‘Steun maar op mij! Ik wil je altijd, altijd helpen, wat er ook gebeure. Maar zeg dan, Gertrude, zeg dan ook, dat....’

‘Neen, neen! o neen, nu niet!’ weerde ze af, en ze trachtte zachtkens zich van den haar omvangenden arm te bevrijden.

‘Neen, nu niet!’ gaf Bernt toe, z'n arm snel terugtrekkend. ‘Vergeef me, Gertrude. Maar leun dan op me. Houd m'n arm maar vast. Loop jij maar op 't pad. Ik zal wel naast je gaan door 't boschgras.’

Gearmd schreden ze verder.

Geheimzinnig ruischte de avondwind.

In de zacht-wiegende kruinen klaagde almaar nu hier dan daar een loovertak met pijnlijk piepend geluid en onder de voeten van de twee wandelaars brak met doffen knap het doode hout, dat op hun pad lag. Haastig liepen ze voort, struikelend nu en dan en ze spraken

slechts luttel woorden, maar in hun gepeins dromden de gedachten onophoudelijk aan, wee-teere en diep-smartende gedachten.

't Was donker, toen Gertrude de Wehmerbrug overging en bij Wolsinck aanklopte. Schichtig keek ze nog even terzijde naar 't smalle steegje, schuin aan den overkant. Daar wist ze Bernt. Hij zou, als 't noodig was, haar weer naar de kate terug brengen. 't Was toch wel heel, heel vriendelijk van 'm. 't Beteekende minstens weer een marsch van twee uur. En hij had dien dag al zooveel geloopen!.... Stil, daar schoof iemand den grendel van de deur.

'Wie is daar?' vroeg 'n mannestem gedempt, terwijl de deur knerpend open draaide.

'Ik, Cathe's Gertrude,' gaf 't meisje ten antwoord.

'O, kom er dan in!' noodde de bewoner, zacht sprekend.

Schuifelend, met kleine schuchtere pasjes, trad ze het kleine vertrek binnen. Bij 't magere, rossige licht van twee stil-walmende snuitlampjes, hoog opgehangen aan den breeden schoorsteenboezem viel Gertrude's oog onmiddellijk op een vrouwengestalte, neer gezeten bij de wijdopenstaande bedstede.

'Joffer Heilersig,' zei Gertrude in zichzelve.

'Kom maar hier!' wenkte de predikantsvrouw.

Gertrude kwam naderbij, en toen zag ze 'r, haar moeder. Op de anders zoo bleeke wangen gloeide 'n vuur en om den smallen, scherpgebogen neus vlekte het krijtwit. De lange blonde oogharen wipperden rusteloos op en neer en heel het lichaam scheen in een gedurige beroering.

'Moeder,.... moeder....!' fluisterde Gertrude, zacht schreiend.

'Stil, deerntje,' drong de domineesche, 'laat je moeder nu maar met rust. Je moogt even naar haar kijken en dan moet je weer dadelijk gaan, hoor! Er mag eigenlijk niemand bij 'r komen.'

''t Is heel erg, niet?' vroeg Gertrude, haar snikken bedwingend.

'Op 't oogenblik, ja,' antwoordde de predikantsvrouw met fluisterstem 'maar 't kan gauw beteren, hoor. De heelmeester heeft alle hoop! Maar blijf nu hier niet staan, ga nu gauw en

kom morgen maar weer terug. Je hebt toch wel iemand, die je weer naar huis brengt?'

Gertrude knikte.

Even streek ze voorzichtig met haar hand over die van 'r moeder, blikte enkele oogenblikken naar 'r koortsig-roode gelaat, toen ging ze. Wolsinck liet haar uit en daar stond ze weer op den donkeren weg.

Bernt was onmiddellijk bij haar.

'Hoe was 't?' vroeg hij.

''k Geloof, niet best!' antwoordde ze, 'maar de heelmeester heeft hoop gegeven.'

'Och ja!' zei Bernt, zoekende naar 'n woord van bemoediging, 'als ze eens goed geslapen heeft, dan knapt ze zoo weer op!'

Gertrude schudde het hoofd. 'Je hebt 'r niet gezien,' wierp ze tegen. 'Als je haar gezien hadt, dan zou je zoo niet praten.'

Bernt vond 't voorloopig verstandiger geen woord meer over de Cathe-vrouw te spreken.

'Nu zal 'k je weer terugbrengen, als je 't goed vindt?' zei hij, de brug opstappend.

't Meisje volgde hem willig. Zoo even geleden, toen ze het dorp binnenkwamen had Bernt haar gewaarschuwd hem op den voet te volgen en tegelijk goed uit te kijken, want de vele mestvaalten en de diepe modderkuilen in de ongeplaveide straten maakten het gaan bij donkeren avond hoogst gevaarlijk.

Slechts 'n enkelen voorbijganger ontmoetten ze, die even als zij met omzichtigheid z'n weg ging. Alleen bij het kleine kerkhof tegen den muur van het oude Godsgebouw stond 'n groepje weversgezellen, die zoo pas de taveerne hadden verlaten, druk met elkander te praten en ze wierpen het passeerende tweetal min vleiende kwinkslagen na, tot ze opeens zwegen. Een hunner had Bernt Kreylhorst herkend en dit zijn gildebroeders medegedeeld.

'Stoor je aan hen maar niet,' raadde Bernt het meisje aan, rustig voortgaande, 'maar kijk goed waar je loopt. Blijf maar vlak achter me.'

Dien raad had hij wel voor zich kunnen houden, want Gertrude had de Wenterswicksche straten bij vol daglicht dikwijls genoeg

gezien, om te weten dat men 's avonds de grootste omzichtigheid in acht moest nemen.

Ze slaakte een zucht van verlichting, toen ze den Misterzandweg hadden bereikt.

‘Zou je nu maar niet terugkeeren, Bernt?’ vroeg Gertrude, zoodra ze 't dorp achter zich had. ‘Ik kan den weg nu wel alleen vinden, en je moeder zal niet weten waar je blijft.’

‘Ik laat je niet alleen gaan! Ik breng je thuis!’ zei Bernt vastbesloten.

Gertrude gaf zich gewonnen, drong niet verder aan. Ze had er ook den moed niet toe, en evenmin de kracht. De spanning, waarin ze sedert den middag verkeerde, hadden 'n groote afmatting over haar gebracht. Daarbij had ze door al het gebeurde geheel vergeten zelfs maar iets te eten, en 't lichaam had toch ook zijn eischen. Neen, nog nooit had ze zich zoo moe en uitgeput gevoeld, nog nooit zoo klein en afhankelijk. Bernt was dan wel goed, dat hij 'r ook nu weer op den langen weg verzeilen wou. Hij had dan toch wel veel, heel veel voor haar over.

Afgemat, 't hoofd nog vol verwarde, pijnende gedachten, stapte ze verder, slechts nu en dan Bernt 'n kort weerwoord gevend op wat hij zei.

Zoo waren ze het boschpad genaderd.

‘Wil je nu werkelijk naar de Cathe?’ vroeg Bernt, z'n stap inhoudend.

‘Wat zal 'k anders?’ antwoordde Gertrude. ‘Op 't Veneking wil ik ze niet lastig vallen. Kom, vooruit maar. Je moet ook weer terug. 't Wordt nacht eer je thuis komt.’

‘Zoo als je dan wilt,’ gaf Bernt toe, en haar bij den arm grijpend, ging hij naast haar langs 't smalle pad door 't donkere bosch vol geheimzinnige geluiden. Hoe gaarne had hij gesproken van z'n groeiende liefde. Hoe gaarne had hij haar gezegd, dat al de inspanning van de laatste uren hem geen offer, maar een rijk genot was. Hoe moest hij zich bedwingen, haar niet te bidden, te smeeken om een enkel woord, dat hem hoop mocht geven, blijde

hoop op wedermin. Maar neen, hij zou nu zwijgen. Gertrude's hoofd stond er nu niet naar. Haar gedachten waren met geheel andere dingen bezig. Als hij nu weer begon, zooals hij den voorbijgeganen middag deed, toen hij den eersten keer op de Cathe kwam, dan zou Gertrude meenen dat hij geen medelijden met 'r had, niets van haar leed voelde en alleen maar aan zichzelf dacht. Neen, hij zou er nu den mond maar over houden. Er kwam nog wel eens een andere en betere gelegenheid. Nu zou hij haar door z'n hulpvaardigheid en voorkomendheid toonen, dat hij alles, alles voor haar wilde zijn.

Zwijgend als Gertrude, bezig met eigen gepeinze, liep Bernt naast haar voort en 't viel ten laatste het meisje op, dat hij zoo weinig zei, zoo stil was.

Daar lag het heideveld voor hen, wegdonkerend in den maanloozen nachtschemer. Ginds moest de Cathe liggen. Nog ettelijke honderden schreden en ze zouden er zijn.

'Ga nu maar terug, Bernt!' drong Gertrude weer aan. 'Waarvoor zou je nog verder meegaan?'

'Ik breng je tot aan je huis! 'k Wil weten, dat je er veilig gekomen bent!' hield hij vol.

Weer gingen ze verder, nu achter elkander, volgend het smalle kronkelende pad tusschen de hooge heidestruiken. Daar doemde, zwart en vormloos als 'n groote molshoop, de Cathe op.

Gertrude verhaastte haar schreden, of ze blij was thuis te zijn.

Plots bleef ze staan, dat Bernt, die achter haar kwam, tegen haar opbotste.

Ze slaakte 'n kreet van woede, richtte zich op, en voor de jonkman vragen kon wat haar ontstelde, snelde ze, als had ze geen dag van groote vermoeienis achter zich, vooruit in de richting van de hut. Bernt stormde haar zonder zich te bedenken na.

'Help me!' gilde ze, zich voortreppend. 'Een dief! Grijp 'm! Grijp 'm!'

Toen opeens zag Bernt 'n menschelijke gestalte, vaag van vorm, door de duisternis zich met groote snelheid, dwars het

weideke over, in de richting van de broekgronden verwijderen.

‘Grijp 'm!’ Grijp 'm!’ klonk onder 't voorthollen Gertrudes herhaalde kreet door de stille nachtlucht. Maar toen ze aan den rand van 't broek waren genaderd, was de vluchteling reeds tusschen de dichte ruigte van struik en riet verdwenen.

‘Die blijft vast en zeker hier of daar in den modder steken,’ meende Bernt, hijgend van 't inspannend draven.

‘Dat doet hij niet!’ zei Gertrude bitter. ‘Geert Ulegat kenter den weg beter dan één.’

‘Geert Ulegat?’ herhaalde Bernt verwonderd, ‘je broer?’

‘Ja, Geert Ulegat’ zei ze somber. ‘Hij heeft geweten, dat er niemand van ons thuis was, en nu heeft hij de kans waargenomen.’

‘Maar Gertrude, stel je voor, dat je eens alleen thuis was geweest,’ zei Bernt. ‘Wat had je dan toch moeten beginnen?’

‘Dan had Geert 't niet gewaagd!’ gaf ze, zich kloek oprichtend, ten antwoord. ‘Kom,’ liet ze er op volgen, ‘laten we maar eens gaan kijken, wat hij weg heeft gehaald. 't Zullen wel wat kippen zijn, wat vlas of zoo iets.’

Met groote stappen stak ze het weideke over. Bernt volgde haar op den voet, en hij vroeg zich af: Is dat nu dezelfde Gertrude van daar straks? Toen scheen ze uitgeput en heel verslagen en nu.... ze zou dien Ulegat telijf gaan, als hij voor 'r stond.

De kate-deur stond wijd open.

Gertrude trad binnen, en in 't duister struikelde ze bijna over den kookketel, die naar 't midden van 't vertrek was verschoven.

‘Blijf daar maar even staan,’ zei ze tot Bernt, met den voet naar de blaaspijp zoekend.

Toen ze deze had, rakelde ze de ondergedekte kooltjes naar boven, maakte met wat droge sprokkels, die ze te liggen wist, al blazende, vuur, greep 't snuitlampje en stak 't met 'n brandenden spaander aan.

Bernt was intusschen naar binnen gekomen, en nu werd de ruimte doorzocht. Wat Gertrude vermoed had, bleek waar. Van 't kleine troepje kippen waren er vier verdwenen, 'n paar groote

wikkels vlas waren niet terug te vinden en 't eenige stuk spek, dat 's middags nog in de wimme had gehangen, was er ook niet meer.

‘'k Zal morgen voor je naar Voogd Everwijn Wassenbergh gaan,’ stelde Bernt voor.

‘Neen!’ besloot Gertrude kortaf. ‘Laat 't maar zoo zijn. 'k Zal Geert er wel over spreken.’

‘Zooals je wilt!’ gaf Bernt toe. ‘Maar nu moet je me toch een ding beloven,’ liet hij er dringend op volgen: ‘blijf van nacht niet hier!’

‘Ik blijf hier!’ zei ze vast besloten. ‘En jij moet nu maar weer gauw terug gaan.’

Ze stak hem snel haar hand toe en toen hij die lang en innig drukte, zei ze met een teederen klank in 'r stem: ‘Bernt, ik dank je. Ik weet niet hoe ik 't je vergelden zal. Maar ga nu: je moeder wacht je.’

't Hart van den jonkman was vol, overvol. Hij had zoo veel, zoo heel veel te zeggen, maar hij begreep het: 't was nu de tijd niet, hij moest geduld hebben, hoe 't ook brandde in hem. Ja, hij moest geduld hebben tot zijn dag kwam. En hij ging.

Gertrude sloot de deur achter hem en grendelde ze. Ze was weer alleen, alleen met haar verdriet.

In de kleine Cathe was de walmende pit van 't tuitlampje, dat zoo even nog z'n spookachtig licht door de bekrompen ruimte van woning en stal had geworpen, gedoofd en in den vuurkuil glom nog slechts 'n enkel kooltje, dat niet voldoende onder de asch was gedekt.

In een der bekrompen bedsteden langs den lagen leemwand had Gertrude zich te slapen gelegd. Ze lag nu alleen, behoefde de ruimte niet met moeder te deelen. Dat maakte haar nog onrustiger. Een ordelooze drom van gedachten stormde onafgebroken op haar aan, sloot haar benauwend in, overstelpte haar en ze wist niet hoe er aan te ontkomen.

Weer zag ze het afstootelijke, rossiggebaarde gezicht van den Onder-Drost met het breede, doorplooide voorhoofd en z'n weggedoken, zoekende oogen, die, zoo zij meende, soms zoo on-

heilspellend naar haar hadden geloerd. 't Was haar of hij z'n spierige hand als 'n klauw grijpend naar haar uitstrekte.

Met 'n schok wierp Gertrude zich op 'r andere zijde om aan de benauwing te ontkomen, maar 't bracht slechts voor een korte wijle verlossing.

Nu dacht ze aan Bernt Kreylhorst, die nog onderweg was, nu nog heel alleen den donkeren weg ging door de Correlosche bosschen en de verlaten hei, zoo moe als hij was.... en dat alles om haar. Hij was dan wel goed.... en hij moest dan werkelijk wel meenen, wat hij haar gezegd had.... Ach, ze had zoo iets eigenlijk ook wel verwacht.... al een heele poos.... Hoe dikwijls, veel meer dan noodig was, had hij den laatsten tijd het Cathe bezocht, om te zien of er ook vlasgaren of linnen te koop was. Ja, hij kwam veel, veel meer dan noodig was. Want al sponnen moeder en zij ook alle dagen ijverig, zooveel spinsel als Bernt op 't Cathe meende te kunnen halen, konden ze op een groote boerderij nog niet eens klaar krijgen.... Och ja, ze had 't al wel lang begrepen, dat 't om haar te doen was geweest. En haar moeder had 't ook wel gemerkt, want die spiedde zoo scherp toe, als Bernt er was en die deed soms zoo stroef en koel tegen hem. Maar gezegd had moeder niets, niet een enkel woord.... En dan 's Zondags in 't dorp, in de kerk.... Als ze dan aandachtig zat te luisteren naar den ouden dominee, dan voelde ze soms, dat Bernts blik strak op haar gericht was en als ze dan keek, dan bleek het meestal, dat ze zich niet maar wat verbeeldde.... Vreemd, hoe zoo'n jongen er toch aan kwam om naar haar om te zien, naar háár, de dochter van 't kleine Cathe.... de dochter van.... Plots stond ze in haar droomerig gepeins aan de sponde van haar kranke moeder, ginds in 't dorp, en ze voelde 'n onuitsprekelijke pijn in 'r hart. ‘Moeder, moeder,’ brandde 't in haar, ‘waarom toch schold de Venekingboer me voor papekind, goor papekind? Zeg 't me, moeder!’ maar de domineesche, die daar wakend bij moeder zat, waarschuwde: ‘Stil, deerntje, je moogt alleen maar even naar 'r kijken en dan moet je weer gaan.’ En daar ging ze weer den langen donkeren weg terug van 't dorp naar haar eenzame woning, en Bernt was bij 'r,

al maar bij 'r, tot hij opeens verdween en dan stond daar weer die dreigende figuur van den gevreesden, rosbaardigen Onder-Drost.

Gertrude woelde om en om op haar slaapstede en doorleefde in eindelooze, verwarde herhaling al 't gebeurde van den dag weer en ze vond geen rust tot 't haar leek, of alles zich langzaam ging hullen in den sluier van 'n al dichter wordenden nevel; en uit dien nevel drong geruischloos een vredige, vriendelijke gestalte naar voren, die zegenend z'n handen naar haar uitstrekte en daarbij opwaarts zweefde tot hij stond tusschen de rijzige zuilen van 't Godshuis in Wenterswick, en als Gertrude tot 'm opzag, ontdekte ze het oude, eerwaardige gelaat van dominee Heilersig vol goedigheid naar haar gericht en over haar ruischte in zacht-lokkend geklank: ‘Alsoo zeght uw God en Heere: Roep My aen ten daege der benauwdheyd, Ik sal u daer uithelpen en gy sult my eeren.’

De handen devoot saamgevouwen, legde Gertrude, in kinderlijke overgegevenheid en met een innig vertrouwen des harten, haar moede hoofd neer en vredig sliep ze in.

* {in*} *

In de ruime woonkamer van 't oude koopmanshuis der weduwe Kreylhorst, spaarzaam verlicht door 'n grooten koperen luchter, stond Bernt met hoog-rood gelaat en donkeren blik te luisteren naar den stroom van verwijten, die z'n moeder over zijn hoofd uitstortte. Telkens als hij poogde zich te rechtvaardigen, legde de vrouw hem met hoog gezag het zwijgen op.

‘Schaam jij je niet, kwajongen?’ viel ze uit. ‘Dacht je, dat je dat maar zoo ongemerkt kon doen? Meende je, dat ik er niets van zou vernemen? Wat moet de buurt er niet van zeggen, als ze 't hoort? Je afgeven met zoo'n veile deern, 'n hoorige van 't minste soort, 'n kind zonder naam!’

‘Maar moeder!’ trachtte Bernt tusschenbeide te komen, ‘voor vrijkoopen is....’

‘Zwijg, zeg ik je!’ gebood de weduwe toornig. ‘Waarom doe

je niet wat ik van je verlang? Je bent nu acht en twintig jaar. 't Wordt tijd, dat je huwt. Doe een keuze uit de jonge dochters van je stand. De beste uit ons kerspel zullen het een eere vinden je naam te dragen. Als je ooit 'n nette vrouw wilt hebben, dan heb je nu op te passen, dat je je naam niet te grabbel gooit. Wie loopt er nu bij nacht en ontij met zoo'n deerne door Wenterswicks straten? Wie dwaalt er nu uren met zoo'n schepsel rond langs de buitenwegen?'

'Maar moeder, ik kan toch niet....'

'Zwijg!' herhaalde de koopmansvrouw scherper dan eerst. 'Doe wat ik je zeg en laat wat ik je verbied! Blijf onder haar adem uit, of je zult verstikken in 't gift, dat in 't bloed van dezulken zit. Je moeder heeft langer in de wereld rondgekeken dan jij! Je moeder weet meer dan jij! Wees gewaarschuwd! 'k Heb nu geen woord meer voor je. Ga weg en zoek je bed: 't is nacht!'

Zonder iets meer te zeggen, stond ze op, blies den luchter uit en verdween door 'n deur naar haar slaapvertrek.

't Bruiste in Bernt's gemoed. Hij had zijn moeder wel willen achterna vliegen, haar willen toeschreeuwen, dat hij voor de beste uit de besten van alle Wenterswicksche deerns z'n Gertrude niet wou geven, omdat ze in al haar eenvoud toch zooveel had, waarom hij haar boven alle andere hoogschatte.

Maar moeder zou toch niet naar hem luisteren, - dat wist hij.

Even bleef hij nog in de donkere kamer staan, toen ging hij ook.

Tastend vond hij de trap en klom naar boven naar 't kleine vertrekje, waar de groote bedstede was, die hij met 'n jongeren broer had te deelen.

'Slaap je, Christian?' vroeg hij zacht.

Er kwam geen antwoord.

Toen kleedde hij zich uit, langzaam, 't hoofd vol gepeins: 'Wat moeder onbillijk was! Schrikkelijk onbillijk! 't Was waar, Gertrude was arm, was 'n hoorige van 't Huis Brevorde. Maar was ze niet 'n zedige deerne, op wie geen vinger gelegd kon worden?.... En had ze niet iets over zich, dat haar verre deed gaan boven zoovele anderen, meisjes uit z'n eigen stand, maar die

niet hadden, wat zij had, dat eigenaardige, dat.... ja, hoe zou hij 't noemen?.... En toch was ze een hoorige, een kind zonder naam, zooals moeder haar had genoemd.... Maar er viel immers met den heer Keyser uit Brevorde wel te handelen! Vrijheid kon toch gekocht worden! Of door omruiling verkregen worden! En geld was geen bezwaar voor de Kreylhorst's. Had Gertrude 't al niet, hij had het wel, moeder tenminste.... en moeder moest het goedvinden. Maar zou ze 't ooit goedvinden? Zou ze 't ooit?.... Ja, ze zou 't, als ze Gertrude maar leerde kennen, zooals hij haar kende. Ja, dan zou ze het wel goedvinden. Dat zou zei'

'Slaap wel, Gertrude!' fluisterde hij zacht, toen hij zich voorzichtig naast z'n broer Christian neervlijde, 'slaap zacht. Gods engel houde de wacht over je! Slaap zacht!'

Hoofdstuk III.
Een man in moeiten.

HEER RUTGER KEYSER, de Onder-Drost van de Heerlijkheid Brevorde, zat met 'n grimmig gezicht achter z'n groote eiken schrijftafel, waarop behalve een paar lijvige in leer gebonden folianten onderscheidene perkamenten stukken lagen, die wel van veel gewicht moesten zijn, gezien de groote zegels, die er aan bevestigd waren.

Recht voor hem lag een soort van inventarisatie, geschreven met zwaar, half Duitsch lettertype en zwierig onderteekend:

TIELEMAN TEN HAGE
Landschrijver van de Heerlijkheid Brevorde en Voogd van den Stede.

Even nam de Onder-Drost het stuk op, maar wierp het onmiddellijk

weer neer, klauwde met z'n breede hand nijdig in z'n rossen baard, streek toen voorzichtiger langs de krullen van z'n bruine pruik en streelde bijna de fijne witte kraag, die breed uithing over het rugstuk en de schouders van z'n blauwen rok, dicht gehouden door een oranjekleurige sjerp.

Blijkbaar oefende de aanraking van de kostbare pruik en fijne kraag, die iets voornaams aan zijn gestalte gaven, een verteederenden invloed op 't humeur van den Verwalter uit, want er gleed 'n oogenblik een tevreden lachje over z'n harig, vol gelaat. Maar toen zijn oog weer op de gezegelde perkamenten en op de door Tieleman onderteekende inventarisatie viel, kwam de grimtrek onmiddellijk terug.

'Die verwenschte Tieleman,' gromde de Onder-Drost, 'dat hij nu juist vandaag weer ziek moet zijn. Als er werk is, dan behoort hij niet ziek te zijn! Maar ik dacht 't gisteren wel! Wat kreeg hij 'n hoestbui, toen we dat oponthoud hadden bij't Veneking-Cathe.'

De herinnering van 't gebeurde bij de kleine kate stuwde plots het denken van den Verwalter in een andere richting.

'Da's waar ook,' redeneerde hij in zichzelf, terwijl hij van z'n zetel opstond, 'dat zou me bij al die pennekrasserij zoowaar nog door mijn hoofd gaan. Ik moet met mijn vrouw nog over die kate-dochter praten, Zoo'n frissche deerne zal 't Ambtshuis wat geur en fleur geven en mijn vrouw krijgt personeel, waarmee ze voor den dag kan komen. 'k Zal de deerne vandaag of morgen eens hier laten komen.'

In wat betere stemming stapte Verwalter Keyser een paar malen de ruime werkkamer op en neer, bleef ten slotte voor een der vensters staan en staarde in gedachten verdiept met half toegeknepen oogen door de groenachtige ruitjes naar buiten. Er was niet veel te zien. Het pleintje daar voor hem, wegschaduwend achter het hooge Ambtshuis en donker overlooverd door twee forsche kastanjeboomen, was een en al somberheid. Maar 't hinderde den Verwalter niet, want hij zag plein noch boomen. Voor zijn denken trok een lange reeks van gebeuren voorbij. Van de katedochter, die naar zijn meening een toonbare aanvulling van het

dienstpersoneel van zijn vrouw zou kunnen zijn, voerden zijn gedachten hem terug naar lang verleden dagen, toen hij, nog vrijgezel, als Hopman der Staatsche troepen bij een tocht over de Veluwe, zijn volk in de bosschen van het Huis te Dieren deed legeren en zelf voor den nacht onderdak vond bij den Castelein.

Daar zag hij voor 't eerst de vrouw, die hij weldra boven alle andere voor zich zou gaan begeeren, Elène Clautier.

De landsdienst gaf hem gelegenheid herhaalde malen 't Huis te bezoeken en haar dan te ontmoeten.

Allengs was zijn bewondering voor de statige, donkeroogige adellijke jongedame tot een brandende liefde vergroeid. Maar toen hij, eenige dagen voor zij het Huis te Dieren weer zou gaan verlaten, het waagde van zijn genegenheid te spreken, wees zij hem hooghartig af.

Wat was hij woedend geweest, meer om de wijze, waarop ze hem had afgewezen dan om het feit zelf. Ging haar adeldom dan zooveel hooger dan de stand, waartoe hij behoorde? Hij toch voerde ook zijn wapen en had toch ook zijn devies? De tijd en het bedrijvige leven hadden op den duur de herinnering aan haar al meer en meer naar den achtergrond gedreven, vooral toen hij vernam, dat ze spoedig na de hem aangedane beleediging in 't huwelijk was getreden met Derk Herman van Keppel. Daarbij kwam, dat, al was het veel later, hij eindelijk toch ook een hem waardige echtgenoote gevonden had uit het geslacht der Klerck's, 'n familie, die wel niet zoo hoog haar wapens mocht voeren als de Clautier's, maar die dan toch ook met eere kon worden genoemd.

Hij zou zelfs aan die hooghartige Elène heelemaal niet meer gedacht hebben, als niet plots een schrijven, hem door den Drost der Heerlijkheid uit Arnhem toegezonden, den naam Clautier weer onder z'n oogen had gebracht. 't Stuk lag daar achter hem op de tafel, gezegeld en wel met 't wapen der Linteio's.[1] 't Dateerde al van het begin des jaars. Er werd in medegedeeld, dat de Avezathe Walijen in het Kerspel Wenterswick ‘uit cracht van

1) Eenige jaren voor en na 1680 was Christiaan Carel van Lintelo, wonende te Arnhem, Drost der Heerlijkheid.

verwin' was overgegaan in het geslacht Clautier; dat het bewoond werd door Elène Catharine Clautier, douairière van Derk Herman van Keppel, en dat de Onder-Drost te zorgen had, dat genoemde Elène Catharine Clautier ten spoedigste zich moest verheergewaden en stappen zou doen om de beleening van de Avezathe te verkrijgen van den Heer der Heerlijkheid van Brevorde, Zijne Hoogheid Stadhouder Prince Willem III.

Hij had toen onmiddellijk een schrijven naar de nieuwe bewoonster van de Avezathe Walijen gezonden, maar tot heden was daarop geen antwoord binnen gekomen, zelfs geen bericht van ontvangst. Elène was dus nog steeds met dezelfde hooghartigheid bezield, die hem eens, nu jaren geleden, zoo had gegriefd. En vreemd, gisteren, toen hij aan den rand van het Colenbargerbroek bij die kleine Cathe stond, was plots weer de herinnering aan die trotsche vrouw in 'm opgekomen, Dat was, toen hij die donkeroogige, zelfbewuste Cathe-dochter voor zich had zien staan, haar stem had gehoord. Ja, inderdaad, in houding, in oogopslag had ze iets van Elène, zooals hij ze zich voor den geest kon halen. Een paar malen had hij de deerne er op aangekeken, begluurd. Wat 'n wondere trots ook zij! Maar hij zou zich aan die grappen nu niet meer storen. Die deerne, niet meer dan 'n eigenhoorige, zou ten believe van zijn vrouw opgenomen worden onder het dienstpersoneel, en vrouwe Elène zou hij zoo aanpakken, dat ze voorgoed kwam te weten, wie Rutger Keyser, Onder-Drost der Heerlijkheid Brevorde, was. Elène mocht dan nog zoo'n sier maken met al 'r knechten en meiden, met 'r karos en rijpaarden, hij zou 'r toonen, dat hij een machtig woord te spreken had in de Heerlijkheid. Als die verwenschte Tieleman nu maar niet ziek was geworden! Zonder diens advies handelde hij niet graag!

Rutger Keyser draaide het venster den rug toe en zette zich weer aan zijn werktafel, Met weerzin nam hij de door Tieleman onderteekende inventarisatie van de tafel op en begon te lezen, wat er na 't sterven van den Debbekinck-boer aan vee was aangetroffen, en waarvan nu de helft voor den Prins van Oranje was. Hij las: 'Alzoo den Heere na den Hoves regten competeert van alle

hoffhorige personen, 't sy man ofte wyf, nae haer luyden afsterven, die eene helfte van alle naegelaetene viervoetige levende beesten, soo is 't, dat Jan Debbekinck, in syn leven hof horigh tot den Huyse Brevorde is komen te overlijden, so heeft de Landschrijver Tieleman ten Hage sich te syner residentie begeven en op den 3en van Herfstmaand 1683 bevonden op 't voornoemde goed[1] Debbekinck als volgt: ‘Eenoudt sleght moederpeert, - een veulen, - een kreupel gequest hengstpeertjen ('t welk zij voor eenige daghen van Egbert Geverts, wonende tot Vreden, voor anderhalven Rixdaelder hadden gekoft), - een roode koe, maer niet groot, oudt omtrent zes jaeren, hebbende opstaende hoornen, - een roode koe, oudt omtrent negen jaeren, - een roode gekaeckelde koe, synde het rechter hoorn afgestoten en gevende geen melck, - een swarte gesteernde koe, hebbende een witten kop, toebehoorende aan Boeyink, - noch een jonge koe, toebehoorende aan denselven, - een klein bolleken,[2] - noch een klein beesjen of kalff, - een roodt kreupel kalff, doch onwaerdigh, - een jonge sogh[3] met vijff jonge koeykens[4] denselven naght jongh geweest,[5], noch een sogh met vier gelijke jonge koeykens....’

‘'k Wou,’ barstte de Onder-Drost opeens uit, terwijl hij de inventarisatie van ‘'tgoed Debbekinck’ nijdig op tafel smeet, ‘'k wou dat Tieleman ten Hage met z'n amechtige borst gedoemd was om heel dat troepje kreupel en onwaerdigh vee met soghen en koeykens incluis 'n half jaar lang door alle heidevelden van de Heerlijkheid te drijven. De ezel heeft zich door die lompe boeren wat wijs laten maken. Maar ik zal ze!’ en de Verwalter sloeg heftig met z'n breede vuist op tafel.

Op 't zelfde oogenblik werd er zachtkens op de deur getikt en toen Rutger Keyser nog recht grimmig met luide stem ‘binnen!’ had geroepen, ging de deur open en daar stond vrouwe Keyser, geboren Klerck, de echtgenoote van den Verwalter der Heerlijkheid.

Heer Rutger Keyser keek ondanks z'n boos humeur met een blijde verwondering z'n echtvriendin aan.

1) Boerderij.
2) Stiertje.
3) Moedervarken.
4) Koeykens = biggen.
5) Geboren.

‘Hé,’ zei ze, 't vertrek rondziende, ‘'k dacht dat je bezoek hadt. Had je niet?’

‘Neen,’ schudde de Onder-Drost, ‘onze goeie Landschrijver vindt 't beter vandaag maar weer eens in bed te blijven liggen. En zoo zit ik hier nu alleen.’

‘Maar 'k hoorde toch praten?’ merkte vrouwe Keyser nieuwsgierig op. ‘Of praatte je tegen jezelf?’

‘'k Ben slecht te spreken!’ zei de Onder-Drost, een antwoord op de laatste vraag vermijdend.

‘Slecht te spreken?’ herhaalde vrouwe Keyser. Mag 'k weten waarover?’

‘Och jawel, lees maar!’ zei de slecht gehumeurde echtgenoot en hij reikte haar de inventarisatie.

‘Nu, wat moet dat?’ vroeg ze, na 't stuk vluchtig te hebben doorloopen.

‘Wat dat moet?’ begon heer Keyser zijn verklaring. ‘Nog al duidelijk, zou 'k zeggen. De boer van 't Debbekinck is laatst gestorven. Volgens de Heerlijkheidsrechten heeft onze genadige heer Stadhouder Willem III nu recht op de helft van heel de levende have van den overleden boer, en....’

‘Nu, dan moeten ze,’ viel vrouwe Keyser haar man in de rede, ‘dan moeten ze de helft er van maar naar Zijne Hoogheid in Die Haghe sturen.’

‘Ha, ha, ha!’ barstte de Verwalter, zijn booze bui vergetend, plots in lachen uit. ‘Ha, ha, ha. Stel je voor, dat onze dienstman Jurren of Cleyn de bode naar Die Haghe trok met een kreupel gequest hengstpeertjen terwaarde van anderhalven Rixdaelder, en met een roode gekaeckelde koe met één hoorn en daarachter een kalfken en een sogh met vijff jonge koeykens, ha, ha, ha! En stel je dan voor, dat Jurren of Cleyn dat rommeltje onzen Prince ging brengen als de helft der nalatenschap van 'n gestorven boer uit de Heerlijkheid! Ha, ha, ha! de heele hofhouding van onzen Prince zou ziek worden van 't lachen, en Zijne Hoogheid misschien ook wel!’

De Verwalter vond z'n voorstelling der zaak zoo allervermakelijkst, dat hij telkens weer in een geweldige lachbui uit-

schoot, zoodat 'm de tranen over de dikke wangen liepen, en vrouwe Keyser lachte met 'm mee.

‘Je maakt er een grap van,’ zei ze, toen de grootste vroolijkheid wat was bedaard, ‘je begrijpt wel wat ik bedoel.’

‘Ja, ja, je bedoelt het goed,’ gaf de Verwalter, voor 'n oogenblik goedig gestemd, gaarne toe. ‘Je wou maar zeggen, dat ik heel die ziekelijke veestapel van 't Debbekinck maar moest laten verkoopen en dan de helft van de opbrengst voor den Prince moest deponeeren?’

Vrouwe Keyser knikte bevestigend. Zoo had ze het bedoeld.

‘Nou, als 't niet anders wil, dan zal 't zoo ook gebeuren, vrouw!’ besloot de Verwaker, ‘maar ik geloof dat de Landschrijver zich bij 't opmaken van den inventaris bij den neus heeft laten nemen, en daar ben 'k niet mee content. Bij heel den inventaris zijn maar twee koeien zonder feil en die twee heeten het eigendom van Boeynk te zijn, dus krijgt onze Prince er nog geen halven staart van; en dan is er op heel de boerderij geen enkel fatsoenlijk paard, lees maar: 'n sleght moederpeert en 'n kreupel gequest hengstpeertjen, dat kwazie precies voor eenige dagen in Vreden heet gekocht te zijn. Ja, ja, wel erg toevallig.’

't Beweeglijke gelaat van de Onder-Drost, dat voor enkele oogenblikken nog glom van uitgelaten pret, begon weer grimmige trekken te vertoonen.

‘Maar wat meen je dan toch?’ vroeg vrouwe Keyser.

‘Wat ik meen, vrouw?’ luidde 't antwoord, ‘ik meen, dat de naaste familie van den overleden boer het beste vee voor 'n week of wat naar hun eigen stallen heeft gedreven en daarvoor in de plaats ander ‘brekhaftig bestiaal’ in de plaats heeft gezet. En dat is dieverij, vrouw. Daarmee ontduiken ze de Hofrechten van den Heer van deze Heerlijkheid en daar moet ik tegen waken. Ben 'k niet de Verwalter, de Onder-Drost van Zijne Hoogheid?’

Vrouwe Keyser knikte nogmaals bevestigend. Ze vond dat 'r man gelijk had.

‘Kijk 's,’ ging de Verwalter verder. ‘In de verloopen oorlogsjaren hadden de boeren een kwaden tijd en toen is er met de

Hofrechten zoo'n beetje gespeeld. De hoorigen waren zoo wat van alle last vrijgesteld. Maar nu het vrede is en de boeren er weer bovenop komen, moet er met de rechten van onzen Heer rekening gehouden worden. Dat wil de Stadhouder zelf. Daarover heeft hij een brief aan den Drost te Arnhem doen zenden en de Drost heeft 'm naar mij doorgestuurd. Daar ligt ze!' en Rutger Keyser wees met z'n knokigen wijsvinger naar een gezegeld stuk met 'n hel-oranjelint er aan.

Vrouwe Keyser keek met 'n vluchtigen blik in de richting waar 't bewuste stuk lag en toen met iets meewarigs in haar stem zei ze, bedenkelijk het hoofd schuddend: ''t Is toch 'n naar ding voor de overlevenden van een gestorven boer, als ze zoo maar de helft van hun levende have aan den Prince moeten afstaan!'

'Da's hofrecht, vrouw!' deed de Verwalter luchtig. ''t Zijn maar hofhoorigen die boeren. De Hofheer kan met 'r doen, wat hij wil. Als hij morgen beslist om tien, twintig hoorige boerderijen te verkoopen of weg te geven, dan doet hij het, en dan zijn de bewoners er tegelijk bij verkocht of weggegeven.'

''t Is toch verschrikkelijk!' beklaagde vrouwe Keyser.

'Ja, zoo is 't nu eenmaal,' redeneerde de Verwalter verder, 'een hofhoorige mag zich eigener beweging niet van de boerderij begeven; een hofhoorige mag niet huwen met een vrije persoon; een hofhoorige kan tegen een andere hofhoorige van een andere Heerlijkheid uitgewisseld worden; een hofhoorige moet....'

'Houd maar op!' weerde vrouwe Keyser af.

'Nou, vind je dat zoo erg? 't Zijn toch maar hofhoorigen,' herhaalde hij nog eens, en om vrouwe Keyser een goed idee te geven van de diepe onderworpenheid, waarin verre het grootste gedeelte der bevolking verkeerde, noemde hij in een lange rij de drukkende plichten op, die de bevolking eeuwen lang reeds hadden gekweld: 'de Voer- en Wagendiensten, de Herfst- en Meibeden, de Lijfdiensten, 't Sagenspieden, 't Panddryven, het Hofholtsgeld, de Rente van het honderste ei, het Hondengeholt, de Vastenavondhoenders, de Graanbelasting, de Tiend-Rogge, de Voogdgelden enz.' 'Daar,' besloot hij z'n opsomming, 'als je weten

wik, wat dat allemaal voor plichten zijn, lees dan die dikke foliant maar eens door. Misschien zal je hoofd er wel door gaan duizelen, zooals het mij elk jaar op den XII Apostelendag[1] doet, als al de hofhoorigen bij den Rosenboom[2] in de buurtschap Misthe moeten verschijnen om er hun hofhoorigheid te komen betuigen en zich er te laten inschrijven. Ik zeg je, dat er dan heel wat kwesties ter tafel worden gebracht, die je dan met behulp van een paar boeren[3] maar moet zien op te lossen in overeenstemming met 's lands gebruiken.'

'Ja, ja,' lachte vrouwe Keyser, 'je bent dan ook gemeenlijk op dien Twaalfapostelendag slecht gehumeurd. Maar ik vergeef het je, hoor!'

Bij deze woorden maakte de Verwaltersvrouw 'n beweging of ze weer wilde vertrekken.

'Wacht eens even!' hield hij haar terug. 'Wat kwam je eigenlijk doen?'

'O, da 's waar ook,' zei ze met 'n verlegen lachje, 'nu zou 'k m'n boodschap nog vergeten ook. 't Is goed, dat je 't vraagt.'

Heer Rutger Keyser keek z'n vrouw vragend aan. 't Zou wel niet veel bijzonders zijn, wat ze had. Anders was ze er wel dadelijk mee voor den dag gekomen.

'D'r is gisteren,' begon ze 'uit het Wenterswicksche kerspel 'n man binnen de poorte gebracht, is 't niet?'

'Ja, ja, da 's waar ook!' viel de Verwalter gehaast uit. ''k Heb geen oogenblik meer aan dien vent gedacht. Maar hoe kom jij 'r toe, om me dat te komen vertellen?'

'Wel, 'k hoorde bode Cleyn met Jurren over dien man praten.'

'Wat zeiden ze?'

1) Divisionis Apostolorum, 15 Juli.
2) Ter plaatse, waar eeuwen lang de hofhoorigen op 15 Juli zich moesten komen presenteeren, ligt thans nog de boerderij ''t Rosenhuis'. Nog in 1794 verschenen de hoorigen daar voor den Onder-Drost.
3) Twee boeren, die evenals de Verwalter of Onder-Drost en de Landschrijver een stoel kregen om te zitten. De overige hoorigen moesten staan. De twee boeren, Tegeners genoemd, deelden de rechtspraak.

‘Cleyn zei, dat die Wenterswicker niet eten of drinken wou, en dat hij, als hij langer in z'n bedompte keldercel moest zitten, wel dood zou gaan.’

‘Zoo, zei Cleyn dat?’

‘Ja, en toen zei Jurren, dat de Verwalter 't dan leelijk op z'n rekening zou krijgen, want die Wenterswicker had geen diefstal gepleegd of geen manslag begaan en dus mocht je hem niet langer dan één dag in de keldercel laten zitten zonder zijn zaak te onderzoeken.’

De Onder-Drost werd rood van woede.

‘Zei die Jurren dat?’ viel hij heftig uit. ‘Waar bemoeit dat dienstvolk zich mee? Die lui verbabbelen hun tijd en praten over dingen, waar ze geen verstand van hebben. Die luilakken hebben te weinig te doen! Ze hebben het te goed, veel te goed! Maar ik zal ze de haver wat hooger leggen. En die Wenterswicker, die vent zal in één dag van honger niet dood gaan.’

Vrouwe Keyser, die in de weinige jaren van haar huwelijk het veranderlijk humeur van haar echtvriend goed had leeren kennen, wachtte zich wel een poging te wagen den stortvloed van woorden tegen te houden. Geduldig beidde ze, tot hij vanzelf zweeg, maar toen ook hield ze haar bedenkingen niet terug.

‘Cleyn zei,’ begon ze, op elk woord den nadruk leggend, ‘dat die gevangen Wenterswicker niet at en niet dronk, en daarom veronderstel ik, dat de man ziek is. En als dat het geval is, dan lijkt het me verstandig hem niet langer in dien muffen, vochtigen kelder te laten zitten. 't Deugt daar niet voor 'n zieke.’

‘'t Is een vechtersbaas, 't is een boef!’ bulderde heer Keyser, ‘de vent heeft z'n vrouw mishandeld! We hebben iederen keer last van 'm. Heel 't kerspel klaagt over 'm!’

‘Dat zal allemaal wel waar zijn,’ hield vrouwe Keyser kalm vol, ‘maar 'n ziek mensch moet als 'n ziek mensch behandeld worden, en daarom raad ik je aan, zelf desnoods te gaan onderzoeken of Cleyn de waarheid heeft gesproken. Da 's toch zoo'n groote moeite niet?’

Terwijl de Verwalter met 'n boos gezicht 't betoog van zijn

vrouw stond aan te hooren, schoot 't hem plots door 't hoofd, dat nog 't vorige jaar namens Zijne Hoogheid den Prince hem een verordening was toegezonden, waarin er op werd aangedrongen de Heerlijkheidsrechten met kracht toe te passen, opdat ‘de incomsten van elck horig goedt precisement’ in de kas van den heer Stadhouder zouden vloeien, maar hij herinnerde zich ook, dat de verordening tevens het stellige verbod bevatte ‘die horigen met nodeloose mollestaties te quellen.’

Deze herinnering en het vermanend woord van zijn vrouw brachten den Verwalter tot andere gedachten. Men moest voorzichtig zijn. Prince Willem liet de regeling van zaken hoofdzakelijk wel over aan Drost Christiaan van Lintelo, maar als het er opaan kwam, dan was de Prince toch baas en die liet geen loopje met zich nemen.

‘Dus jij wou,’ besloot Rutger Keyser z'n overdenkingen, ‘dat 'k dien kerel in z'n hok ging opzoeken? Neen, vrouw, dat nooit!’

‘Laat 'm dan hier brengen!’ stelde vrouwe Keyser voor.

Ontevreden over den loop van 't gesprek en zich verslagen voelend, keek de Verwalter met norsch gelaat en zonder een woord te spreken door een der smalle vensters naar het verlaten pleintje.

Plots werd de stille rust er verstoord. Cleyn de bode, 'n kruiwagen voor zich uitschuivend, scheen in een der kleine bijgebouwen terzijde van het Ambtshuis te moeten zijn en kwam het pleintje op.

Zoodra de Onder-Drost hem zag, deed hij een paar stappen naar 't venster en tikte driftig tegen een der kleine ruitjes.

Cleyn keek op, en toen hij zag dat z'n meester hem met 'n handgebaar gebood bij hem te komen, zette hij z'n kruiwagen onmiddellijk neer, haastte zich naar de deur van 't Ambtshuis en verscheen even daarna in de werkkamer van den Onder-Drost.

De bijna militaire stiptheid, waarmede hij zich gehoorzaamd zag, de onderdanige houding, die Cleyn tegenover zijn meester in diens tegenwoordigheid aannam, stemde heer Rutger wat milder. Hij voer dan ook niet uit tegen den bode over diens gebabbel met Jurren, zooals eerst z'n plan was.

‘Zit die Wenterswicksche ruziemaker nog in den kelder?’ vroeg hij streng doende.

‘Ja, heer Verwalter, van gisteravond af.’

‘Is hij ziek?’

‘Dat weet ik niet, heer. 'k Weet alleen dat hij niet eten en niet drinken wil en er erg bleek uitziet.’

‘Kan hij loopen?’

‘Dat denk 'k wel; dat zal wel, heer!’

‘Nou, breng 'm dan in 't wachtvertrek. Maar houd 'm in 't oog, dat hij er niet vandoor gaat. Ik zal dadelijk komen en zien, wat 'k met 'm doe.’

Cleyn begreep, dat z'n meester niets meer te zeggen had en vertrok.

‘Heb je nu je zin, Thérèse?’ vroeg de Verwalter aan zijn vrouw, zonder haar aan te zien.

‘Dat heb 'k, Rutger,’ antwoordde ze bedaard. ‘En ik geloof, dat je verstandig doet naar mijn raad te luisteren.’

Vrouwe Keyser achtte hiermee de zaak voor zich afgedaan en wilde vertrekken.

‘Wacht nog eens even,’ verzocht de Onder-Drost voor den tweeden keer.

‘Wat heb je nu nog?’ vroeg ze lachend. ‘Je weet nu toch, waarom ik hier kwam!’

‘Jawel, jawel, dat weet 'k,’ gaf de Verwalter toe, ‘maar 'k wou je nog iets vragen.’

‘Je maakt me nieuwsgierig, heer gemaal,’ zei vrouwe Thérèse spottend. ‘Wou je weten welk soort van bontmantel je voor me uit Arnhem mag laten meebrengen eer het begint te winteren?’

De Onder-Drost maakte een afwerend gebaar. ‘Da's van later zorg,’ zei hij. ‘'k Wou je vooreerst maar vast gelukkig maken met 'n flinke, presentabele dienstbode. Je klaagt telkens over het vrouwen-personeel, waarmee je je op 't oogenblik moet behelpen.’

‘Zeg dat wel: behelpen!’ viel vrouwe Keyser dadelijk bij. ‘Ik

erger me elken dag aan de lompheid en stompzinnigheid van de paar deerns, die je voor me hebt uitgezocht. Vooral die slonzige Naele prikkelt me den heelen dag door haar verregaande slordigheid en 'r lomp en plomp uitzicht. Als je dus wat anders en wat beters voor me hebt, dan zal ik je dankbaar zijn.'

''k Zal de deerne bij je sturen, dan kun je zelf oordeelen,' beloofde heer Keyser.

'Vandaag nog?'

'Nu, dat zal wel niet meer gaan, maar morgen misschien of overmorgen.'

''k Zal geduld hebben,' besloot vrouwe Thérèse. 'Geduld overwint alles! En nu kan ik gaan?' vroeg ze, naar de deur stappend.

'Ja, tot straks!' luidde 't antwoord.

De Onder-Drost schikte de folianten en gezegelde perkamenten in een schrijn, legde de inventarisatie van Landschrijver Tieleman in de lade van zijn werktafel en verliet eveneens de kamer, om naar 't wachtvertrek te gaan, waar, naar hij berekende bode Cleyn nu wel met den gevangen Wenterswicker op hem zou zitten wachten.

Meesmuilend in zichzelf, dat hij 't met die Cathe-deerne wel heel gemakkelijk in orde zou krijgen, nu hij 'r vader voor 'n strafbaar feit in boeien had, stapte hij de lange gang door, die naar de voorzijde van het Ambtshuis voerde.

De Onder-Drost der Heerlijkheid Brevorde was ondertusschen in een betere stemming geraakt.

Het kleine wachtvertrek, dat met een enkel raam uitzicht gaf op de smalle straat, die naar de Oostpoort voerde, was vol zonneschijn en er heerschte een benauwende hitte. Bode Cleyn had er last van. Droppels zweet parelden op z'n voorhoofd en z'n toch al kleurige wangen leken wel geroosterd. Geheel anders stond het met den man, die met gekluisterde polsen in den hoek van het vertrek op 'n bank was neergevallen. Z'n smal-hoekig gezicht was bleek en de huid van z'n nek en handen had veel van uitgedroogd, verschrompeld perkament. Nu en dan schokte

z'n lange magere gestalte even van 'n rilling, die 'm door 't lichaam voer.

‘Bar, bar, bar! Wat is 't hier bar heet!’ zei puffend bode Cleyn, en zich tot den gevangene wendend: ‘Heb jij geen last van de warmte, Arnt?’

‘Ik ril van de kou,’ antwoordde deze teemerig. ‘'t Was in den kelder om te bevriezen.’ Meteen zag hij met in weeën, zieken blik uit z'n groote holle oogen op naar den puffenden bode, die zich zijn hooge plicht bewust, post gevat had bij de deur.

‘Dat komt, omdat je niet gegeten hebt,’ oordeelde de bode wijsgeerig, ‘als je je maag niet op tijd vult, dan verteert je bloed en als je bloed verteert, dan krijg je het koud.’

Arnt knikte even met 't hoofd, maar zei niets.

‘'t Is waar wat ik zeg,’ oreerde de bode verder. ‘Waarom is 'n dood mensch zoo koud? Alleen omdat z'n bloed verteerd is. Zoo lang als je maar goed....’ Verder kon bode Cleyn z'n ervaringswetenschap niet uitkramen, want plots werd de deur achter hem geopend en de Onder-Drost trad binnen.

Cleyn schoot in 'n soort militaire houding en de gevangene rees zoo goed zijn krachten het toelieten recht overeind, gluurde even naar den Verwalter en sloeg toen snel zijn oogen neer.

Heer Rutger Keyser zag met straffen, onderzoekenden blik naar die lange, slappe gestalte daar voor hem. Dat was dus Arnt op den Cathe, over wien zoo nu en dan een ongunstig rapport door den Wenterswickschen voogd Everwijn Wassenbergh naar 't Ambtshuis was gedirigeerd. Tot heden had de Wenterswicksche voogd met z'n ondervoogden het gericht over den man zelf kunnen houden, maar nu werd hij beschuldigd van den toeleg tot een halsdaad en daarom had Wassenbergh hem tot nader onderzoek naar 't Ambtshuis laten brengen. En als hij, Rutger Keiser, Onder-Drost der Heerlijkheid, na zijn onderzoek tot de conclusie kwam, dat er inderdaad sprake van den toeleg tot 'n halsdaad was, dan zou hij hebben te veroordeelen naar 's lands recht en wet, desnoods tot ‘de hennepecoorde’ aan den paal ginds op den Hollenberg, halverwege Aelten.

‘Hoe heet je?’ begon op straffen toon de Onder-Drost z'n onderzoek.

‘Arnt ten Cathe, heer Verwalter.’

‘En wat ben je, hoorige of eigenhoorige?’

‘Eigenhoorige, heer!’

‘Dus je behoort hier eigenlijk op den Hof te zijn?’

‘Ja, heer, maar in '65[1)] toen 'k weduwnaar werd, heb 'k dienst genomen in 't Fransozen-leger en tegen Bisschop Berent van Galen meegevochten en na dien tijd heeft de vorige Verwalter me laten loopen.’

‘Vrijgekocht ben je niet?’

‘Neen heer!’

‘En gisteren heb je vlasgaren naar Vreden willen smokkelen.’

‘Neen, heer Verwalter, ik moest de garens alleen maar tot de grens brengen.’

‘Voor wie?’

‘Voor Memmelinck uit Vreden, heer!’

‘En die zou ze dan zeker de grens wel over laten halen? Ja, ja!’ ging de Verwalter op hoogen toon voort, ‘zoo helpt de eene boef den anderen. Maar ik bezweer dien Memmelinck, dat hij er van lusten zal, als 'k hem te pakken krijg! Onze wevers moesten den vent armen en beenen breken. Hij haalt hun 't werk uit 't huis en 't brood uit de mond.’

't Hoofd moe gebogen, de knieën knikkend van uitputting, stond Arnt op den Cathe schijnbaar een en al gedweeheid en onderwerping de uitvallen van den Onder-Drost aan te hooren en bode Cleyn keek met een hoogst-gewichtig gezicht nu naar zijn meester, dan naar den gevangene en in zijn oogen was de vraag te lezen: Hoe zal dat hier nu afloopen?

‘Je bent aan 't vechten geweest, niet waar?’ zette heer Keyser zijn onderzoek voort.

1) 1665. Eerste inval van Bernard Christoffel van Galen, bisschop van Munster. Met behulp van Fransche troepen werd hij teruggedreven en zag toen af van zijn rechten op de Heerlijkheid Borculo, waarom hij den oorlog was begonnen.

‘De wevers hebben mij mishandeld, heer!’ antwoordde Arnt en in z'n zwakke, wijfelende stem trilde 'n oogenblik opkomende toorn. ‘Ze hebben me het garen afgenomen en me geschopt en gestompt tot 'k niet meer kon.’

‘Maar in 't dorp ben jij toch begonnen?’

‘Ja, heer, toen 'k uit de taveerne kwam.’

‘Je wilt zeggen, toen je dronken was!’

Arnt zweeg en zuchtte diep en moeilijk.

‘En je hebt je vrouw mishandeld!’ bulderde de Verwalter streng.

Even lichtte de beschuldigde het hoofd op en zag met moeden, weeken blik den Onder-Drost aan. ‘Ik sloeg haar nooit,’ zei hij. ‘Ik wist niet wie 't was. Ik dacht.... Ik wist niet meer, wat ik deed. Ik zag niets en niemand.’

Heer Rutger Keyser begon de kwestie moeilijk te vinden. Dat 't verhoor zoo'n loop zou nemen, had hij niet vermoed. Geruimen tijd bleef hij zonder iets te zeggen den gekluisterden man staan aankijken en 't viel hem op, dat Arnt er zoo vervallen en lijdend uitzag. Die man kon werkelijk wel eens ziek zijn. Misschien wel tengevolge van de mishandeling. En als dat het geval was, dan had hij z'n straf al te pakken. Wie zou zeggen, hoe die Wenterwicksche wevers hem afgerost hadden. De man kon er wel een inwendig malleur door opgeloopen hebben. Hij, Rutger Keyser, had 't in z'n soldatentijd wel meer beleefd, dat de kerels elkaar zoo duchtig afstraften, dat ze 't loopen er heelemaal door verleerden.... 't Was 'n moeilijke kwestie, en de Onder-Drost begon naar zijn gewoonte, wanneer 'n moeilijke vraag hem bezig hield, in de kleine ruimte van het wachtvertrek heen en weer te loopen, nu wat sneller, dan wat langzamer.

Bode Cleyn stond 'm daarbij in den weg.

‘Cleyn,’ gebood hij, ‘ga in de gang en wacht daar tot ik je roep!’

De bode haastte zich het bevel uit te voeren, hij stapte de gang in en trok de deur stevig achter zich dicht, doch zorgde in de onmiddellijke nabijheid te blijven: mogelijk ving hij nog wel een en ander van het verdere verhoor op.

Maar dat verhoor liep dezen keer 'n geheel andere richting uit, dan bode Cleyn had verwacht.

‘Kijk me eens aan!’ gebood de Verwalter, recht tegenover den gevangene stand houdend.

Arnt gehoorzaamde.

‘Ben je ziek?’ vroeg hij met strengen blik.

‘Ja, heer Verwalter!’

‘Wat scheel je?’

‘'k Weet niet, heer. 'k Heb pijn hier,’ en hij streek over de volle lengte van borst en buik. ‘En 'k ben zoo moe, en zoo koud!’

‘Zoo, zoo!’

‘Nu, dan wil 'k je zaak voorloopig uitstellen, en 'k zal in dien tijd nadere gegevens uit Wenterswick over je opvragen. 'k Wil zien of je de waarheid hebt gesproken.’

In de matte blauwe oogen van den gevangene blonk 'n oogenblik 'n blijde glans.

‘Ik zal,’ vervolgde de Verwalter, ‘je de boeien laten afnemen, dan kun je naar huis gaan. Daar zul je het wel beter vinden dan in den kelder van 't Ambtshuis.’

Arnt's handen trilden, ondanks de boeien, van blijde aandoening.

‘En je kunt tegelijk 'n boodschap mee naar huis nemen,’ liet de Onder-Drost er op volgen. ‘Je hebt thuis nog een deern, is 't niet?’

‘Ja heer, Gertrude.’

‘Dat lijkt me een handig meisje. Mijn vrouw wil haar hier op 't Ambtshuis hebben. Je zorgt dus, dat ze binnen een paar dagen zich aanmeldt. Heb je het verstaan?’

‘Ja, heer Verwalter, maar de vrouw....’

‘Geen tegenspraak!’ gebood de Onder-Drost streng. ‘Zorg, dat de zaak in orde komt! Je kent de hofrechten!’

Zonder 'n woord af te wachten, trok de Verwal ter de deur open. ‘Cleyn,’ riep hij gebiedend, ‘doe dien man de boeien af en breng hem buiten, vlug wat! Hij kan naar huis gaan.’

‘Dat dacht ik wel,’ bromde de bode in zichzelf.

Zoo vlug hij kon, maakte hij de kluisters los, bracht Arnt ten

Cathe naar de poort en holde toen naar Jurren om hem het groote nieuws te vertellen.

Ook de Onder-Drost had zich gehaast 't wachtvertrek te verlaten en toen hij z'n vrouw in de huiskamer had gevonden, deelde hij haar met groote voldoening mede, dat hij den zieke gevangene had ontslagen en dat zijzelf er nu op rekenen kon, dat ze binnen 'n paar dagen in plaats van die slonzige Naele een presentabele dienstbode zou hebben.

Vrouwe Thérèse Keyser lachte haar echtvriend vriendelijk toe en deze was volkomen tevreden over zichzelf. Hij had, naar zijn meening, de eene zaak met de andere tot een goede oplossing gebracht en dat bracht hem in 'n prettige stemming, tot het hem opeens tebinnen schoot, dat de groote kwestie, waarmede hij zich dien middag het hoofd had vermoeid, nog onopgelost daar lag. Dat die Tieleman nu ook weer ziek moest zijn. Op die manier kwam er aan de erfscheiding op 't Debbekinck geen einde. En dat moest toch, en spoedig ook, en punctueel, want de heer Stadhouder had de strengste bevelen gegeven.

Onder-Drost Keyser werd er gemelijk onder. Zijn tijdelijke opgewektheid daalde weer beneden het vriespunt.

Hoofdstuk IV.
Herder zijner schapen.

DE gure Noord-Wester blies kil over het ruige Colenbargerbroek en dreef dichte wolkgevaarten vol van kouden regen naar 't Wenterswicksche kerspel. De oude takken van 't groepje eiken achter de Veneking-Cathe klaagden soms, als de felle herfst-

windvlagen ze na 'n oogenblik van luwing weer krachtig aanvatten. De geel-bruine bladeren, woest van de twijgen afgerukt, stoven hoog in de lucht voort, al maar voort, of 'r aan 't buitelend rijzen en dalen, dalen en dan weer rijzen nooit 'n eind zou komen. 'n Stuk of wat hoenders, door den honger gedreven, trotseerden den harden, killen wind en kruisten met wapperende staarten het kleine weideke in alle richtingen, hopende nog iets te vinden, waarmee ze de onvoldoend voorziene maag konden vullen. En tusschen de ijverig-doende hennen knabbelde het rood-bonte koetje zoo volhardend aan de korte grassprieten, of 't den ganschen dag nog geen voedsel had gehad.

De beide schapen waren er niet, Gertrude had ze om de regenbuien naar binnen gehaald, en nu stonden ze in den kleinen stal klagend te blaten om de verloren vrijheid.

Gertrude zelf zat aan 't spinnewiel en met den geholsblokten voet op den tred deed ze het wiel snel rondwentelen. Terwijl 'r eene hand van den hoogstaanden vlaspluim al maar nieuwe vezels aanvoerde, gaf haar andere hand den gevormden draad stuur bij 't winden op de klos. Zoo was ze al maar bezig.

Nu en dan hield ze even op en keek dan luisterend in de richting van de verste der kleine bedsteden. Ook nu.... Had ze tusschen 't doffe gesnor van 'r wiel niet 'n zwak geroep uit de slaapstee gehoord? Of was 't de wind, die om de kate gierde en die bij 't opsteigeren tegen het rieten dak soms geluiden kon maken als 'n klaagzang, als 'n knorrig gemompel, 'n gesmoorde kreet van fel wee?

Gertrude rees van 'r houten bankje op en ging voorzichtig naar de bedstede.

Fluisterend - hij mocht eens slapen - vroeg ze: ‘Riep je, vader?’

De zieke woelde 'n oogenblik met loome beweging, kreunde toen even, maar gaf geen antwoord.

Gertrude schudde 'r hoofd en zocht geruischloos haar plaats weer op bij 't spinnewiel. Doch ze hervatte haar arbeid niet direct. Met droefgeestigen blik staarde ze naar buiten, naar den triesten omgeef. Hoe 't toch zoo gauw veranderen kon. Voor 'n dag of

vier deed 't buiten of 't nog volop zomer was, zoo zonnig en zoo warm, en nu.... zie, daar stoof de koude regen weer neer uit de grauwe, zonnelooze lucht. De rood-bruine en de hennen schenen het nu zelfs te erg te vinden, want ze kwamen op de kate aan drijven.

''k Zal de staldeur even open zetten,' zei ze in zichzelf en op 'r toonen, om den zieke in z'n dommel niet te storen, ging ze naar 't stalletje en liet het nat-glimmend koetje binnen.

'Stil, jullie!' gebood ze zacht, toen de hennen het hoendergat kwamen binnenfladderen en luid kakelend tusschen de andere 'n plekje trachten te winnen op 't rek.

Ze zocht haar bankje weer en met 'r elleboog op de smalle vensterrichel geleund, staarde ze door den natten dag over het verlaten weideke naar de roezig deinende ruigte van 't verre broek.

De natuur ginds buiten was als 'r hart daar binnen.

Hoe 't toch ook daar zoo gauw veranderen kon.

Voor 'n dag of vier leek haar het leven nog zoo blij, zoo zonnig ondanks de beslommeringen van den arbeid, ondanks de kwellingen van kleine zorgen, en nu.... 'n nooit gekend gevoel was haar hart komen binnensluipen en had daar onrust gebracht, de onrust van hopen en twijfelen, de onrust van 'n heftig verlangen om te geven en te bezitten, alles te geven wat 'n meisjeshart aan liefde in zich voeden kan, alles te bezitten ook, wat dat hart bevredigend vullen kan. O, die onrust in 'r was als de aandriftende vlagen, die de roezige ruigte van 't broek daar verre zoo deden woelen in gestage verwarde beweging.

En dan, wat leed trof haar niet! Moeder ziek, 'n oogenblik den dood nabij. Maar nu - en ze zag dankbaar op naar den grauwen hemel - er was beterschap, belangrijke beterschap, Gode zij dank! Had Bernt Kreylhorst het haar hedenmorgen, toen hij kwam zeggen, dat dominee naar vader wou komen kijken, niet met stelligheid betuigd? Had hij 'r niet gezegd, dat moeder, als 't zoo met r bleef voortgaan, over enkele dagen weer naar de Cathe kon terugkeeren. O, wat verlangde ze! Eenmaal had ze moeder nog gezien na 't ongeval. Na dien had ze 'r kleine woning niet meer

durven verlaten, want vader was thuis gekomen, zwak, uitgeput, en hij was naar z'n slaapstee gestrompeld en daar lag hij nu al die dagen, woelend en kreunend, soms weggezakt in 'n lichten dommel, soms half wakker, mompelend onverstaanbare woorden en dan wilde hij 't bed uit. En als ze over den heelmeester sprak, dan werd hij woedend. In 'r nood had ze de hulp ingeroepen van den Veneking-boer en die had Grade, de meid, 'n paar maal gezonden, maar 't was meer uit nieuwsgierigheid geweest, dan om de helpende hand te bieden. Och ja, ze waren ook maar kate-lui en ze zaten den inhaligen boer in den weg. O, zoo 'r goede, zieke moeder dien Wolsinck, bij wien ze nog steeds toefde, niet 'n paar maal gestuurd had met een en ander, dat ze noodig had, dan zou ze in de grootste verlegenheid zijn geraakt. Bernt was ook al 'n paar maal geweest, heel even maar en hij had haar met alles wel willen helpen, hij had haar 'n blinkend zilverstuk willen toeduwen, maar ze had gemeend te moeten weigeren, schoon ze geloofde, dat hij 't alles deed eerlijk, oprecht. Maar met dat al voelde ze zich diep ongelukkig en in 'r hart kreunde en klaagde het en ze voelde de verdrietelijkheden soms op 'r aankomen als de gierende, morrende wind, die 'n wild, wreed spel met de armelijke, hulpelooze Cathe wilde beginnen. In 'r hart daar binnen was 't als de natuur daar buiten en ze voelde zich zoo alleen, zoo eenzaam en verlaten, en nu.... met zulk wild weer zou dominee wel niet komen. De tocht was te bezwaarlijk voor den zwakken, reeds vroeg-grijzen man....

En eigenlijk was ze er maar blij om ook, voor haar zelf, niet voor vader. Voor vader kon het wel heel noodig zijn, dat dominee kwam. Misschien kon dominee 'r vader wel bewegen den heelmeester te laten komen en.... dominee zou wis en zeker de kans waarnemen om met 'r vader wel 's ernstig, heel ernstig te praten over dingen van 't geloof. Ja, voor vader zou 't wel goed zijn, die hoorde nooit van die dingen, omdat hij ze niet hooren wou, maar voor zichzelf had ze maar liever dat dominee wegbleef. Ze wist haast nooit, wat ze antwoorden moest, als hij haar met z'n ernstige oogen zoo onderzoekend aankeek en dan onder 't praten allerlei

dingen vroeg over 't geloof. Ze wist dan nooit precies, wat ze antwoorden moest en als ze het wel wist, dan schaamde ze zich 't te zeggen. Moeder was anders dan zij. Die zei, als ze dominee nog te woord stond, dat 't leven voor sommige menschen hard, bitter hard was en dat dit een straf was voor hun kwaad, dat ze vroeger hadden gedaan. Ja, dat zei moeder altijd en daar bleef ze bij, wat dominee ook redeneerde.... Neen, 't was nu maar te hopen, dat dominee niet kwam, want dan zat ze alleen, heelemaal alleen met 'm en... 'r hart was zoo vol, barstend vol, ze zou niet weten, wat ze zeggen en wat ze zwijgen moest; 't was te veel: Bernt Kreylhorst, en 'r zieke moeder, en dat papekind, 'r zieke vader, en Geert Ulegat... ja, en dan nog het dreigement van den Verwalter... Had moeder geen gelijk, als ze zei, dat 't leven voor sommige menschen bitter hard was? Ja, moeder kon daarin wel gelijk hebben, maar dat al het leed, 't welk haar nu zelf overkwam, 'n straf was voor bedreven kwaad, zie daar kon ze niet inkomen, neen, dat kon ze niet! Had zij dan zooveel kwaad gedaan? Zooveel?

Gertrude keerde zich af van 't venster en ze greep weer in de vlasvezels en ze deed 'r wiel weer snorrend wentelen en ze zat daar of haar heele zijn verloren ging in het haastige, inspannende werk van haar vingeren, maar de arbeid van 'r ontroerde hart was moeizamer, wijl het spon aan den donkeren draad van haar groote verdriet, dat ze niemand kon klagen. En buiten gierde de wind om de kleine kate en steigerde lawaaiend tegen 't rieten dak op, zweepte bij oogenblikken de regendroppen striemend tegen de kleine vensterruiten, maar Gertrude, in 'r eigen-ervaren verzonken, merkte 't niet en 't onging haar, dat hortend en stootend, met langzamen gang 'n kleine huifkar van den boschkant de eenzame woning naderde, tot opeens 'n schaduw over haar bezige handen gleed. Ze schrok op en met 'n oogwenk zag ze.

'De dominee!' zei ze met ontzag. Meteen vloog ze overeind.

De kleine kate-deur kraakte open en dominee Heilersig trad binnen.

'Wel foei, m'n kind, wat 'n weer!' zei hij, z'n groote zwarte

flaphoed afzettend en met 'n zwaaibeweging het regenwater er afslingerend op den leemen vloer.

‘Doe uw mantel af, dominee,’ raadde Gertrude vriendelijk, ‘'t water druipt u langs uw zijden kousen.’

‘Da's 'n raad,’ beaamde de predikant, z'n hoed op de kleine klaptafel werpend, en terwijl hij den mantel afdeed, 'm over de leuning van 'n stoel hing, vertelde hij, dat Gertrude's moeder flink vooruitging, over enkele dagen wel weer thuis zou komen en dat Gertrude voor haar dus heelemaal niet bezorgd behoefde te zijn.

Onderwijl rakelde Gertrude in de mat-gloeiende kooltjes van den vuurkuil, haalde wat droge stukken hout achter van het deeltje, maar toen ze de houtbrokken op de smeulende kolen wilde werpen, riep dominee: ‘Neen kind. neen, doe dat niet! Dat geeft maar rook en daar kan 'k niet tegen, dat maakt me aan 't hoesten.’

‘Om uw mantel te drogen,’ wou Gertrude nog verklaren.

‘Heel vriendelijk, heel vriendelijk!’ betuigde de predikant, ‘maar 'k heb 't liever niet,’ en terwijl hij 'n stoel greep en zich bij 't klaptafeltje neerzette, maakte hij 't meisje duidelijk, dat men met zoo'n weer niet eens droog kon blijven in 'n huifkar.

‘De wind slaat er den regen in,’ veronderstelde Gertrude.

‘Ja, zoo is 't,’ stemde dominee toe, en zijlings door 't venster kijkend, vervolgde hij: ‘'k Heb m'n gerij aan de luwzijde van 't huis gezet en 't paard 'n dek overgegooid.’

Gertrude knikte.

‘Enne,’ begon dominee, 't doel aanvattend, waarvoor hij gekomen was, ‘enne, vertel me eens, hoe is 't met vader? Zeker nog op bed?’

Als wou de zieke de vraag zelf beantwoorden, deed hij 'n mopperig gekreun hooren.

‘'t Wordt maar niet beter, dominee,’ gaf Gertrude ten antwoord. ‘Vader woelt voortdurend door z'n bed, kreunt veel, slaapt nu en dan en soms maakt hij zich boos en wil dan uit bed.’

‘Maar mijn beste kind,’ raadde dominee, ‘laat 'm dan begaan. Als iemand uit bed wil, is dat bewijs, dat hij beter wordt.’

Gertrude schudde ontkennend 't hoofd. ‘Neen, dominee,’ zei ze, ‘gisteren was vader er uit voor ik 'm kon tegenhouden en toen lag hij daar op den grond. Vader kan niet eens staan, nog minder loopen.’

‘Is 't zoo erg?’ verbaasde zich dominee. ‘En wat zegt de heelmeester?’

‘Vader wil geen heelmeester hebben. 'k Heb 't hem al tienmaal gevraagd, maar hij wil niet, hij wordt boos, als 'k er over begin.’

‘Ja maar, dat zal toch moeten,’ besloot de predikant, en van z'n stoel oprijzend stapte hij naar de kleine bedstede, waaruit hij zoo even het gekreun had gehoord.

‘Ben je wakker, man?’ vroeg dominee op gedempten toon.

‘Ja dominee!’ klonk zwak het antwoord,

‘Erg ziek geloof ik, is 't niet?’ zette dominee z'n onderhoud voort.

Ook deze vraag werd met 'n ‘ja’ beantwoord, en de predikant wist het, dat hij 'n heele reeks van ‘ja's’ en ‘neen's’ te hooren zou krijgen, als hij op deze wijze bleef voortgaan. Want zichzelf uitspreken tegenover hem, zich duidelijk uitspreken wat de lichamelijke nooden betrof, ze deden het zoo zeldzaam de menschen, zooals Arnt op den Cathe er een was. En wat hun geestelijke behoeften aanging, neen, daarin gaven ze hem in hun geslotenheid nimmer een klaren blik. Dies bleef hem niets anders over dan ten opzichte van het stoffelijk bestaan eenvoudig te decreteeren, te gebieden zonder tegenspraak te dulden; en in 't belang van 't eeuwig heil van den man hem zonder omwegen te naderen met het Getuigenis van zijn Hoogen Zender. En daarom besliste dominee, dat hij den heelmeester uit Wenterswick sturen zou, dat Arnt zich kalm in bed moest houden, probeeren moest wat te eten en voorts rustig te slapen, en toen de predikant dit deel van zijn taak afgedaan achtte, trachtte hij met de ploegschaar van Gods Woord de stugge, verworde ziel van den onverschilligen, weerbarstigen man te openen, om daarna in de getrokken voren de zaden van Gods ontfermende genade te strooien. Hij deed het naar de wijze van zijn tijd, sprekend in fel gekleurde woorden van den donder van Gods toorn over de zonde en ongerechtig-

heid; van den schrik des doods voor allen, die hier naar den lust van hun hart hadden geleefd en aan Gods gebod zich niet hadden gestoord; van de eindelooze hellepijnen, die 't deel zouden zijn van den onboetvaardige. Maar het verschrikte den kranke niet. Zwijgzaam lag hij daar neer. Roerde zich zelfs niet.

Gertrude evenwel, de handen devoot in haar schoot gevouwen, zag met schuwen blik naar haar dominee daar bij vaders bedstede.

Wat leek hij haar geweldig nu: een dreigend gedrocht gelijk, zooals er vroeger over de wijde heidevelden moesten gezworven hebben, verpletterend met hun machtige vuist, wat hen in den weg trad.

Hij, haar dominee, scheen 'r, zooals hij daar wegdonkerde in 't midden van de lage kate-ruimte, 'n schrikaanjagende spookgestalte, opgedoemd uit de onderwereld, die onheil spelde, ramp en leed aandroeg, om die overweldigend over 't hoofd van den machteloozen zieke uit te storten.

't Meisje rilde er van en 'n diep medelijden met den kranke ontroerde haar ziel.

Ontzettend, hoe vreeslijk was God!

Maar dominee Heilersig had behalve den bitteren alsem ook smartverzachtende, wondenheelende kruiden uit Gods hoven. Zijn Bijbel, die hem sprak van de verschrikkingen Gods, gaf ook overvloedig getuigenis van 's Heeren ontfermende genade met een zondig menschengeslacht. En er kwam iets zoet moederlijks in de stem van den knecht Gods, toen hij sprak van 's Vaders eindelooze liefde voor den zondaar, die naar verlossing hunkert. Met de rijke weelde van eigen ervaring teekende hij den Christus Gods in zijn gadelooze ontferming, Jezus de Heiland, Die zichzelf den langen lijdensweg koos, den smadelijken en smartelijken dood des kruises wou ondergaan, om alzoo doende de straf, die om onze zonde ons deel was, geheel alleen te dragen en dus ons te rechtvaardigen tegenover een beleedigd God. ‘Ende alwaere dyne sonden rood gelijk skarlaeken, ende sy sullen worden als witte wolle, ende alwaere sy rood gelijk carmosyne, sy sullen wit syn gelijk sneeuw. Ende: Komt allen tot My die vermoeidt ende belast syt ende Ik sal du ruste geven.’

Gertrude was van 'r bankje opgerezen en met groote, wijde oogen zag ze naar den prediker en 't was haar of er in 't halfdonker van de kate 'n lichtende engel stond, wiens gespreide handen liefde en vrede, rust en vergenoegdheid zegenend uitstraalden.

O, hoe goed was God de Heere, en hoe rijk in ontferming Zijn lieve Zoon, en hoe zoet en vriendelijk was Zijn dienstknecht, de brenger van goede boodschap, wiens mond zoo schoon mocht spreken van verlossing uit den grootsten nood. Balsem was 't, wat hij bracht, balsem voor smartelijke wonden, stillende balsem voor schrijnende pijnen, raad, goddelijke raad voor de bezwarenissen op den moeilijken, donkeren levensweg. O, als dominee eens wist, wat 'r in haar arme hoofd al niet omging. Als dominee eens wist, hoe zwaar ook haar menige last thans woog! Zou hij haar niet uithelpen? Niet een weg aanwijzen? Als ze hem toch eens alles vertelde, alles wat daar binnen plaagde en knaagde?.... Och neen, ze wou 't toch maar niet doen! Hoe zou ze 't ook kunnen? Er mee blijven voorttobben dan?.... Voorttobben met de drukkende lasten, nu er kans op verlichting bestond?.... Stil!.... dominee had uitgesproken. Gertrude deed 'n stap nader, om beter te kunnen zien, wat hij deed.... Hij boog zich over den zieke.

'Arnt,' vroeg hij, 'heb je goed gehoord, wat ik heb gezegd?'

Er kwam geen antwoord.

Dominee boog zich wat verder over den zieke en luisterde.

Toen opeens rees hij op en zag Gertrude aan met 'n blik vol verontwaardiging.

'Hoe is 't mogelijk?' zei hij. 'Je vader liet me voor niets praten! De man heeft z'n ooren voor het Goddelijk vermaan gesloten en kan rustig slapen, terwijl hem de weg van leven en dood wordt aangezegd. Hoe is 't mogelijk?'

'Vader slaapt wel meer,' trachtte Gertrude te verontschuldigen.

'Als God spreekt, moet de slaap wijken,' wierp dominee gestreng tegen.

Gertrude boog 't hoofd. Wat zou ze nog zeggen? Ze wist, hoe

onverschillig haar vader altijd tegenover den godsdienst had gestaan. Moeder ging nog 'n enkelen keer naar de kerk en dan ging ze naar Aelten, maar vader ging nooit, noch hier noch daar.

‘Ik zal,’ zei dominee, terwijl hij zich weer bij de kleine tafel neerzette, ‘ik zal in elk geval den heelmeester sturen. 't Zal wel morgen worden eer hij komt, want 't is niet zoo vroeg meer en dan met al dien regen en wind.’

Gertrude knikte en zag dominee schuchter aan. Er brandde zooveel op 'r hart en ze kon maar niet tot 'n besluit komen of ze dominee 'n blik zou gunnen in haar binnenste. 't Was dan ook zoo heel, heel moeilijk, en toch.... kon ze wel anders? Hoe zou ze zonder dat, licht krijgen, licht en ook rust? Ze zou 't dan maar doen. Met wien kon ze beter over dat alles spreken?

Behoedzaam stond ze op en ging naar 'r vaders slaapstee.

‘Ben je wakker?’ vroeg ze bijna luid.

Maar Arnt sliep, sliep vaster dan hij het in de laatste dagen gedaan had.

‘Om hem had 'k de reis niet behoeven te maken,’ zei dominee verdrietig, toen Gertrude weer naar haar plaatsje bij 't venster terugkeerde,

Als had ze de klacht van den predikant niet gehoord, begon ze met 'n stem vol wijfeling: ‘Dominee, zou 'k u wat mogen vragen?’

‘Zeker kind,’ haastte de predikant zich, vol belangstelling Gertrude aanziende. ‘Vraag maar gerust. Als ik je helpen kan, met genoegen, hoor!’

Maar Gertrude zweeg. Nu wist ze niet, waarmee ze het eerst zou beginnen en hoe zou ze dan nog beginnen. Met groote peinzende oogen keek ze dominee aan.

‘Nu, wat wou je me vragen?’ brak dominee de stilte af.

Toen opeens deed ze maar een greep.

‘Dominee,’ waagde ze het, ‘vier dagen geleden, toen 't ongeluk met moeder gebeurd was, ben ik tegen den avond naar 't dorp geweest om naar 'r te gaan kijken en toen ik hier terug kwam, zag ik Geert Ulegat met 'n pak vlas en 'n paar kippen van ons

wegloopen. Als vader nu weer beter wordt en hij merkt, wat er is gebeurd, dan ben ik bang, dat het tusschen vader en Geert vechten geeft, of vader klaagt Geert bij den Verwalter aan. En dat zou 'k niet graag willen, want....'

'Maar kind,' viel dominee in de rede, 'als jij aan je vader niet zegt, dat Ulegat 't gedaan heeft, dan weet je vader immers niet, wie de schuldige is. Praat er dus niet over.'

Gertrude schudde 't hoofd. 'Vader zal 't dadelijk begrijpen, dat Geert 't heeft gedaan,' zei ze overtuigd.

De predikant haalde z'n schouders op. 'Maar wat wou je dan?' vroeg hij.

''k Zou graag willen, dat u Geert opzocht. 'k Had 't zelf wel gedaan, maar nu vader en moeder beiden ziek zijn, kan 'k niet van huis.'

'Ik Geert Ulegat opzoeken?' vroeg dominee. 'En dan?'

'Hem zeggen, dat hij tenminste het vlas terug moet brengen. Wij hebben het zoo hard noodig en vader weet precies hoeveel er wezen moet.'

Dominee haalde voor 'n tweeden keer z'n schouders op. 'Waar woont die Geert Ulegat?' vroeg hij.

'Bezijden Brevorde, in Barelo, dominee.'

'Maar beste kind, dat valt buiten mijn kerspel. Barelo hoort onder Aelten. Daar heb ik niets te zeggen.'

De groote donkere oogen van het meisje waren plots vol verbazing. Was de macht van 'n dominee, van dominee Heilersig dan zoo beperkt?

De predikant las de vraag in haar blik. ''k Zal er met den Aeltenschen dominee over spreken,' zei hij tegemoetkomend.

't Was even stil in de kleine kate.

Gertrude keek strak voor zich. Ze voelde zich niet bijzonder bevredigd en de vraag kwam in haar op, of ze haar andere moeilijkheden den predikant nu nog wel zeggen zou. Hij kon 'r misschien toch niet helpen. Die andere dingen waren nog zooveel moeilijker dan dat van Geert Ulegat.

'Je hadt,' begon dominee eindelijk, vermoedend dat er nog

iets aan schortte, ‘je hadt me zeker ook nog iets anders te vragen, Gertrude? Zeg 't me maar alles. Waar ik helpen kan, zal ik het ook doen.’

Dominee's stem klonk nu weer zoo echt vaderlijk, zoo aanmoedigend. Och ja, ze zou 'r hart dan toch maar heelemaal uitstorten.

‘Dominee,’ vatte ze weer moed, ‘in 't begin van de week kwam de Verwalter uit Brevorde hier langs met heer Tieleman ten Hage en nog een dienstman, en toen heb ik geholpen hun paarden te drenken, en toen zei de Verwalter, dat z'n vrouw een dienstbode op 't Ambtshuis noodig had en dat hij me daarvoor zou laten halen. En dat wil ik nietl en dat wil moeder ook niet! En als de Verwalter nu om me stuurt, wat moet ik dan doen, dominee? Wat moet 'k dan doen?’

Er klonk angst in 'r stem, toen ze de vraag herhaalde.

De predikant doorzag onmiddellijk de moeilijkheid van deze nieuwe kwestie. Hoewel hij in 't diepst van zijn hart de slaafsche afhankelijkheid en onderworpenheid van 't volk, dat hij geestelijk te leiden had, als 'n onrecht voelde, was hij toch te zeer kind van zijn tijd om de groote fout in dit eeuwenoude stelsel klaar te kunnen onderkennen. 't Was altijd zoo geweest. Daar waren machtigen en daar waren onderworpenen; daar waren vrijen en daar waren onvrijen; daar waren er, die in weelde al de dagen van hun leven konden genieten van het goede dezer aarde en daar waren er, die van den weg tot het graf voortzwoegden om 'n spaarzaam stuk brood en een armelijk kleed. 't Was altijd zoo geweest.... en zou 'tooit anders worden? Mocht het ooit anders worden? Had de heilige apostel Paulus den slaven van zijn tijd niet ernstig voorgehouden hun meesters de noodige onderworpenheid te betoonen, ja, had hij den gevluchten Christenslaaf Onesimus niet gelast tot zijn heer weder te keeren? En nu dit kind, 'n hoorige niet eens, niet meer dan 'n eigenhoorige, durfde spreken van: ‘ik wil niet’ en ‘moeder wil niet.’ Dat ging te ver! In deze opstandigheid mocht hij haar niet steunen. 't Was rebellie tegen het bestaande gezag. De hooge overheid moest worden geëerd,

haar dienaren behoorden geëerbiedigd, de inzettingen ontzien, en hij, de dienaar des Woords, mocht door geen enkel woord, door geen enkele daad het morrend verzet, dat hij al meer bij anderen had opgemerkt, voedsel geven.

'Hoor eens, Gertrude,' ving hij voorzichtig aan, 'als je vader en moeder nu allebei weer beter zijn, dan kun je hier op 't Cathe toch best gemist worden, en vind je zelf niet, dat het hier op dit afgelegen plekje heel erg stil en eenzaam is? Dan valt er in de stede Brevorde toch wel iets meer te zien en ik zou zoo zeggen: ook wel iets meer te leeren, en....'

'Dominee,' viel Gertrude plots uit, en ze richtte zich hoog op.... 'ik zeg, dat ik niet wil! Ik ga niet naar het Ambtshuis. Ik ga er nooit naar toe,.... nooit!'

Dominee schrok er van op, voelde verontwaardiging over zich komen om zoo'n opgewonden toon, zoo'n gedurfde tegenspraak van 'n kate-deerne. Met strengen blik zag hij 'r aan en hij verbaasde zich. Was dat 'n kate-kind, 'n dochter uit de minsten van dit volk? Zij? Daar stond ze, trotsch en hoog, vol durf, met 'n flikkering van 'alles of niets' in de donkere, brandende oogen. Neen, zoo had hij haar nooit gezien. Zoo zag hij er nooit één in al de jaren van zijn dienstwerk in dit kerspel. Die houding prikkelde hem tot strijd. Mocht hij zooveel verzet wel dulden? Was 't geen ongehoorzaamheid aan de Heerlijkheidsprotocollen, het eerlijk verkregen recht van Zijne Hoogheid Stadhouder Willem III? En dan de heilige Apostel Paulus, en de slaaf Onesimus, sprak God niet door hen van gehoorzaamheid en onderworpenheid aan de geldende wetten? En had de Heiland ooit Zijn stem verheven tegen de scheiding, die daar liep tusschen menschen en menschen?

'Gertrude,' zei hij op 'n toon van gezag, 'ga daar eens rustig zitten en kom eens tot bedaren. Al 't gebeuren van de laatste dagen heeft je wat in de war gebracht. Luister eens goed naar 't geen ik je zeggen ga. Ik raad je tot je bestwil.'

Terwijl hij sprak werd de klank van z'n stem vriendelijker, gemoedelijker en Gertrude zag weer in hem den beminlijken prediker, den brenger van de boodschap des heils, zooals ze ge-

woon was hem te zien, staande in de ruime kerk te midden van de luisterende schare. Och, hij meende het toch wel goed met 'r, dat geloofde ze vast. Ze zou dan ook stil luisteren.

'Kijk 's, mijn kind,' betoogde dominee, 'de Heere God heeft om onzer zonden wil machten en overheden over ons gesteld, die we hebben te gehoorzamen. Dat wil God. En daar zijn wetten en regelingen gemaakt, opdat ieder zijn plaats en plicht zou kennen en wij daardoor tezamen een geordend en rustig leven zouden hebben. Hier in onze Heerlijkheid mogen we ons gelukkig achten, want onze heer is de roemruchte en wijze Stadhouder Willem III. En die heeft aan zijn dienaren opgedragen de wetten des lands getrouw uit te voeren en ook zelf getrouw na te leven. En nu weet je wel, dat heer Rutger Keyser de vertegenwoordiger is van Zijne Hoogheid en als nu de Verwalter de rechten van zijn Gebieder eenvoudig doet gelden, wel, m'n kind, dan zouden we zondigen, zoo we ons gingen verzetten. Ons past gehoorzaamheid en 'n getrouw volbrengen.'

Gertrude had haar daadkrachtige houding laten varen en stond daar nu met gebogen hoofd. Maar 'r hart was in opstand en een bittere wrevel maakte zich van 'r meester. Had dominee nu geen anderen raad voor haar dan dezen? Had ze zich nu zoo vergist, toen ze meende rust en klaarheid te zullen vinden, als ze al wat haar beroerde, den prediker ging toevertrouwen? Twee dingen had ze 'm nu gezegd. Voor twee dingen had ze bij hem een bevredigende oplossing gezocht. En wat had ze gevonden? Niets, niets!.... Neen, nu zou ze over die twee andere vragen, die zoo branden konden in 'r, maar zwijgen. Nee, ze zou over het aanzoek van Bernt Kreylhorst en hoe ze daarmee aan moest, geen woord reppen en nog minder over dat scheldwoord van den Venekingboer, dat altoos maar kwellende 'papekind, papekind.' Zwijgen zou ze, zwijgen en stil dragen al den last die 'r drukte.

Dominee Heilersig zette inmiddels z'n betoog voort, ernstig en welgemeend en hij besloot z'n vermanend woord met Gertrude te wijzen op den heerlijken vrede en de zalige rust, die Gods kinderen wachten in het Hemelsche Rijk daar boven, waar we allen als

koningen zullen heerschen, waar geen leed meer knagen zou, waar geen vernederend knechtschap en slaafsche dienstbaarheid de vrijheid van den hemelburger konden aantasten. De lippen vast op elkaar gedrukt, de sidderende vingeren krampachtig saamgestrengeld, had Gertrude tot het laatst, als luisterde ze aandachtig en onderworpen, voor dominee Heilersig gestaan, en de predikant achtte het pleit te hebben gewonnen. Ze was toch wel 'n goed kind, die Gertrude, zei hij tot zichzelf. Wat opvliegend op 'n oogenblik, maar voor rede vatbaar. En met haar kon je praten. Ze sprak zich tenminste uit en je wist dan, wat je aan 'r had. Neen, 't was wel een goed en willig kind.

'Kom,' besloot hij, 'ik zal nu maar weer naar 't dorp terug keeren. 't Wordt tijd, want ik heb vanavond ook nog 'n vergadering te leiden.'

Hij rees op van zijn stoel, liep nog even naar Arnts slaapstee, luisterde nauwlettend en met 'n: 'nou, je vader heeft 'n gezonden slaap te pakken, geloof ik,' ging hij weer naar 't kleine klaptafeltje terug, greep z'n hoed, sloeg z'n mantel om en na Gertrude nog met 'n vriendelijk bemoedigend woord te hebben gegroet, vertrok hij.

Ze was weer alleen, alleen met haar leed, grooter en moeilijker nog dan 't was geweest voor dominee z'n bezoek had afgelegd. Gisteren, daar straks nog, vond ze steun in de stille hoop, die haar vervulde, dat 'r nog wel raad en uitkomst te vinden zou zijn. En die had ze verwacht van haar dominee. Wie kon beter dan hij die geven? En nu.... dominee had 'r neergeslagen, vooral met dat laatste. Ze had zoo gedacht, dat dominee zou gezegd hebben: 'Gertrude, jij gaat niet naar 't Ambtshuis. Daar zal ik voor zorgen.' Maar dominee had heel anders gesproken. Dominee had 'r gehoorzaamheid opgelegd, gehoorzaamheid aan de machten en overheden over haar gesteld door God. En een van die overheden was Verwalter Keyser, de man, dien ze verafschuwde, haatte, en zij niet alleen, neen velen, zeer velen met haar. En die Verwalter zou nu nog meer zeggenschap over haar hebben dan 'r moeder, die nooit gewild had, dat ze 'n dienst aannam, zelfs niet bij den

Veneking-boer en die had er toch wel het meeste recht op, want de Cathe stond op zijn grond. O, wat vond ze de vragen nu toch moeilijk, eindeloos moeilijk, en in den halfschemer van den vallenden avond zat ze daar neer en ploos en plukte ze in vermoeiend volharden aan de onontwarbare knoopen, waarin haar denken was verstrikt.

En langs den eenzamen zandweg bolderde de kleine huifkar van dominee Heilersig. In gedachten verdiept, liet hij z'n paard naar eigen wil den stap vertragen of verhaasten. Hij zat nu droog, want de wind blies achter hem, uit het Noord-Westen, en droeg sinds 't laatste half uur slechts weinig water aan. Maar 't ontging dominee alles. Z'n ziel zwierf door de verleden tijden, veelal wild als de stormwind, die gierend langs de velden joeg, maar nimmer zoet en vriendelijk als de zefir, die in zomersche dagen minnend rondstoeit waar kleurige bloemen geuren. Twintig lange jaren had hij nu reeds in dezen verren uithoek van 't vaderland gewerkt. Gedurende twintig van zijn beste levensjaren had hij al z'n krachten gegeven om de kerke Christi onder dit eenvoudige, naïeve volk te bouwen. Twintig jaren had hij gezwoegd met ziel en lichaam om de schapen, hem toebetrouwd, van de dwaalwegen terug te houden, terug te brengen en ze te leiden naar de grazige weiden van ware vroomheid en Godsdienstzin. 't Was 'n worstelen geweest, 'n eindeloos worstelen, en dat was 't ook nu nog. Zou ook hij, zooals z'n voorganger, dominee Comin, na 'n bijna vijfen-dertigen-jarigen arbeid, op z'n sterfbed moeten klagen, dat hij veel had geplant en veel had gesproeid, maar slechts 'n zeldzame vrucht dorst verwachten aan de andere zijde van 't graf.

Hij had nu een kerkeraad tot zijn hulp. ja, dien had hij! Die was er voor hem nooit geweest, zelfs niet in de dagen van den vromen, dichterlijken Revius[1)] en dus ook niet, toen Rauwerts en Petri en Balthazar, de een na den ander om hun ergerlijk leven door de classicale vergaderingen uit hun ambt werden ontzet.

1) Ds. Jac. Revius (1586-1658) was enkele jaren predikant te Wenterswick en bewoonde toen de pastorie van Ds. Heilersig.

Was 't wonder, dat in die jaren de gemeente vergleed inzondelust, of verkilde in onverschilligheid voor het hoogere. Neen, dat was geen wonder, er was toen reden voor. Maar nu, hoe was 't nu? Was 't nu zooveel beter? Wat resultaat had zijn jarenlang streven om meer regelmaat en vooral meer wijding in de gemeente te brengen? Maakte men zich ook nu nog niet schuldig aan ‘grouwelicke Sabbatschendenis met bedryven van handwerken, openen van winckels, bleyken, insamelen van den oogst, als wel bizonders met het freynde-teeren in herbergen, sooals die zelfs onder de predicatiën in swang gaan?’ Liet niet onlangs een der Onder-Voogds, die toch de burgers in 't goede voor moesten gaan, op Zondag de steenen en het hout voor zijn nieuwe huis aanvoeren, hooi maaien en bleeken? En hield het gemeene volk zich niet veelmaals des Zondags nog bezig met ‘dronckgelagen, dansen ende spelen’? Neen, heel veel beter was 't niet, helaas! Maar, Gode zij dank, er was toch ook 'n kern van die stille, getrouwe belijders, die eensgeestes met hem, het Brood des Levens eindeloos hooger achtten dan alles wat van deze wereld was. En hij had hen lief als 'n goede herder zijn schapen, maar hij had zoo gaarne hun tal verhonderdvoudigd gezien, aangegroeid tot een groote schare, die den pelgrimsstaf geheven met hem door dit moeitevolle leven optrok naar de Eeuwige Stad, het Jeruzalem daar boven. Doch hij wist het, hoe in zijn kerspel twee krachten werkten, die in dienst van den Verderver, altijd weer aan en onophoudelijk wrikten en rukten aan wat hij bouwde. Hier de schrijnende armoede, de bittere strijd om 't bestaan, de diepe afhankelijkheid; daar de weelderige rijkdom, de ijdelheid van 't machtig-zijn. En onwillekeurig dacht hij aan de ellendige hut, die hij zoo pas had verlaten. Ze was er een uit vele. Weer zag hij den armelijken omgeef van 't kleine ‘losse hoes’: den aarden vloer met den smookenden vuurkuil in 't midden, de grauwe ongepleisterde wanden, opgebouwd uit vlechtwerk en leem; het lage stroodak, waaronder mensch en dier tezamen dezelfde beperkte ruimte moesten deelen. Hij zag al die armoe nu nog duidelijker dan toen hij er temidden van was en hij beefde om de dagelijksche

worsteling der bewoners. 't Was te begrijpen, dat ze blind werden voor hun geestelijken nood, blind en ongevoelig, en 't mocht 'n wonder heeten, dat er nog waren zooals Cathe's Gertrude, die nog buigen wilden voor wet en gebod.

Hoe anders stond het op de Hoven der grooten in zijn kerspel. Daar was meest overdaad, ergerlijke weelde soms. Buurse, Ravenhorst, Pleckenpol,[1] ze genoten overvloedig van het goede der aarde, maar vooral vrouwe Elène Clautier, de rijke bezitster van 't Huis Walijen, tierde zich, dat het aanstoot gaf. Wereldzin en genotzucht waren hier oorzaak, dat ze blind was voor haar geestelijken nood, blind en ongevoelig. Ongevoelig? Wist hij dat wel zeker? Wat bewijs had hij er voor? Wees hij haar ooit met vollen ernst op wat haar ontbrak? Legde hij haar de wet en 't gebod ooit zoo voor, gelijk hij het zoo pas op de Cathe deed? Neen, hij deed het niet, hij deed het nimmer.... Maar hij zou het doen. Hij zou zijn plicht verstaan. Ook de rijke had zijn bitteren strijd. Klaarder dan ooit werd hem de diepe beteekenis van Agur's bede[2]: ‘Armoe of rijkdom geef mij niet. Voed mij met het brood mijns bescheiden deels.’ O, zoo het hem gegeven mocht worden, het oog van dit volk af te trekken, hier van den aardschen nood en van de zware levenszorgen, daar van den aardschen overvloed en de zondige levensweelde, om dan die oogen te doen schouwen naar de lieflijke gestalte van den Man van Smarten, den Heiland van zondaren, o zoo hij dat vermocht, dan zou hij tevreden zijn, dan zou hij dankbaar neervallen voor zijn Heere....

't Hart vol blijde ontroering over 't geen toch eigenlijk niet was, stapte hij, voor de pastorie aangekomen, uit de huifkar, wierp zijn dienstman Wolsinck, die al te wachten stond, de leidsels toe om verder voor z'n gerij te zorgen en trad zijn woning binnen.

De domineesche was niet thuis. Ze was, zei de dienstbode, op ziekenbezoek en z'n kinderen waren naar die van Voogd Everwijn Wassenbergh om te spelen. Zoo was dominee dan nog

1) Drie kasteelen, waarvan thans nog enkele resten over zijn.
2) Spreuken 30: 8.

een poosje alleen en hij trachtte den draad van z'n gepeins weer op te vatten, maar 't wilde niet. Een kwellend gevoel van groote onvoldaanheid kwam over hem. Was hij wel steeds getrouw geweest in het vervullen van zijn herderlijke plicht? Zeker, hij had velen het gericht Gods aangezegd, maar meerderen had hij gespaard, ontzien uit berekening soms, of uit menschenvrees. En dikwijls was ook bij hem zelf het geestelijke verdonkerd geworden door aardsche overwegingen. Strijd en moeite nu eens, voorspoed en geluk dan eens hadden ook zijn oog menigmaal vermogen af te trekken van wat hem 't hoogste moest zijn. De gedachte er aan maakte hem onrustig en opstaande liep hij de kamer, in droef gepeins aan eigen tekortkomingen en schuld, op en neer, tot hij bleef staan voor 'n in goud en rood en zwart geschreven sonnet van dominee Revius, dat in guldene lijst als versiering aan den wand hing en hij las biddend en beter doorvoelend dan ooit te voren:

‘'t En syn de Joden niet, Heer Jesu! die u kruysten,
noch die verraedelyk u togen voor 't geright,
noch die versmaedelyk u spogen in 't gezight,
noch die u knevelden, en stieten u vol puysten;

't En syn de krygslui niet, die met hun felle vuysten
den rietstok hebben of den haemer opgelight,
of het vervloeckte holt op Golgotha gestight,
of over uwen rock saem dobbelden en tuischten:

Ik ben 't, o Heer! ik ben 't, die u dit heb gedaen;
ik ben de swaere boom, die u hadt overlaen,
ik ben de taaye strengh, daarmee gy waart gebonden,

de naegel en de speer, de geesel, die u sloegh,
de bloed-bedropen kroon, die uwen schedel droegh;
want dit is al geschiedt, eilaes, om myne sonden!’

De handen tot gebed saamgevouwen, herhaalde de predikant, de oogen ten hemel geslagen: ‘want dit is al geschied, eilaas, om mijne zonden,’ en zijn verslagen ziel zonk diep weg in 'n kinderlijke bede om ontferming over hem zelf en over het gansche volk temidden waarvan hij leefde en waarmede hij zich zoo geheel één voelde, ook in de tekortkomingen tegenover een Heilig God.

Hoofdstuk V.
Om de macht.

MET 'n ruk trok heer Rutger Keyser de deur van z'n werkkamer open en riep, z'n hoofd tenhalve de gang ingestoken, met bulderende stem: ‘Cleyn, Cleyn, kom eens dadelijk hier!’ Toen smakte hij de deur weer dicht.

De bode was bij den eersten roep reeds uit z'n wachtvertrek komen schieten.

Behoedzaam tikte hij aan en op 't krachtig ‘binnen!’ van den Onder-Drost opende hij de deur. Aleer Cleyn zich in de deuropening behoorlijk in militaire houding kon schikken, waarmee hij wist z'n meester te behagen, snauwde deze hem toe: ‘Cleyn, ga den Landschrijver zeggen dat hij onmiddellijk hier moet komen, onmiddellijk! Verstaan?’

‘Ik meende,’ waagde de bode op te merken, ‘dat heer Tieleman ziek was.’

‘Die zal nu wel beter zijn,’ oordeelde de Onder-Drost, mopperig om de opmerking. ‘In alle geval reken ik er op, dat hij komt. Zeg hem dat!’

Bode Cleyn, zich verdiepend in deze nieuwste opgewondenheid van z'n meester, haastte zich de woning van den Voogd-Land-

schrijver op te zoeken, om de dringende boodschap zoo spoedig mogelijk over te brengen.

Intusschen was Rutger Keyser z'n werkkamer weer uitgestoven, 'n pas ontvangen schrijven in de hand. Met groote stappen liep hij de gang door en stormde z'n woonvertrek binnen, maar vond er zijn vrouw niet doch Naele de dienstbode, die bij de onverwachte verschijning van den heer des huizes geweldig schrok, want inplaats van het haar opgedragen huiswerk af te doen, hing ze vatsig in een met berenvel bekleede leunstoel.

‘Waar is de vrouwe?’ vroeg de Onder-Drost stuursch.

‘Uitgegaan,’ antwoordde plomp de meid, die haastig was opgesprongen.

‘Waarheen?’

‘Dat weet ik niet! Ik meen op bezoek bij vrouwe Tieleman.’

‘Zoo, en in dien tijd verluier jij je tijd, niet waar?’ bulderde de Onder-Drost.

Naele beefde van schrik. Ze vreesde 'n lange reeks van heftige uitvallen te moeten aanhooren, maar 't viel mee, want heer Rutger Keyser had op 't oogenblik gewichtiger dingen aan 't hoofd. Hij haastte zich weer naar zijn werkkamer, wierp zich daar nijdig op z'n stoel en begon opnieuw den brief te herlezen, die hem zoo zeer in beroering had gebracht.

‘Dieverij, lage dieverij!’ bromde hij hardop onder't lezen.... Hà, niet meer recht dan op 'n paar duizend Rijksdaalders. Welzeker.... m'n vrouw 'n paar duizend, m'n zwager 'n paar duizend en de rest, de groote hoop, voor de heeren De Beyer en 'r zuster. Welzeker.... m'n vrouw en m'n zwager zijn maar stiefkinderen.... niet meer dan stiefkinderen, maar we zullen ze leeren die Kleefsche gauwdieven. We zullen ze leeren! 't Volle pond wil ik hebben, geen cent minder!’

De Onder-Drost sprong weer op van zijn stoel en liep als 'n getergde leeuw door z'n werkkamer, nijdig grommend in zichzelf.

't Duurde niet lang of de Landschrijver verscheen op 't Ambtshuis.

‘'k Stond juist gereed naar hier te komen, heer Verwalter, toen Cleyn me uw boodschap bracht’.

Met deze woorden trad Tieleman ten Hage de werkkamer binnen.

‘Weer beter?’ vroeg Rutger Keyser kortaf.

‘Ja, 't gaat weer. Ik voel me weer 'n heelen baas.’

‘Nu 'k ben blij, dat je gekomen bent,’ zette de Onder-Drost onmiddellijk z'n eigen zaken in. ‘'k Heb je raad noodig.’

Tot uw dienst, heer Verwalter,’ deed de Schrijver met 'n beleefde buiging.

‘De Kleefsche familie van m'n vrouw,’ ging de Onder-Drost voort, zonder acht te slaan op de voorkomendheid van Tieleman, ‘heeft bericht gestuurd over de erflating van 'r stiefmoeder. Hier is de brief!’ en de Verwalter wierp den Landschrijver het Kleefsche epistel voor.

Met al den ernst der zaak waardig nam Tieleman den brief van de tafel op en terwijl hij bedaard het zegel bekeek en het vel papier openvouwde, zei hij, gewichtig doend: ‘Laat me 's zien, heer Verwalter, is 't nu niet zoo wat 'n jaar geleden, dat de stiefmoeder van mijn hooge vrouwe uw echtgenoote verscheiden is?’

‘Dat komt uit!’ gaf heer Rutger Keyser kortaf toe.

‘Ja ja,’ ging de Schrijver bedaard verder, ‘u hebt me toen al verteld, dat u voor 'n geschil vreesde aangaande de nalatenschap.’

‘Deze brief bewijst, dat 'k goed gezien heb,’ viel de Verwalter uit. ‘Nog geen twintigste deel van wat mijn vrouw hebben moet, is haar toegewezen, haar niet en 'r broer Willem ook niet.’

Tieleman knikte en las.

‘Maar die De Beyer's,’ redeneerde de Onder-Drost al maar door, ‘zijn inhalige lui, inhalig en verwaand op den koop toe.’

‘Oneerlijk moet u zeggen’, liet de Landschrijver al lezend er tusschen vallen.

‘Juist, oneerlijk!’ nam de Verwalter onmiddellijk over. ‘Ik zeg, dat het dieverij is, gemeene dieverij. Hoe vind je zoo'n taxatie van de goederen? 't Lijkt immers nergens naar. En dan dat gebazel over schulden, die mijn vrouws vader bij z'n leven had gemaakt en na z'n dood zijn betaald.’

Tieleman knikte maar en las.

‘Maar die De Beyers,’ foeterde heer Keyser verder, ‘die

meenen alles maar te mogen doen, wat ze willen, omdat ze zich Churfustlichen Brandenburgsche Raden mogen noemen. Ik, Onder-Drost van Brevorde, ben hun te min, en de Klerck's, waartoe mijn vrouw hoort, zijn hun ook te min, maar met de Clautier's, van wie ze in familie-relatie tienmaal zoover afstaan als van ons, zijn ze goede vrienden, natuurlijk, omdat dit ook al van die verwaande, hooghartige lui zijn. Maar dat kan me per slot van rekening allemaal niets schelen, als ze me maar geven, wat me toekomt. Voor de rest kunnen ze, wat mij betreft, zich verbeelden, dat ze de Brandenburgsche Keurvorst zelf zijn.'

''k Heb 't gelezen,' besloot de Landschrijver z'n lectuur en daarmede eindigde tegelijk de bittere ontboezemingen van zijn meester Rutger Keyser.

'En?' vroeg deze.

'Ja, wat zal ik er van zeggen?' gaf Tieleman met 'n bedenkelijk gezicht. 'Een lastige kwestie, heer Verwalter, een lastige kwestie. Het is een kwestie, die mij eigenlijk wel wat te hoog gaat. Ik ben geen rechtsgeleerde en durf daarom ook niet met beslistheid te zeggen: zoo en zoo is de weg. Een groot bezwaar is en zal wel blijven, dat de heeren Arnold Gerhard en Johan de Beyer evenals hun zuster Juffer Maria Elsebe de Beyer als edelen op de Kleefsche rollen staan ingeschreven en wij zitten hier in het Geldersche.'

'Nu, wat zou dat?' vroeg de Verwalter verstoord.

'Dat procedeeren dan zoo goed als 'n onmogelijkheid is, heer,' gaf Tieleman ten antwoord.

'Maar recht is toch recht?' heftigde de Onder-Drost.

'Dat hangt er vanaf, wie 't heeft te berechten,' meesmuilde de Landschrijver.

'Wàt zeg je?' vroeg de Verwalter, verwonderd.

'Ik zeg, dat er menschen zijn, die zich om 't recht niet bekreunen, als 't om hun voordeel gaat.'

''k Wou, dat 'k die De Beyer's eens hier had, die hooghartige lui,' nijdigde Rutger Keyser.

'Precies!' viel de Landschrijver glimlachend bij, 'als u die

vrinden maar eens binnen de landpalen van onze Heerlijkheid had, dan kwam de zaak anders te staan. Maar mag ik u eens vragen? Ik lees daar in den brief, dat u indertijd de betaling van de schulden van wijlen uw schoonvader namens uw echtgenoote goedkeurde. Is dat zoo?'

'Ja, dat spreekt toch vanzelf!'

'En dat u de keuze der taxateurs en erfdeelers bekrachtigde?'

'Ja, dat moest ik toch ook namens mijn vrouw? Maar dat wil toch niet zeggen, dat ik zonder eenig beding zoo maar genoegen zou nemen met elke beslissing, die de heeren namen?'

'Dat staat hier toch?'

'Da's een leugen!' barstte de Onder-Drost uit, heftig met zijn vuist op tafel slaande, 'da's een leugen! Ik zeg, dat die De Beyers leugenaars zijn, leugenaars en dieven. En ik moet, ik zal mijn gerechtigd deel hebben. Ik zal ze 't wel leeren!'

De Landschrijver keek in gedachten verzonken voor zich. De woedende uitvallen van zijn meester zeiden hem duidelijk, dat heer Rutger Keyser bijzonder gesteld was op een grooter deel van de nalatenschap van de overleden douairiêre Klerck, maar over de wijze, waarop deze dat grooter deel wilde machtig worden, lieten die uitvallen hem in het duister en zelf zag hij ook geen weg.

'Als u de familie De Beyer eens een dringend schrijven zond met het verzoek om de verdeeling der erflating te herzien in overleg met een door u aangewezen rechtsgeleerde van hier?' stelde Tieleman voor.

'Dat zullen ze moeten goedvinden!' besliste de Verwalter.

'Volgens billijkheid, ja,' stemde Tieleman toe, 'en dan was het misschien 't beste uw advocaat Mr Gerard van Hengel naar Kleef te zenden.'

'Juist, juist!' keurde de Verwalter goed. 'Dat zal me dan wel de noodige thalers kosten, maar 't is ook de moeite wel waard en.... er zit eigenlijk ook niet anders op.'

'Zal 'k dan eerst naar Kleef schrijven?' vroeg Tieleman, 'of doet u het zelf?'

'Neen, schrijf maar uit mijn naam en breng tegelijkertijd mijn

advocaat op de hoogte. Verzoek hem hier te komen, dan kunnen we de zaken met 'm bespreken. 'k Wou toch ook z'n oordeel hebben over de weigerachtige houding van Elène Clautier ten opzichte van haar leenplichten van het Walijen.'

Bij de laatste woorden van den Verwalter trok er een wolk van ontevredenheid over het bleeke gelaat van den Landschrijver.

'Die leenroerigheid, heer Verwalter,' merkte hij op, 'is 'n zuivere Heerlijkheidskwestie, en 'k zie niet in, waarom u Mr van Hengel daarin zult betrekken. 't Is een zaak, die we hier zelf wel kunnen beredderen.'

'Ja maar, aan ons geschrijf stoort ze zich niet!' wierp de Verwalter tegen.

'Dan moeten we er persoonlijk heen gaan,' oordeelde Tieleman.

'Goed, goed, ga dan maar! Ga maar in mijn naam!'

'Volstrekt geen bezwaar tegen, heer!'

'En wanneer dan?'

De Landschrijver blikte even naar buiten. De lucht zag druilerig, maar 't regende niet en er streek 'n zachte Zuidwesten-wind door de gelende kruinen der kastanjeboomen.

'Als u er geen bezwaar tegen hebt, dan ga 'k vandaag nog!' zei hij, den Verwalter vragend aanziend.

'Da's afgesproken!' nam deze onmiddellijk aan. 'Breng de zaak tot een goed einde en ik zal er melding van maken in mijn rapport aan den Drost te Arnhem.'

'En zal ik dan morgen aan de heeren De Beyer te Kleef en aan uw advocaat schrijven over de erfenisverdeeling van de douairière Klerck?'

'Goed, goed!' vond de Onder-Drost.

'Nu, dan ga ik maar,' wilde Tieleman het onderhoud eindigen, maar op hetzelfde oogenblik ging de deur van de werkkamer open en vrouwe Keyser, geboren Klerck, stond in vollen dos voor de heeren.

''k Moest hier komen?' vroeg ze, met haar beminnelijksten glimlach eerst den Onder-Drost en daarna den Brevordschen Voogd aankijkend.

‘Nu,’ antwoordde haar man, thans, dank zij de genomen besluiten, in wat opgewekter stemming dan straks, ‘nu, vrouw, je komt precies achteraan als een tamboer, die den aanval roffelt nadat de vesting genomen is. Ik heb met heer Tieleman de zaken al geregeld.’

‘Wat bedoel je?’ vroeg vrouwe Keyser nieuwsgierig.

‘Hier, lees maar,’ zei de Onder-Drost, en hij schoof z'n vrouw den brief uit het Kleefsche toe.

‘Och, vertel 't me maar,’ verzocht ze, ‘ik heb 'n hekel aan het ontcijferen van al die pennekrabbels.’

Toen begon de Verwalter eerst kalm, doch na enkele oogenblikken een-en-al-opwinding, verslag te doen van de besprekingen, die hij met den Landschrijver over de Kleefsche erfenis en ook over de bewoonster van 't Huis Walijen had gevoerd, en bij stukjes en beetjes vernam Vrouwe Keyser, wat er in den brief stond over de erflating van haar stiefmoeder.

‘Begrijp je 't?’ vroeg de Onder-Drost, toen hij uitgepraat was.

‘Zeker, volkomen!’ zei ze, zonder de opwinding van haar man te deelen. ‘Ik zie er heelemaal niet van op, dat de De Beyer's zoo hebben gedaan. En als je van meening bent, dat mij tekort gedaan wordt, dan vind ik het heel goed, dat je de zaken in der minne tot een bevredigende oplossing tracht te brengen. Als goede vrienden scheiden is mij het aangenaamste. En wat de leenplicht van 't Huis Walijen betreft, ja, dat gaat boven mijn verstand. Daarover kan ik m'n oordeel niet zeggen. 'k Ben al blij, als 'k de huishoudelijke dingen op 't Ambtshuis naar behooren kan besturen, vooral nu 'k me met zulk dom en slordig dienstvolk moet behelpen. Daar heb je die Naele, die....’

Bij 't noemen van dien naam viel de Verwalter z'n vrouw in de rede: ‘Die Naele, daar moet je 'n statie-juffer van maken. Daar loop ik me straks de huiskamer binnen en wie ligt 'r lui en vatsig in m'n ‘berenstoel’? Onze Naele. Is me dat 'n krokodil! Je moet die deerne beter afexerceeren of anders, stuur ze de hei maar weer in. Daar past ze met d'r botte tronie beter dan hier.’

‘Maar beste man,’ lachte vrouwe Thérèse, ‘als jij niet zorgt, dat 'k een behoorlijke plaatsvervangster voor haar krijg, dan ben

'k wel gedwongen me nog een poosje aan Naele te ergeren. Had je me niet wat beters beloofd?'

'Bijlo, da's waar ook!' gaf de Onder-Drost gewonnen. 'Zeg, Tieleman,' ging hij verder, den Landschrijver aanziend, 'vertel jij nu 's aan mijn vrouw of we niet 'n uitstekende dienstbode voor het Ambtshuis hebben ontdekt.'

'Nu, vrouwe,' betuigde de Landschrijver, 'als de deerne, die mijnheer uw echtgenoot bedoelt, in haar werk is, zooals ze er van buiten uitziet, dan zou 'k geen betere in heel de Heerlijkheid weten: knap, vlug en vaardig als 'k nooit zag.'

''k Zal direct om 'r sturen,' besloot de Verwalter. ''k Zal Cleyn naar de Cathe zenden. Hij kan 'r wel dadelijk meebrengen. Jaag Naele maar naar huis.'

Vrouwe Thérèse begon luid te lachen. 'Nou, nou, beste man,' schaterde ze, 'zoo haastig wordt de boter niet gekarnd. 'k Wil eerst zien, wat voor 'n ontdekking je hebt gedaan. Zoo lang zal 'k me tenminste met Naele behelpen.'

'Heer Verwalter,' onderbrak Tieleman, 'als u er geen bezwaar tegen hebt, dan wilde ik Cleyn gaarne meenemen naar 't Huis Walijen. Zou Jurren niet naar de Veneking-kate kunnen gaan. Die weet ook beter waar hij wezen moet.'

'Goed, heel goed!' vond heer Rutger Keyser. 'Maak het maar in orde!'

De Landschrijver achtte de zaken voldoende besproken en vertrok met 'n beleefde buiging. Een kwartier later verlieten drie ruiters de Oostpoort van het stedeke in de richting van het dorp Wenterswick. Halverwege zou Jurren links afslaan den kant op van het Colenbargerbroek, om daar met z'n opdracht schrik en ontsteltenis in de kleine afgelegen hut te brengen, terwijl de Landschrijver, met Cleyn als 'n soort wapendrager naast zích, den kronkelenden zandweg zou blijven volgen, tot hij Oostwaarts van Wenterswick toegang zou verzoeken op 't Walijen. Zijn hart popelde van blijde trots, nu hij, laag-geboren landskind, straks een hooge, adellijke vrouwe de wet zou kunnen voorschrijven, haar zou kunnen wijzen op haar plichten, voortvloeiende uit 'n ver-

nederende afhankelijkheid, vernederend vooral, nu hij haar die voorhouden zou.

Vrouwe Elène Clautier, douairière Keppel, zat bij een der twee hooge vensters van het vertrek, dat ze zich, sedert ze op 't Walijen huisde, voor de gure herfst- en winterdagen ter bewoning had uitgekozen. De ruime kamer lag op het Zuidwesten en als bij helder weer de laag-hangende zonneschijf haar warmende stralen door de vensters naar binnen deed glijden, dan kon ze, geholpen door 'n klein vuur onder den hoogen breeden schouw, er een temperatuur scheppen, die aan den zomer deed denken. In het heete jaargetij werd het er door den zonnebrand dikwijls al te warm en dan verhuisde de hooge vrouwe naar een anderen, koeleren vleugel van haar ruime woning. Voor dit vertrek had ze echter een groote voorliefde, want het gaf uitzicht op de smalle brug, die van het poorthuis aan de andere zijde van de gracht naar het kasteel leidde. Bovendien had het poorthuis met de daarbij gebouwde boerderij zelf nog bijzondere aantrekkelijkheid voor haar, want Boeghman, de poortwachter, had met Lysbeth, z'n vrouw, 'n vroolijk troepje kinderen, dat bij gunstig weer daar in die stille, verlaten buitenwereld van bosch, hei en wei heel wat drukte en vertier kon brengen.

Boeghman stond bij zijn meesteres hoog aangeschreven, zei 't dienstvolk. Bij alle tuin- of akkerwerk was hij de raadsman en wegwijzer, en als in den herfsttijd 't Walijen hoog bezoek kreeg van verwanten of goede kennissen der edelvrouwe, dan moest Boeghman de jachtpartijen organiseeren. Aan deze laatste verdienstelijkheid dankte hij den naam van ‘de jager van 't Walijen,’ waaronder hij bij de omwonende boeren algemeen bekend stond.

Op 't oogenblik was 't stil bij 't poorthuis, want Lysbeth was met heel haar kroost er op uitgetogen, om een buurtbezoek af te leggen op het Bovekink, een der hoorige plaatsen van 't Huis, want dien kant had vrouwe Elène de poortwachtersvrouw met haar kinderen zien heen trekken en nu had ze zelf geen

andere afleiding dan 'r borduurwerk en den kring van haar eigen gedachten. En deze laatste schenen erg gewichtig te zijn, want telkens bleven de handen der slotvrouw langen tijd in rust en staarden haar oogen zonder iets te zien op het rimpelende grachtwater.

Grete, 't kamermeisje, aan de andere zijde van het venster gezeten en eveneens bezig met eenig naaldwerk, wierp zoo nu en dan een steelschen blik naar haar meesteres en ze stelde zich daarbij tal van vragen. Er moest toch vast en zeker iets bijzonders op til zijn. De Vrouwe had zich, hoewel 't toch maar een gewone werkdag was, in 'r beste kleed gestoken en zich bovendien met zorg laten kappen. Zelfs de hel-witte, platte kraag, die zoo fraai als 'n wijd scherm over de schouders hing, was uit het groote kabinet gehaald om de weelderigheid der kleeding te voltooien en de Vrouwe had 'r neerhangend hoofdkapsel met helkleurige strikjes tot tuitjes laten binden, zooals het alleen bij hooge gelegenheden gebeurde. Toch vond Grete dat alles nog niet het opmerkelijkste. Neen, het opmerkelijkste was de groote bordpapieren waaier, kunstig met veelkleurige veeren bekleed. Wat de Vrouwe daarme nu toch voor had, kon Grete zich niet begrijpen, of 't moest zijn, dat haar meesteres er mee wilde pronken en als dat het geval was, dan was er zeker bezoek te wachten, Grete had de oplossing gevonden: er zou bezoek komen! Maar wie? Dat was 'n tweede vraag om er 'n antwoord op te zoeken. Als ze het maar durfde, dan sloop ze even naar de keuken of naar 'n anderen vleugel van het kasteel, waar meiden of knechts te vinden waren, en dan zou ze allicht wel vernemen, wie er op 't Huis te wachten was. Maar Grete dacht er niet aan zonder bevel haar plaatsje bij 't venster te verlaten. Er bleef voor haar niets over dan geduld te oefenen en te gissen.

Geduld oefenen. Dat moest vrouwe Elène ook doen, want Dominee Heilersig had 'r al wel een half uur kunnen zijn. Wolsinck, de knecht en boodschappenlooper van den predikant, die belet voor hem was komen vragen, had ze op den minuut af den tijd, waarop ze ontvangen kon, genoemd. Maar dominee scheen er

zich niet aan te storen. En dat vond ze ongemanierd. Och, wat de man te zeggen had, kon ze wel raden. 't Zou wel over het ongeregeld kerkgaan loopen.... misschien ook over de vermeende Roomsche neigingen, nu haar oudere zuster Henrica, die steeds ‘de oude leer’ was blijven aanhangen, als abdiste van het Stift Walborgh[1)] zou optreden. Maar dominee kon gerust zijn. Zij, Elène Clautier, was nog precies dezelfde als toen ze met haar heer gemaal op Keppel woonde, niet ultra-Gereformeerd, niet gloeiend anti-papist. Ze was voor den vrede en betrachtte gaarne de verdraagzaamheid, En als dominee er over begon, dan zou ze dat ook zeggen en dan verwachtte ze van Zijn Eerwaarde, dat hij er het zwijgen aan zou toe doen. En dat kerkgaan, nu ja....

Plots werd ze in haar overpeinzingen gestoord. Zijlings van het poortgebouw, achter het lage hout, zag ze beweeg van menschen. Zou de lang verwachte er eindelijk zijn? Vrouwe Elène rees van haar zetel op om beter te kunnen zien.

Hoe verbaasd was ze! Niet de bekende kleine huifkar van dominee Heilersig reed daar langs de buitengracht naar de schuur van Boeghman, neen, maar 'n tweetal ruiters stegen daar van hun paarden. Ridders, edellieden waren 't niet. Dat zag ze met 'n vluchtigen blik al wel. Wat ze moesten, die twee? En waar Boeghman nu toch bleef?

‘Grete,’ vroeg ze, ‘ken je die lui ook?’

Grete, die 'r hals al had gerekt, om te zien wat zoo opeens de aandacht van haar meesteres had gewekt, rees nu ook op van haar stoel en keek oplettend naar de beide mannen.

‘O, ik zie het al,’ zei ze. ‘Die eene lange, magere is Landschrijver Tieleman ten Hage en de andere is de Brevordsche bode Cleyn. Ik denk, dat ze een boodschap van den Onder-Drost der Heerlijkheid voor u....’

Verder bracht Grete het niet, want de bestraffende blik van haar meesteres stopte haar den mond. Beschaamd zette ze zich weer

1) Bij Soest in Duitschland.

neer en hervatte haar naaldwerk, doch haar nieuwsgierigheid werd haar al spoedig te machtig en halsrekkend loerde ze met schuinschen blik het venster uit om te zien wat er buiten de poort voorviel.

Daar zag ze Boeghman voor den dag komen. Hij begon met den Landschrijver te praten.... Wat nam die Tieleman een verwaande houding aan!.... Of hij 'n ridder was, die z'n knechten wat had te bevelen.... 't Leek wel, of Boeghman ruzie met 'm ging maken. Cleyn bemoeide zich er ook al mee. Kijk, die nam ook al zoo'n hooge houding aan. O, als ze eens wisten, dat de Vrouwe alles precies van hier kon zien, bijna verstaan ook, wat ze zeiden!

Kijk, daar liet Boeghman de breede valbrug neer, maar de twee Brevordenaars liet hij buiten de binnengracht staan, want hij sloot de poort van het smalle bruggetje weer voor hun neus dicht. Nu zou Boeghman wel dadelijk hier zijn. Ze zou zich nu maar erg stil houden, dan mocht ze misschien wel blijven zitten, als Boeghman de boodschap van die twee boven bracht. Wat zouden ze toch hebben? Heel even loerde Grete naar het gelaat van haar meesteresse. Dat gelaat stond streng, erg streng.

Stil, daar was de jager.

'Vrouwe,' begon hij, zoodra hem vergunning was verleend binnen te komen, 'Vrouwe, daar is heer Tieleman ten Hage, de Landschrijver van de Heerlijkheid, en die wenscht tot u toegelaten te worden met Cleyn, den Brevordschen bode.'

Vrouwe Elène scheen de hoodschap niet verstaan te hebben, want zonder er 'n antwoord op te geven vroeg ze: 'Boeghman, wat had je met dien Tieleman te twisten? Waarom maakte je je zoo kwaad?'

'Wel eenvoudig hierom, Vrouwe,' begon de jager boersch-gemeenzaam: 'die Landschrijver komt als 'n pauw op me toestappen en commandeert me: 'Man, breng ons eens bij de douairière, want wij moeten haar spreken! Nu, toen zei ik, dat hij mij even goed netjes vragen kon, u beleefd te verzoeken om toestemming voor een onderhoud. En toen had u eens moeten hooren, wat

dat heer allemaal voor praatjes had. Hij werd door den Onder-Drost gestuurd en hij kwam in kwaliteit en meer zulke dingen. En toen heb ik hem gevraagd, of hij dan ook een brief van den Onder-Drost bij zich had voor u, maar meneer zei, dat de Onder-Drost geen ganzepen voor de bewoonster van 't Walijen behoefde te versnijden. Wat ze weten moest, zou 'r wel gezegd worden, en nu kom 'k hier, om u te zeggen, dat de Landschrijver u wenscht te spreken over.... over het verheergewaden van....'

'Zeg hem,' onderbrak Vrouwe Clautier bij deze woorden haar dienaar 'dat de poort voor hem gesloten blijft. Verwijder die menschen van mijn goed. Ze hooren hier niet!'

Toen zette de burchtvrouw zich weer bij 'r borduurraam neer en verwaardigde het wachtende tweetal zelfs geen nieuwsgierigen blik.

Boeghman wist wat hij te doen had.

Grete rekte nog meer dan straks haar slanken hals om te zien, wat er nu toch wel gebeuren zou. Ze kende den jager, ze wist dat hij alles aandurfde, voor niets terugdeinsde en dat hij met hart en ziel verknocht was aan zijn meesteres. Wat deze wenschte, was hem een gebod, dat hij ten uitvoer zou brengen, 't kostte wat 't kostte. Die twee Brevordenaars mochten nu wel oppassen, want de stevige knuisten van den jager konden hard aankomen. Grete's wangen begonnen te gloeien van de emotie.

Kijk, daar ging hij de brugpoort weer door. Nu was hij bij de ruiters. Wat die Boeghman nu zelf ook 'n houding aannam! 't Leek wel of hij heer en meester van 't Walijen was! Hoe hij ze kort en bondig den terugweg wees!

Daar gingen de heeren al, dreigend, de vuisten ballend, maar ze gingen toch! ja ze gingen, en Boeghman stond 't daar rustig aan te kijken als een, die werkelijk wat te zeggen had. Maar wat was dat?.... Zag ze wel goed? Kwam daar....?

'Daar is dominee Heilersig's wagen!' liet ze een en al verbazing zich ontvallen, en meteen begreep ze, waarom haar meesteres zich zoo had opgeschikt dien dag.

Bij 't hooren van den naam van den predikant richtte Vrouwe

Elène snel 'r hoofd op van haar borduurwerk en keek in de richting van het poortgebouw.

Boeghman was reeds toegeschoten om paard en kar z'n schuur binnen te leiden. Even daarna ging hij dominee voor, de poort door en het smalle slotbrugje over. Zoo aanstonds zou de jager den predikant wel aandienen.

‘Grete,’ gebood de slotvrouw, ‘zet wijn en glazen gereed op de dressoir en houd je buiten de kamer tot ik je roep. Dominee wenscht me te spreken.’

Haastig pakte het meisje haar werk bij elkaar, legde het in 'n werkkorf en zette 'n flesch wijn met glazen op de aangewezen plaats, toen verliet ze de kamer. Enkele oogenblikken later kondigde Boeghman dominee Heilersig aan, die weldra beleefd buigend, de kamer binnen kwam.

Vrouwe Elène trad met 'n aangeboren mengeling van gratie en hoogheid den predikant tegemoet, informeerde met groote belangstelling naar de domineesche en de verdere huisgenooten, begon, zoodra dominee gezeten was, 'n praatje over het afwisselende herfstweer, over de wegen, die tot heden nog goed berijdbaar waren en bood hem zoo en-passant 'n glas wijn aan, dat gaarne werd aanvaard.

Hoewel dominee Heilersig van te voren overdacht had, wat hij als getrouw herder de burchtvrouwe zou voorhouden, zat hij toch te wachten, of de loop van het gesprek hem 'n gereede aanleiding voor zijn vermaningen zou geven. En die aanleiding kwam, doch geheel anders dan dominee ze verwachtte, en hij was daar zelf de oorzaak van.

‘Vrouwe,’ begon hij, toen het gesprek 'n oogenblik hokte, ‘ik vreesde daar straks, dat mijn komst u op dit oogenblik niet aangenaam zou zijn.’

‘Hoe zoo?’ vroeg vrouwe Elène.

‘Omdat u blijkbaar even voor mijn aankomst reeds 'n bezoek moet hebben gehad. Ik ontmoette tenminste den Landschrijver van de Heerlijkheid, en vergis ik me niet, dan was het de Brevordsche bode Cleijn, die hem vergezelde.’

Plots verdween de vriendelijke, welwillende glimlach van het gelaat der slotvrouwe, en gemelijk zei ze: ‘Zoo, hebt u die menschen ook nog gezien? Ik hoop, dat ze zich beleefd jegens u hebben gedragen?’

Dominee keek er van op. Wat mocht oorzaak zijn van de plotselinge verandering der stemming van zijn gastvrouw? Aandachtig zag hij haar eenige oogenblikken aan en zei toen: ‘Ze hebben mij in 't voorbijgaan den ruitergroet gebracht, meer niet, Vrouwe. Als 'k een praatje met hen had gemaakt, dan zou 'k nog later op 't Walijen zijn gekomen. Ik was nu al niet te vroeg!’

‘Neen dominee,’ gaf Vrouwe Elène onmiddellijk toe, ‘u was werkelijk niet te vroeg, maar de menschen uit Brevorde, die u voor waren, kwamen wel te vroeg, of eigenlijk gezegd, die hadden wel heelemaal kunnen wegblijven, want ik heb ze niet willen ontvangen.’ Dit laatste zei ze met harde stem, hard door de verontwaardiging, die zich weer van haar meester maakte.

't Werd dominee hoe langer hoe vreemder. Hij begreep er niets van. Dorst er zelfs niet naar raden.

‘'t Spijt me wel, Vrouwe,’ zei hij beleefd, ‘maar ik begrijp heusch niet, wat u bedoelt.’

‘Mag ik het u vertellen, dominee?’ vroeg ze, hem vluchtig aanziende.

‘Gaarne, 't zal me aangenaam zijn,’ kwam de predikant haar beleefd tegemoet, maar hij vergistte zich, toen hij meende, dat Elène Clautier hem onmiddellijk zou mededeelen, wat er tusschen haar en den Landschrijver was voorgevallen. Ze voelde behoefte haar hart eens te luchten tegenover een, die ze daarvoor waardig kon keuren, en zulk een was in haar oog de predikant.

‘Zie eens dominee,’ begon ze, ‘toen ik nog als jong meisje thuis was bij mijn moeder, heb 'k wel honderdmaal door mijn oudere zusters hooren zeggen, dat 'k het onafhankelijke en vastberaden karakter van mijn vader had, en ik geloofde dat. Onder den invloed van deze meening trachtte ik, ouder geworden, zelf de richting van mijn levensweg te bepalen zonder dan ook, 't spreekt vanzelf, den raad van mijn familie in te winnen. U begrijpt, dat

ik daardoor dikwijls erge domme dingen heb gedaan. 'k Heb menschen noodeloos van me vervreemd en 'k moet menigeen wel veel leed hebben veroorzaakt. In de weinige jaren, die 'k met Keppel gehuwd was, deed ik betere levenswijsheid op, en heden weet ik, dat 'n vrouw 'n vrouw is. Daarmede bedoel ik, dat er omstandigheden in het leven zijn, waarin de nuchtere zin van 'n man beter beslissen kan dan het lichtgeroerde hart van een vrouw. Als ik thans voor moeilijkheden kom te staan, dan voel ik het gemis van mijn gestorven gemaal eerst recht, en ik streef er naar zoo veel mogelijk bij al mijn besluiten in zijn geest te handelen. Keppel zei altijd: Geef toe, waar het kan en moet, maar verzeker je persoonlijke zelfstandigheid en onafhankelijkheid. U begrijpt dit toch wel, dominee?' onderbrak ze haar eigen betoog.

'Zeker, zeker wel, Vrouwe,' antwoordde de predikant, en hij overpeinsde, dat het eerste deel van Keppel's spreuk den Christen deed kennen, maar het tweede het devies was van allen, die in deze wereld tot eenige macht en invloed waren gekomen.

'Zeker wel,' herhaalde dominee Heilersig, 'ik begrijp het heel goed. 't Gezegde van wijlen uw gemaal is tweeledig, en de leden staan in zekeren zin tegenover elkaar.'

'Welnu,' herhaalde Vrouwe Elène, haastig knikkend, 'toen 'k de bewoonster van het Huis Walijen werd, viel men mij onmiddellijk lastig met allerlei zoogenaamde Heerlijkheidsrechten, die ik en mijn onderhoorigen in acht hadden te nemen. Nu is het best mogelijk, dat 'n paar honderd jaar terug in deze streken van die bijzondere regels golden. Toen vormde dit landschap nog een afzonderlijke graafschap. Later werd het een deel van het Hertogdom Gelderland met z'n eigen wetten en bepalingen. Maar op 't oogenblik maken we een deel uit van de Vrije Republiek der Zeven Vereenigde Nederlanden, waar gebroken werd met het verouderde; waar 'n nieuwe geest als 'n reinigende, verfrisschende wind het muffe heeft weggevaagd. En daarom zeg ik, dat men hier in dezen hoek van het land mij niet langer moet komen lastig vallen met allerlei uitgeleefde artikelen, waarvan ik de her-

komst en wettigheid niet kan bepalen, en wier doelmatigheid totaal buiten ieders begrip valt.'

De predikant, die reeds zoovele jaren in de Heerlijkheid had medegeleefd, begreep volkomen waarover het hier ging. Oude rechten, uit lang voorbije toestanden geboren, maar thans redelijkerwijs niet langer te handhaven, werden hier betwist. En dat was hier niet alleen het geval. Zoovaak hij met de groote boeren, de scholten-boeren, in aanraking kwam, ontmoette hij hetzelfde. Hij vond dat bij de kleine boeren, zelfs bij de kate-bewoners, en onwillekeurig dacht hij aan Gertrude, de eigenhoorige van den Hof, die weigerde naar het Ambtshuis te gaan. Schijnbaar was er berusting in het lot, waaronder ze geboren waren, doch goed bezien was er bij allen 'n streving om vrij en onafhankelijk te zijn, en dit eenmaal verkregen, dan greep men naar overheersching naar het meester-zijn over anderen. Ook hier weer! En hij, de predikant der gemeente van Wenterswick, had tegenover deze streving zijn houding te bepalen. Met omzichtigheid! Maar steeds naar waarheid! Naar De Waarheid!

'Is er wat bijzonders gebeurd?' vroeg hij, hopende een uitgangspunt te zullen vinden voor hetgeen hij dacht te zullen zeggen.

'Meer dan genoeg, dominee!' viel Vrouwe Clautier uit. 'Die domme Onder-Drost Rutger Keyser uit Brevorde heeft me voor eenige maanden een brutalen brief gezonden, waarin hij van mij eischte de verouderde beleening van mijn Avezate aan te vragen, alsof mijn familie het Walijen met de omliggende goederen Keylwinck, Bennekinck en Boefkinck niet langs eerlijken weg in bezit had gekregen. En nu die verwaten Onder-Drost op zijn geschrijf niet gauw genoeg naar zijn zin 'n antwoord heeft ontvangen, stuurt hij een paar van zijn lompste menschen op me af. Die 'kerels' laten niet eens beleefd vragen, of ik hen te woord wil staan, maar commandeeren mijn jager Boeghman kort en bondig hen bij mij in mijn huis te brengen. U begrijpt, dat ik ze zonder omwegen heb laten afwijzen.'

De predikant bewaarde het stilzwijgen en zag Vrouwe Elène ernstig aan.

Hoe moeilijk vond hij thans z'n herderlijk ambt. De schapen zijner kudde op den Heiland van zondaars te wijzen, neen, dat was niet het zwaarste van zijn taak, maar hun den rechten weg voor te schrijven in den wirwar van hun aardsche belangen, van hun aardsche verhoudingen, hun aardsche strevingen, zie, dat was veel moeilijker. Dit bracht hem menigmaal in botsing, nu met dezen, dan met genen, want de mensch was onwillig zich in zijn aardsch bejagen gevangen te geven onder de wetten Gods.

Maar dominee Heilersig wilde zijn plicht doen.

'Vrouwe,' begon hij met vaste stem, 'indien u toch die twee mannen eens hadt ontvangen en te woord gestaan, zou u daarmee wel zoo verkeerd hebben gehandeld?' En haastig liet hij er op volgen:

'En als u indertijd bij de ontvangst van den brief van den Onder-Drost dezen eens onmiddellijk een welwillend antwoord had gezonden? Zou dat werkelijk zoo verkeerd zijn geweest?'

Vrouwe Elène sloeg de handen van verbazing in elkander.

'Maar dominee!' riep ze verontwaardigd.

'Zie eens, Vrouwe,' ging de predikant rustig verder, 'u sprak zoo even van de heerlijkheidsrechten en van de leenplichten. Ik neem aan, dat daar bepalingen bij zijn, misschien zelfs vele, die behooren afgeschaft of veranderd te worden als uit den tijd, maar toen u hier de slotvrouwe werdt, verkreeg u daardoor de bestaande lusten niet alleen te genieten, maar ook de bestaande lasten te dragen. U hebt het een met het ander te aanvaarden, en zoo lang door de wettige macht daarin geen verandering wordt gebracht, heeft u zich aan de geldende bepalingen te onderwerpen. Zijt de machten over u gesteld onderdanig, zegt de Schrift.'

Vrouwe Clautier was opgesprongen.

'Is u daarvoor hier gekomen, om mij de metten te lezen?' barstte ze uit. 'Had ik dat geweten!'

'Ik kom als knecht van mijn God,' zei dominee, zich tot kalm-zijn dwingend.

'Hà!' riep de toornige vrouw smalend, 'zeg liever: als dienaar van 'n verouderd stelsel! Maar ik verzoek u er verder geen woord over te spreken. 'k wil er niet meer van hooren!'

‘Dan kan ik wel gaan,’ besloot dominee en hij greep zijn hoed en trad naar de deur.

‘U heult met dien Brevordschen tyran!’ riep ze hem na.

Zonder 'n enkel weerwoord verliet de predikant de kamer.

In de gang vond hij Grete, die hem op zijn verzoek de poort uit hielp. Eenige minuten later reed hij weer terug naar zijn pastorie, het hart vervuld met droeve gedachten, maar daar tusschen door weefde zich een streelend gevoel van voldaanheid: Hij had zijn plicht gedaan, al was 't dan misschien nog niet ten volle.

Ziedend van toorn had de Vrouwe van 't Walijen zich bij het plotselinge vertrek van dominee Heilersig op 'n schabel in den donkersten hoek van haar kamer neergeworpen. Met moeite bedwong ze haar tranen, tranen van gekrenkte trots. Zoo'n dominee! Die durfde haar dat alles zoo maar zeggen! Neen, 't ging te ver! Spande dan alles tegen haar samen? Dacht men haar te kunnen vernederen? Dacht men dat? Maar dan zou zij ze weten te weerstaan! allen! Ze zou haar zelfstandigheid en onafhankelijkweten te verzekeren. Had Keppel 'r dat niet altijd voorgehouden? Ja, dat had hij, maar.... Keppel had steeds in de eerste plaats gezegd: geef toe waar het kan en moet. En Elène Clautier, de Vrouwe van 't trotsche Walijen, ontzien door haar onderhoorigen maar thans vernederd in een hoek van 'r kamer neergezonken op 'n houten schabel, begon zich de vraag te stellen of zij zich tot heden niet grooter had gewaand dan ze was, en ze begon te overwegen welk gedeelte van Keppel's stelling het meest betrachting verdiende. Had dominee ook niet gezegd, dat de woorden van haar man tweeërlei gedachten omvatten, die 'n tegenstelling met elkaar vormden en had dominee niet doen blijken, dat hij die ‘zelfstandigheid en onafhankelijkheid,’ waarmee zij zoo dweepte, niet zoo hoog schatte. Dominee had gesproken van bestaande lusten, maar ook van bestaande lasten, van wettige macht en van onderdanigheid aan die macht. En in den cirkelgang van haar denken kwamen deuken en scheuren, tot het 'n verwarring werd en ze zichzelf moest erkennen: ‘Ik weet het niet meer! Ik bezag

de dingen van mijn eigen hooge standpunt, dat wellicht ook verouderd is.'

Een uur later liet Vrouwe Elène zich, om 'r hoofd vol pijnen, door Grete naar bed helpen.

Op het Brevordsche Ambtshuis stond het anders.

Jurren was het eerst van z'n reis naar den rand van het Colenbargerbroek teruggekeerd, en toen hij tot zijn blijdschap den Onder-Drost niet thuis trof, had hij zich bij vrouwe Thérèse aangemeld, om den uitslag van zijn tocht mede te deelen.

'Ach Vrouwe,' had hij gezegd, 'wat 'n toestand is het daar op die armzalige kate. Daar zit me die goede deerne, die bij u in dienst zou treden, met 'n stervenden vader en een zieke moeder, die bovendien nog mal er bij lijkt. Wat 'n toestand, Vrouwe; wat 'n toestand! Als u het zag, dan zou u er bij gaan schreien. Ik heb den moed niet gehad de arme deerne de boodschap over te brengen, nog minder om haar te dwingen me naar hier te volgen. Ik hoop, dat u het goed zult vinden? Ik kon niet anders.'

Toen had Vrouwe Thérèse met 'n hart vol medelijden nog een en ander over die Cathe-lui aan Jurren gevraagd en diep aangedaan door het droef verhaal, had ze tenslotte gezegd: 'Nou Jurren, laat de zaak zoo maar blijven. Ik zal me nog wel weten te behelpen.'

'Maar de heer Verwalter?' had de knecht toen met 'n weinig vrees gevraagd.

'Wees maar niet ongerust, Jurren,' was het geruststellend antwoord. 'Ik zal 't met mijn man wel in orde maken'. En Jurren was meer dan tevreden naar den stal gegaan, om z'n paarden te verzorgen.

'Wat 'n goed mensch was die Vrouwe Thérèse toch! Een goed, zachtaardig mensch.'

Toen 'n uur later de Landschrijver en bode Cleyn zich op het kleine plein voor het Ambtshuis van hun paarden lieten glijden,

was de Onder-Drost wel aanwezig, en 't venster van zijn werkkamer openstootend, riep hij Tieleman ten Hage toe: ‘Wel, heer Voogd, hoe is 't je met de Juffer van 't Walijen vergaan?’

‘Slecht, bitter slecht, heer Verwalter!’ riep Tieleman heesch terug, en naderbij tredend begon hij in geuren en kleuren zijn wedervaren te vertellen: van zijn verzoek om bij de slotvrouw gebracht te worden, van z'n ruzie met den jager van de Avezate en van de allerlompste ontvangst, die hem ooit te beurt was gevallen. ‘Denk u eens in, heer Verwalter,’ zei hij nijdig, ‘die hooge Juffer liet me zeggen, dat haar poort voor zulk volk als ik was, gesloten bleef, en dat de Onder-Drost z'n knechts maar bij zich in Brevorde moest houden. Ze had niets met 'm te maken!’

‘Hà!’ bulderde Rutger Keyser woedend, ‘we zullen 'r wel leeren! Ieder krijgt z'n dag! De mijne zal ook wel komen! Daar kan ze op rekenen! En dan zal haar trotsche houding 'r rouwen! Ze zal voor me bukken! Dat zal ze!’

Woedend trok hij z'n venster weer dicht en met 'n norsch gelaat begon hij z'n kamer op en neer te loopen. ‘Elène,’ gromde hij, ‘je hebt het ook nu weer gewonnen. Je hebt je weer trotsch getoond, ook nu weer! Maar je zult er voor boeten! Ik bezweer het je!’

Voor de Landschrijver het Ambtshuis verliet, gebood de Verwalter hem advocaat Van Hengel zoo spoedig mogelijk op de hoogte te brengen met de bestaande geschillen.

Hoofdstuk VI.
veel vreugd, veel smart.

HOOG op den houtwal in 'n opening tusschen elzen- en berkenhakhout stond Gertrude en keek aandachtig naar het malsche nagras van 'n kleine weide, dicht tegen de broekgronden van het Colenbargerveen gelegen. De steile wal, waarop Gertrude stond, had Anrt ten Cathe twee jaar geleden rondom dit grasrijk vlekje opgeworpen en toen beplant. Die begroeide wal diende nu als omrastering voor het vee, want het weideke lag ver van huis en de afstand was te groot om er geregeld toezicht te kunnen houden.

''t Gras moet nu gemaaid worden,' zei Gertrude tot zichzelf. ''t Is meer dan rijp en 't weer klaart op!'

't Hoofd opgeheven keek ze even naar de losse, vlokkerige wolkgevaarten, die, als eenzame schepen op den wijden oceaan, langs het eindelooze blauwe hemelgewelf statig voortdreven. 't Was alles rein blauw en rein wit boven haar.

Ja, het gras moest gemaaid worden, zoodra het weer het maar even toeliet, want het was al diep in den herfst en dan was er meer regen dan zonneschijn te wachten. 't Gaf anders weer een heel werk, en ze had het al zoo volhandig. Goed bezien, ging 't niet langer zoo zonder mannenhulp op de Cathe. Gertrude moest het tot 'r groot verdriet zichzelf bekennen. Dit nagras zou ze nog wel kunnen maaien en als 't droog was bij kleine beetjes op den kruiwagen naar huis brengen, daarvoor had ze de hulp van anderen niet noodig, maar er was wel ander werk, dat boven haar macht ging. Daar had je het roggeakkertje. Neen, ze zag geen kans om het heel alleen te bemesten en dan met de spade van voren tot achter om te spitten eer het bezaaid werd. Neen, dat zou ze niet kunnen. En het om te ploegen met 't magere

koetje was ook al geen werk, daarvoor was de rood-bonte veel te zwak en te licht. Werkelijk er moest op de een of andere wijze naar hulp uitgezien worden. Ze had werk te over. Het pas gewonnen vlas wachtte ook op verdere bewerking. Er moest nog heel wat mee gebeuren eer het op 't spinnewiel tot garen kon gesponnen worden. Op vaders hulp viel, als hij nog beter mocht worden, den eersten tijd zeker niet te rekenen. Dit had de heelmeester, dien dominee Heilersig gestuurd had, wel vier-, vijfmaal gezegd; en moeder, ja, hoe ze het met moeder had, ze wist er geen naam aan te geven. Sinds moeder na het ongeluk, dat haar in het dorp trof, weer thuis was gekomen, was ze heel anders, dan ze voor dien tijd was geweest. Vroeger, 't was waar, kon ze ook wel eens 'n poos mijmerend voor zich zitten kijken en dan opeens, alsof ze van iets schrok, driftig opvliegen. Toen gebeurde het ook wel, dat ze, zich alleen meenende, al maar stil-weg liep te mompelen, onduidelijk en onverstaanbaar, maar nu, neen, moeder deed nu echt vreemd en verschrikkelijk zonderling. Uren aan uren zat ze nu aan haar spinnewiel en werkte dan met zenuwachtigen haast, dat 'r de droppels zweet van het magere, bleeke gelaat liepen, en dan zei ze geen woord en scheen 't ook niet te merken, als 'n ander tegen haar praatte. Een anderen keer zag ze naar haar spinnewiel niet om, liep dan naar buiten, dwaalde door de Correlosche bosschen of langs den weeken broekkant, nu haastig als werd ze opgejaagd en dan loom en langzaam, het hoofd gebogen, in diepe gedachten verzonken. En laatst was ze een heelen dag weg geweest en op de vraag, waar ze toch zoo lang was gebleven en of ze wel wat gegeten had, had ze alleen maar met 'n driftig hoofdschudden geantwoord en was toen de deur weer uitgegaan. Neen, 't was niet goed met moeder. Ze deed wel heel erg vreemd.

Dat het goede mensch zich met vader niet bemoeide, kon Gertrude na al het gebeurde heel goed begrijpen, maar daardoor, 't sprak vanzelf, had zijzelf nu nog een zorg te meer. Een ding was gelukkig, dat moeder, als er 'n boodschap in het dorp te doen was, daar zelf nog heen ging. Ze duldde eenvoudig niet, dat

Gertrude dat deed. 's Zondags, ja, dan liet ze haar gaan, om naar de preek van dominee Heilersig te gaan luisteren. En daar was ze blij om, want ze hoorde dominee gaarne, hoewel het haar leek of z'n woorden niet meer zoo tot haar hart spraken sedert zijn laatste bezoek, toen zij raad en hulp bij hem zocht en die niet vond. Ach, wat voelde ze zich toen ongelukkig, al wilde ze het zichzelf niet bekennen. Toen maakte ze zich eigenlijk gezegd wel wat al te angstig voor sommige dingen. Daar had je bijvoorbeeld dat dreigement van den Verwalter. Ze meende toen, dat hij 'r werkelijk naar het Ambtshuis zou laten halen. Maar wat was er gebeurd? Een paar dagen geleden was de dienstman, die Jurren, de Cathe komen binnen loopen, had er 'n poosje haar moeder zitten aankijken, die toen juist weer zoo'n vreemde bui had, was daarna naar de slaapstee van 'r vader gegaan, had wat met 'm gepraat, en was ten slotte de deur weer uitgeloopen, terwijl hij tot haar zei: ‘Nou deerne, pas maar goed op je oudelui, in Brevorde kunnen ze je niet gebruiken, daar is hulp genoeg!’ 't Was waarlijk vreemd geweest, zooals die Jurren had gedaan. Maar nou, ze wist het nu, voor den Verwalter behoefde ze zich niet bang te maken. Ze kon bij 'r moeder blijven. Ze behoefde de Cathe niet te verlaten en zou er al 't werk doen, waarvoor ze de kracht had. En dat nagras was nu het eerst aan de beurt. 't Weer klaarde op en zoodra de grond 'n beetje droog was, dan zou ze de zeis door de halmen halen, morgen misschien al. En als 't dan 'n paar dagen bleef drogen, dan kon ze het naar huis sleepen.

Nog 'n laatsten blik wierp ze over de kleine hooiweide, toen keerde ze zich om en wilde zich van den wal laten afglijden, maar opeens hield ze zich terug. Zag ze goed? Zwierf daar iemand om de hut, achter de haag en tusschen de hooge eiken terzijde? Wie dat wezen mocht? 't Moest een man zijn, als ze het goed zag. Ze hield de hand als 'n scherm boven 'r oogen om het felle witte zonlicht te onderscheppen en.... ‘'t Is Bernt Kreylhorst,’ zei ze, haar hand tegen 't hart drukkend. Zie, nu keek hij dezen kant uit. Zou hij haar kunnen zien, zoo tusschen het struikgewas op den hoogen wal?

Stil bleef ze staan, niet wetend wat te doen.

Zou ze hier blijven, tot hij de Cathe binnenging?.... Of zou hij er al geweest zijn, zonder dat ze het had gemerkt? Misschien zocht hij wel naar haar.... Zou ze 'm tegemoet gaan?.... Maar wat mocht moeder daarvan dan wel denken? Moeder had hem den laatsten keer, toen hij er geweest was om vlasgaren te koopen, toch al zoo wantrouwend aangekeken. Dat was nog vóór het ongeluk in het dorp gebeurde.

Zie, nu ging Bernt den kant van het vlasakkertje op. Misschien wou hij wel weer naar 't dorp, teleurgesteld, omdat hij haar niet gesproken had.

Plots vloog Gertrude met 'n paar sprongen naar beneden en dwars door de nog wat vochtige heide nam ze den kortsten weg naar de kleine woning ginds ver.

Als Bernt nu maar even opzij keek .... dan moest hij haar wel zien. Maar Bernt hield z'n gelaat juist naar den anderen kant gekeerd, in de richting van de Veneking-bosschen.... Als ze eens riep?

'Dwaas!' zei ze tot zichzelf. 'Wat zou hij wel denken?'

Met groote stappen baande ze zich een weg door de hooge struikheide, regelrecht op het hofje aan, maar de rijzige jongelingsgestalte daar ginds links verloor ze geen oogenblik uit het oog. Wat bonsde haar hart! 't Zou wel van het moeilijk loopen zijn door die lange heidestengels, die soms als koorden om 'r beenen sloegen. Al meer naderde ze haar woning, al meer dwaalde Bernt Kreylhorst af naar de Veneking-bosschen, al verder en verder. Was 't daardoor, dat ze 'n groot verdriet over zich voelde komen?

Stil, daar bleef hij plots staan .... blikte om zich heen ... keek dezen kant uit.... Nu zag hij haar!

Met wat 'n haast kwam hij dadelijk op 'r af! Hij draafde bijna!

Als ze nu beiden zoo bleven loopen, dan zouden ze elkaar juist tegenover het kleine raam van de Cathe ontmoeten en moeder zou het dan vast en zeker zien. En dat mocht niet. Neen, dat mocht in geen geval! Wat zou moeder wel niet denken? Met opzet had ze, nu moeder zoo vreemd deed, geen woord over Bernt met

haar gesproken, over Bernt niet en over den Verwalter niet. Ze hield alles nog diep in 'r hart begraven, en moeder moest ook nu maar niets merken. Moeder had genoeg met zichzelf te tobben. Gertrude veranderde van richting en liep vlugger nog dan eerst. Als ze zich haastte, dan zou ze Bernt juist hij 'n wakelboschje, dat daar aan het eind van het vlasakkertje stond, tegenkomen. Als hij daar nu ook maar op aanhield! Maar hè, wat sloeg haar hart onstuimig!

Bernt had de bedoeling van Gertrude begrepen. Ook hij richtte z'n schreden naar het dichte wakelboschje en enkele oogenblikken later stonden ze tegenover elkaar, Bernt en Gertrude.

'Gertrude,' zei hij, haar verlegen aanziende, nu hij zoo heel alleen tegenover haar stond.

'Je bent zeker bij me thuis geweest?' vroeg ze, het plots toch heel dwaas vindend van zichzelf, dat ze hem tegemoet was geloopen; en toen hij even met 't hoofd bevestigend knikte, liet ze er haastig op volgen: 'Dacht je, dat we nu alweer vlasgaren te verkoopen hadden?'

'Daar kwam ik ook niet om,' zei hij, haar ernstig in de donkere oogen blikkend. 'Ik kwam om jou, Gertrude, anders niet!'

Toen bleef het even stil tusschen hen beiden.

Van den broekkant dreef een dichte wolk hongerige spreeuwen soezend door de zonnige lucht aan en 'n paar kieviten wiekten met 'r breede vlerken recht boven hun hoofd, almaar 'r langgerekt 'kiewiet, kiewiet' herhalend.

'Om mij?' brak Gertrude het stilzwijgen af, terwijl haar blik de snelle vogels daar boven 'r volgde.

'Ik kon niet langer wachten, Gertrude,' hernam Bernt, z'n stem tot vastheid dwingend. 'Ik heb almaar aan je moeten denken. Ik wil weten..., je moet me nu zeggen .... wat je er van gedacht hebt ... ik wil zekerheid, Gertrude, Zeg 't me nu!'

Gertrude zag 'm opeens met haar groote brandende oogen aan en ze las in 'n oogwenk de groote spanning, waarin hij zeker dagen lang moest hebben verkeerd en hoe dit oogenblik van ontmoeten hem in groote verwarring had gebracht.

‘Je kunt het me nu toch wel zeggen, Gertrude,’ drong hij teeder aan. ‘Je moeder is weer thuis en .... en je hebt er nu toch wel over kunnen nadenken, zeg, Gertrude!’ Meteen greep hij haar hand, en ze trok 'r niet terug. Maar hoe haar hart bonsde! Ze voelde den gloed van haar gloeiend bloed door al haar poriën slaan.

‘Stuur me nu niet meer zoo weg, Gertrude,’ hield hij aan, ‘zeg maar, dat je’....

‘Bernt,’ onderbrak ze, zichzelf met al wat in 'r was verwinnend, ‘het kan niet!’ en haastig, als vreesde ze, dat ze in zelfbeheersching tekort zou schieten, vervolgde ze: ‘Jij bent 'n Kreylhorst, een vrijgeborene, 'n zoon van gegoede familie, en daarom....’

‘Ja maar,’ poogde Bernt te weerleggen.

‘Neen, stil!’ drong Gertrude, ‘'n jongen als jij doet beter rond te zien onder de meisjes van eigen stand,’ en toen hij haar weer in de rede wilde vallen, riep ze gebiedend: ‘Neen, neen, laat me uitspreken,’ en in toenemende opwinding ging ze voort: ‘Ik pas niet bij je! Wat ben ik? Een kate-kind, niet eens 'n hoorige, 'n slaaf ben 'k van de Heerlijkheid, onderworpen aan de nukken van den Landheer of van zijn dienaars. Ik hoor mezelve niet toe. Men kan mij verhandelen of verkoopen. Bernt, Bernt,’ vervolgde ze klagend, ‘hoe kun je er aan denken? Het verschil is te groot! Het gaat niet! Het zal nooit, nooit kunnen!’

Uit den blik, waarmede ze den jonkman aanzag, sprak 'n onzegbare smart. Hoe haar hart ook hunkerde naar den rijken schat der oprechte genegenheid, die haar geboden werd! Maar haar verstand zei, dat haar begeeren er niet naar kon en mocht uitgaan. Ze zag 'n onoverbrugbare kloof tusschen hem en haar, ze stond voor de onoverkomelijke muren van het standsverschil dier dagen: hij 'n zoon der vrijen, zij 'n kind der eigenhoorigen, hij 'n Kreylhorst, zij 'n deern zonder naam.

Bernt zag 'n traan in haar oogen wellen en de brand der liefde laaide er door te hooger in hem op.

‘Gertrude,’ zei hij heftig, en de jonkman greep opnieuw haar hand, ‘je overdrijft! Het verschil is niet zoo groot! Ben ik beter

dan jij? Ben jij minder dan ik? Ik wil niet hebben, dat je het zegt, Gertrude, want het is zoo niet! En vrij zul je worden! Eén woord met den Onder-Drost der Heerlijkheid, één enkele beurs daalders, en je bent mijns gelijke. Gertrude, ik bid je, maak je hoofd daarover niet moe. Zeg, dat je de mijne wilt zijn. Zeg het! Laat me zoo niet weer gaan!'

Droevig schudde 't meisje 'r hoofd. O, dat die Bernt zoo gemakkelijk over de wezenlijke bezwaren kon heen zien, ze niet tellen wou, ... of ze niet zag zooals ze toch werkelijk waren. Hij moest haar dan toch wel innig liefhebben. En hoe brandde ook in haar nu nog feller dan eer 'n onbluschbare genegenheid. Wat kostte het haar een ontzaglijke strijd om zijn dringend aanzoek niet met 'n blij: 'ja, voor altijd de jouwe' te beantwoorden. Maar ze moest de spraak van haar hart het zwijgen opleggen. Ze moest verstandig zijn, ze moest wijzer zijn, om zichzelf en om hem, ook om hem. Het zou toch nooit kunnen, wat Bernt wilde. Het verschil was te groot en 't zou blijven, wat Bernt ook praatte. De Onder-Drost zou wel nooit toegeven. Bernt scheen hem niet goed te kennen, en Bernt scheen ook te vergeten, dat hij nog 'n moeder had, die nooit haar toestemming zou geven. De gedachte maakte 'r wrevelig.

'Neen!' schudde ze en den jonkman vast in de oogen ziend, zei ze bitter: 'Je acht de bezwaren te licht. Dat vrijkoopen gaat zoo gemakkelijk niet. De Verwalter laat zich niet zoo maar winnen. Maar al kon dat nu ook, Bernt, je moeder, wat zal je moeder, wat zal je heele familie zeggen? Die zullen het nooit goed vinden.'

Even klemde hij de hand, die hij nog steeds omsloten had, wat vaster, als was hij bang, dat ze hem ontglippen zou. Z'n moeder, ja, dat behoefde niemand hem te zeggen, met haar zou het eenzwaren strijd geven. Hoe was ze niet tegen hem uitgevaren op dien avond, toen hij Gertrude nog zoo laat naar de Cathe had gebracht en wat had hij den volgenden dag geen verwijten moeten hooren van haar. 't Was waar: moeder meende, dat het hem begonnen was om, zooals bij sommige knapen van zijn leeftijd gebeurde, het bloote gezelschap van 'n meisje met frissche wangen en mooie

oogen. En zoo dit het geval ware geweest, dan had moeder ook gelijk gehad. Het stond nu heel anders, maar toch, tegenspreken kon hij het niet: moeder zou niet gemakkelijk haar toestemming geven. 't Zou heel wat moeite kosten. Maar hij zou volhouden .... en als moeder Gertrude leerde kennen en zag hoe en wie ze toch eigenlijk was, dan zou ze zich wel gewonnen geven en door 'n weigering zijn levensgeluk niet in den weg staan.

'Al maakt de Verwalter duizend kunsten, hij zal de vrijheid moeten geven, Gertrude!' wierp Bernt overtuigd tegen 'en wat mijn moeder betreft, nu ja, ze zal misschien eerst wel eenige bezwaren maken, maar die zullen we wel overwinnen. Moeder zal me toch wel graag gelukkig willen zien en als ze je leert kennen, Gertrude, dan weet ik zeker, dat ze veel, heel veel van je houden zal. Dan lacht ze om al je bezwaren. Ik weet het zeker. Toe, Gertrude, zeg niet langer neen. Laat me blij weer naar huis terug gaan,' en zachtkens trok hij het meisje naar zich toe, en zij, ze geloofde zoo gaarne alles wat hij zei. Misschien woog ze de dingen wel te zwaar, zag ze alles te zwart in en haar hart was zoo geheel van hem vervuld. Ze trok haar hand niet terug, tot opeens, achter haar, van den kant van de kate een schelle vrouwestem langgerekt door de lucht gilde: 'Gertrude, Gertrude, waar blijf je?'

'Stil; da's moeder!' zei ze ontsteld, zich snel terugtrekkend. 'Ik moet naar huis, 'k bleef al zoo lang weg.'

Weer klonk de roep door de stille herfstlucht, scheller nog: 'Gertrude, Gertrude!'

''k Zal met je mee gaan,' stelde Bernt voor.

'Neen, neen,' sloeg 't meisje haastig af. 'Wat moet moeder dan wel niet denken? 'k Ga gauw, ze was al te lang alleen.'

'Toch niet,' zei Bernt, 'straks toen ik op de Cathe kwam was Geert Ulegat er, en die zal er nog wel zijn.'

Gertrude schrok er van. 'Had 'k dat geweten,' zei ze en ze keerde zich, om uit 'r schuilhoek haastig naar huis terug te keeren, maar Bernt sprong voor haar. 'Gertrude,' zei hij, zich hoog oprichtend en met bei z'n handen de hare grijpend, 'eerst je antwoord, eer laat ik je niet gaan. Ik zeg je, dat 'k het nu weten

wil! Ja, niet waar, Gertrude, je wilt de mijne zijn, de mijne, zeg!'

Toen boog ze het hoofd even, maar snel hief ze het weer op en zag hem aan met 'n blik, waarin al haar zoo lang bedwongen vrouwenliefde lag besloten. ''t Is goed!' zei ze met van aandoening trillende stem. 'Maar doe me dit genoegen: Kom den eersten tijd niet hier. 't Kon jou en ook mij in moeite brengen. Beloof me dat!'

'Alles wat je wilt,' trilde het overgelukkig van Bernt's lippen en hij sloeg z'n sterke armen om de slanke meisjesleest, toen plots voor de derde maal de gillende stem van de Cathe-vrouw door de lucht kreet en in dat herhaalde 'Gertrude, Gertrude!' klonk bange angst.

't Meisje trok zich los, sprong achter het wakelboschje weg en terwijl ze langs den kant van het vlasakkertje zich haastig voortrepte, riep ze zoo luid ze kon: 'Ja, ja, ik kom, hier ben 'k al!'

Langs den rand van den wakel zag Bernt haar na. Hoe lenig en vlug liep ze daar heen. Nu ging ze het hofje in. Daar was ze bij 'r moeder, die 'r opwachtte bij de deur. Zou de oude haar 'n standje maken? Nu gingen ze naar binnen, eerst de oude, achter haar aan Gertrude. Nu was hij 'r uit het oog kwijt, maar in z'n hart leefde haar klare beeltenis, zooals ze daar voor hem gestaan had, weigerend, almaar weigerend, niet omdat ze hem niet liefhad, maar omdat ze meende, dat het niet mocht, omdat ze vreesde, dat hij er door in moeilijkheden zou komen. Ze had meer aan hem gedacht dan aan zichzelf. Maar nu wist hij het: ze was de zijne. Een machtig, blij gevoel doortrilde hem: ze was de zijne. Hoe schoon was nu de wereld, hoe rijk aan geneugten: Gertrude was de zijne. Hoe sterk voelde hij zich nu. Welke hinderpalen zou hij niet verwinnen, nu Gertrude haar liefde hem had geschonken? Nog even zag hij opmerkzaam langs het wakelboschje, of er ook iemand bij of om de kleine kate liep en toen hij niemand zag, nam hij de richting naar het heidepad, dat in de verte zich verloor in de donkere woudpoort.

Hoe in-gelukkig gevoelde hij zich, gelukkig en rijk.

'Waar bleef je toch zoo lang?' vroeg de kate-vrouw, zenuw-

achtig aan haar rok frommelend, zoodra Gertrude tot de deur was genaderd.

‘'k Was immers naar de hooimate om te zien of het nagras gemaaid kon worden,’ antwoordde ze, en in een adem liet ze, om verder vragen te voorkomen, er op volgen: ‘Wat is dat gras in de mate gewassen, moeder. Als 't weer zoo blijft als vandaag, dan ga 'k er morgen bijtijds met de zeis heen.’

Meteen stootte ze de deur open en liet haar moeder voorgaan bij het binnentreden.

Zoo uit het klare zonnelicht komend, leek het voor wie binnentrad wel schemeravond in de kleine kate, vooral in het achterste gedeelte, waar alles verdoezelde tusschen de raamlooze wanden en onder het lage stroodak.

Gertrude vermoedde, dat Geert Ulegat er nog wel zou zijn en daarom zocht ze, toen ze hem niet bij de kleine tafel zag zitten, met speurenden blik rond in het halfdonker achterin. Bij de slaapstee van 'r vader ontdekte ze 'n menschelijke gedaante, gezeten op 'n stoel, 't hoofd steunend op de handen, de ellebogen op de knieën.

‘Is dat Geert?’ vroeg ze fluisterend.

‘Ja, da's Geert!’ antwoordde de vrouw hard en scherp. ‘Maar 'k weet niet, wat hij hier doet! Laat 'm op 't Ulegat blijven! Je vader is toch te ziek, om met hem te praten.’

‘'k Val 'm toch niet lastig!’ beet Geert, zich oprichtend, nijdig terug. ‘En 'k mag toch zeker wel naar vader komen kijken, als hij ziek is! En 'k mag toch wel weten, hoe 't op de kate gaat!’

‘Maar vlas en kippen mag je er niet komen stelen!’ liet Gertrude zich bijna ontglippen, doch ze hield zich in. Waarom zou ze, nu 'r vader daar zoo ernstig ziek lag, en nu 'r moeder 't gebeurde volstrekt nog niet te boven was, waarom zou ze nu de kate in opschudding brengen door te zeggen, wat ze wist. Geert zou het natuurlijk toch heeten liegen, dat spreekt, en hij zou zich geweldig nijdig maken, en hoewel ze volstrekt niet bang van 'm was, had ze op 't oogenblik liever geen ruzie in huis. Moeder zou er heele-

maal door overstuur raken. Ze zou dus maar zwijgen. Moeder had tot heden toe niets van den diefstal gemerkt en dat was maar gelukkig, hoewel 't voor Gertrude als doorslaand bewijs gold, dat het met moeder niet in orde was. En daarom: zwijgen, zwijgen!

Maar Geert Ulegat was niet zoo bang voor wat ongewone drukte in de hut en hij had niet zooveel vrees voor ruzie. Eigenlijk gezegd wist hij vooruit al, toen hij 't Ulegat verliet om naar de kate te gaan, dat het twist zou geven.

'Waarom zou ik niet mogen weten, hoe het op de kate gaat?' herhaalde hij z'n meening in andere woorden dan den eersten keer. 'Vrouwlui zijn maar vrouwlui,' ging hij verder, terwijl hij van z'n stoel opstond. 'Die kunnen zonder mannenhulp de dingen toch niet behoorlijk nagaan, en daarom ben ik hier gekomen.'

'Je valt me mee, Geert,' bemoeide Gertrude er zich mee. 'Als je helpen wilt, dan graag. De mest moet nog over het land, en de rogge moet....'

'Dank je!' viel Geert uit. 'Daar ben 'k niet voor hier gekomen. Laat die mest maar, waar ze is en eet de rogge maar op. Ik ben van oordeel, dat je de boerderij, zoo lang vader ziek is, maar aan kant moet doen.' En toen z'n blik op de kate-vrouw viel, die hem met wilde oogen aanzag, zei hij op hoogen toon: 'Ja, kijk zoo gek maar niet. Ik meen het. Jij en de duivel hebben toch geld genoeg. Geef mij de koe en de schapen maar mee naar 't Ulegat, dan zal ik er zoolang wel voor zorgen.'

'Hà, hà!' lachte Gertrude smalend, de bedoeling van haar stiefbroer maar gedeeltelijk begrijpend, maar de kate-vrouw begon tegen hem uit te varen: 'Ik geld, ik en de duivel geld? Leugenaar! En dacht jij onze koe en onze schapen mee naar 't Ulegat te nemen? Zeker om ze nooit terug te brengen! Ons arm maken! Ons van alles af helpen! Ons....'

'Stil moeder, stil dan toch!' probeerde Gertrude te sussen, 'denk aan vader, hoor 'm eens kreunen.' Maar de vrouw bleef verontwaardigd voortkijven.

'Laat ze maar razen! Laat ze maar tienmaal zoo hard razen!' schreeuwde Geert boven alles uit. ''t Is 'r toch om begonnen,

dat m'n vader achter 't muurtje bij de kerk[1)] komt te liggen, zoo'n gemeene heks!'

Toen werd het Gertrude te machtig. Dat scheldwoord 'heks' joeg 'r het bloed naar het hoofd en alle bedachtzaamheid vergetend sprong ze recht voor den ruwen kerel en snauwde hem vinnig toe: 'Jij bent 'n gemeene leugenaar, 'n lasteraar en 'n dief! hoor je 't: een dief!'

'Zoo, zoo,' sarde Geert grijnslachend. 'Zeg jij wat? Een dief zeg je, is 't niet?'

'Ja, 'n gemeene dief,' bitste ze, een en al verontwaardiging, ''n lasteraar en 'n dief ben je! Wie heeft er hier vlas en spek en kippen gestolen? Wie? Dat heb jij gedaan! Jij!'

'Heeft Geert bij ons gestolen?' gilde de kate-vrouw. 'Wanneer?'

'Natuurlijk toen 'r geen mensch thuis was,' gaf Gertrude woedend ten antwoord. 'Als er iemand thuis is, dan waagt hij 't niet,' en 't leek 'n oogenblik of Gertrude in haar woede zich zoo op hem zou werpen.

'Pas op, dat je me niet aanraakt, hoor!' waarschuwde Geert.

'Ik zeg, dat je ons bestolen hebt,' voer ze in 'r opwinding uit, 'bestolen, toen 't Cathe alleen stond!'

'Neen, veile deerne,' grijnsde hij, 'niet ik, maar misschien een van de dorper-knapen, die bij avond en ontijden je kwamen opzoeken, toen je 't huis alleen had.'

Dat was te erg! Zoo laag 'n beschuldiging brak haar kracht, sloeg haar met lamheid, verpletterde haar. Ze kromp ineen van 'n onzegbaar wee. Daar ging haar eer! 't Was eenmaal gezegd: 'een veile deerne,' en ze wist het, ze kende Geert, hij zou het nog eens en nog eens en nog herhaalde malen zeggen tot ieder, die het hooren wilde: 'n veile deerne was ze, zij .... en 'r moeder een heks!

Smeekend zag ze de kate-vrouw aan. 'Ach moeder,' kreunde ze, 'geloof hem niet. Hij liegt!'

1) Het oude kerkhof, rondom de oude Ned. Herv. Kerk, was omgeven door 'n bouwvallig muurtje, waarvan het onderhoud bij gedeelten aan de onderscheidene buurtschappen was opgedragen. Zie: 'Het oude Kerspel Winterswijk' door B. Stegeman.

Toen vloog de lange magere gestalte als 'n getergde leeuwin op. Ze greep de ijzeren blaaspijp, die bij het doovende vuur lag, maar eer ze er haar stiefzoon mee telijf kon gaan, was deze de deur uitgevloden, luid schreeuwend: ‘Heks, heks, heks!’

Gertrude was op 'n stoel neergevallen en heete tranen vloeiden langs haar wangen. Hoe diep ongelukkig voelde ze zich. Zij, 'n veile deerne en moeder, 'n heks! Hoe was 't mogelijk. Ze slaakte een kreet van weedom en wrong in vertwijfeling de handen.

De kate-vrouw zag even naar haar om, slingerde haar ijzeren wapen van zich af en liep op 'r dochter toe. Driftig greep ze Gertrude's gloeiende wangen tusschen haar lange, spierige handen en hief 't meisjeshoofd naar zich op.

‘Kijk me aan, Tru!’ zei ze met 'n stem, waarin haar hevige toorn nog natrilde, en toen Gertrude 'r donkere, betraande oogen, waaruit 'n wereld van smart sprak, tot 'r opsloeg, vroeg de katevrouw zoo teer als 'n moeder het alleen maar kan: ‘Hij loog, niet waar, Tru? Hij loog, niet waar? Hij loog, wat hij van je zei, niet waar, Tru? Je zult me zeggen, als 't anders is, niet waar? Je bedriegt je moeder toch niet, Tru, neen, niet waar?’

Toen vlijde Gertrude 'r hoofd tegen de hijgende borst van 'r moeder en in 'n stroom van tranen uitbarstend klaagde ze snikkend, als ware ze nog 'n klein meisje, dat zich bitter verongelijkt gevoelt: ‘Ik ben geen veile deerne, moeder! Geloof 't toch niet! Geert liegt! Ik ben niet slecht. Geert liegt alles! U is toch ook geen heks!’

De lange, magere vrouwenfiguur richtte zich dreigend op, en terwijl ze 'r hand beschermend op de donkere, wollige lokken van 'r dochter lei, keek ze de kleine ruimte van de kate rond met den wilden blik van 'n moederdier, dat gevaar vreest voor 'r jong, en zich voorbereidt tot 'n strijd op leven en dood.

‘Laat 'm eens weer komen, als hij durft!’ zei ze heesch van opwinding. ‘Laat hij 't eens wagen, als hij 't hart heeft! Ik vermorzel hem!’ en dreigend hief ze 'r vuist in de richting, waarin Geert Ulegat de vlucht had genomen. Toen trad ze naar buiten

het hofje in en tuurde rond over het afglooiende weideke, naar de ruigten van het met ijlen damp overweefde Colenbargerbroek, over het roggeakkertje en de wijde zonvolle heide, maar Geert Ulegat zag ze niet meer.

Voldaan trad ze de kate weer binnen, greep zonder 'n woord te zeggen haar spinnewiel en met zenuwachtigen haast trapte ze het wiel in 't rond en jachtend spon ze 'r draad.

Gertrude zag het en medelijdend schudde ze 'r hoofd. Ach, wat moeder toch weer vreemd deed! Waarom repte ze zich toch zoo? 't Oude vlas was immers bijna op, er was niet veel meer, vooral nadat Geert een deel van den voorraad had meegenomen.

'Moeder!' riep ze, haar tranen wegdrogend, 'trap toch niet zoo vlug, de draad zal nog stuk springen!'

Maar de kate-vrouw scheen niets te hooren, ze trapte en ze spon, den fellen blik van'r holle oogen op haar magere, beweeglijke vingers gericht, het licht gebogen hoofd met z'n strakke hoekige lijnen in gedurige wiegeling, naar voor en naar achter, naar voor en naar achter, altijd maar hetzelfde en terwijl Gertrude zoo naar 'r keek, was 't haar, of 't hooge voorhoofd van 'r moeder daar al meer en meer naar achteren week, of de gebogen neus al grooter en grooter, al scherper en scherper werd, of de ingevallen mond al dieper en dieper wegzonk, waardoor de groote spitse kin al sterker en sterker vooruit sprong en plots werd het meisje door de haar schrikkelijke gedachte aangegrepen: 'zoo, zóó moest een heks er uitzien!'

Toen sprong ze op, liep op de spinster toe en terwijl ze met 'r mond dicht aan moeders oor luide riep, dat ze toch zou ophouden, schudde ze 'r moeder driftig aan den arm. 'Moeder, wat doe je toch?' vroeg ze, half schreiend.

De kate-vrouw schrok op en keek 'r dochter aan, als waakte ze op uit een moeilijken droom.

'Laat me spinnen, Tru! Is Geert 'r nog?' liet ze snel op elkaar volgen.

'Wat scheelt er toch aan, dat je zoo vreemd doet?' drong Gertrude.

‘Niets kind, niets!’ zei ze. ‘'k Moet bezigheid hebben. 't Zal wel weer beteren,’ en even glimlachte ze haar dochter droevig toe. Toen greep ze de vlasvezels opnieuw en 'r voet trapte aan, weer even snel als straks en Gertrude zag, hoe dat bleeke gelaat opnieuw verstarde en zich lijnde zooals 't bij 'n heks moest zijn.

‘'k Zal 'r maar laten begaan,’ zei 't meisje somber in zichzelf, ‘de vlaspluim is toch zoo aanstonds op gesponnen. Dan moet ze vanzelf ophouden, en dan zal ze wel weer gewoon doen.’

Op 't zelfde oogenblik hoorde ze 'r vader met zwakke stem van z'n slaapstee roepen.

Gertrude haastte zich naar hem toe.

‘Gertrude’, vroeg hij moeilijk sprekend, ‘is Geert weg?’

‘Ja, vader,’ gaf ze ten antwoord.

‘Toch niet meer bij 't huis?’ liet hij er op volgen.

‘'k Geloof het niet, vader. Moeder is buiten geweest en als ze hem gezien had, dan zou ze 't wel hebben gezegd.’

‘Dan is 't goed,’ zei de zieke tevreden.

Hoe vol Gertrude nog was van al het pas-gebeurde, en schoon ze op 't oogenblik voor bijna niets aandacht had dan voor haar groote harteleed, trof het 'r toch, dat vader thans veel minder ruw was in z'n spreken dan gewoonlijk en heelemaal niet knorrig deed.

‘Wou u ook iets hebben?’ vroeg ze hulpvaardig. ‘Wat eten of wat drinken?’

‘Neen, dank je!’ hijgde hij. Ik heb niets noodig! 't Kan ook niet meer helpen!’

‘'k Zou toch eens probeeren,’ spoorde Gertrude aan. ‘Zal 'k u wat melk geven?’

‘Neen, neen!’ weerde de oude kregel af. ‘'k Moet niets hebben!’

‘Wat wou u dan?’ vroeg ze. ‘U hebt me toch geroepen, is 't niet?’

‘Ja, 'k wou je wat zeggen.’

Gertrude wachtte, tot 'r vader zou voortgaan. Ze wist niet, wat ze van 'm moest denken. Hij was zoo buitengewoon kalm, zoo heel anders dan gewoon. Tot nu toe had hij zoo veel eischen gehad en, ze wist het bij ondervinding, als 'r niet snel aan zijn

wenschen voldaan werd, dan was hij zoo lastig. En nu .... de man was heelemaal niet knorrig, integendeel hij was vriendelijk, buitengewoon vriendelijk zelfs.

‘Gertrude,’ begon Arnt, voortdurend geplaagd door 'n lastigen kuchhoest, ‘je moet oppassen met Geert.... Je moet 'm niet hier halen, om het werk te doen.... Laat 'm maar wegblijven.... Geert is 'n slecht mensch!.... Flink werken zou hij toch niet doen, ... al beloofde hij 't ook.’

Zoo had Gertrude 'r vader nog nooit hooren spreken. Hij had z'n zoon in den huislijken kring wel nooit geprezen, maar hij had toch ook nooit kwaad van 'm willen hooren en nu ineens waarschuwde hij tegen Geert. 't Was vreemd, werkelijk vreemd.

‘Hij zou,’ ging de zieke langzaam voort, ‘je moeder arm maken en jou 'r bij.’

Ja, dat wist Gertrude nu wel: Geert was 'n dief, en nu had hij ook het koetje en de schapen willen weghalen. Maar daar gebeurde niets van!

‘Hij zou je moeder al 'r geld willen afnemen,’ ging Arnt verder.

‘'t Koetje en de schapen, bedoelt u, vader,’ verbeterde Gertrude.

‘Ja, ja, ook die,’ gaf Arnt toe, ‘maar ook je moeders geld.’

't Werd Gertrude al raadselachtiger. Moeders geld - wat bedoelde vader toch? En onwillekeurig keek ze naar de druk-doende vrouw, die al maar spon en al maar spon, nikkende met het magere, scherp-belijnde hoofd, sprekend het gelaat van 'n....

Gertrude schrok van zichzelf. Ze dorst het woord niet aanvullen. Hoe had ze 't daar straks gedurfd?

‘Je moeder moet het geld wel goed verstopt hebben,’ mompelde de zieke. ‘Ik heb er dikwijls naar gezocht, ... maar 'k kon het nooit vinden.... En dat was maar goed ook!’

Even hield Arnt op met praten en luisterde naar 't dof-ratelend geluid van de rondsnorrende wieltjes en klossen van het spinnewiel.

‘Ze is weer druk bezig,’ zei hij eindelijk.

‘Ja,’ gaf Gertrude toe. ‘Je kunt moeder niet bij 'r spinnewiel vandaan houden.’

‘Laat ze maar begaan, laat ze maar stil begaan,’ ried de zieke.

‘Vroeger had ze meer van die buien.... Toen je nog heel klein was, ... was 't nog erger.’

Weer zweeg Arnt, happend naar lucht, en Gertrude stond met ingehouden adem vol ongeduld te wachten tot hij verder zou gaan. Zou ze nu eindelijk nu iets hooren van 'r eerste kinderjaren. Zei vader daar niet, dat moeder ook zoo vreemd deed, toen zij, Gertrude, nog heel klein was? Hij wist er dus van. Zou dan de man, die daar ziek neerlag, toch werkelijk haar vader zijn, Arnt ten Cathe haar vader? Ze hoopte nu, dat het waar was. Al moest ze toegeven, dat hij z'n goeden naam door heel de Heerlijkheid verspeeld had, ze hoopte 't nu, dat hij toch 'r vader was, 'r wettige vader. Dan had de Veneking-boer voortaan z'n mond te houden met dat ‘papekind’ en dan behoefde ze zich al die opmerkingen, die ze als toespelingen op haar duistere afkomst had opgevat, ook niet aan te trekken, en .... dat was 't voornaamste, dan was haar moeder ook haar moeder met eere.

Weer zag ze, maar nu met 'n dankbaren blik naar de drukbezige spinster. De vlaspluim was bijna afgesponnen. Als vader nu maar gauw verder ging met wat hij wou zeggen, want zoo aanstonds zou moeder opstaan en dan waagde vader er misschien niet meer over te praten. En ze was toch zoo brandend nieuwsgierig iets van haar eerste kinderjaren, van haar eerste levensjaren te hooren. Moeder had er haar nooit wat van verteld en als zij er haar 'n enkele keer naar gevraagd had, dan was ze steeds met 'n ontwijkend antwoord afgescheept.

‘Vader,’ vroeg ze, ongeduldig geworden, ‘ben 'k hier in de buurt geboren?’

Maar de oude gaf geen antwoord. Hij scheen met al zijn aandacht te luisteren naar het dof-geklapper van de ronddraaiende wieltjes en klossen.

‘Vader, vader,’ waagde Gertrude wat luider, ‘waar ben ik geboren? Hier toch niet?’

‘O neen,’ bracht Arnt er met moeite uit, ‘we lagen toen onder Meppen bij....’ Toen kreeg hij plotseling 'n hevige hoestbui en op 't zelfde oogenblik hield het zacht geratel van 't spinnewiel op.

Gertrude keek snel terzijde, naar de plaats waar 't stond bij 't volle licht van 't raam. Moeder was opgerezen en kwam naar de slaapstee toe.

't Scheen, dat met de laatste vlasvezels ook haar verwarde gedachten weggesponnen waren, want er lag weer iets gewoons, iets rustigs en zelfbewusts over geheel haar wezen.

'Wat heeft je vader?' vroeg ze, Gertrude onderzoekend aanziende.

Plots voelde het meisje een machtigen drang in zich opkomen, om 'r moeder maar alles te zeggen, wat vader daar had verteld, alles ook wat zij met zooveel leed in het diepst van haar hart zoolang al verborgen had gehouden. Reeds opende ze haar mond. Maar Arnt, die de vraag van z'n vrouw had gehoord, voorkwam haar. Met al de hem restende kracht bedwong hij de zoo plotseling opgekomen hoestbui en hortend en stootend gaf hij moeder en dochter den raad toch vooral de hulp van den Venekingboer in te roepen. Die was verplicht bij ziekte en ongeval te zorgen, dat er hulp kwam. Dat was doônboers-plicht[1]; de Cathe stond op den grond van 't Veneking. De boer had indertijd verlof gegeven de hut er neer te zetten. Daarvoor had hij in den zaai- en oogsttijd en bij alle andere aangelegenheden Arnt's hulp gehad, en nu moest de Veneking-boer de naobers[2] en de andere kate-lui uit de omgeving maar opbodden[3] om 'r plicht te doen, nu 't hier noodig was. De mest moest over het land, de akker moest geploegd, de rogge moest in den grond, 't gewonnen vlas moest worden afgewerkt, en daaraan behoorde ieder der omwonenden in het rot[4] voor zijn deel mee te helpen. Dat was burenplicht. 'Ga naar den Venekingboer!' besloot Arnt, uitgeput door z'n ongewoon lange redeneering.

Toen deed - Gertrude zag het met schrik - de kate-vrouw opeens zoo wonderlijk vreemd als ze nog nooit gedaan had. Wijd

1) Doodenboer = de boer, die bij doop en sterven van buren 't paard inspant om te helpen.
2) Buren.
3) Oproepen.
4) Rot = afgeperkte omgeving, waarbinnen de bewoners zich tot onderlinge hulp hadden verplicht. Deze toestand bestaat ook nu nog.

uit strekte ze 'r lange, magere armen, maaide er wild mee om zich heen, terwijl ze, de vingers snel krommend en weer ontspannend, in de ijlte greep. Zoo bleef ze even staan, 't hoofd achterover geworpen, tot ze met 'n zwaren zucht de armen als machteloos weer liet neerzinken.

Ontsteld zag Gertrude haar aan. ‘Moeder!’ riep ze angstig.

‘'t Is niets,’ zei de kate-vrouw en terwijl ze haar dochter donker aankeek, gebood ze: ‘Gertrude, doe wat je vader heeft gezegd. Ga naar 't Veneking en zeg den boer, dat je vader hem spreken wil.’

Even draalde 't meisje, niet wetende wat te doen.

‘Ga, Gertrude!’ gebood moeder nog eens. ‘Je vader heeft gelijk, 't is naober-plicht.’

Zonder 'n woord meer te zeggen, liep ze naar de plaats, waar 't vlas gewoonlijk geborgen werd. Ze dook in de donkere ruimte, haalde er uit, wat ze vond en droeg 't naar haar spinnewiel om er haar gehaasten arbeid weer te beginnen.

Gertrude had de kate verlaten.

Dwars door de heide, regelrecht op 't Veneking-bosch aan, spoedde ze zich voort.

Om 'r zelf zou ze geen stap in die richting hebben gezet. Om 'r zelf zou ze nooit de hulp van den nijdigen boer hebben ingeroepen. Maar nu moeder het gebood, nu moest ze wel. En er moest hulp gezocht, 't ging zoo niet langer op de kate; 'n vrouw was 'n vrouw en beschikte nu eenmaal niet over mannenkracht. En Geert....., neen, aan Geert moest ze niet meer denken! Zoo'n lasteraar! Wat hij niet durfde zeggen! Van Moeder! Van haarzelf! Ze had het zich daar straks wel wat heel erg aangetrokken, eigenlijk al te erg. 't Was Geert maar, die 't gezegd had en al praatte hij er ook over met anderen, die anderen zouden dan wel bij zichzelf denken: ‘Geert Ulegat ratelt er weer wat op los. 't Is Geert maar!’ Ja, zoo zouden de meesten er wel over denken; de meesten, maar .... er zouden er altijd nog zijn, die 'm geloofden.... Moeder 'n heks! .... 't Was toch verschrikkelijk! Stel je voor, dat ze aangeklaagd werd

bij den Brevordschen Verwalter, zooals het eens was gebeurd met 'n vrouw uit het Dinxpersche[1] .... Stel je voor, dat moeder uit 'r huis werd weggehaald.... dat ze van duivelskunsten werd beschuldigd.... dat ze in de diepe stadsgracht werd gegooid voor de waterproef.... en dan niet zonk....

Gertrude rilde er van, al gloeide 'r hoofd van 't haastig loopen door de hooge hei. Neen, ze wou er niet langer aan denken, neen, dat wou ze niet, maar verschrikkelijk was het toch! Dat God zoo iets kon toelaten!.... Maar dat zou Hij niet! Dat kon Hij niet! Zooveel leed zou Hij niet over haar brengen. Hij wist toch, dat ze Hem dienen wou, dat ze 's avonds nooit haar hoofd te slapen lei voor ze Hem had gedankt om al zijn zegeningen; dat ze 's morgens nooit aan den arbeid toog zonder eerst het ‘Onze Vader’ eerbiedig met zacht-fluisterende stem te hebben opgezegd. Ze moest maar op Hem vertrouwen: Hij zou 't wèl maken, en al voortschreidend sloeg ze 'r oogen op naar den wijden hemel, waar heel hoog de verijlde blauw-grijze najaarsdampen trilden van den warmen gloed van Gods vriendelijke zon.

Gertrude had het boschpad bereikt.

't Was weinig betreden en onder 't dek van half vergaan overjarig blad hier en daar niet te onderkennen. 't Leek wel en 't leek geen pad. Alles er omheen, de geheele bodem tusschen de forsche eikenstammen en den opslag van boschvarens, lijsterbes en sprakelhout, was overdekt met 'n zelfde dikke laag van roestbruine bladresten van vele jaren.

Ze begon er aan te twijfelen of ze den goeden weg met al z'n kronkelingen wel had gevolgd. Moest ze niet wat meer naar links.... of naar rechts?

‘Kom, vooruit!’ zei ze tot zichzelf, ‘'t komt er zoo nauw niet opaan. Als 'k het bosch maar door ben, dan zal 'k het Veneking wel hier of daar zien liggen.’ Gemoedigd stapte ze voort. Zacht ruischten de droge, schrompelige bladeren bij 't opstuiven voor

1) Dinxperlo. Eenige jaren te voren waren de aanklachten van hekserij in de Heerlijkheid niet van de lucht. Baltasar Bekker schreef eerstin 1691-1698 ‘De betoverde Waereld’, een strijdschrift tegen de heksenprocessen,

haar haastige voeten. Dof knapte het doode, broze sprokkelhout, als ze er op trad. Boven haar zoefde de wind met eentonig gefluister door de hooge kruinen en uit de verte klonk de schelle kreet van 'n kuikendief[1].

Gertrude verhaastte haar schreden. De verlatenheid en de geheimzinnige geluiden van 't bosch brachten onrust over haar ontroerde hart.

Gelukkig, daar voor haar moest de boschzoom zijn. Ze zag het aan de dagklaarte, die door de dichte ruigte nog wist heen te dringen.

Nog 'n paar kronkelingen, ettelijke schreden nog en ze zou weer in de ruimte zijn.

Opeens hield ze haar schreden in.

Hoorde ze geen gepraat daar voor haar?

Scherp luisterde ze toe.

't Moesten mannen zijn.... Had ze 't goed? Was dat niet Geert's stem, die daar boven alles uit klonk?

Behoedzaam duwde ze de hinderlijke takken van 'n groepje lage elzen 'n weinig opzij en voorzichtig deed ze 'n paar stappen vooruit.

Stil, nu kon ze zien waar ze was.

Ginds in de verte teekende zich het lange stroodak van 't Veneking tegen de zonnige lucht scherp af en dichtbij, maar wat zijwaarts, lag de versch omgeploegde Veneking-esch zwart te glimmen in den zonneglans.

Maar waar kwam zoo even dat gepraat vandaan?

In gebogen houding sloop ze door het struikgewas tot vlak aan den boschrand en toen op geen vijftig schreden afstand van 'r zag ze den Veneking-boer met Harmen, z'n knecht, bezig twee paarden aaneen te koppelen, zooals men deed, als 't werk was afgeloopen en men naar huis ging.

Had ze zich nu zoo vergist, toen ze meende Geerts stem te hebben gehoord?

1) Een roofvogel.

Neen toch niet! Nu hoorde ze 'm duidelijk weer. ‘Ik ben 'r voor 't laatst geweest!’ zei hij.

Waar stond die Geert dan toch?

Ze richtte zich even hoog op, rekte 'r hals.

Nu zag ze hem.

Lui-loom lag hij op den rug, de handen onder 't hoofd op den breeden grasrand, die den akker van het bosch scheidde.

‘Je hebt groot gelijk,’ hoorde ze den boer zeggen, ‘dat je er niet meer naar toe gaat. En ze behoeven er niet op te rekenen, dat ik me moe voor d'r zal maken. Zoolang ze daar op de Cathe zit, heeft 't mensch geen halven dag op mijn bouwerij geholpen, zij niet en 'r mooie dochter ook niet. Daar achten ze zich te groot voor. Ze zijn allebei gek van ijdelheid. En je vader maakte er 't laatste jaar ook niet veel meer van. Als hij 'n paar uur had geholpen, dan liep hij weg. Ik zou 't bij den Verwalter niet durven wagen. Die stopte me vast en zeker voor 'n paar dagen in het kot.’

‘Allemaal de schuld van die heks, boer!’ klonk de ruwe stem van Geert Ulegat. ‘Ik wou wel eens weten, waar m'n vader haar heeft opgediept. Ze is 't slechtste mensch uit heel de streek, een kol, voor wie je op je hoede moet zijn.’

‘Alweer m'n moeder!’ schokte het in Gertrude op. O, die lage Geert, om zoo iets tegen den boer te durven zeggen. Zou ze opstaan? Op den boer en op Geert toevliegen en ze toeschreeuwen, dat ze allebei leugenaars waren?

Maar stil! de boer zei weer wat. Stil, luisteren!

‘En denk je, dat je vader wel zal sterven? Zoo! Nou, dan ruim ik de kate op. Dan kan je moeder wel weer gaan, waar ze thuis hoort en dat papejong, dat soldatenkind moet....’

Gertrude hoorde geen woord meer. 't Was of er iets in 'r brak, of 'r leven plots wegvloeide, of 'n dik, donker waas voor haar oogen trok, haar 't gezicht benam.... en haar bonzend hart scheen te versterven, tot 'n snik haar benauwde borst ontsnapte. Languit op den grond gestrekt begon ze haar groote verdriet uit te schreien. In haar verwarring merkte ze niet eens, dat de

Veneking-boer met knecht en paarden naar zijn woning trok en dat Geert in de richting van Brevorde verdween.

Ze had genoeg aan haar groote leed. 't Was dan toch waar, wat ze had gevreesd: soldatenkind. Had de boer het niet duidelijk gezegd. Gewonnen in schande. Eerloos. Daarom had haar moeder altijd zoo geheimzinnig gezwegen, steeds haar vragen ontweken, als ze over haar kinderjaren had gevraagd.

'Moeder, moeder!' klaagde ze, 'arme moeder!'

Toen dacht ze opeens aan Bernt. O, als die het eens wist! Neen, nooit zou ze de zijne kunnen zijn! Ze had het ook wel gedacht, dat het niet kon. 't Zou ook al te mooi geweest zijn. Zoo groot 'n geluk kon niet voor haar zijn. Ze had het een oogenblik durven hopen. Maar 't kon niet! Neen, 't kon niet. Ze wist het nu zeker. 't Was alles voorbij, wat ze had durven droomen.

Gertrude stond op. Ze zou maar naar huis terugkeeren; zeggen, dat de boer niet kwam helpen, niet wou helpen, en dan moesten ze thuis maar zien, hoe 't ging. Zij zelf zou doen al wat ze kon.... en 'r leed zou ze in stilte dragen. God wist, waar 't goed voor was, dat dit alles haar trof, al begreep zij het niet.

Met 'n zwaar, moe gevoel door al haar leden, nam ze den terugtocht aan.

Hoofdstuk VII.
Een drukke dag.

DIRK WOLSINCK, overbuur en tevens boer, tuinknecht, koetsier, boodschappenlooper, in een woord: algemeen en willig dienstman van dominee Heilersig, legde z'n zeis 'n oogenblik in het gras, zakte naar boerengewoonte op z'n eene knie neer en,

gezeten op den hak van zijn wilgen holsblok, begon zoo op de gis af te meten welk gedeelte van dominee's Wheme[1] hij reeds gemaaid had en hoeveel tijd 't overige dan nog zou eischen.

''t Schiet op!' zei hij vergenoegd, onderwijl met 'n mouwstreek zich 't zweet van 't voorhoofd wisschend. ''t Schiet mooi op!' herhaalde hij met 'n goedkeurenden hoofdknik en Derk's gelaat stond erg tevreden: 't nagras gaf van 't jaar, dank zij het gunstige weer, 'n goede snee en dat zou dominee te pas komen, want al stonden er maar drie koeien en tweemaal zooveel schapen in de pastorie-stal, Derk wist, dat ze den komenden winter geweldig veel noodig zouden hebben. Dat zat 'm zoo in 't soort: Veel melk vroeg veel voer. Zoo vredig rustend op z'n gelegenheidszetel liet Derk Wolsinck z'n blik over de omgeving gaan: zijlings van 'm de onmiddellijk aan het dorp grenzende weiden en roggeakkers van de pastorie en van 't Sleezewick, nauw omsloten door dichte bosschen; voor 'm de achterkant van het domineeshuis met z'n schuur voor den oogst en z'n stal voor de koeien, varkens en schapen; wat meer naar links de behuizingen, die om den doodenakker en de grijze kerk groepten; en daar vlak bij hem kabbelde de Whemerbeek, zich hier en daar verbreedend tot 'n modderige kolk, waarin 'n dozijn of wat eenden ploeterden.

Wolsinck scheen geen haast te hebben: hij bleef maar rondkijken, stopte onderwijl z'n smokkepijp, sloeg vuur in z'n tondeldoos en zoog met lange halen z'n toeback in den brand. Rustig smookte hij z'n pijpje, want er was niemand, die 'm dreef. Voor 'n half uur was dominee per huifkar de buurtschap Woold in getrokken om 'n paar oude, 'brekhaftige' kerkleden te gaan 'aanspreken'; en de domineesche had het op het oogenblik veel te druk in de keuken met 'r potjes en pannetjes. 't Goede mensch was altijd aan 't koken en smooken voor de zieken. Nu weer voor Arnt ten Cathe achter in het Correlosche, en als de domineesche 'r brouwsel gereed had, dan mocht hij, Derk Wolsinck,

1) Weide achter het oude domineeshuis, thans voor 't grootste gedeelte bebouwd, voor 't overige nog kerkelijke grond.

dat lekkers naar 't Cathe toe dragen. Nog al geen wandeling!

Maar allo, men moest wat voor z'n medemensch over hebben, vooral in geval van ziekte.

'Vooruit, Derk!' spoorde hij na deze overdenkingen zichzelf aan, 'nou zou 'k maar weer 's aanpakken, d'r valt vandaag nog meer te doen!'

Met 'n wip veerde hij op, greep de zeis, maar juist toen hij den eersten zwaai zou maken, hoorde hij zich bij z'n naam roepen.

Wolsinck keek om.

'Hé, Bernt!' zei hij met eenige verwondering, en doelend op het groote pak, dat de jonge Kreylhorst op den rug torste, vroeg hij: 'Weer op den handel geweest?'

'Zooals je ziet,' stemde Bernt toe.

'Zeker vlas?' vroeg Wolsinck.

'Ja, wat zou het anders zijn? In eenden handel ik niet,' grapte Bernt, 'die kwaken me te hard.'

'Ja, ja,' lachte Wolsinck, 'maar 'n zoon van de rijke joffer Kreylhorst zal ook wel niet op den eendenhandel gaan. 'k Kijk er al van op, dat je zelf met zoo'n baal vlas loopt te sjouwen.'

'Moeten is ook wat,' merkte Bernt op. 'Als de boeren meenen het te druk te hebben om 't vlas ons thuis te bezorgen, dan moet ik hun knecht wel zijn.'

'Of je dan niet een van jullie gezellen had kunnen sturen,' vond Wolsinck.

'Dat had gekund,' gaf Bernt toe. 'Maar moeder zegt altijd: Geen beter knecht dan de baas zelf.' Meteen liet hij den gevulden baalzak van z'n schouder glijden, sprong over het smalle graventje, dat den weidegrond van het weggetje, waarop Bernt stond, scheidde, en stapte dwars door het gemaaide gras naar Wolsinck toe, die nog steeds in dezelfde houding, de zeis in de zwaai, was blijven staan.

'Die heeft vast wat bijzonders te vertellen,' mompelde dominees knecht zacht voor zich heen.

'Nog mooi nagras!' stelde Bernt onder het loopen vast.

'Dat is 't!' stemde Derk in, z'n zeis zakken latend. 'Den

heelen zomer,' ging hij verder, 'is er veel gras gewassen. 't Vee heeft geen dag gebrek gehad en zal 't van den winter ook wel niet hebben, want er is overal, overvloedig hooi binnengekomen.'

Bernt knikte. 't Was het gewone praatje, dat hij wel honderdmaal bij de verschillende boeren had hooren herhalen, en onwillekeurig dacht hij aan het schrale weideke van de Cathe, daar ginds achter in 't Correlosche. Neen, daar zou wel geen overvloedig hooi voor den winter zijn opgetast.

'Je bent hier haast klaar,' merkte hij op, zoekende naar 'n aanleiding om te kunnen zeggen, wat hij op z'n hart had.

'Haast klaar,' herhaalde Wolsinck. 'Dat moet ook! Over 'n half uur moet de laatste halm liggen, want 'k heb straks nog 'n heele wandeling voor de borst. 'k Moet op ziekenbezoek. De dominee kan 't alleen niet meer af.' Bij de laatste woorden maakte Wolsinck een guitig knipoogje.

Bernt zag den man nieuwsgierig aan. Vragen, waar dat bezoek moest afgelegd worden, vond hij te onbescheiden. En hij wou het toch wel graag weten.

Zonder het te bedoelen, hielp Wolsinck hem op 't zelfde oogenblik uit de verlegenheid.

'Stel je voor,' vervolgde hij, 'nu mag 'k van de domineesche wel 'n half dozijn potjes en pannetjes vol smijdig kooksel naar Arnt op den Cathe achter in Correlo brengen. Da's de man, die hier voor 'n paar weken zoo aan 't vechten is geweest en toen met 'n heeten kop z'n vrouw de beek in werkte. En nou moet hij hard ziek zijn.' Meteen keek hij Bernt Kreylhorst aan, of hij zeggen wilde: 'Al wat ik je daar van dien Arnt vertel, weet jij even goed als ik, maar 'k wil eens zien, wat gezicht je nu wel opzet.'

'D'r zal wel hulp noodig zijn op de Cathe,' oordeelde Bernt, 'n beetje vreemd met z'n oogen draaiend.

'Of d'r hulp noodig is! 'n Mensch staat er verstomd van, hoe zulke lui in gewone omstandigheden het hoofd nog boven water houden, laat staan als er tegenslag komt. 't Is gelukkig, dat Gertrude zoo'n flinke deerne is, één uit duizend.'

Bij de laatste woorden kneep Wolsinck z'n groote open oogen

tot op 'n kier dicht en gluurde, 't hoofd wat afgewend, van terzijde naar Bernts gelaat.

‘Zie 'm kleuren,’ grinnikte de slimme grasmaaier stil voor zich heen. ‘Of ik 't ook bij 't rechte eind heb!’

‘Als er daar op de Cathe zoo'n nood is,’ stotterde Bernt 'n weinig verlegen, ‘dan moet er wat aan gedaan worden en dan wil ik ook wel mee helpen, om die menschen op de been te houden,’ en tegelijk trok hij 'n linnen geldbuil uit z'n zak en diepte er 'n Zeeuwschen rijksdaalder uit op.

‘Dat wil je 'r wel van me geven, niet?’ vroeg hij met hoogroode kleur.

‘Natuurlijk wil ik dat,’ deed Derk hulpvaardig, het geldstuk haastig aannemend en in zijn zak bergend, ‘maarre’ - en er tintelde iets ondeugends in zijn blauwe oogen, ‘maarre.... wie van de Cathe-lui zal 'k die zilveren schijf in de hand stoppen, de dochter zeker?’

Even keek Bernt den maaier onderzoekend aan, maar zonder dat hij er wijzer door werd, want Wolsinck hield z'n gelaat in zoo'n allergewoonsten plooi, dat er aan 'n bijbedoeling niet te denken viel.

‘Ja,’ zei de jongeman, ‘wat zou het beste wezen? Wat denk je? 't Beste, dunk me....’

‘Wat 't beste is, wil ik je wel zeggen,’ viel Derk plots uit, ‘en wat jij 't liefst had, zal ik je er wel bij vertellen!’

Bernt keek onthutst op. Hij voelde, dat Wolsinck regelrecht op de zaak aanging, die hem dagen lang had bezig gehouden.

‘Wil je 't hooren?’ vroeg de grasmaaier, z'n lange magere hals naar den jonkman rekkend.

Bernt knikte.

‘Nou, 't beste en 't passelijkste is, dat ik het geld aan de moeder geef zonder te zeggen uit wiens zak het is gekomen. Dat is het beste, maar het liefste had jij, dat ik 't Gertrude gaf en er dan bij vertelde, dat Bernt Kreylhorst het om harentwil uit z'n goed gevulden buil had gehaald. Is 't niet?’

Bernt stond verstomd. Hij wou wat zeggen, maar wist 't niet zoo gauw onder woorden te brengen en daarom knikte hij flauwtjes.

‘Nou,’ ging Wolsinck verder, z'n mageren gebruinden kop vlak voor Bernt's gelaat houdend, ‘dan wil ik je vertellen, dat ik het eene wel zal doen, maar het andere niet. Begrijp je dat? Hulp mag ik aan die menschen niet onthouden, maar ik wil me niet leenen, om 'n braaf, eerlijk deerntje door 'n dorper voor den mal te laten houden. Ik had ook....’

‘Ja maar,’ probeerde Bernt den woordenstroom te onderbreken....

‘Zwijg, Bernt Kreylhorst, eerst ik!’ snauwde Wolsinck, ‘ik wou zeggen, dat ik zoo iets nooit van je gedacht had. Ik meende altijd, dat je een fatsoenlijke, een eerbare....’

Nu werd het Bernt al te erg. De plots opkomende toorn bracht hem in 'n enkel oogenblik over al z'n verlegenheid heen. Wat dorst zoo'n domineesknecht hem wel te zeggen? Driftig deed hij 'n stap vooruit, dat z'n gloeiend hoofd bijna tegen den gebruinden kop van Wolsinck aanbonsde.

‘Zoo geen woord meer, Derk!’ gebood hij met gezag. ‘Ik houd geen deerns voor den mal. Dat heb 'k nooit gedaan en dat doe 'k Gertrude ook niet. Versta je dat, Derk? Pas op, dat je zoo'n praatje niet rondstrooit, want dan hebben we samen de rekening nog niet opgemaakt.’

Wolsinck was te zeer doorzuurd van de diepe onderdanigheid, die de kleine man voor de machthebbenden voedde, dan dat hij na deze terechtwijzing nog langer op denzelfden gedurfden toon had wagen voort te gaan. En toch, hij meende alles te moeten doen, om het geslagen gezin ginds op de Cathe voor meer ellende dan het reeds ondervond, te behoeden. Had hij niet met eigen oogen gezien, dat Bernt Kreylhorst op Gertrude stond te wachten, met 'r het dorp inging op dien eersten avond, toen de kate-vrouw bij hem thuis in 'n zware koorts lag? En had de zoon van z'n zuster 'm den anderen dag niet verteld, dat Bernt met 'r het Correlosche was ingegaan en dat in den stikdonkeren avond? Neen, hij moest er het zijne toch van zeggen.

‘Je hebt 'r 's avonds toch thuis gebracht!’ zei hij z'n toon matigend.

‘Dat heb ik!’ gaf Bernt onmiddellijk toe. ‘Maar daar steekt toch geen kwaad in?’

‘Als 't eerlijk bedoeld is, dan neen!’ waagde Wolsinck.

‘En als het dat dan eens was!’ liet Bernt zich ontvallen.

Toen zette Wolsinck groote oogen op.

‘Wat?.... Jij.... met Gertrude.... Gertrude van Arnt op den Cathe?’ verbaasde hij zich.

‘Ja, ik Bernt Kreylhorst met Arnt's Gertrude!’ riep de jonkman triumfantelijk. ‘Heb je er wat op tegen, als 't in eer en deugd is?’

‘Onmogelijk,’ meende Wolsinck. ‘Zoo iets heb 'k nog nooit gehoord.’

‘Dan hoor je 't nu!’ voegde Bernt hem toe. ‘Ik zeg je: in eer en deugd, Wolsinck. Ik zou me schamen als het anders was.’

Nu was het de beurt van Wolsinck om verlegen voor zich te kijken. Neen, zoo iets had hij nog nooit beleefd. Deze knaap zoo rijk, zij zoo arm, en dat zou één worden? Hoe was 't mogelijk? 't Kon niet.... En toch, die jongeman, die Bernt scheen het eerlijk te meenen met de kate-deern.... Een mooie partij voor haar.... 'n mishouwelijk[1)] voor hem, waar de Brevordsche Verwalter, als 't doorging, nog wel bij te pas zou moeten komen.

't Sloeg Wolsinck met stomheid.

‘En wil je me nu een dienst bewijzen?’ vroeg Bernt, ziende, dat hij meester van 't terrein was. ‘Ik heb je er hier om opgezocht.

Wil je?’

‘Ja, waarom niet? Waarom zou 'k je geen dienst willen bewijzen?’ antwoordde de grasmaaier toeschietelijk.

‘Nou, dan moet je beginnen met niemand 'n woord te zeggen van wat ik jou verteld heb.’

‘Geen mensch!’ beloofde Wolsinck. ‘Op mijn eer, geen mensch!’

‘Goed, en als je dan straks naar de Cathe gaat, dan kijk je maar eens rond, waar je de menschen mee helpen kunt. En dan help je, of als je 't zelf niet kunt, dan laat je het anderen doen. Ik zal de kosten wel betalen en jou zal 'k voor je moeite ruim....’

‘Neen, neen!’ weerde Wolsinck af.... ‘geen cent voor mijn moeite, geen cent. 'k Ben tot je dienst, heelemaal tot je dienst.’

1) Volgens de Heerlijkheidsprotocollen mocht 'n vrije of hoorige geen eigenhoorige huwen en omgekeerd.

‘Nou, da's van later zorg,’ gaf Bernt toe. En toen ging 't gesprek in 'n geheimzinnig gefluister over, als waren ze bang, dat 'n onbescheiden oor hen zou beluisteren, waarvoor in de open wei in 't geheel geen gevaar bestond. 't Onderhoud had z'n bevredigend eind, want toen Bernt Kreylhorst, z'n vlasbaal op den rug, met bijna luchtigen stap zich huiswaarts spoedde, haalde Derk Wolsinck met 'n glimlach op z'n gebruind gelaat, de zeis door 't rijpe gras en hij maaide, maaide of hij den verpraten tijd driedubbel wilde inhalen.

Hoe Derk zich ook repte, hij zou dien dag den laatsten halm van de Whemerwei niet neermaaien. Daarvan was douairière Elène van Keppel, geboren Clautier, de oorzaak.

Sedert het bezoek, dat dominee Heilersig op 't Huis Walijen had afgelegd, kwam telkens de herinnering aan het onderhoud met den predikant bij haar boven. Soms stemde die herinnering haar wrevelig. Dan maakte ze zich er boos over, dat dominee zich had durven bemoeien met dingen, die naar zij meende, geheel buiten het kerkelijk leven omgingen. Wat had dominee er mee te maken, hoe zij haar leenplicht opvatte?

Een anderen keer beschuldigde ze zich ervan, dat zij zelf door de leiding, die ze aan het gesprek had gegeven, dominee had genoopt zijn opinie in de zaak tusschen haar en den Onder-Drost ten beste te geven.

Na heel veel gepeins was ze ten laatste tot de conclusie gekomen, dat ze in de eerste plaats als burchtvrouwe van 't Walijen haar zelfstandigheid had te verzekeren, zooals Keppel haar had geleerd; in de tweede plaats, dat ze dominee geheel buiten haar wereldsche aangelegenheden moest houden: de man had daarvan toch geen begrip. Als hij behoorlijk zorgde voor zijn preeken, voor het onderwijs aan de jongemenschen, voor zijn zieken en ouden van dagen en als hij bovendien dan nog een goed hoorbare preek op Zondag leverde, welnu, dan had hij al meer dan genoeg gedaan.

Maar er bleef met dat al een ding, dat 'r bijzonder kwelde. Ze had

in haar optreden tegenover den predikant de eischen der wellevendheid niet voldoende in acht genomen. Terwijl dominee zich tijdens het onderhoud steeds kalm en waardig gedroeg, was zij opgestoven en had ze hem een beschuldiging naar het hoofd geslingerd, die ze niet bewijzen kon, waaraan ze zelf niet eens geloofde. Neen, dominee Heilersig was er heelemaal geen man naar om met Rutger Keyser te heulen, zooals zij had durven beweren. Nu ze aan dit alles goed dacht, schaamde ze zich. Neen 'n edelvrouwe moest niet handelen, zooals zij gedaan had. Maar 't was gebeurd, en hoe zou ze het ongedaan maken?

Na lang wikken en wegen kwam ze tot het besluit dominee tot een nieuw onderhoud uit te noodigen. Bij dat onderhoud moest evenwel de kwestie met den Onder-Drost niet worden aangeroerd. Als het haar slechts gelukken mocht door groote welwillendheid en voorkomendheid den slechten indruk, die ze door haar optreden had gemaakt, geheel weg te nemen, dan achtte ze haar doel bereikt.

Dominee moest dus weer een uitnoodiging hebben, hij en z'n vrouw tegelijk. Ze zou ze met haar sierlijke caleche uit het dorp laten halen en ook weer naar huis laten brengen. Dat mocht toch wel vereerend heeten.

Doch plotseling kwam de gedachte in 'r op, dat dominee na de ondervonden behandeling, voor ‘de groote eer’ weleens bedanken kon en niet op 't Walijen wenschte te verschijnen. Hij kon verontschuldigingen genoeg vinden, zoo hij dat wilde.

Dat moest voorkomen worden, want 't zou 'n beleediging zijn, haar aangedaan.

Er moest dus 'n anderen weg worden ingeslagen.

Zoo ze zelf eens naar de pastorie ging, ongevraagd en zonder voorafgaande kennisgeving? Ja, zoo moest het gebeuren. En nu Vrouwe Elène 'n besluit had genomen, wilde ze met de uitvoering ook niet dralen.

't Kamermeisje werd er op uitgezonden om Herm, den paardenknecht, te gaan zeggen, dat hij, eer 'n uur verloopen was, met de caleche voor moest rijden om de Vrouwe naar het dorp te brengen.

Maar Grete kwam terug met de boodschap, dat Herm met nog 'n paar andere dienstlui onder toezicht van Boeghman op de roggeakkers bezig was.

Dan moest Herm van 't roggeland gehaald worden, besloot Vrouwe Elène.

En Herm kwam.

Doch toen de jongeman hoorde, wat zijn genadige meesteres wenschte, haalde hij z'n schouders op met de opmerking, dat wel de caleche te haren dienste stond, maar de paarden niet, want die liepen te zweeten voor den ploeg of voor den hooiwagen.

De douairière wilde evenwel haar bezoek niet tot 'n anderen dag uitstellen, en zoo gaf ze bevel, dat er dan maar 'n paard bij een van haar 'onderwonende' boeren geleend moest worden.

Toen wist Herm wat hij te doen had.

't Bennekinck lag het dichtst bij, en hoewel de boer eigen roggeland aan 't ploegen was, begreep hij dien arbeid tot den volgenden dag te moeten uitstellen, want de Vrouwe van 't Huis tegenstreven durfde hij niet.

Nog eer 'n uur verloopen was, sleepte de vos van 't Bennekinck, bestuurd door Herm in kleurige livrei, de bont beschilderde caleche, gesierd met de blazoenen van Keppel en Clautier, langs den ongelijken, diep-gespoorden weg, die van 't Walijen naar het dorp voerde. Herm, op z'n hoogen bok gezeten, neuriede 'n opgewekt deuntje. Hij vond zoo'n ritje heel wat aangenamer dan dat sjouwen door de vette kluiten achter den ploeg, en reeds verheugde hij zich op het vooruitzicht straks een gezellig half uurtje te kunnen slijten in 't gezelschap van zijn broer Derk Wolsinck, dienstman van dominee Heilersig.

Herm Wolsinck was dus goed gehumeurd, maar de hooge Vrouwe, die daar achter hem heen en weer wiegelde in de door zware leeren riemen gedragen caleche, deelde niet in die stemming. Nu ze opweg was naar de pastorie, zag ze toch werkelijk wel wat op tegen een ontmoeting met dominee, vooral daar zij, de Edelvrouwe, haar excuses had aan te bieden en dan nog wel aan een gewoon burger, al was die burger dan ook predikant.

Al voortrijdende formuleerde ze uit voorzorg, wat ze zeggen zou. Niet te hoog, ook niet te nederbuigend mocht haar optreden zijn en in elk geval moest ze voorkomen, dat dominee haar, zooals laatst, een meening zou trachten op te dringen, die toch de hare niet zou kunnen zijn. Geen verschil van opinie, geen twistgesprek mocht daartoe aanleiding geven. Vrouwe Elène had 't vast besloten. Ze zou op haar hoede zijn.

'Herm!' gebood ze, zoodra het rijtuig de eerste huizen van het dorp was genaderd, 'laat me hier uitstappen. 't Wordt te gevaarlijk verder te rijden, de dorpsweg zit vol kuilen en moddergaten.'

Herm vond het ook: de modderige, ongelijke dorpswegen deugden niet voor zoo'n hooggewield voertuig. Hij stuurde de caleche naar den kant van den weg, waar zijn meesteres 'n hoog en droog plekje vond om uit te stappen, en terwijl zij, hier langs een mestvaalt, daar langs 'n modderpoel zich 'n pad zocht om de pastorie te bereiken, spande Herm Wolsink den vos uit en volgde, op den rug van het paard gezeten, z'n meesteres. Hoe hij grinnikte, als de kleine voet van Vrouwe Elène nu en dan in den modder uitgleed en haar lange satijnen kleed werd besmeerd, terwijl zijn eigen glimmende rijlaarzen en mooie livrei-broek geen spatje opliepen.

Juffer Heilersig raakte bijna geheel van streek door het onverwachte bezoek.

De zweetdroppels parelden reeds op haar goedig bolle gelaat, toen ze nog druk-bedrijvig in de zonnige keuken voor haar zieken bezig was, maar nu ze daar opeens geroepen werd, om de Vrouwe van 't Walijen te begroeten, groeiden die zweetdroppels tot heele stralen aan. Neen, ongelegener dan nu kon het al niet treffen: dominee niet thuis, de meid uit, en 't kooksel in de keuken kon geen oogenblik zonder toezicht. En joffer Heilserig was er heelemaal niet op aangekleed om deftig bezoek te ontvangen. Haar gevulde gestalte neeg en boog terwijl ze zich uitsloofde met allerlei verontschuldigingen op te disschen. Dat dominee

juist nu op huisbezoek moest zijn. Neen, slechter kon 't al niet treffen. En dat ze Vrouwe van Keppel niet onmiddellijk eenige ververschingen kon aanbieden, neen, 't was onvergeeflijk. En dat ze in zoo'n onvoegzame kleeding voor haar moest staan, 't was al te erg. En dat ze noodzakelijk de Vrouwe eenige oogenblikken alleen moest laten, om in de keuken de laatste hand te leggen aan de versnaperingen voor haar zieken, de Vrouwe moest het haar maar niet kwalijk nemen.

En de alleszins inschikkelijke douairière vond het alles volstrekt niet erg en nam niets kwalijk, dus verdween Joffer Heilersig in haar keuken, en Elène zat alleen in de groote, holle huiskamer van de pastorie en vond tijd te over om eens rond te zien en om de teergevoelde strophen van den zalig-ontslapen prediker-dichter Revius te lezen en te herlezen:

> ‘'t En zijn de Joden niet, Heer Jesu! die U kruysten,
> noch die verraedelijk U togen voor 't geright,
> noch die versmaedelyk U spogen in 't gezight,
> noch die U knevelden, en stieten U vol puisten.
>
> 't En zijn de krijgslui niet, die met hun felle vuysten
> de rietstock hebben, of den hamer opgelicht,
> ik- - - - - - - - - - - - - -
> - - - - - - - - - - - - - - - -
> want dit is al geschiedt, eilaes om myne sonden!’

Ze las het en vond het schoon gezegd, maar 't was haar geen belijdenis. 't Vond geen weerklank in haar ziel.

Ondertusschen had Herm Wolsinck, hoog op Bennekincks vos gezeten, z'n broer Derk met 'n ‘hei, ho! broertje! help me mijn paard eens stallen’ in z'n bedrijvig bezigzijn gestoord.

Derk had vreemd opgekeken, was 'n oogenblik kriewel geworden, omdat hij zijn arbeid staken moest. Toch had hij gauw z'n zeis afgeveegd en was toen zijn broer tegemoet gegaan.

De vos werd in dominee's stal opgeborgen en daarop waren de

beide mannen naar Derk's huis gestapt, waar ‘oom’ Herm in een ommezien aan 't ravotten raakte met de kleine Wolsinckjes. Derk's vrouw was ten zeerste ingenomen met de gelivreide ‘kindermeid’ en Derk zelf had er zooveel pret van, dat hij z'n gewichtige zending naar den rand van het Colenbargerbroek heelemaal vergat, wat joffer Heilersig in geen kleine verlegenheid bracht.

Ze had van 't stallen van Bennekinck's vos niets gemerkt, wist ook niet, dat Herm Wolsinck z'n meesteresse in haar caleche naar 't dorp had gereden en daardoor kwam het ook niet in haar op, dat Derk z'n tijd met z'n broer zat te verpraten.

Een paar maal, terwijl ze gehaast de gaarheid van 'r kooksel keurde en 't toen voor de verschillende zieken over enkele pannetjes verdeelde, had ze door het keukenraam over de Wehmerweide geloerd en telkens tot haar schrik bevonden, dat Derk er zijn werk had gestaakt, hoewel al 't hooigras nog niet was gemaaid.

‘Waar de man toch wel wezen mocht?’ peinsde ze. ‘Zeker het dorp ingegaan.’ En ze had 'm juist nu zoo hoog noodig. Zelf kon ze het dorp nu niet in, want ze mocht Vrouwe Van Keppel toch geen uur alleen laten zitten. Neen, Derk had nu juist zoo mooi alles weg kunnen brengen voor hij naar de Cathe ging.

Nog eens en nog eens speurde ze met toenemende ontevredenheid de weide over en toen ten einde raad, dekte ze de pannetjes zoo goed mogelijk af, schikte haar kleeren wat recht en stapte met 'n allervriendelijksten lach op haar blozend, frisch gelaat de huiskamer binnen. 't Gecomplimenteer van weerszijden begon weer van voren af.

‘Wat het toch jammer was, dat dominee nu niet thuis was.’

Beide vrouwen zongen deze klacht in alle mogelijke toonaarden.

Vrouwe Van Keppel begon het hoe langer zoo meer van harte te meenen, want het kwam haar zoo voor, terwijl ze met de joffer zat te praten, dat ze buitengewoon gelukkig was in de keuze harer woorden en tegenover dominee zonder twijfel het door haar gestelde doel zou hebben bereikt. Doch nu dominee er niet was, zou ze het de joffer maar zeggen; die zou er toch alles wel van weten.

Hoe ze zich vergiste!

Joffer Heilersig schudde met bijna kinderlijke onwetendheid 't hoofd. Dominee sprak hoogst zelden over zijn bevindingen, opgedaan tijdens zijn huisbezoek, of 't moest zieken betreffen, die zeer gediend zouden zijn van de kookkunst der domineesche. Ja, dan had dominee wel wat te vertellen, maar voor het overige was hij gelijk 'n gesloten boek, dat alleen geopend werd, als hij, alleen tusschen de vier muren van zijn studeerkamer, zijn knieën boog om de nooden en behoeften, de zonden en afdwalingen van zijn kudde bloot te leggen voor het aangezicht van zijn God, Dien hij kende als een helpend en gaarne vergevend Vader om den wille van Zijnen lieven zoon Jesu Christi.

Alleen de door hem ingestelde Kerkeraad kreeg zoo nu en dan eens iets van hem te hooren, overigens ‘bewaarde hij al deze dingen in zijn hart,’ om ze ter rechter tijd te gedenken.

‘Neen, van 'n wat fellen woordenstrijd op 't Huis had dominee heelemaal niet gesproken.’ De joffer kon het met de hand op 'r hart betuigen, en als de Vrouwe nu meende, dat dominee over een of anderen scherpen uitval nog geraakt mocht zijn, dan kon ze haar volkomen gerust stellen, want dominee was volstrekt niet kwalijknemend of haatdragend en vergat zulke dingen heel gauw. Dat wist ze uit eigen ondervinding. En als dominee tegen den avond thuis kwam, want dominee bleef den geheelen dag weg en zou z'n kost wel bij de boeren oploopen, dan zou ze hem vertellen, dat de Vrouwe hier was geweest om haar spijt te betuigen over het minder aangename onderhoud; de Vrouwe kon er vast op rekenen.

Wat joffer Heilersig zich uitsloofde. Een en al voorkomendheid en vriendelijkheid was ze, en Vrouwe Elène gaf haar in deze niets toe.

De vrede werd ten laatste verzekerd met 'n glas muskaatwijn uit dominee's slecht voorzienen kelder en toen na 'n half uur de hooge bezoekster zich gereed maakte om te vertrekken, dwong ze de domineesche de belofte af, nog voor de winter z'n intrede zou hebben gedaan, met haar man een bezoek op 't Huis te zullen komen afleggen.

‘En nu zal 'k mijn caleche maar weer eens gaan opzoeken,’ zei Vrouwe Elène, aan de deur afscheid nemend.

‘Uw caleche?’ verwonderde zich joffer Heilersig, de straat op kijkend.

‘Ja, 'k heb m'n koetsier bij 't begin van 't dorp laten uitspannen. 'k Dorst niet verder te rijden: de modderige dorpswegen deugen niet voor zulke hooge rijtuigen.’

Op 't zelfde oogenblik ging Wolsinck's deur open en de gelivreide stalknecht, door Derk op den voet gevolgd, stak de straat over naar dominee's stal.

‘Daar heb je nou die luiaard,’ mopperde de joffer in zichzelf, bij 't zien van den laatste. ‘Als 'k geweten had, dat hij thuis den kostelijken tijd zat te verpraten, dan zou 'k hem even hebben opgezocht. Maar 'k zal 'm zoo aanstonds helpen!’

Met 'n laatsten vriendelijken knik groette ze de vertrekkende Slotvrouw en sloot de deur achter zich dicht.

Zoodra Herm, geholpen door Derk, z'n vos uit den stal had gehaald, en op den rug van het dier gezeten, op 'n sukkeldrafje wegreed, riep de vertoornde joffer den babbelgragen Derk even bij zich in de keuken en reikte hem daar bij al de te-bezorgen pannetjes vol gaar kooksel een flinke reprimande, zooals hij er in jaren geen gehad had. Het bolle, blozende gelaat van de pastoorsche zwol er zichtbaar van op. 't Was dan ook meer dan schande, dat de dienaar van 'r man z'n tijd zoo in ledigheid doorbracht, terwijl deze zelf den geheelen dag door de wildernissen van het kerspel rondzwierf om troost en bemoediging rond te dragen in de woningen van wie in ellende en verslagenheid neerlagen.

Derk was zoo overtuigd van zijn schuld, dat hij vergat z'n hongerige maag te vullen. In grooten haast bezorgde hij de bereide versnaperingen eerst in de woningen der kranken binnen de dorpsgrenzen. Toen toog hij, met 'n homp geboterd brood, dat zijn vrouw in de gauwigheid hem voor onderweg in den zak van zijn buis had gestopt, naar de grenzen van het Colenbargerbroek, om Arnt ten Cathe het versterkend voedsel van de domineesvrouw te bezorgen, en tegelijk zou hij zich van de opdracht kwijten, waarmee Bernt Kreylhorst hem had belast.

Met den kalmen, wijden stap van iemand, die gewoon is groote afstanden af te leggen, volgde Wolsinck den muilen zandweg, die van 't dorp naar de buurtschap Correlo kronkelde. Halverwege, na 'n halfuur te hebben gemarcheerd, sloeg hij naar rechts het boschpad in en mummelde al voortgaande zijn brok brood naar binnen en diepte uit zijn herinnering zoo nauwkeurig mogelijk op, wat hij den jongen Kreylhorst had beloofd.

De Zeeuwsche rijksdaalder moest de moeder in de hand worden gestopt zonder haar te zeggen van wien 't geld kwam, en aan Gertrude moest hij vertellen, dat Bernt heel veel aan haar dacht, met veel moeite z'n belofte hield van niet meer op de Cathe te komen, maar dat hij gaarne, op welke manier dan ook, hulp wilde verleenen. Dat alles moest Wolsinck zeggen en als het noodig was, dan moest hij ook zorgen, dat er hulp kwam.

In 't volle vertrouwen de zaak tot een goed eind te zullen brengen, stapte Derk gemoedigd voort, en na 'n tweede halfuur marcheerens zag hij de kleine woning, in de wijde verte voor zich liggen.

‘Nu begint het moeilijkste deel van mijn dagtaak,’ verzekerde zich Wolsinck, want het viel hem ineens in, dat het toch een bezwaarlijke zaak was, om voor boodschappenlooper te moeten dienen tusschen twee jongemenschen, in wier hart een verholen, maar daarom een niet minder krachtige liefde brandde, doch waarvan geen enkele sprankel z'n gloed naar buiten mocht toonen. Een moeilijke taak was 't, en Wolsinck vermoedde niet in 't minst, dat hij dien dag nog meer te doen zou krijgen.

De kleine Cathe schuchterde weg in de donkere schaduw van de hooge eikengroep terzijde en lag daar, als 'n grauwe vlek temidden van de open broekvlakte vol blank en warm namiddagzonnelicht.

Wolsinck trad uit den schemer van de woudpoort en bleef even staan.

‘Mooi, die blanke openheid,’ zeiden zijn oogen, turend tot over het glinsterend grijs-groen van de ruigten boven het moeras,

maar de verlatenheid sloeg hem om 't hart. Geen sterflijk wezen, mensch noch dier, gaf beweeg of leven. 't Scheen al in den dommel, bevangen van de zwoele, zware herfstlucht.

‘Da's hier een land van vree en rust,’ trachtte Derk 't kwellend gevoel van eenzaam-zijn weg te vroolijken, ‘hier loopen de menschen elkaar niet in den weg.’ Meteen nam hij het kronkelende heidepad en dit ten einde, volgde hij 't smalle wegje, dat langs den kleinen vlasakker en de dreef roggeland naar de Cathe voerde.

Met 'n enkelen oogopslag zag hij, dat de bouwgrond nog ongeploegd lag, groen van het welig wassende onkruid.

‘Nou,’ mompelde hij, ‘er valt hier nog heel wat te doen, en de tijd schiet op: Herfst slijt z'n laatste feestkleed af!’

Plots schoot hem 't dringend verzoek, de stellige opdracht eigenlijk, van Bernt Kreylhorst te binnen. Hij zou hier moeten helpen, of zorgen dat er hulp kwam. Dat had hij Bernt beloofd. En moest hij nu het toebereiden van de akkers ook voor zijn rekening nemen?.... Als dat zoo was, dan woog de taak hem opgelegd door Bernt tienmaal zwaarder dan wat joffer Heilersig hem gelastte.

Wolsinck schudde bedenkelijk z'n gloeiende hoofd. ‘Kom aan!’ spoorde hij zichzelf aan, ‘schiet maar op! Zorg nu maar eerst, dat Arnt z'n sterkend kliekje krijgt.’

Haastiger dan hij tot nu toe geloopen had, stapte hij voort tot hij 't haagje binnenging recht op de deur aan.

Ze stond ten heele open en de zon sloeg 'n vlak hel licht op den leemenvloer.

Wolsinck trad binnen.

Achterin zag hij onduidelijk zich iets bewegen.

Hij deed een paar stappen vooruit en zei op gedempten toon: ‘Hier is wat van dominee voor den zieke.’

Geruischloos kwam er een uit het halfdonker naar voren en plots stond daar lang en hoekig de kate-vrouw, 'r vinger stilteafdwingend opgeheven.

‘Slaapt Arnt?’ vroeg Wolsinck fluister-zacht.

‘Hij sterft!’ klonk gevoelloos-kalm het antwoord.

Wolsinck rilde er van.

Voorzichtig plaatste hij de pan met kooksel, nog in den omgewikkelden doek, op de kleine tafel en schuifelde de vrouw voorbij tot bij de bedstede.

Nu eerst zag hij goed wat daar was.

Ten halve over 't bed gebogen stutte Gertrude met 'r eene hand Arnt's ruige hoofd, en hield tegelijk met de andere die van den stervende zacht omvat.

Smeekend om verlichting in zijn doodsstrijd sloeg hij zijn brekende oogen naar haar op en zacht mompelde hij meest onverstaanbare woorden.

'Wat zegt hij toch?' vroeg Wolsinck.

'Hij radbraakt maar wat!' zei de kate-vrouw koel, als ging het geval haar niets aan.

Maar Wolsinck spitste zijn ooren. Hij meende duidelijk enkele woorden te hooren herhalen, woorden van vreemden klank, zooals hij ze nooit hoorde en die z'n geheugen weigerde getrouw in hun juisten vorm in zich op te nemen.

Stil, nu zei Arnt ze weer, en nog eens weer en even gelukte het Derk enkele ervan zacht na te prevelen: 'Signora Trua di.... Verder kon hij het niet brengen en toen hij het 'n tweeden keer weer probeerde, brabbelde hij maar wat. 't Was dan ook zoo ongewoon moeilijk.

Plots voelde Derk zich op den schouder tikken.

Hij keerde zich om en blikte in de starre oogen der kate-vrouw.

'Blijf hier niet staan!' gebood ze bruut, 'je kunt hem toch niet helpen,' en langzaam trok ze hem bij den mouw van zijn wambuis naar de kleine tafel, waar ze 'm een stoel wees en zelf op 'n anderen plaats nam.

Met de ellebogen steunend op de tafel, het magere, bleeke gelaat tusschen de spierige vingers gevat, tuurde ze langs Wolsinck heen naar buiten en in 'r doorzichtig blauwe oogen breidde zich een zee van smartelijke herinneringen.

'Wie ze toch eigenlijk wel was en wat ze toch dacht?' peinsde Wolsinck, in stilte luisterend naar elk geluid, dat van de stervenssponde kwam.

't Werd stil daar, al stiller. 't Gemompel verstomde tot ten laatste 'n korte maar duidelijk hoorbare zucht de stilte brak.

Een schok joeg Wolsinck door de leden.

‘'t Is afgeloopen met 'm!’ zei de kate-vrouw, 'r hoofd van tusschen haar handen opheffend.

Langzaam rees ze op en trad naar Gertrude toe.

Nog stond deze daar, 't wezenlooze hoofd van den doode steunend of 't helpen kon, en nog hield ze de verkillende hand zacht omvat, maar uit haar brandende oogen lekten heete tranen en haar ranke lichaam beefde.

De kate-vrouw trok haar dochter zachtkens bij den doode weg.

‘'t Kan nu toch niet meer helpen,’ zei ze zacht en met moederlijke teederheid leidde ze het snikkende meisje tot bij de open deur.

Wolsinck zag 't al zwijgende aan.

Neen, nimmer nog was hij in een sterfhuis als dit. Nimmer zag hij zoo weinig leed bij 'n doode als hier. Nimmer ging, naar hij wist, een stervende in zoo groote verlatenheid heen als Arnt. Alleen de dochter scheen het verlies te gevoelen en snikte haar leed uit, maar verder: een vrouw, die alles even koel ervoer, geen verdere bloedeigenen, geen buur, geen vriend, die mede treurde, geen luid beklag of opbeurend troostwoord.

‘Arme Arnt,’ peinsde hij, ‘je leven was 'n tuimelgang en in je doen was je ongebreideld als 'n wild dier, en nu stierf je als 'n hond!’

‘Als 'n hond.’ 't Griefde Wolsinck in z'n bloot menschelijk voelen. Hier had deelneming moeten zijn, deelneming en hulp, naober-hulp. En nu die ontbrak zou hij zorgen, moest hij zorgen, dat ze kwam. Men kon toch niet eischen, dat moeder en dochter den doode in z'n graf kleed zouden hullen. Daarvoor hadden toch de naobers te zorgen naar 't aloud gebruik der streek. Er moesten toch ook maatregelen getroffen worden voor den uitvaart. De beide vrouwen konden hem toch niet uitdragen naar den doodenakker ginds bij de kerk in 't dorp! Neen, dat ging niet! Wolsinck zou helpen. Hij had 't Bernt Kreylhorst beloofd en hij zou z'n woord gestand doen. Dat zou 'm tijd kosten! Goed, dat moest dan maar, en als dan straks op de pastorie de joffer hem om

zijn lang uitblijven 'n uitbrander wou geven, welnu, dan moest ze dat maar doen en hij zou het geduldig aanhooren.

‘Heb je geen naobers?’ vroeg hij, de kate-vrouw vastbesloten aanziende.

Ze schudde haar hoofd.

‘Je woont toch onder den Veneking-boer?’ informeerde hij nader.

‘Ja,’ deed ze kortaf, zonder Wolsinck aan te zien.

‘Dan zal 'k hem gaan zeggen, dat Arnt overleden is, en dat hij z'n plicht jegens een onderwonende heeft te vervullen.’

Wolsinck zei het op een toon, die geen tegenspraak toeliet, en zonder er zich aan te storen, dat de kate-vrouw wrevelig 'r hoofd schudde, stond hij op en stapte naar de openstaande deur.

Midden in den lichtbalk der dalende zon bleef hij staan.

‘Wijs me even, hoe 'k gaan moet, Gertrude,’ zei hij, 'k ken den weg van hier niet naar 't Veneking.’

Gertrude knikte en liep Wolsinck vooruit tot achter het huis.

‘Kijk,’ wees ze in de richting van de Veneking-bosschen, maar voor ze haar nadere verklaring kon geven, zei Wolsinck haastig: ‘Wacht even, Gertrude, luister eerst. 'k Heb 'n boodschap voor je van Bernt Kreylhorst.’

Even zag hij haar strak aan, maar toch lang genoeg om de ontsteltenis op te merken, die het noemen van den naam bij haar veroorzaakte.

‘Hij heeft me verzocht,’ ging hij rustig verder, ‘je zijn groet over te brengen en me opgedragen jou en je moeder als 't noodig was te helpen, en zoo ik dat zelf niet kon, dan moest ik naar hulp van anderen voor jullie omzien. Als er onkosten aan verbonden waren, dan wilde Bernt die wel betalen en hier heb je al vast een Zilveren Zeeuw.’

Tegelijk haalde Wolsinck het geld voor den dag en reikte 't Gertrude toe, maar ze schudde 'r hoofd en sloeg 'r armen achter zich in den rug.

‘Neen, dank je!’ zei ze.

Toen schoot het Wolsinck opeens te binnen, dat hij zelf voorgesteld had het aan de kate-vrouw te zullen geven.

‘Wil je het niet hebben?’ vroeg hij. ‘Nu, dan zal 'k het je moeder even brengen.’

‘O neen,’ drong Gertrude half smeekend aan, ‘doe dat niet!’

‘Waarom niet? Ze kan het toch best gebruiken?’

‘Neen, toch niet! Wat zou ze wel niet denken? 't Zou 'r razend maken!’

‘Ja maar,’ hield Wolsinck in zijn ijver vol, ‘'k behoef haar toch niet te zeggen, dat het van Bernt Kreylhorst komt?’

‘Ik bid je, doe 't niet!’ stond Gertrude tegen en 'r woorden klonken meer als 'n bevel dan als 'n verzoek, en toen Wolsinck nog wilde aanhouden, zei ze beslist: ‘Moeder zal 't zeker weigeren, en ze zal erg boos worden, Wolsinck!’

Hij begreep er niets van. Was er dan geen nood in die ellendige hut? Grijnsde de armoede je niet van alle kanten tegen? Zou Bernt Kreylhorst tevreden zijn, als 'm het geld weer in de hand werd gestopt met de boodschap erbij, dat geen van de twee het hebben wou?

‘Kom,’ probeerde Wolsinck nog een keer, ‘kom Gertrude, neem jij het dan. Bernt zou het zeker heel prettig vinden, als je 't deedt. Hij was zoo erg bezorgd over je.’

Een oogenblik aarzelde ze.

In 'r oogen glom even de blijheid van 'n zonnig lentelandschap, even slechts, want toen opeens richtte ze haar brandenden blik recht in Wolsinck's oogen en ze vroeg hem hoog en afgemeten: ‘Wat heeft Bernt van me tegen je gezegd?’

‘Alles van jullie,’ antwoordde Wolsinck kortaf, ‘en al had hij 't me niet gezegd, ik wist het toch al. Maar maak je maar nergens bang voor. Ik zwijg, reken daar op. Hier, ging hij haastig voort, neem den Zeeuw nu maar aan. Doe 't om hem!’

‘Neen,’ weigerde ze, nadenkend voor zich ziende, ‘geef het 'm maar terug. Zeg 'm, dat ik 'm er vriendelijk voor bedank. We hebben niets noodig. Nu tenminste niet,’ en zonder verder nog 'n woord af te wachten wees ze voor den tweeden keer naar de Veneking-bosschen en zei: ‘Loop in deze richting maar op het bosch aan. In 't bosch zelf zul je wel geen pad kunnen vinden.

Probeer er maar zoo recht mogelijk doorheen te komen als je kunt en dan zul je aan den anderen kant hier of daar iets van de behuizingen zien liggen.'

''k Zal het wel vinden,' betuigde Wolsinck, doch voor hij z'n tocht begon, vroeg hij: 'En wat moet ik straks Bernt Kreylhorst van je zeggen?'

'Zeg hem, dat ik 'm zeer dankbaar ben,' gaf ze met 'n droeven lach ten antwoord.

'En je groeten?' waagde Derk.

'Ja, doe dat!' zei ze, zich haastig omkeerend.

'Nou, dan ga 'k,' besloot hij maar half tevreden over den uitslag van zijn pogen.

Moe nog van den langen tocht en van den arbeid sedert den morgen in de Wehmerweide, begon hij z'n afmattende wandeling eerst over het heideveld met z'n houtachtige slieren, die 'm om de beenen strikten, en daarna door 't bosch, waar hij te worstelen kreeg met de warring van takken en taaie kruipstengels. Maar Wolsinck, die 't gewicht van den hem opgelegden plicht al duidelijker begon te gevoelen, worstelde er zich moedig door. Er moest daar op de Cathe toch geholpen worden! Hij kon die twee vrouwen toch zoo maar niet aan 'r lot overlaten.... Als dominee Heilersig alles eens wist, dan zou hij vast en zeker zeggen: 'Goed zoo Derk, flink zoo! Doe je Christen-plicht! Help naakten dekken, steun hulpbehoevenden in hun nood! Dat deed de Heiland ook!' En nu zou hij alles doen, wat hij maar kon voor die arme katelui, al handelde de vrouw ook nog zoo vreemd en zonderling. Hij zou helpen! Had hij het al niet gedaan, toen ze ziek in zijn woning lag? En als hij nu zoo aanstonds den Veneking-boer te spreken kon krijgen en als die man dan wou tegenstribbelen, dan zou hij hem eens geducht onderhanden nemen. Dat zou hij!

Wolsinck veegde zich 't zweet, dat in straaltjes onder z'n muts kwam uitlekken, met de mouw van z'n buis weg. 't Was lastig dat zweeten, maar hinderlijker nog was z'n hongerige maag, die om meer vroeg dan de geboterde homp brood, onderweg opgepeuzeld.

Als hij nu zoo meteen bij den boer eens aan een goedvoorzienen disch kon vallen.

De gedachte eraan deed hem z'n schreden versnellen.

Reeds was hij het bosch door.

Daar golfden, omgeven door hooger en lager hakhout, de bouwakkers en ginds lager zouden de weiden wel zijn, die aan de boerderij grensden.

'Nu zijn we er haast,' troostte zich Derk en hij volgde den breeden grasrand, die bosch en bouwland van elkander scheidde. Ha, daar lag 't Veneking, half verscholen achter 'n opgeworpen wal, getooid met groen-bruin kreupelhout, en zie, langs dien wal stapte de boer zelf.

'Nu zullen wij het hem eens flink gaan vertellen,' nam Wolsinck zich nog eens voor, en hij stapte recht op hem aan.

Zonder omwegen begon hij over de zaak, waarvoor hij kwam.

Hoe Veneking ook raasde op die onwillige kate-lui, die nooit hun plicht tegenover hun boer in acht hadden genomen, hoe de man ook bezwoer, dat noch hij, noch één van zijn huisgenooten één enkelen stap voor de begrafenis van den doode zouden doen, Wolsinck liet niet los, wees hem op zijn burenplicht, dreigde hem met een aanklacht op den gerichtsdag bij het Rozenhuis en de streng straffende hand van den Verwalter. Dit laatste hielp, maar 't meest bereikte Wolsinck door den naam van dominee Heilersig te noemen. Een bestraffing van den predikant scheen den boer wel het ergste van alles te zijn.

Veneking bond in, hoewel hij in ruwe bewoordingen den dag verwenschte, waarop hij Arnt had toegestaan de kate op zijn gronden neer te slaan.

'Die trotsche tang,' grauwelde hij, 'heeft Arnt bedorven. Hij had dat schepsel moeten laten waar ze was of naar Grol terug moeten jagen, en 'r papekind hadden ze naar den Verwalter moeten brengen. Daar hoort ze!'

'Wat zeg je?' vroeg Wolsinck, plotseling nieuwsgierig geworden. 'Wat zeg je? Komt de kate-vrouw uit Grol, 'k dacht....'

'Ha, niemand weet waar ze vandaan komt, die heks!' voer de

boer voort. ‘Arnt wou nooit zeggen, waar hij 'r gevonden had. Hij durfde 't niet! Hij was bang voor 'r, bang voor die heks en bang voor dat papekind!’

‘Nou,’ besloot Wolsink, die er niet veel wijzer uit werd, ‘'t kan me niets schelen, wat de lui wel of niet zijn. Zorg jij maar, dat er behoorlijk hulp komt,’ en toen opeens er aan denkend, hoe de boer met ontzag voor dominee Heilersig vervuld was, zei hij: ‘'k Zal dominee zeggen, dat jij wel zorgen zult, dat alles op de Cathe in orde komt, de begrafenis en ook het vlas- en roggeland.’

‘Hou!’ schreeuwde Veneking nijdig, ‘dacht je nou dat....’

Maar Wolsinck stopte hem den mond met de blanke schittering van 'n Zeeuwschen Rijksdaalder.[1)]

‘Kijk eens,’ zei hij, ‘dat zul je hebben voor je moeite, maar zeg er niets van tegen anderen.’

Gretig greep Veneking naar het blinkende geldstuk. Nauwkeurig bezag hij het. 't Was echt en de rand nog ongesnoeid.

Wat 'n schat ineens! Hoe moest onder zijn dak niet penningske bij penningske gegaard worden om 't loon voor 't volk bijeen te krijgen, of om, als 't ongeval hem koe of paard ontnam, een ander dier er voor te kunnen aanschaffen. En nu ineens zooveel! 't Zilver vermurwde z'n stugge hart.

‘Da's voor mij?’ vroeg hij, Wolsinck loensch aankijkend.

‘'t Is het jouwe,’ zei deze, ‘maar nu reken ik er op, dat alles op de Cathe in orde komt. Als dominee dezen kant uit komt, dan zal hij graag zien, dat Arnt's akkergrond behoorlijk geploegd en bezaaid is.’

‘Ja, ja!’ stemde Veneking toe, ‘dus 't geld komt van dominee?’

‘'t Komt er niet opaan!’ deed Wolsinck grommig. ‘Jij hebt het en laat je dat genoeg zijn.’

En Veneking liet het zich genoeg zijn. Hij borg den Zeeuw in het verste hoekje van z'n zak en beloofde Wolsinck nog eens, dat dominee tevreden over hem zou zijn.

1) Men bepale de waarde, daarbij bedenkend, dat 't geld zeldzaam was onder deze menschen. Het jaarloon van een goed-betaalde meid bedroeg 5-7 gulden, 'n nieuw jak of 'n nieuwe rok en met nieuwjaar een paar klompen.

Derk achtte dit deel van zijn taak voorloopig afgedaan en ondernam met 'n honger-rommelende maag en 'n paar zware beenen den terugtocht naar de Cathe, want hij voelde het zich een plicht de beide vrouwen den uitslag van zijn bemoeiïngen mede te deelen.

Toen Wolsinck de hut naderde, stond de deur nog wijd open en de warm-roode stralen van de dalende namigdagzon drongen ver naar binnen.

‘Spin, Gertrude, spin!’ hoorde hij de vrouw zeggen, zoodra hij bij de deur was gekomen.

‘Wie denkt er nu bij 'n doode aan spinnen?’ mompelde hij.

Onhoorbaar trad hij binnen.

Gertrude, met den rug naar de deur gekeerd, had 'n groot geel-geworden doodshemd, waaraan ze iets herstelde, voor zich op tafel uitgespreid.

Zijlings, bij het raam, zat de kate-vrouw. In driftigen haast deed ze de tred van 'r spinnewiel op en neer gaan, dat de raderenen klossen suisden bij het rondwentelen. Wat repte ze 'r spierige vingers en wat nikte met elke beweging 'r scherp geteekend gelaat met de strakke oogen op die haastige vingers gericht. Wolsinck werd er benauwd van. Hij kon 't niet langer aanzien, en toen ineens kuchte hij en deed 'n schrede of wat voorwaarts, alsof hij zoo juist binnenkwam. De vrouw staakte haar arbeid en keek hem eenige oogenblikken wezenloos aan.

Hij deed of hij 'r niet merkte en Gertrude aanziende zei hij: ‘Ik ben op 't Veneking geweest om het overlijden van je vader aan te zeggen. De boer heeft beloofd je bij alles te zullen helpen. Ik denk, dat hij zoo aanstonds wel hier zal zijn.’

‘De Veneking-boer?’ vroeg Gertrude's moeder, 'r blik straf op Wolsinck gericht.

‘Ja, je kunt de zorg wel aan hem overlaten. 't Is zijn naoberplicht!’

‘Zoo!’ zei ze droog, ‘naoberplicht! Zoo!’

Toen stond ze op en haalde de nog in 'r doek gewikkelde pan van joffer Heilersig uit 'n kleine hoekkast.

‘Wat moet dat?’ vroeg ze, de pan voor hem op den grond plaatsend.

‘Dat was voor Arnt bestemd,’ gaf Wolsinck ten antwoord, ‘maar die heeft 't nu niet meer noodig.’

‘Neen,’ schudde de vrouw 'r hoofd en droomerig herhaalde ze: ‘die heeft 't niet meer noodig, neen, die heeft 't niet meer noodig.’

Even kwam, door den prikkel van z'n hongerige maag het plan in Wolsinck op, 't kooksel van zijn meesteres op den terugweg te verorberen. Maar hij bedacht zich: wat men voor een zieke bracht, moest blijven waar het was.

Een oogenblik bleef Derk bij de kleine tafel zitten, gaf Gertrude 'n wenk, dat hij 'r wat te zeggen had, stond op en met 'n ‘goeden dag, ik kom binnenkort nog eens terug’ verliet hij de hut.

Gertrude had hem begrepen.

‘'k Zal eens even kijken, waar de schapen zijn,’ zei ze, de deur uitgaande.

Buiten, terzijde van 't huis vond ze Wolsinck op 'r wachten.

‘Wat had je?’ vroeg ze nieuwsgierig.

‘Ik wou je zeggen,’ vertelde Derk zacht sprekend, ‘dat je den Veneking-boer in 't geheel niet behoeft te ontzien. Kommandeer hem maar, of je de Verwalter was. Ik heb 'm den zilveren Zeeuw gegeven en die heeft hem gedwee gemaakt. Eerst raasde hij als 'n bezetene. Hij schold je moeder uit en hij schold jou uit, en zei, dat je moeder naar Grol moest.’

‘Naar Grol?’ herhaalde Gertrude nieuwsgierig.

‘Ja, naar Grol geloof ik, dat hij zei en jou noemde hij 'n papekind, dat de Verwalter maar moest komen halen.’

Aan de laatste woorden verslikte Derk zich bijna, want plotseling zag hij een hevige woede opvlammen in de donkere oogen van het meisje.

Ze wilde wat zeggen, maar kon niet.

‘Die boer is mal!’ haastte Derk zich te zeggen. ‘Hij weet niet wat hij zegt en wauwelt dan maar wat. Maar die blanke Zeeuw heeft hem tam gemaakt. De man denkt, dat hij 'm van dominee heeft. Zoo'n dwaze kerel!’

Wolsinck lachte, maar 't was gedwongen, probeerend Gertrude in 'n betere stemming te brengen. Onbewust gevoelde hij, iets teveel te hebben gezegd. 't Meisje scheen zich dat scheldwoord wel erg aan te trekken. Was dat dan zoo erg, als ze je papekind noemden? ‘Kom aan,’ besloot hij, ‘ik ga nu maar. Over 'n paar dagen kom ik wel weer eens kijken, hoe 't jullie gaat.’

Nog even knikte hij Gertrude toe, toen ging hij. De tocht terug was vermoeiend, en toen hij 't dorp eindelijk had bereikt, zocht hij z'n woning op, verlangende naar rust na een langen drukken dag. Doch bij dit al was zijn hart vol van een blij en gelukkig gevoel, omdat hij zich overtuigd hield, wat goeds te hebben gedaan.

Maar Gertrude's hart was niet blij gestemd, ondanks ze weer een nieuw bewijs van Bernt's liefde had mogen ontvangen. 't Was 'r telkens, of ze dien grimmigen Veneking-boer voor zich zag staan, of ze 'm hoorde zeggen: Je moeder moet naar Grol.... Naar Grol?.... Waarom naar Grol? Wat bedoelde die hatelijke man daar nu weer mee? En wat schold hij haar toch voor papekind?.... Ach, als ze haar moeder er toch eens naar vragen kon. Wat zou dat alles toch beteekenen? Zou zij werkelijk zoo'n veracht en gesmaad?....

Gertrude dorst niet verder denken. 't Kreunde daar binnen in haar. Wat 'n weel Wat 'n wee, dat ze maar stil alleen moest dragen. Zou 'r moeder ook zooveel pijn van binnen voelen? Die arme, arme moeder!

Nog voor de zon achter de Brevordsche bosschen wegdook bracht de komst van enkele omwonenden een heilzame afleiding op de Arnts-Cathe.

De Veneking-boer had z'n knecht en meid tegelijk uitgezonden naar de enkele omliggende boerderijen, evenals de zijne hoorig aan den Heer der Heerlijkheid; zoo ook naar de bewoners van 't Ganzerinck en Stoeve-kate, wier ellendige hutten in de wijde verte op Veneking-grond stonden.

Eer de dag twee uur verder was, waren ze allen aanwezig,

zoowel de hoeve- als hutbewoners, hoewel ze jegens Arnt geen verplichting gevoelden. Noch Arnt, noch zijn vrouw hadden zich ooit aan hen gestoord. Ze hadden als vreemden en eenlingen tusschen de schaarsche bevolking geleefd van het eerste oogenblik af, dat ze zich aan den zoom van het broek hadden gevestigd. Nu was de kleine hut vol volks. En toen de zon geheel was weggedoken zaten ze daar allen, fantastisch door 'n enkele snuitlamp belicht, druk met elkaar te beraadslagen over wat er nu gebeuren moest. Veneking voerde het hoogste woord. Nog nooit zag Gertrude hem zoo behulpzaam en voorkomend. Met groote aandacht volgde ze alles wat er gezegd en besloten werd, maar haar moeder leefde in 'r zonderlinge teruggetrokkenheid langs alles heen. 't Scheen haar niet aan te gaan, hoe men doen zou met den doode.

Hoofdstuk VIII,
Van euvele dingen.

WAT wou je?'

Bode Cleyn keek heel gewichtig, toen hij die vraag deed, en de beteekenis van zijn vermeende autoriteit trachtte hij te doen blijken door 'n hoog-opgezette borst, achterover geworpen hoofd en voornaam-neerzienden blik.

'Ik wilde den Verwalter graag spreken,' beduidde Geert Ulegat, een en al onderworpenheid, en verlegen draaide hij z'n harige muts in z'n handen om en om.

'Waarvoor?' vroeg Cleyn, in z'n hooge houding volhardend.

Even glom er iets brutaals in den wijfelenden blik van Ulegat, even slechts.

‘Dat kan ik zoo niet zeggen,’ zei hij nederig z'n oogen neerslaand:

‘Waarom niet?’ vroeg Cleyn verstoord. ‘Je zult het toch moeten. Hoe kan ik den heer Onder-Drost anders duidelijk maken, dat hij van zijn kostelijken tijd iets voor jou zal moeten afstaan?’

Geert haalde z'n schouders op en loerde wantrouwend naar den gewichtig-doenden bode.

‘Zeg maar,’ voorzichtigde hij, ‘dat ik een geheim heb.’

Deze woorden prikkelden Cleyn's nieuwsgierigheid nog meer. Nu wilde hij beslist weten, wat dien Ulegat naar 't Ambtshuis dreef.

‘Hondsvot van 'n kerel,’ voer hij heftig uit, ‘zul je me nu eens gauw zeggen, wat je hier komt doen, en anders zal ik je....’

Doch wat Cleyn zou doen bleef even groot geheim voor Geert als diens zaak het voor Cleyn zelf bleef, want plotseling zweeg de bode stil, schoot in z'n militaire houding, zooals hij zich die had aangewend tegenover den Onder-Drost.

‘Wat moet die man, Cleyn?’ vroeg heer Keyser, die onverwacht aan de poort van 't Ambtshuis was verschenen.

‘O ja, heer.... ik.... deze man.... ik vroeg hem ook al, maar.... hij wil, hij zegt, dat hij een geheim heeft,’ stotterde de bode, verschrikt naar zijn meester opkijkend.

‘Wel zoo,’ deed de Verwalter half spottend, ‘'n geheim? Da's niet zoo min.’

Cleyn voelde zich opgelucht. Hij had 'n geweldigen uitval verwacht.

‘Wie ben je?’ vroeg heer Keyser, Geert scherp aankijkend.

‘Geert Ulegat, heer Verwalter.’

De Onder-Drost fronste nadenkend z'n voorhoofd. Dien naam had hij laatst al meer hooren noemen, doch waar en onder welke omstandigheden wilde hem niet te binnen schieten.

‘Je hebt 'n geheim?’ vroeg hij, met den eenen voet op den dorpel, om naar binnen te gaan.

‘Ja heer!’

‘Nu, volg me dan maar.’

Cleyn beet zich op z'n lippen van nijd. Behoorde hij als eerste dienaar van het Ambtshuis niet alles te weten, wat er voor belangrijks in de Heerlijkheid gebeurde? Moest hij niet op de hoogte zijn met alle gebeurtenissen van eenige beteekenis, die op het Ambtshuis ter sprake kwamen? En die Geert Ulegat wou 'm niets zeggen, dorst hem te weerstaan. Zoo'n kerel! Maar dat zou hij hem betaald zetten, en hij wou en zou weten, wat de vent had.

Op z'n teenen sloop hij de gang in.

Rutger Keyser, op eenigen afstand door Geert gevolgd, stapte z'n werkkamer binnen.

‘Hé Tieleman, jij al hier?’ verwonderde zich de Onder-Drost, toen hij den Brevordschen Voogd met de pen in de hand aan den arbeid vond.

‘Nog maar pas!’ zei de Voogd. ‘'k Ben vandaag weer 's naar 't Debbekinck geweest, om de inventarisatie der nalatenschap nog eens te controleeren, maar ik trof het niet best. Er waren slechts 'n paar kinderen thuis. De weduwe was er uit. In de buurt was 'n doode, zeiden ze.’

‘Ha zoo,’ deed de Verwalter vroolijk, ‘dat geeft jou weer wat nieuw werk en onzen genadigen Prince wat daalders in de kast.’

‘Dat kan,’ gaf de Landschrijver toe. Meteen wierp hij 'n nieuwsgierigen blik naar Geert, die in deemoedige houding in de deuropening was blijven staan.

‘O ja,’ zei de Onder-Drost, door Tielemans blik opmerkzaam gemaakt op den man, die 'n geheim kwam vertellen, ‘da's Geert Ulegat. Die heeft me wat te vertellen.’

‘Kom 's hier, kerel,’ gebood hij, Ulegat streng aanziend, ‘blijf daar niet staan en doe de deur achter je dicht!’

Geert gehoorzaamde.

‘En wat had je nu te vertellen?’ vroeg de Onder-Drost, z'n met satijn gevoerden blauw-fluweelen mantel afslaand en achteloos op 'n stoel werpend, ‘wat voor geheim heb je?’

‘Heer Verwalter,’ begon Geert voorzichtig, ‘laatst is mijn vader gestorven, en daarvan heb 'k niet eens behoorlijke aanzegging ontvangen.’

Rutger Keyser begreep, dat dit het geheim niet kon zijn en dat er dus wel meer zou volgen en daarom wachtte hij zonder iets te zeggen.

‘Mijn stiefmoeder en 'r dochter,’ ging Geert voort, ‘zijn daarvan alleen de schuld. Die houden me het liefst maar uit m'n vaders huis, omdat ze bang zijn, dat 'k mijn erfdeel zal meenemen. En eigenlijk komt haar niets toe. Ik ben de wettige erfgenaam....’

De Onder-Drost begon zich boos te maken. ‘Schiet op!’ riep hij. ‘Kom met de zaak voor den dag.’

‘Ja, heer Verwalter,’ deed Geert onderdanig, ‘er zijn twee schapen, 'n rood-bont koetje en 'n paar....’

‘Maar miserabele kerel,’ barstte Rutger Keyser opeens in hevigen toorn los, ‘wat kan mij de ruzie met je familie over die prul-erfenis schelen! Is dat nou 'n geheim? Als je wat te klagen hebt, wacht dan tot het Gericht bij den Rozenboom op Twaalf-Apostelendag. Dan kunnen de Tegeners[1)] d'r boerenwijsheid ook nog eens luchten. Vooruit, maak dat je wegkomt!’

Maar Geert Ulegat ging niet weg.

‘Heb je me niet verstaan?’ bulderde de Verwalter.

‘Jawel, heer!’ zei Geert aller-onderdanigst, ‘maar mijn geheim, heer!’

‘Ha, ha, heer Keyser,’ lachte de Landschrijver, ‘u hebt de inleiding pas, nu komt de preek.’

Tieleman's vroolijkheid deed de verbolgenheid van den Onder-Drost snel bedaren.

‘Nou, als hij dan maar niet te lang zanikt,’ zei hij flauwtjes meelachend. ‘Kom aan, kerel,’ vervolgde hij, Ulegat grimmig aanziende, ‘voor den dag met je geheim!’

1) Tegeners = twee voorname hoorige boeren, die bij rechtzittingen van advies dienden.

Toen deed Ulegat 'n stap vooruit en half fluisterend zei hij: ‘Mijn stiefmoeder leeft met den duivel. Ze is 'n heks!’

Nu schoot heer Rutger Keyser in een luiden lach. ‘Ha, ha, hal! Hoor je dat, Tieleman?’ schaterde hij, ‘ha, ha, ha! Hier komt 'n liefhebbend zoontje van z'n moeder vertellen, dat ze 'n tooverkol is. Hoe vind je die? Ha, ha, ha! Vind je 'm niet kostelijk?’

Maar de Brevordsche Voogd lachte en spotte niet mee. Integendeel, hij keek zeer ernstig. Daarvoor vond hij de zaak te gewichtig en had hij teveel ontzag voor duivelskunstenarij. Daarvoor was hij te zeer overtuigd, dat er menschen waren, mannen zoowel als vrouwen, die in nauwen bond leefden met den booze en van dezen buitengewone krachten ontvingen. Hij geloofde daarin vast en zeker! En wie geloofde daarin niet? Ieder deed dat, zelfs de Onder-Drost, al stelde hij zich op dit oogenblik ook nog zoo onverschillig aan. In zijn hart leefde even goed het ontzag voor hekserij. Daarvan hield de Landschijver zich stellig overtuigd.

De Onder-Drost scheen op dit oogenblik niet veel last van ‘het ontzag’ te hebben. Rood van 't lachen had hij zich in z'n stoel laten vallen en begon nu allerlei dwaze opmerkingen over de zoogenaamde hekserij ten beste te geven. Maar Tieleman scheen ze niet te hooren, zijn gelaat bleef ernstig en zonder onderbreken bleef zijn blik op Geert Ulegat gericht.

‘Wie is je moeder?’ vroeg hij onder 't gebabbel van den Verwalter door.

‘Mijn stiefmoeder,’ verbeterde Geert. ‘Ze woont op de Arnts-Cathe onder 't Veneking. Voor 'n paar jaar is m'n vader met 'r naar hier gekomen en heeft toen de Cathe gebouwd.’

‘Ah zoo!’ viel de Verwalter plots uit. ‘Daar zijn we laatst geweest, heer Voogd. Weet je nog wel? Daar woont die brutale deerne met dat heidens-donkere gezicht en die brandende oogen.’

‘Ja, ja,’ gaf de Landschrijver toe, ‘u wou ze immers naar hier halen?’

‘Precies, ik had ze aan mijn vrouw beloofd, maar nog niet geleverd, ha, ha!’ en Rutger Keyser vond zichzelf buitengewoon grappig.

‘En die deerne is een zus van je?’ vroeg hij, van zijn lachbui bekomen.

Geert haalde z'n schouders op. ‘De kate-vrouw was m'n stiefmoeder,’ zei hij, ‘meer weet ik er niet van.’

‘Ja nou,’ deed de Onder-Drost onverschillig, ‘met je familieverwantschap kan ik me niet ophouden. Maar jij zegt, dat je stiefmoeder een heks is, nietwaar? Wat doet ze dan?’

‘Ze maakt geld!’ gaf Geert met volle overtuiging ten antwoord.

‘Bij den roem van onzen doorluchten Stadhouder,’ barstte de Verwalter schaterend uit, ‘da's 'n schoone kunst! Geld zeg je? Maakt ze geld? Man, laat 'r gauw hier komen, dan wil ik het van 'r leeren.’

Tieleman ten Hage schudde vol ontzetting z'n hoofd.

‘Heer Keyser,’ zei hij, ‘mag ik Ulegat eens vragen, hoe hij weet, dat ze geld maakt?’

‘Ja, daar ben ik ook benieuwd naar,’ riep de Onder-Drost op spottenden toon. ‘Zeg eens op, Ulegat, welke bewijzen heb je, dat je je moeder van zoo'n groot kwaad kunt beschuldigen?’

‘'t Moet wel, heer Verwalter,’ begon Geert z'n bewijs. ‘'t Cathe is maar een klein plaatsje met weinig bouw- en weiland. 't Levert niet genoeg op om van te leven. Mijn vader werkte bijna nooit en als hij 'n keer dan nog er eens wat geld had, dan gaf hij 't uit aan drank en bier, in 't dorp. En mijn stiefmoeder en 'r dochter wilden nooit bij den boer gaan arbeiden en toch was er nimmer gebrek in huis, zooals bij mij en bij andere kate-lui.’

Tieleman ten Hage zette 'n ontevreden gezicht. De bewijsvoering bleef verre beneden zijn verwachting. Hij had een belangwekkende beschrijving verwacht van de een of andere griezelige gebeurtenis in 'n nachtelijk uur; 'n tooneel waarbij saters met bokspooten en vlammende horens een rol speelden; 'n optocht van kwaadaardige katten en wonderlijke gedrochten en temidden daarvan de kate-vrouw, rijdende op 'n bezem of roerende in 'n ziedenden pot, waarbij ze dan allerlei vreemde klanken uitstootte. Maar van zoo iets praatte Ulegat niet.

Neen, 't viel tegen!

En 't viel Rutger Keyser ook tegen, want hij verwachte de een of andere zotte verklaring, waarover hij dan weer hoopte daverend te kunnen lachen, al was 't alleen maar om den Landschrijver te plagen. Nu die zottigheid uitbleef, werd hij kwaad.

‘Ezel,’ schold hij, ‘als dat alles is, wat je weet, kom er me dan niet mee aan mijn hoofd malen. Denk je, dat 'k mijn tijd niet beter kan gebruiken, dan naar jouw onzin te zitten luisteren?’

‘Heer Keyser,’ waagde de Landschrijver, ‘Ulegat heeft wel hoegenaamd geen bewijs geleverd voor zijn beschuldiging, maar hij heeft misschien nog meer van de vrouw te vertellen.’ Meteen keek hij Geert aanmoedigend aan.

‘Ze heeft m'n vader betooverd,’ zei Ulegat moed grijpend.

‘Nog al mooier! riep de Onder-Drost vroolijk, maar Tieleman zette 'n bedenkelijk gezicht. ‘En nu is je vader aan de betoovering gestorven?’ vroeg deze, z'n hoofd gewichtig heen en weer schuddend.

‘Ja, heer Voogd! bevestigde Geert met weifelende stem.

‘Als jij maar niet betooverd bent!’ snauwde de Onder-Drost Arnts-zoon verontwaardigd toe. Pas op, dat ik je de schroeven niet eens laat aandraaien.’

‘Heer Keyser,’ viel Tieleman den verstoorden Verwalter in de rede, ‘de vader van dezen Ulegat is de man, die u een tijd geleden in 't kot hebt laten sluiten, waar hij ziek werd. U hebt hem toen losgelaten, omdat Cleyn zei: dat hij dood zou gaan, als u hem nog langer gevangen hield. De man schijnt het niet lang meer gemaakt te hebben.’

Heer Keyser's vroolijke bui en voorgewende onverschilligheid waren plots verdwenen. Met half toegeknepen oogen gluurde hij Ulegat nu aan. Ja, ja, hij had den man laten insluiten, z'n zaak niet direct onderzocht, om z'n verzorging zich niet in het minst bekreund, had hem eigenlijk vergeten, had hem ziek in dat natte, ongezonde gevangenishol laten liggen. Als Thérèse niet op loslating had aangedrongen, dan was de man misschien door zijn toedoen binnen de gevangenismuren gestorven. En wat zou de Drost, als die in Arnhem er van gehoord had, dan wel niet gezegd en gedaan hebben? En als nu straks de menschen toch - en Rutger Keyser

schrok van zijn eigen gedachten - zouden zeggen, dat die Arnt mee door zijn schuld gestorven was, wat moest hij dan beginnen? Hij had niet graag dat er zulke praatjes gingen onder het volk. Neen, dat mocht niet! Elke andere reden was beter dan deze.

‘Wat zei je daar?’ vroeg hij, Ulegat streng aanziend. ‘Heeft je moeder je vader betooverd?’

Ulegat greep moed uit de veranderde houding van den Onder-Drost.

‘Heer Verwalter,’ begon hij, ‘m'n stiefmoeder is het vreemdste mensch uit heel de Heerlijkheid. Ze melkt 'r koe midden in den nacht. Ze rijdt paard op den rug van haar schapen. Ze....’

‘Houd op! Houd op!’ schreeuwde de Verwalter door de zotte beschuldigingen opeens weer in 'n vroolijke stemming gebracht. ‘Houd op, man! Loopt ze soms ook op 'r hoofd?’ en heer Keyser schudde zoo van 't lachen, dat hij er geen woord meer uit kon krijgen.

Ulegat raakte er door van streek en zou zeker den moed hebben opgegeven, als de Landschrijver hem met ernstig gezicht niet had toegeknikt, dat hij maar voort moest gaan. Zoodra de uitgelaten vroolijkheid van den Onder-Drost dan ook bedaard was, begon Geert weer opnieuw.

‘De Veneking-boer zegt ook, dat ze 'n heks is, heer!’

‘Zoo, nou,’ besloot Rutger Keyser, ‘dat moet de Venekingboer voor zichzelf weten. Als jij geen betere bewijzen voor je beschuldiging hebt, ruk dan maar op!’

Ulegat rukte evenwel niet op. Hij bleef staan, moed puttend uit de houding, die de Landschrijver jegens hem aannam.

‘Waarom ga je niet? Wat wou je nog?’ vroeg de Onder-Drost verstoord.

‘Ik wou graag, heer Verwalter, dat u zei, dat ik de heele erfenis van mijn vader moet hebben, de koe, de twee....’

Nu werd het Rutger Keyser al te erg. Woedend vloog hij op, greep den knop van de deur, rukte ze open en.... bode Cleyn, die met z'n oor tegen 't sleutelgat gedrukt had staan luisteren, rolde de werkkamer binnen.

De toorn van den Onder-Drost keerde zich nu tegen den nieuwsgierigen dienaar. Hevig voer hij tegen hem uit en deze stond in z'n gewone militaire houding alles gedwee aan te hooren. Ten slotte joeg heer Keyser den bode en Ulegat tegelijk de deur uit. De laatste maakte, dat hij gauw buiten kwam, ontevreden over den uitslag van zijn bezoek bij den bestuurder der Heerlijkheid.

Toch was het resultaat grooter dan hij meende.

Even snel als 't gemoed van heer Keyser in vuur was gevlogen, even spoedig was het weer tot kalmte teruggekeerd.

'Heb je nu ooit zoo'n grap beleefd?' vroeg hij den stadsvoogd lachend aanziende, en zonder antwoord af te wachten ratelde hij verder: 'Toch is 't goed, dat die Ulegat hier is geweest, Ik zou die zwart-oogige deerne heelemaal vergeten hebben. 't Leek me een ferme meid, in alle geval honderdmaal toonbaarder dan die vatsige Naele, waarmee m'n vrouw zich nog altijd behelpt.'

Tieleman knikte. Hij was 't, wat Gertrude en Naele betrof, volkomen eens met den Onder-Drost, maar hij deelde diens oordeel niet over 'de grap.' Ulegat's beschuldiging was geen grap! Met hekserij viel niet te spotten! 't Was 'n vreeselijk euvel! Peinzend staarde hij door de kleine ruitjes naar het overlommerde pleintje.

'Waar zit je aan te denken?' vroeg heer Keyser, den Landschrijver onderzoekend aankijkend.

'Waaraan?' herhaalde Tieleman, 'waaraan anders dan aan die duivelskunstenarij. Neen, lach nu niet!' zei hij met nadruk, 'de zaak is ernstiger dan u meent. In de enkele jaren, die u hier als Onder-Drost de Heerlijkheid bestuurt, bleven we van dat duivelswerk der hekserij bevrijd, maar voor dien tijd was 't soms verschrikkelijk, eenvoudig verschrikkelijk, heer! Allerlei ongevallen hadden plaats. De booze hand of 't booze oog en meer dergelijke, waarvan de duivel gebruik maakte, brachten schrik en ellende onder de menschen. 's Avonds durfde je vanwege de spokerij niet buiten te komen.'

De Onder-Drost schudde ongeloovig z'n hoofd. 'M'n vrouw,'

zei hij, ‘gelooft het allemaal, maar ik, ik ben te lang soldaat geweest.’

‘Maar de processtukken liegen toch niet!’ weersprak de Landschrijver, en opstaande: ‘Ik zal u 's even wat voorlezen. Dan zult u wel anders oordeelen.’

Tieleman opende een hooge eiken kast, liet z'n wijsvinger over de ruggen van 'n rij in leer gebonden folianten glijden en, ‘ha, hier heb 'k hem,’ zei hij.

Hij legde het lijvige processenboek voor zich op tafel, bladerde er even in, knikte bij 'n bepaalde bladzijde gekomen goedkeurend en verzocht den Verwalter te willen luisteren.

‘Een hekseproces?’ vroeg deze met 'n vroolijk gezicht zich achterover in z'n stoel werpend.

‘Ja, heer, één van de vele.’

‘Nou, aan één heb ik genoeg!’ luchtigde de Verwalter, ‘en dan liefst 'n kleine. Maar apropos! Wie had de leiding van het onderzoek?’

Tieleman snuffelde even 'n bladzijde terug in 't moeilijk leesbare geschrift.

‘Niet minder dan Drost Ludolph ter Ville zelf,’ constateerde hij.

‘H'm, ja!’ bromde Rutger Keyser, ‘dat moet een ongemakkelijk heer geweest zijn.’

‘Streng tegen de duivelskunstenarij ten minste,’ gaf Tieleman toe.

‘Maar ook tegen de groote scholte-boeren uit de Heerlijkheid,’ deed de Onder-Drost er bij. ‘Daar moet je de verslagen van de Hofdagen bij den Roozenboom in Miste op den Twaalf-Apostelendag maar eens op nalezen. Als die boeren niet naar zijn pijpen dansten, dan liet hij ze tijdens de zitting door z'n gerechtsdienaars naar Brevorde brengen en dan konden ze daar 'n paar dagen in het kot brommen.’

Nauwelijks had heer Keyser de laatste woorden gezegd, of er werd bescheiden op de deur getikt.

‘Binnen!’ riep de Verwalter met forsche stem.

Voorzichtig werd de deur geopend en 't volle, bolronde gezicht van Naele, omslierd door piekerige peengele haren verscheen in de opening.

‘Of de Verwalter ast-u-blief bij de vrouwe wou komen,’ zei ze. Meteen trok ze 'r hoofd terug en sloeg de deur achter zich dicht.

‘Heb je nou ooit zoo'n deerne gezien?’ viel de Onder-Drost uit, terwijl hij op stond, om aan 't verlangen van zijn vrouw te voldoen.

‘Neen, luister u eerst even,’ drong Tieleman aan. ‘'t Is toch noodig, dat u er iets van weet.’

‘Nou, maak 't dan kort!’ bromde heer Keyser, weer plaats nemend.

Meer vertellend dan lezend begon de Landschrijver met z'n geliefd onderwerp.

‘Da's hier van Jenneken ten Honck[1)] uit het Dinxperloosche,’ lichtte hij in. ‘'t Verbaal der verhooren is niet heelemaal compleet, en....’

‘Gelukkig,’ verzuchtte de rustelooze Verwalter.

‘Enne,’ ging de Landschrijver verder, ‘'t geeft zooveel te verstaan, dat haar het beheksen van verschillende beesten ten laste gelegd is. Na 'n gedeeltelijke bekentenis werd ze voor de verdere punten der beschuldiging tot tweemaal toe met de pijnbank bewerkt, - waarvan de laatste maal extra zwaar - en toen gaf zij nagenoeg alles toe.... Haar smeer- of tooverpot, bekende ze, stond in haar ‘camer an de lincker handt als men inkumpt, op een rije of richel.’ Maar zij zou nu, beloofde ze, den duivel verzaken en had God reeds gebeden, of Hij haar weer in genade aannemen wou.... Ze heeft zich toen tot de rechters gewend en gesmeekt haar toch niet naar den brandstapel te verwijzen, maar met het zwaard te begenadigen, opdat haar ziel behouden mocht blijven....’

‘En wat is er met 'r gebeurd?’ vroeg de Verwalter met meer belangstelling, dan Tieleman had verwacht.

‘Op 't vuurtje natuurlijk,’ gaf deze ten antwoord. ‘Wacht,’ ging hij haastig verder, 'n paar bladen in de foliant terugslaand. ‘Hier heb 'k weer zoo'n historie met hetzelfde gerecht: Ludolph ter Vile als Richter of Drost en Joan ter Woert en Joan ten Berge

1) Zie: ‘Het oude Kerspel Winterswijk’ Heksenprocess, door B. Stegeman Uitgave Thieme Cie Zutphen.

als keurnooten of assessoren. Nu handelt het over Gerken op 't Gooi.... Die scheen haar duivelsche taak zich wel bewust, want op de 29 vraagpunten en beschuldigingen gaf ze meerendeels een bevestigend en zelfs 'n verklarend bescheid.... Ze kwam er grif voor uit, dat de duivel haar geheel in bedwang had, meer dan eens was hij in menschelijke gedaante tot haar gekomen. Hij had haar dan telkens drie stuivers beloofd, als ze maar beesten betooverde.... Ook bekende ze den heksendans beoefend te hebben. Drie weken te voren had ze op Schreurmansweide nog een danspartij gehad met Willem Oelink, Myth Timpers en Jar Simon, die ze 'n paar maand te voren te Verslette op een wilgenstoef had zien zitten, trommelende op een ketel. Ze erkende bij Beierink drie kalveren in de wei te hebben betooverd, zoodat die dood waren gegaan.... Wat het beheksen van eenige koeien van het Huis Anholt betreft, daar kon ze er slechts één van voor haar rekening nemen, namelijk een grijsachtige, maar Frerick Wermelinck had er ook een betooverd.... maar van meer gevallen had ze daar niet gehoord.... Die Frerick was haar laatst op den weg tegen gekomen.... Hij had een praatje met haar gemaakt en haar ten slotte overgehaald met hem naar den Cruisseboom bij Millingen te gaan. Daar waren meer toovenaars, die ze niet allen kende, tezamen geweest en daar had men samen den heksendans gehouden....'

'Staat er ook bij,' viel de Verwalter spottend in, 'of er nog op de vedel bij werd gespeeld?'

'Neen,' schudde Tieleman, die de vraag als ernstig bedoeld opvatte, en geheel opgaande in 't geen hij las, ging hij vertellend verder: 'Met den duivel beweerde ze geregeld omgang te hebben, ... doch éénmaal had ze 'm strak verzaakt en hem brutaal in z'n gezicht gespogen, waarna hij oogenblikkelijk van haar geweken was.... doch doorgaans had ze zijn wenschen opgevolgd en zoodoende kon ze dan ook niet ontkennen, dat ze bij Welscher en bij Lubbert Wensinck een stekelharig paard en een veulen betooverd had, verder 'n kalfken op den hof te Iserlo, een koe op Isselhuizen en dan nog 4 of 5 koeien bij andere boeren....

De beschuldiging een manspersoon te hebben behekst wees ze af, 't was maar een kind geweest ‘nemblich Hendrichs sohne en sijner huisfrouwen stiefsohn.’ Zij had hem 'n stuk weggen (brood) gegeven en in de gaten wat van haar pulver (tooverkruid) gestrooid .... ook zekere Elsken van Lohn, die met haar gedronken had, was daarna krank geworden!.... Tenslotte verklaarde ze nog, zich wel in de gestalte van een hond en niet in een kat of ander dier te kunnen veranderen en dat haar zalfof smeerpotken verborgen stond boven 't hoofdeneind van haar bedde achter een balk .... als ze te Bocholt[1)] kwam, kocht ze daar altijd kwikzilver om het in haar zalf te mengen .... ze erkende: ‘ick hebbe het swaerlich versundight, en den doodt wal verdient .... maar ick hebbe nu een hertlich berouw en leedwezen over de begane zonden ..... en ick hebbe den Satahn afgezegt ende mijn betrouwen op Gods genaede en bermhertigheid gerichtet’....

‘En is ze den dans ontsprongen?’ vroeg Rutger Keyser.

‘Kunt u begrijpen,’ schamperde Tieleman, ‘uw voorgangers waren strenge heeren. 't Brevordsche gericht heeft, voor u hier was, een ware schoonmaak gehouden onder het duivelsgebroed. Reken er op, dat de vuren hebben gerookt.’

De Onder-Drost trok het lijvige boek met z'n lugubere processen naar zich toe en hij las, hoe 'n zekere Geerdt Luiten z'n buurman Berendt Swenen van toovenary beschuldigde. In verloop van enkele jaren zijn hem verscheidene koeibeesten, verekens en peerde afgestorven, naar algemeen vermoeden aan onnatuurlicke krankheid of toeverije bezweken. Hij heeft zoowel bij heer Berndt toe Lichtenfoorde als Arriaan Cock (artsen) raad ingewonnen en beiden hebben hem te verstaan gegeven, dat zijn naaste naburen hem dat aangedaan hadden; die kregen hem en zijn goed te dikwijls onder de oogen. En daarom konden zij hem in dat geval niet helpen. Eens had hij, toen hem weer een koe dood gegaan was, dat beest opengesneden en daarin tot zijn niet geringe ver-

1) Duitsche stad, even over de grens.

bazing een gestalte van padden en slangen gevonden. En daar hij onder zijn naaste buren er geen kende, die zich met toovernij inlieten dan alleen Berends Swenen en zijn zuster Hermken, die al op de vlucht was geslagen, moest hij dezen wel voor de onheilstichters aanzien. Ook had Luiten tot voor een jaar in langen tijd geen boter in zijn huis kunnen karnen, waarover hij zich tegenover Swenen eens beklaagd had, zeggende, dat het toch een kruis was zulke naburen te hebben, die hem dit aandeden, waarop Berndt Swenen had geantwoord : ‘God helpe al diegenen, die in de ure geboren en van zulke olderen zijn, dat ze sulx leeren of doen moeten.’

‘Je zou toch zeggen,’ mompelde de Onder-Drost en hij las ondanks zichzelf met toenemende belangstelling, hoe Bernt Tolkamp voor het gericht getuigt, dat hij in den voorzomer Bernt Swenen naburlicher wijze heeft helpen flassen (de vlasoogst bewerken). Hij héeft toen karnemelk[1)] bij hem in huis gegeten, waarop hij des anderen daags strax kranck, ja zelfs bijsinninck (raar in 't hoofd) geworden is. Eerst kwam het niet bij hem op, maar eindelijk moest hij toch wel gaan denken, dat hier hekserij in 't spel was geweest. Hij vervoegde zich daarom bij Arriaan Cock om raad, zonder dezen ook maar iets van de karnemelk te noemen. Maar wat antwoordde deze? Hie sol die kernemélck ut et lijff gelaten hebben, want daer hij die kernemelck gegeten hadt, daer hadt hie 't gekregen.’

‘'t Is opmerkelijk,’ besloot de Verwalter z'n lectuur, terwijl hij den Landschrijver met half gesloten oogen aanzag.

‘Wat las u?’ vroeg deze.

‘'t Proces van zekeren Swenen,’ antwoordde de Onder-Drost.

‘Ja, da's ook 'n heele historie,’ zei Tieleman, gewichtig met het hoofd knikkend en 't boek naar zich toehalend, ‘die hebben ze, geloof ik aan de waterproef onderworpen is 't niet?’

‘Daar heb 'k geen letter van gelezen,’ erkende heer Keyser.

‘O neen,’ verbeterde Tieleman, ‘hier staat, dat Tonys Coenen,

1) Karnemelkschepap.

gelyck ook Gae ter Niet, Jacob Swytinck, Jan te Boeckell en Willem Lammertsen, alle naburen van Bernt Swenen, hem soolange sie hem gekentt off van hem gehoort hebben, openlich bij iderman voer een Tovenaer geholden und gescholden worden, und hebben deze vorsijde mans dit haer angevend und bekentenissen naer behoirlicke avisatie met opgestreckten vingeren tot Godt und sijn Heiligen Evangelium swerende geaffirmeert und bestedigt als recht. Sonder arglist.'[1)]

'Da's geen malligheid,' schamperde de Onder-Drost. 'Ik had er 't Heilig Evangelium maar stilletjes buitengelaten. Maar wat zei je daar zooeven: Kwamen de heksen zich soms zelf aangeven?'

'Meer dan eens 1'

'En dan?'

'Dan werden ze aan de Waterproef onderworpen. Naakt uitgekleed. Hier in de stadsgracht gegooid door den beul. Zonken ze, dan waren ze onschuldig en konden naar huis gaan. Dreven ze, dan begon het verhoor, als 't noodig was met tangen, schroeven en de pijnbank. Dat leerde ze praten. En natuurlijk eindigde de historie op den Hollenberg[2)] met 'n vuurtje of de galg.'

'Nou, 'k heb er genoeg van,' deed Rutger Keyser met 'n beweging van afkeer. 'Ik weet dit wel: als de lui bij mij durven komen met beschuldigingen van hekserij, dan jaag ik ze de deur uit. Zijn de lui mal!'

'En als dan zoo'n heks zichzelf komt aanklagen?' stelde de Landschrijver.

'Onmogelijk!' riep de Verwalter,

'Onmogelijk?' herhaalde Tieleman op vragenden toon. 'Neen heer, niet onmogelijk, maar stellig en zeker. Ik zei 't u daar zoo even reeds,' en de ijverige Landschrijver greep weer naar de verzamelde dossiers van de heksen-processen om zijn meester met het aanwezige materiaal te overtuigen, maar Rutger Keyser had er genoeg van.

1) Zie: 'Het Oude Kerspel Winterswijk', door B. Stegeman.
2) In de nabijheid van Aalten.

‘Hou maar op! hou maar op!’ riep hij. ‘Ik geloof je wel! Maar ik zeg je nog eens, dat ik met heel die kunstenmakerij geen doen wil hebben!’ Meteen stond hij op, en greep zijn fluweelen mantel. Terwijl hij 'm omsloeg, droeg hij den Landschrijver op met de nadere inventarisatie van 't Debbekinck wat voort te maken en tevens eens na te gaan, of er uit de nalatenschap van Arent op den Cathe ook nog wat te halen was.

De Landschrijver beloofde het en de Onder-Drost stapte naar de deur om te vertrekken.

Plots bleef hij staan.

‘Zeg er eens,’ vroeg hij, ‘is er al antwoord binnengekomen van advocaat Van Hengel?’

‘Neen, nog niet!’ antwoordde de Landschrijver, 't hoofd ontkennend schuddend.

‘Nou, 'k hoop, dat hij niet te lang wacht. 't Wordt tijd, dat we eens met die stijfkoppige Vrouwe van 't Walijen afrekenen.’

Tieleman knikte met volle instemming. Hij was 't eens met z'n heer. Niets verlangde hij liever, dan de hooghartige vrouw de hem aangedane beleediging eens betaald te mogen zetten.

‘Als 't nog lang duurt,’ gaf hij als zijn meening, ‘dan zal het 't beste zijn nog maar eens aan den advocaat te schrijven.’

‘Ja, ja, dat zal 't beste zijn,’ vond de Onder-Drost. ‘Hij moet naar hier komen, dan kan 'k hem ook die erfenis-geschiedenis van de De Beyer's wat duidelijker uiteenzetten.’

‘Ik zal er hem over schrijven,’ beloofde Tieleman.

Heer Rutger Keyser vertrok. Nu wilde hij 's hooren, waarvoor z'n vrouw hem had laten roepen en dan zou hij haar van de pas gehoorde curiositeiten gaan vertellen en dat hij op 't oogenblik een heks in zijn region had, een echte heks, aangeklaagd door haar eigen zoon.

Wat Thérèse daarvan toch wel zou zeggen?

Hoofdstuk IX.
De heks.

GERTRUDE staarde, den voet beweegloos op den tred van 'r spinnewiel, 'n plok vlas nog tusschen 'r vingers, met somberen blik door de kleine ruitjes den triest wegzinkenden dag na. Alles daar buiten was klef-nat en groezel van den klammen regen, die dagen lang bijna ononderbroken was komen neerzeuren.

In de laagten van 't kaalgeschoren weideken stond plaswater, dat de oververzadigde grond weigerde in te zuigen, en de paar beuken en elzen aan den rand breidden hun takken groezel-zwart in den grijzen nevel, die verderop versmolt in de grauwing van de broekruigte.

Al die naargeestigheid van den laten Novemberdag scheen zich te weerspiegelen in Gertrude's donkere oogen, nu vol somberheid.

In den anders zoo energieken blik lag groote matheid, en om den schoongevormden mond lijnde zich een pijnlijke trek, door innerlijk verdriet getrokken.

Gertrude had zoo reeds geruimen tijd naar buiten zitten turen.

Plots wendde ze 'r hoofd om en 'r gelaat teekende schrik.

Met iets vreesachtigs in heel 'r doen, staarde ze in de donkere stalruimte. Ze meende er 'n ongewoon geluid te hebben gehoord.

Daar was 't weer!

Toen, even flauw glimlachend, schudde ze 'r hoofd. Wat ze zich toch bang maakte? 't Was de rood-bonte maar, die uit 'r liggende honding stommelend was opgerezen.

Gertrude stond op van 'r stoel en liep naar de deur. Maar voor ze die opende keerde ze weer naar 'r plaatsje bij het kleine venster terug, zich opeens herinnerende, dat moeder zoo even nog haar uitdrukkelijk had bevolen, ja in 'r drift haar bijna had toegesnauwd, de kate niet te verlaten voor ze terug kwam.

Wat moeder toch weer ineens heftig had gedaan!

De laatste weken was 't zooveel anders met haar geweest.

Dat wonderlijk grillige, dat driftig bedrijvige was, sedert ‘de naobers’ 'r vader grafwaarts hadden gedragen, langzamerhand overgegaan in doffe moedeloosheid.

Naar 't spinnewiel had ze bijna niet meer omgezien. Met 't vee had ze zich niet meer bemoeid en 't dorp scheen ze te schuwen.

Gelukkig, dat die goede Derk Wolsinck zoo nu en dan eens aankwam en bij wat vlas om er garen van te spinnen, tegelijk de allernoodzakelijkste dingen meebracht voor de huishouding. Zonder dat zou ze niet hebben geweten, hoe te doen, want moeder duldde niet, dat zij maar even de Cathe verliet, nog minder, dat ze naar Wenterswick ging, zelfs niet op Zondag om den kerkdienst bij te wonen. Bernt had ze dan ook in langen tijd niet gezien.

En nu de laatste week begon moeder weer meer gewoon te doen, gewoon zooals zij ze altijd had gekend. O, dat nu vanmiddag die Geert Ulegat ook weer in de hut moest komen opspelen over de rood-bonte en over de twee schapen en over de biggen en over geld .... ja, ook over geld. Als dat maar niet was gebeurd, dan zou 't zeker binnen korten tijd met moeder wel heelemaal in orde gekomen zijn.

Maar nu had ze zich weer driftig gemaakt, vreeselijk driftig; zoo driftig, dat het er een oogenblik naar had geleken of ze Geert te lijf zou gaan.

't Was maar goed geweest, dat hij gauw 't veld had geruimd en niet weer terug was gekomen. Maar dat dreigement van 'm, toen hij bang voor moeder het hofje uitstoof, zie, dat maakte haarzelf ongerust, en het was misschien ook wel de oorzaak, dat moeder zich zoo vreeselijk had opgewonden en hem tenslotte weer achterna was gegaan, buiten 't veld in.

‘Ik zal den rooden haan nog eens op de kate laten kraaien, heks!’ had Geert geschreeuwd, toen hij het hofje uitholde. En wat dat beteekende, wist Gertrude wel. En moeder, ... eerst had ze niet veel gezegd, maar toen Geert in de bosschen van 't Veneking was verdwenen, was ze opeens opgevlogen, den hof door, de

heide over en ze had haar, Gertrude, hard, ruw zelfs, toegesnauwd naar binnen te gaan en niet buiten te komen voor zij weer terug was.

O, Gertrude begreep het wel: moeder wou dien Geert trachten te achterhalen en als dat gelukte, dan zou ze hem met 'r gespierde handen in de borst grijpen, 'm door elkaar schudden en 'm vragen wat hij bedoelde met dien ‘rooden haan’. En dan zou hij wel begrijpen, dat 't geraden was geen voet meer op 't erf van de Cathe te zetten, bij dag noch bij nacht.

Maar waar moeder nu toch zoolang bleef?

De minuten waren voorbij gekropen, de een na de ander en langer dan een uur had Gertrude met groeienden angst zitten wachten.

En nog was moeder er niet.

Het nevelig licht van den matten dag was eindelijk in nachtdonkerheid vergleden, en nog zat Gertrude bij 't venster, haar blik naar buiten gericht, scherp luisterend naar elk geluid, dat tot 'r mocht doordringen.

Kwam moeder toch maar!

Nog vele uren werd Gertrude's geduld op de proef gesteld.

Gedreven door een ontembare drift, ten prooi aan ongebreidelde schrikgedachten, was de Cathe-vrouw met haastigen stap het Veneking-bosch ingesneld.

Haar wilde verbeelding deed haar 't eene oogenblik den man, dien zij zocht, nu hier, dan daar vermoeden, en zoo jachtte ze voort door het sombere bosch met z'n dicht struikgewas en rijzige stammen, zwart van het neerdruipend regenwater.

Strompelend over uitstekende boomwortels en afgewaaide takken, wegzinkend, soms neertuimelend in opgehoopte bladmassa's, zich wondend aan noestige uitsteeksels, gestriemd door zwiepende twijgen, zwoegde ze voort, tot ze in den groeienden schemer niet meer wist, waar ze was. Toen sloeg haar de doodsangst om het hart en ze joeg voort, struikelend, vallend, opspringend weer, tot ze als bij toeval den rand van de Veneking-akkers vond. Hijgend van vermoeienis,

de magere leden vocht van zweet, de wollen kleeding zwaar van den regen, zocht ze de wallen langs tot ze den ingang van de groote Veneking-mate[1] vond.

Daar zag ze aan 't andere eind, als een donkeren klonter, de behuizing zich tegen de schemerlucht afteekenen en door 'n deurkier viel 'n streep mat-rossig licht naar buiten. Zonder te dralen richtte ze haar schreden er heen, dwars de weide door.

De weeke grasgrond sponste onder haar voetstap en telkens spoot 't drabbige water hoog op, spattend over haar voeten, als ze met 'r holsblokken neerklotste in een van de tallooze waterplassen. In haar verwardheid merkte ze er niets van en driftig jachtte ze voort, want voort moest ze, al maar voort in ijlende vaart, aangezweept door de angstvoorstellingen, die onder den invloed van den somberen, triesten omgeef, zich in haar brein al maar vermenigvuldigden. Ze wist ten laatste niet meer wie of wat ze zocht of wat haar dreef, voort moest ze, voort, almaar voort, rusteloos voort....

Nu was ze achter op het erf van 't Veneking bij de groote deuren van de deel, waarvan er een op 'n kier openstond en daar door 'n streep rossig licht naar buiten liet glippen. Met 'r houten voetschoeisel kneedde ze, moeilijk voortgaande, door den tot modder verreden grond, zakte vlak bij de deur met 'r voeten er in weg, dat 't morsige modderwater in 'r klompen liep. Maar het deerde haar niet: ze moest voort, al maar voort....

Daar was ze bij den stal. Er werd gepraat. Gehaast stak ze haar van regen en zweet druipend hoofd door de opening en keek met schichtigen blik naar binnen.

Even werd haar wilde gedachtengang geremd door 't geen ze zag en hoorde.

Midden op de deel, fantastisch verlicht door 'n walmend snuitlampje, stond de Veneking-boer en hij hield z'n paard, zoo even uit den stal gehaald, bij den halster vast, terwijl Herme van de

1) Groote weide, meest vlak bij huis.

Stoevekate met al de allures van 'n deskundige het dier van alle kanten bezag en betastte.

‘Neen,’ hoorde ze Stoevekate zeggen, ‘'t dier ziet er waarlijk niet best uit, boer. Er zal wel wat aan mankeeren, maar wat het is, kan ik je niet zeggen.’

Weer betastte hij het paard aan rug en buik en vroeg: ‘Hoe lang is 't dier al van streek?’

‘Sedert den herfst, nadat ik op de Arnts-kate het roggeland geëgd heb,’ gaf de boer ten antwoord, ‘of 't toen wat bezweet is geweest en kou heeft gevat, ik kan 't niet zeggen. Wat denk je?’

‘Op de Arnts-kate,’ herhaalde Herme, 'n bedenkelijk gezicht opzettend. ‘Heeft je paard er op stal gestaan?’

‘Welneen, daar is geen stal! En wat zou dat ook?’

‘Heeft de Cathe-vrouw 't dier dan soms ook wat tevreten gegeven, heeft ze 't aangeraakt?’

‘Wat dacht je nou?’ snauwde de Veneking-boer, opeens vermoedend, waarop Herme doelde.

‘Nou,’ zeide deze, ‘je wee! toch wel, wat Geert Ulegat rondvertelt?’

Plots werd beider aandacht door 'n vreemd gerucht van bij de deeldeur gewekt.

Ze keken op en zagen heel even het magere, hoekige gelaat van de vrouw over wie ze spraken.

Ze schrokken er van op.

Spookachtig verlicht door den rossen vlam van 't snuitlampje leek het hun in dat korte oogenblik toe, als zagen ze een spookgestalte, een grijnzenden kop met roode glansvlekken in 't gelaat, met oogkassen leeg en hol, de wangen diep-wegkuilend en de mond breed geopend als van 'n doodskop.

‘Dat was ze!’ zei Herme Stoevekate, geheel ontsteld.

‘Ja, ja,’ schreeuwde Veneking nijdig. ‘Hoor, daar vliegt ze weg! Ze kloddert met 'r klompen door de modder van m'n erf. Wat moest dat wijf nou hier?’

‘Zag je 'r doodshoofd?’ vroeg Herme met angst in z'n stem. ‘Dat spelt kwaad, boer!’

‘Wat zou dat spellen?’ probeerde Veneking onverschillig te doen en daarom bulderde hij de woorden er uit. ‘Wat zou dat spellen? Ze zal me wel van 't lijf blijven!’

‘Maar je paard dan?’ vroeg Stoevekate en hij wees naar het vermagerde dier, dat rilde van vrees, nu z'n baas zoo uitviel.

‘Kijk 's,’ ging Herme voort, ‘'t arme beest trilt over z'n heele lichaam. 't Heeft 't booze oog weer gevoeld. Ik zeg je, dat Bruin het niet lang meer maakt.’

Wat Veneking op deze opmerking antwoordde, verstond Herme niet, want de boer mompelde het binnensmonds, terwijl hij z'n paard den stal weer injoeg. Nijdig sloeg hij de staldeur dicht en 't snuitlampje in de hand nemend, trad hij op den kate-man toe. ‘Dus jij denkt, dat Arnts vrouw het paard heeft betooverd?’ vroeg hij.

‘Wat kwaal kan 't anders zijn?’ beantwoordde Herme de vraag met 'n wedervraag. ‘Ik heb in den oorlog heel wat paarden onder me gehad en de lui zeiden altijd, dat ik veel verstand van 'r ziekten had. Maar wat Bruin mankeert, weet 'k niet, of 't moest dan zijn, zooals 'k zei.’

‘'k Geloof er niets van!’ beweerde Veneking, ‘maar 'k wil er haar dan toch naar vragen.’

‘Waag het niet, boer!’ ried Herme.

‘Waarom niet?’ deed de boer onverschillig.

‘'t Kon je dan zelf wel 's kwaad vergaan.’

‘Loop!’ foeterde Veneking, ‘als je niet anders weet, ruk dan maar op!’ Meteen draaide hij den kate-man den rug toe en zocht met z'n snuitlampje in de hand zijn voorhuis op, om z'n vrouw en 't dienstvolk zijn wedervaren te vertellen.

Herme strompelde de donkere deel af, werkte zich met moeite door de modder tot hij vaster grond onder de voeten had gevonden. Toen, als 'n gejaagd hert, dat van alle kanten gevaar ducht, begon hij ondanks de grauwe duisternis op 'n draf te loopen. Spiedend trachtten z'n oogen het donker te doorboren. Dat de neerdruilende regen z'n kleeren doorweekte, het plaswater

'm in de holsblokken stond, 't hinderde hem niet, als de Cathevrouw hem maar uit den weg bleef, als ze hem maar niet staande hield. Mogelijk wist ze, wat hij den Veneking-boer van 'r gezegd had. Iets er van had ze zeker gehoord. Dat kon 'm wel eens kwaad opbreken. Neen, hij zou haar nu voor al 't geld van de wereld niet gaarne tegenkomen. Was hij maar thuis, thuis in z'n hut. Daar was tenminste licht en daar waren tenminste menschen: z'n vrouw en z'n kinderen!

Herme draafde voort, 'n enkelen keer plots opzijspringend als hij meende, dat 'n menschelijke gestalte uit 't duister op 'm toetrad.

Gelukkig, 't was nu niet zoo ver meer. Daar puilde als 'n molshoop de hut van Ganzerinck boven de donkere vlakte. Nu er voor langs en dan.... Maar Herme verstijfde 't bloed bijna in de aderen. Zag hij daar in 't flauwe licht, dat door 't kleine venster naar buiten viel, niet 'n vrouwengestalte zweven?.... De Cathe-vrouw! De heks!

't Hart bonsde hem in de keel. Hij bleef staan, zwaar hijgend, de oogen strak gericht op de duistere figuur, die zich al meer en meer uit 't flauwe licht terugtrok en eindelijk in 't donker geheel verdween. Toen waagde Herme het zijn tocht weer te hervatten. Eerst langzaam, scherp spiedend, volgde hij het hem bekende pad, dat in wijden boog voor 't Ganserink heen liep.

Hij blikte in 't voorbijgaan in 't rossig verlichte venster en ving 't klagend geschrei op van 'n kind. Maar Herme had te veel met zichzelf te stellen, om er veel aandacht aan te schenken. Eenmaal de hut achter den rug, begon hij weer te draven en eindelijk, eindelijk, daar lag zijn eigen tehuis. Hij stoof zijn deur binnen, dat z'n vrouw en kinderen er vreemd van opkeken.

‘Goed dat je thuis bent,’ zei Herme's vrouw, zoodra hij was gezeten. ‘Goed dat je thuis bent, want straks scheen het bij het hoendergat niet pluis te zijn. De hennen gingen te keer of ze gejaagd werden.’

Herme ging onmiddellijk op onderzoek uit, maar 't hoendergat was als altijd, wanneer bij avond en bij nacht de hennen op 't rek zaten, met 'n zwaren brok hout en wat spinsel goed toegestopt en de hoenders zaten rustig te dutten.

‘Daar mankeert niets aan,’ zei hij, maar gerust was hij niet: was misschien de Cathe-vrouw bij zijn hut geweest?..., dan gaf het onheil. En toen vertelde hij zijn vrouw, wat hem op 't Veneking en 't Ganzerinck was wedervaren.

Dien avond treuzelde Herme Stoevekate buitengewoon lang voor hij zijn bed zocht en langer nog duurde het eer hij wegzonk in diepen gezonden slaap.

Hoe ver de nacht gevorderd was, toen hij uit die weldadige verzonkenheid gewekt werd, Herme heeft 't nooit met zekerheid kunnen bepalen, maar klaar wist hij zich al zijn jaren door nog te herinneren, hoe hij plots door 'n krachtig heen en weer schudden tot het werkelijke leven werd teruggeroepen.

‘Herme op! Word wakker! De hennen!’ Zoo had z'n vrouw gegild.

Hij was opgevlogen, had zenuwachtig wat sprankels vuur onder den asch opgerakeld en met wat spaanders al blazend 'n vlammetje gewekt en ondertusschen had hij z'n hennen onophoudelijk hooren fladderen en angstig kakelen.

Zoodra het snuitlampje een flakkerend licht door de hut wierp, kon Herme zijn onderzoek beginnen.

Daar had je 't onheil al. Drie hennen lagen op den grond te stuiptrekken en - Herme telde en telde nog eens - een der hoenders was nergens te vinden, weg!

Stoevekate's vrouw, 't hoofd buiten de beddestee gestoken, liet zich de droeve bevindingen van 'r man in bijzonderheden mededeelen.

‘En 't hoendergat, is 't hoendergat open of dicht?’ vroeg ze, haar hals rekkend om te zien.

‘Open!’ constateerde Herme, ‘en de blok ligt op den grond.’

‘Dat zal 'n vos gedaan hebben,’ stelde de vrouw vast, ‘die zal wel een van onze hoenders meegenomen hebben,’ maar Herme schudde 't hoofd. ‘Neen,’ zei hij, 't gat weer stevig dichtend, ‘geen vos, maar de heks!’

Niet minder dan Herme Stoevekate bleek de oude Veneking door de spookverschijning in de war te zijn geraakt.

De man had 't in zijn voorhuis niet langer kunnen houden.

‘Wat loop je toch?’ vroeg hem z'n vrouw, toen hij voor den derden keer de kleine lamp aan 't haardvuur had ontstoken en mopperend naar de deel slofte.

‘'k Wil toch zien, hoe Bruin 't maakt,’ was Veneking's antwoord, grauwelend gegeven en mopperend zocht hij z'n paard weer op.

Bruin maakte het niet best. Herme's voorspelling kwam uit. Toen de geheele Veneking-bevolking in de lange rij beddesteden zich te slapen had gelegd, waakte de boer bij zijn dier tot het ten laatste den moeden kop voor goed liet neerzinken en z'n laatsten adem uitblies.

't Was Veneking geweest, of hij 'n steek in z'n hart voelde. Zijn goeie, oude Bruin was hij nu kwijt, voorgoed. Wat 'n scha! .... Zou dat nu 't werk zijn van de Cathe-vrouw? Zou Herme, zou Geert Ulegat gelijk hebben? Zou Arnt's weeuw 'n heks zijn, een echte tooverkol? Als 't toch waar was, dan zou hij 'r, dan zou hij.... Maar hij wou 't weten. Niet morgen, maar nu! De oude haalde z'n knoestigen stok uit het voorhuis, blies z'n snuitlampje uit en verliet onhoorbaar zacht door 'n zijdeur z'n boerderij.

Neen, bang was hij niet! Wilde hij niet zijn! Nog voor geen honderd zoogenaamde heksen! En al voelde hij in 't diepst van zijn hart nog 'n weinig vrees, de woede over het geldelijk verlies, dat Bruin's dood veroorzaakte, hielp hem over alles heen. Hij zou, al was 't dan ook half in den nacht, de Cathe-vrouw uit haar bed trommelen en hij zou 'r vragen of ze 'n tooverkol was, ja of neen. En hij zou de waarheid uit haar halen, zoo waar hij de boer van 't Veneking was. En als ze dan was, waarvoor sommigen haar hielden, dan zou ze weten, dat er hard hout groeide op 't Veneking.

Den knoestigen eikenstok stevig in de vuist, baande de oude zich 'n weg door het donkere bosch. Geen krakend hout onder z'n voet, geen nachtuilgeschreeuw boven z'n hoofd joegen hem schrik aan. Hij kende die geluiden. Ze hadden niets te beteekenen. Dat de hut zoo ver weg lag, dat zei meer, want 't loopen viel

den oude moeilijk. Langzaam sukkelde hij voort, met dezelfde moeilijkheden vechtend, waarmee dien avond Gertrude's moeder te worstelen had gehad. Hij kwam het bosch door, in korten tijd, want hij kende er den weg op den tast. Nu het heideveld nog en dan....

Kijk, de Carhe-vrouw was nog niet te bedde. Door het kleine luiklooze venster straalde nog licht.

'Dat treft,' mompelde Veneking. 'Nu behoef ik ze niet eens wakker te maken.'

Om het haagje heen sloop hij naderbij en loerde naar binnen.

Wat hij zag, geen Cathe-vrouw; maar Gertrude, zittend op 'r stoel, over de tafel gebogen, met 't hoofd rustend op de gevouwen armen, in slaap.

'Ha,' gromde de boer in zichzelf, 'zou die Ulegat nu toch gelijk hebben? Zou 't wijf in den nacht den heksenbezem rijden? Zou ze dan werkelijk een tooverkol zijn?' Stil! - en de oude voelde een wee gevoel in z'n knieën schieten - stil, daar kwam er een uit de donkerte van 't achtereind der hut .... de Cathe-vrouw.... Hoe vreemd zag ze er toch uit! Hij sperde z'n oogen wijd open. Wat droeg de vrouw daar onder haar arm? 't Leek 'n pak, een tasch. Zoo ver mogelijk boog hij zich over de haag om beter te kunnen zien.

Gertrude moest wel vast slapen, erg vast slapen, want ze merkte van de nabijheid van 'r moeder niets. Ze scheen niet eens te voelen, dat de vrouw 'r lange magere hand streelend liet gaan langs de ravenzwarte lokken, die in breede krullen onder 'r mutsje kwamen uitgolven en donzig op de tafel bolden.

Wat die vrouw toch vreemd deed!

Kijk, nu stond ze vlak achter 'r walmende lampje. Veneking kon daardoor niet zien, wat ze met 't pak deed. Wel zag hij, hoe de vinnige blik der vrouw onophoudelijk heen en weer schoot van 'r bezige vingers naar het slapende meisje en van de slapende weer naar 'r vingers.

Eenige oogenblikken bleef ze zoo staan en toen liep ze terug in 't donker van de hut om even daarna terug te komen en zie, de boer zag

bij het flakkerend licht twee blanke geldstukken op 'r hand schitteren. Goud leek 't wel bij den rossen vlam, maar toen hij goed keek, zag hij toch, dat 't maar zilver was.

'Die heeft ze uit dat pak van zoo even!' flitste het hem door 't brein, 'en dan zullen er nog wel meer van die schijven in zitten. Hoe ze er toch aan komt?'

Toen begonnen hem al de wondere verhalen door het hoofd te spoken, die hij in z'n lange leven van heksen had hooren vertellen: van bondgenootschappen met den Booze, geschreven en geteekend met bloed; van gouden en zilveren schatten door den Booze geschonken aan wie trouw hem dienden en in gehoorzaamheid onheilen brachten over de menschen. Zou die Cathevrouw nu toch werkelijk zoo'n tooverkol zijn? Wat had Ulegat ook weer gezegd? Was 't niet dit, dat er op de Cathe weinig werd gewerkt en dat men er nooit broodsgebrek had geken?.... Neen, men moest met zoo'n mensch toch voorzichtig zijn. Hoe verder er vandaan gebleven, hoe beter. Had Herme 'm nog straks niet gewaarschuwd? Met 'n bang ontzag tuurde de boer over 't haagje de hut in en volgde met spanning elke beweging van de vrouw. Zie, ze wekte Gertrude, praatte met haar, gaf 'r het blinkende geld.... Plots zag Veneking niets meer, want de Cathevrouw had de walmende oliepit uitgeblazen. Nu zou zij en Gertrude ook wel gaan slapen in de kleine beddestee voorin de hut.

Door al 't wedervaren der laatste uren voelde Veneking zich moe en onbehaaglijk. Zijn buis klefte 'm aan 't lijf van 't nat. Kom, hij moest maar naar huis. 't Was beter, zich nog maar eens goed te bedenken, wat hij doen zou. Maar voorzichtig zijn, dat moest hij. Er viel toch werkelijk niet te spotten met die hekserij. Was hij 't wijf maar kwijt van z'n grond. Ja, was hij 'r maar kwijt!

Voorzichtig schuifelde Veneking bij 't haagje weg en zocht al tastend 't pad dat hem weer huiswaarts zou voeren.

'Dwaas,' gromde hij op zichzelf, daar loop je nu als een struikroover door hei en bosch. Als de naobers je zagen sjouwen, dan zouden ze zeggen, dat de oude Veneking kindsch was geworden. En 'k geloof, dat ik het half ben ook met aan die malligheid van

hekserij geloof te slaan. Hoe kan zoo'n vrouw nu met 'r oog alleen mijn paard ziek maken? Het booze oog, zegt Stoevekate, ha! Aangeraakt heeft ze mijn Bruine niet, daar ben ik zoo goed als zeker van.... Kom vooruit! Zet de malligheid uit je hoofd en maak, dat je te bedde komt, 't deugt buiten niet!'

De oude sjokte al maar voort in den donkeren nacht, verlangend naar zijn warmend bed. Met de hekserij had hij afgedaan, naar hij meende. Hij wou er ook niet meer aan denken. En toch, eer hij 't bemerkte, waren zijn gedachten er weer mee bezig en de twijfel groeide aan tot vermoeden en uit het vermoeden werd langzamerhand de zekerheid, dat er dan toch werkelijk wel ièts bovennatuurlijks moest zijn, waarmede sommigen begiftigd waren, een kracht, die zich bij den een zus en bij den ander weer zoo openbaarde en het was wel mogelijk dat de Cathe-rouw een kol was, een echte kol. Zoo bleven hart en hoofd van den ouden boer vol tegenstrijdigheden en toen hij ten laatste, verkleumd van de natte koude en vermoeid van de lange wandeling onder het warme dekbed kroop, kon hij den slaap maar niet vatten. Hij peinsde over de geleden schâ, hij dacht aan de Cathe-vrouw, aan wat hij in de hut gezien had en z'n overtuiging wisselde bij het oogenblik: Gertrude's moeder was een heks .... neen, ze was het niet .... en toch, zij was het wel.

Zij was het wel!

Die overtuiging won het enkele dagen later van elke andere.

Veneking had de kate-mannen van 't Stoeve en Ganzerinck doen weten, dat hij dorschen wou en zij hem naar plicht moesten komen helpen.

Toen de van grijze wolken besluierde zon boven de kim verrees, stonden de beide onderhoorigen reeds op de flauw verlichte deel van 't Veneking, om den hun opgedragen arbeid aan te vangen. Gestagen en zwaren arbeid zou het geven, dat zwaaien en beuken met den krommen dorschstok op de gespreide roggeschooven, uur na uur.

De oude, grimmige boer zou het hun niet makkelijk maken, dat

wisten ze, maar toch waren ze dien morgen opgewekt van huis gegaan, want een dorschdag op 't Veneking beteekende een goeden, vetten maaltijd, zooals zij zich in hun stulp zelden of nooit gunnen konden.

Hoog uit het donkere balkengat ploften de stoffige schooven reeds op den deelvloer neer. De stroobanden werden ontknoopt, de korrelrijke bosschen uit elkaar gerukt, over den leemen vloer gespreid en 't werk kon beginnen.

De oude werkte zelf mee, gaf den voorslag, en zoolang hij met doffen slag de dansende halmen kreukte en de rijpe korrels uit 'r omhulsel deed springen, zoolang ook hadden zij de maat te houden, en heen en weer gaande hem te volgen tot hij en hij alleen het genoeg achtte. Dan werden de uitgeklopte halmen vlug bijeen gegaard, op 'n hoop getast, en in hun plaats werden weer andere van boven aangevoerd. Dan begon het opnieuw zonder ophouden, tenzij de boer 'n oogenblik verpoozing toestond.

'Je Bruin heeft 't toch niet kunnen houden, boer,' merkte Stoevekate op tijdens zoon rustpauze. 'Ik heb het je wel gezegd. 't Dier was door 't booze oog gestoken.'

Veneking gromde wat, terwijl hij een paar armen vol afgedorscht stroo voor z'n koeien wierp.

'Maar je kunt je troosten, boer,' vervolgde de praatgrage kateman. 'Je bent het niet alleen, die molest van 't euvele mensch hebt ondervonden.'

Veneking draaide z'n grimmig gezicht naar den spreker. 'Wie dan nog meer?' vroeg hij met meer belangstelling dan Herme had durven verwachten.

'Hier, Ganzerinck en ik,' gaf deze ten antwoord.

'Ganzerinck en jij?' verwonderde zich de boer. 'Hoe zoo?'

'Dat zal ik je vertellen,' haastte zich Herme, blij zoo'n gewillig oor te hebben gevonden. 'Toen ik 's avonds hier vandaan ging, stond 't bij me vast, dat 'k onderweg de Cathe-vrouw nog wel zien zou. Nou, bang was 'k heelemaal niet en daarom liep ik bedaard naar huis, voortdurend rondkijkend, of ik 'r hier of daar ook ontdekte. En ik vond 'r, maar niet waar ik haar verwachtte. Ik

kwam in de buurt van 't Ganzerinck en wie zie ik daar voor 't raam staan? De Cathe-vrouw! 't Licht van Ganzerinck's lamp viel vlak in 'r gezicht, zoodat ik heel goed kon zien, dat zij het was. D'r oogen glommen als vuurballen en 't was precies of 'r gloeiende pijlen uitsprongen. Ik begreep dadelijk, dat 't mensch er meer kwaad dan goed deed en dat maakte me nijdig en daarom schoot ik op haar toe, maar voor ik bij 'r was, ging ze er vandoor als een nachtvogel: zoo zie je 'm, zoo zie je 'm niet meer. Toch heb ik nog even naar haar gezocht, maar natuurlijk zonder haar te vinden. Je weet niet waar zoo'n mensch zoo gauw blijft.'

'Ze had,' viel Ganzerinck zijn buur in de rede, 'ze had bij mij in de buurt ook niets meer te doen.'

'Wat heeft ze dan bij jou gedaan?' vroeg de oude boer nieuwsgierig.

''t Wijf heeft een van m'n kinderen krank gemaakt!' viel Ganzerinck verontwaardigd uit. 'Had Herme maar even eer geweest, dan was 't niet gebeurd.'

Herme knikte vol overtuiging. 'Ja, ja,' zei hij, 'net toen 'k het wijf zag, hoorde ik opeens een van Ganzerinck's kinderen hard schreien. Toen was 't natuurlijk gebeurd.'

'En is 't kind dood?' informeerde Veneking met eerlijk-bedoeld medelijden.

'Neen, dat gelukkig niet, maar het is er toch wel erg aan toe geweest. 't Knapt nu weer op!'

'Dat heeft hij aan mij te danken,' verzekerde Herme. 'Ik heb de kracht van 'r booze oog gebroken, toen ik haar wegjoeg.'

Veneking knikte goedkeurend en dit moedigde Stoevekate aan z'n opgesmukt verhaal nog wat aan te dikken.

''k Dacht dadelijk,' vervolgde hij gewichtig doende, 'dat 't wijf nu wel probeeren zou mij te pakken te nemen. En 't is 'r gelukt ook. Toen 'k vlak bij mijn huis was gekomen, zag ik 'r warempel weer. Maar gelukkig niet voor mijn raam.'

'Waar dan?' vroeg Veneking met dreiging in z'n oogen, als stond hij tegenover de vrouw zelf.

‘Bij 't hoendergat, boer, bij 't hoendergat! Ze wou 't juist openstooten!’

‘Kon je dat zien?’ informeerde Veneking, die bij ondervinding wist, hoe donker het dien avond was geweest.

‘Of 'k het zien kon!’ bevestigde Herme. De vuurballen van 'r oogen waren precies twee gloeiende kolen van 't haardvuur. Ik greep 'n stuk hout, dat daar voor me op den grond lag en slingerde het haar naar 't hoofd en begon toen 't ‘Onze Vader’ te bidden. Weg was ze weer! Ik dacht: die durft nu niet meer terug komen. Maar jawel hoor! 's Nachts heeft ze het toch klaar gespeeld met m'n hoenders: Drie lagen er 's morgens dood onder in het hok en een heeft ze er mee genomen, zeker om aan den duivel te geven, want 't dier heb 'k nergens terug kunnen vinden.’

Grimmiger dan ooit staarde de oude boer door de geopende deeldeuren naar buiten.

‘'t Is 'n slecht wijf!’ zei hij, ‘'n vloek voor de buurt,’ en toen begon hij van z'n eigen nachtelijke wandeling te vertellen en al maakte Veneking zich niet moedwillig schuldig aan overdrijving, toch kleurde hij onbewust z'n verhaal, zooals zijn verbeelding hem de dingen had doen zien.

't Was nu uitgemaakt: de Cathe-vrouw was 'n heks, 'n ramp voor de streek en er zat niet anders op, dan een klacht bij den Verwalter der Heerlijkheid in te dienen. Dat heksengespuis moest uitgeroeid worden, eer 't erger werd!

Dien dag wonnen op 't Veneking de rustpoozen, ook die voor ‘de vettemaaltijden’, in belangrijkheid door de zonderlingste verhalen over hekserij, verhalen, die van vader op zoon waren overgeleverd, vervormd en onmatig verfraaid.

't Begon den ouden boer ten slotte te vervelen en toen in den namiddag de laatste schooven van de vastgestelde tax op de deelvloer gevlijd lagen om te worden gedorscht, snauwde hij den babbelachtigen Herme toe: ‘Nou, houd nou je mond er maar eens over dicht! We weten het nou allemaal wel!’

‘Behalve ik!’ klonk er opeens 'n stem achter de dorschers.

Allen keerden nieuwsgierig 't hoofd naar den kant, vanwaar de stem kwam.

‘Zie,’ verwonderde zich Veneking, ‘zie, Bernt Kreylhorst.’

‘Dezelfde,’ deed Bernt vroolijk. ‘Ik kom jullie 'n handje helpen.’

‘Helpen eten!’ probeerde Veneking grappig terug te doen.

‘Neen, dorschen!’ verbeterde Bernt lachend.

‘Daar ben je telaat voor, heerschap!’ gaf Herme ten beste.

‘Nooit te laat, zoolang er nog schooven op de balken liggen,’ vond Ganzerinck. ‘Als de heerschap wil, dan kan hij van avond hier wel aan den slag gaan en dan den heelen nacht maar door. Misschien krijgt hij er dan nog wel hulp bij.’

‘'s Nachts dorschen,’ riep Herme, ‘ik zou je danken, 's Nachts vliegen de saters en rijden de tooverkollen rond en als je dan....’

‘Wil je 'r over zwijgen!’ barstte Veneking uit. ‘We hebben er vandaag al genoeg van gehoord.’

Bernt keek den boer vragend aan.

‘Och ja,’ mopperde deze, ‘die kerels wauwelen als oude vrouwen. Als er wat bijzonders gebeurd is, dan snateren ze er maar over door en weten niet van ophouden.’

‘Is er dan iets bijzonders aan de hand?’ vroeg Bernt.

‘Genoeg!’ bromde Veneking, Herme met dreigenden blik tot zwijgen dwingend. ‘Meer dan genoeg,’ dikte hij aan, en de eer alleen zichzelf gunnend om 't belangrijke nieuws aan 'n dorper te vertellen, zei hij: ‘We hebben 'n kwaad wijf in de buurt, die niets dan ongelukken over de naobers brengt.’

Bernt zag den boer aan met 'n blik, die wilde zeggen: ‘Verklaar je nader!’

‘'t Heeft mij mijn Bruin gekost!’ nijdigde Veneking, kwaad met z'n voet in 't stroo schoppend.

‘Jouw Bruin?’ vroeg Bernt belangstellend. ‘Wat is er dan mee?’

‘Dood! In den grond moeten stoppen!’ lichtte de boer kort toe.

‘Gestoken door 't booze oog!’ waagde Herme.

‘Zwijg jij!’ snauwde Veneking, ‘pak je dorschstok maar op en maak met Ganzerinck dit restje maar af,’ en Bernt 'n wenk gevend

hem te volgen, trok Veneking af naar 't woonhuis, waar hij den jongen koopman in korte, afgebroken zinnen van ‘de euveldaden’ der kate-vrouw vertelde.

‘Onmogelijk, onmogelijk!’ onderbrak Bernt telkens het sombere verhaal van den ouden boer.

‘En ik zeg je, dat 't zoo is!’ hield deze grommend staande. ‘'t Wijf moet voor het gericht en als ze haar bedrijf durft heeten liegen, dan moeten ze haar in 't Ambtshuis maar eens de gloeiende tangen aanleggen of haar op de radbraak strekken. Dan zal ze wel bekennen!’

‘Onmogelijk, onmogelijk!’ bleef Bernt tegenspreken.

Het maakte Veneking woedend.

‘Ik zeg je, dat het zoo is!’ bulderde hij los. ‘Ik heb de bewijzen, en als 't voor het Gericht komt, dan zal ik niet zwijgen. 't Wijf moet er aan, zeg ik je!’

Bernt's hart had soms gebeefd. Wat 'n leed zou er nu komen over Gertrude, zijn Gertrude? Wist hij toch maar raad, om wat dreigde, van haar af te wenden. Zou ze het zelf wel weten, wat haar te wachten stond? Zou ze zelfs wel vermoeden, wat de omwonenden van haar moeder vertelden? Mogelijk wist ze van niets. Neen, niet mogelijk! 't was zeker, dat 't alles buiten haar omging, want anders zou ze er wel met Derk Wolsinck over gesproken hebben, en dan had Derk het hem wel weer verteld.... 't Was toch maar goed, dat hij nu zelf 'n keer dezen kant was opgegaan, schoon Gertrude het misschien niet goed zou vinden. Maar ze zou toch wel blij zijn, als ze 'm weer eens zag. 't Was nu al zoo lang geleden, dat hij 'r sprak. In de kerk was ze sedert lange niet geweest en vergeefs had hij vóór en ook onder de preek naar het plekje geloerd, waar ze anders zat. O, wat had zijn hart naar haar verlangd. Hij had het ten laatste niet meer kunnen uithouden en toen had hij tot zichzelf gezegd: ‘'k Wil, ik moet haar zien en spreken! Ik ga 't Correlosche in. En toen had hij met z'n moeder afgesproken, dat hij de boeren in Correlo zou gaan bezoeken voor den vlasgarenhandel. En van al de Correlosche boeren kreeg 't Veneking de eerste beurt. Vandaar zou 't dan op 't Cathe aan.

En nu was hij op 't Veneking en hoorde daar die onzinnige beschuldigingen en vreeselijke dreigingen.

‘'t Wijf moet er aan! zeg ik je!’

Die woorden door den boer meer uitgeschreeuwd dan gesproken, werkte op Bernts verbolgen gemoed als de zweepslag op 'n wild geworden ros.

Hij vloog op.

‘Boer, boerl’ riep hij een en al verontwaardiging, ‘ik dacht, dat je wijzer was. De Cathe-vrouw.... 'n heks! Hoe krijg je het in je hoofd? Je lijkt wel krank van zinnen! Durf jij 'n menschenleven te eischen voor dien ouden, afgeleefden knol van je, alleen omdat je meent, dat het betooverd was? Je bent 'n goddelooze, hardvochtige kerel, die meer met den duivel uit te staan heeft, dan dat ongelukkige mensch daarginds.’

Driftig stond Bernt op, den stoel, waarop hij zat, met 'n heftige beweging achter zich wegstootend.

‘Ik zal het mensch eens gaan vertellen, wat jij wel durft zeggen!’ zei hij toornig, en zonder met 'n enkel woord over z'n handelszaken te reppen, verliet hij de boerderij en zocht dwars door de dichte Veneking-bosschen de armelijke hut, waaromheen in al breeder kring de valsche, onheilspellende geruchten en verdachtmakingen rondspookten.

‘Neen, neen, neen!’ riep de Cathe-vrouw, snel uit 'r mijmerhouding opspringend, toen ze Bernt Kreylhorst zag binnenkomen, ‘neen, ga maar weer gauw. We hebben geen garen te verkoopen. Spinnen doen we niet meer!’

‘Ook al niet erg!’ kwam Bernt haar tegemoet en hij zag haar met vasten blik in de onrustige oogen.

‘Nou, blijf dan niet staan!’ drong ze heftig. ‘Wat doe je dan langer hier?’

Even keek Bernt naar terzijde, waar Gertrude zat.

Angst, blijdschap, teere toegenegenheid, alles meende hij met 'n oogwenk in haar donkere oogen te lezen.

‘Als er dan niet te handelen valt,’ zei hij, de Cathe-vrouw steeds

met kalmen blik aanziende, ‘dan wil ik even uitrusten en tegelijk je wat vertellen.’ Meteen greep hij 'n stoel en zette zich bij de kleine tafel neer, z'n vochtige voeten naar 't smeulende vuur gestrekt. Met al wat in 'm was dwong hij zich tot gewoon-zijn. Nu hij zich tegenover de zonderlinge vrouw bevond, voelde hij 't lastige van zijn positie eerst goed. Derk Wolsinck had hem wel een en ander van het vreemde doen der Cathe-vrouw verteld, maar dat het zoo erg was, had hij niet vermoed. Onderweg van 't Veneking naar de hut had hij er voortdurend over loopen peinzen, hoe hij de moeilijkheid, waarvan hij de oplossing vrijwillig op zich had genomen, uit den weg zou ruimen. Telkens waren er nieuwe vragen in hem opgerezen, waarvoor hij geen antwoord wist. En de lastigste vraag was wel: ‘Hoe zou hij over de zaak beginnen? Wat zou hij het eerst zeggen?’ en eindelijk: ‘Hoe zou Gertrude's moeder het opvatten? Zou hij er misschien ook meer kwaad dan goed mee doen?’

Bij de laatste vraag meende hij niet lang stil behoeven te staan. 't Antwoord was spoedig gevonden. De belasterde vrouw was de moeder van Gertrude, van *zijn* Gertrude en hij voelde zich verplicht haar te waarschuwen en te helpen als 't kon. Mogelijk, dat de vrouw reeds door zich anders te gedragen het oordeel der omwonenden ten goede kon wijzigen. En als hij dat bereiken mocht, dan zou hij zijn moeite reeds beloond achten. Maar met de andere vragen had hij het niet zoo spoedig klaar en toen hij de hut binnentrad, was hij met z'n gepeins niet veel verder gevorderd. Hij moest het dus maar aan den loop der dingen overlaten, 't Zou misschien nog wel meeloopen, hoopte hij. Maar 't liep niet mee, ondervond hij nu. Neen, zulk een ontvangst had hij zich niet voorgesteld.

‘Ik wou je 's wat vertellen,’ herhaalde hij, na de vrouw eenige oogenblikken zoo kalm hij kon te hebben aangezien.

‘Wat heb je dan?’ vroeg ze stug, den jonkman met haar onrustige oogen beglurend.

Bernt begon 't moeilijke van 't geval al meer te gevoelen. Moest hij nu zoo maar met de deur in huis vallen en dat mensch

zonder omwegen zeggen, wat er op de buurt over haar geklapt werd?.... Neen, dat ging niet. 't Resultaat kon wel eens juist andersom zijn, dan hij het wenschte.

Plots kreeg hij 'n inval, 'n gelukkigen inval, vond hij zelfs; iets, waaraan hij tevoren in 't geheel niet had gedacht; iets, dat hem naar zijn overtuiging ingegeven werd.

''k Was 'n paar dagen geleden bij dominee Heilersig,' begon hij. 'Maar ga toch zitten!' brak hij ineens z'n pas begonnen betoog af, ''k moet zoo tegen je opkijken, als je daar blijft staan.'

Tot zijn voldoening zag Bernt, dat de vrouw zich op haar stoel zette.

'Nu moet ik je vooruit zeggen,' ging hij vertrouwelijk verder, 'dat dominee zelf niet thuis was. Ik sprak dus met de joffer. En toen kregen we het over je overleden man en vanzelf ook over jullie beiden.'

'En wat zei de joffer van me?' viel de Cathe-vrouw heftig uit. 'Heeft die ook al kwaad van me te vertellen?'

Bernt deed verwonderd. 'Kwaad van je vertellen? Wel neen! De joffer had diep medelijden met je, met jullie allebei en ze zei, dat dominee al lang weer eens hier op bezoek zou geweest zijn, als hij zich 's winters niet zoo ontzien moest. Lange tochten deugen om dezen tijd van 't jaar niet. Hij houdt zich dan liefst maar in 't dorp. Je zult het 'm dan ook wel niet kwalijk nemen, dat hij den laatsten tijd niet op de Cathe is geweest. Hij had het zelf graag anders gewild.'

Bernt zag met voldoening, dat er iets meer wezenlijks en gewoons in de oogen der vrouw begon te komen. Wat hij 'r zei, werkte blijkbaar kalmeerend en bracht haar denken in een andere richting, 't Gaf hem hoop zijn doel te zullen bereiken.

''t Is gelukkig,' ging hij verder, en hij wierp heel haastig een veelzeggenden blik naar Gertrude, 'dat dominee zoo'n goeden knecht in Derk Wolsinck heeft. Derk ziet niet tegen 'n frissche wandeling op. Hij is altijd in de weer. Als hij voor dominee niets te doen heeft, dan werkt hij voor ons. Derk is 'n goed wever en heeft veel verstand van vlasgaren.'

Met de handen lusteloos in haar schoot zat de Cathe-vrouw, de lange hoekige gestalte 'n weinig in elkaar gedoken, 't magere bleeke gelaat met den gebogen, scherp geteekenden neus naar voren gedrongen, al maar te luisteren. Waarlijk, nu Bernt haar zoo zag zitten, kon hij zich begrijpen, dat er waren, die haar voor een heks hielden. Zoo moest een echte heks er uit zien!

'Wat zei de joffer van me?' brak de Cathe-vrouw de opsomming van Wolsinck's goede hoedanigheden af.

'O ja,' hervatte Bernt glimlachend, ''k dwaal af. De joffer kon zich maar niet begrijpen, hoe twee vrouwlui het hier in die eenzaamheid van 't Veneking-veld konden uithouden. Ze zei ook, dat 'n boerderij, al was ze ook nog zoo klein, zonder man in huis op den duur toch niets opleverde. De naobers mochten den eersten tijd wel wat helpen, ten laatste slapte dat toch af. Dat zei de joffer en ik ben het volkomen met haar eens.'

'Wat wou de joffer dan?' vroeg de Cathe-vrouw stroef.

'Willen, willen,' hernam Bernt, 'de joffer wil niets, ze zei alleen maar, dat ze in jullie plaats niet op de Cathe zou blijven. En ik, ik deed het ook niet. Jij en Gertrude - en bij 't noemen van haar naam keek Bernt 't meisje even doordringend aan - jullie kunt allebei uitstekend spinnen. Je kunt er best den kost mee verdienen. Maar dan moet je 't boerderijtje er aan geven. En dat kan! Gisteren in 't dorp zag ik niet ver van de kerk 'n kleine woning leeg staan en ik dacht zoo....'

'Je krijgt ons niet in Wenterswick!' viel de vrouw plots uit. 'We blijven hier, ten minste....'

Bernt wachtte op wat er nog komen zou, maar de vrouw zweeg. Hij voelde zich voor 'n oogenblik uit het veld geslagen. Zou er van z'n mooie plan, dat hem zoo onverwacht was ingevallen, nu toch niets terecht komen? Maar dat mocht toch niet? Hij wilde nog 'n kans wagen.

'Hoe denk jij er over, Gertrude?' vroeg hij. 'Vindt jij het ook niet beter, als....'

'Gertrude heeft niets te vinden,' klonk 't bits uit den mond van de vrouw. 'Ik blijf hier en Gertrude blijft bij me!'

Bernt wist het nu: met zachte, overredende woorden was niets aan te vangen. Dan moest het maar anders. Ja 't moestl 't Kostte wat 't kostte. Ging 't niet om z'n Gertrude?

‘'k Geloof toch, dat je naar den raad van joffer Heilersig moet luisteren,’ begon hij opnieuw.

De Cathe-vrouw klemde haar dunne, bloedlooze lippen stijf op elkaar, als nam ze zich voor geen woord meer te spreken.

‘Je zit hier tusschen verkeerde buurlui,’ ging hij verder, ‘menschen, die je niet begrijpen, niet met je ophebben; die je liever niet, dan wel zien. In het dorp is dat heel anders. Als je 't met den een niet vinden kunt, dan zoek je het bij den ander. Daar zijn de lui ook ruimer van opvatting, niet zoo kleinzielig en kwaaddenkend. Hier hebben ze den tijd om allerlei dwaasheden uit te denken, er met elkaar over te babbelen, ze te vergrooten en op te blazen. Maar in 't dorp hebben we daarvoor geen tijd.’

Even hield de jonkman op. 't Leek 'm of al z'n woorden langs de Cathe-vrouw heen gleden. Onbeweeglijk zat ze daar, nog steeds in dezelfde houding.

Toen keek Bernt naar Gertrude, en hij voelde plotseling groot leed over zich komen. Zij, die hij zoo lief had, zat daar als 'n beeld van diepe smart. Die smart deed hij haar aan door zijn woorden. Zij wist, waarop hij al sprekende doelde, zij moest het weten, en 't gevoelen als 'n knagende pijn. Een oogenblik kwam de gedachte in hem op, niet verder te gaan, de zaak maar te laten rusten en op haar beloop te laten.

‘Maar neen!’ zei hij tot zichzelf, ‘wat ik begonnen ben, begon ik om haar. Ik mag het niet opgeven. Als de Cathe-vrouw 't maar begrijpen wilde, dan zou ze wel erkennen, dat mijn raad de beste uitkomst biedt.’

‘Weet je wat ze van je zeggen?’ vroeg hij, de vrouw ernstig aanziende.

Plotseling gleed er 'n siddering door haar magere, hoekige gestalte.

‘Jawel!’ zei ze, met 'n fellen blik Bernt aankijkend. ‘Ze zeggen, dat ik 'n heks ben!’

Gertrude slaakte 'n kreet van schrik en sloeg 'r handen voor de oogen.

‘Juist!’ zei Bernt, van zijn stoel oprijzend, ‘dat zeggen je buren van je!’

‘'t Beteekent niets!’ gaf ze terug. ‘Wie 't hoort zal er om lachen!’

‘Om lachen?’ herhaalde Bernt. ‘Je vergist je! De menschen gelooven liever het kwade dan het goede van iemand. En je buren denken er over om je bij den Verwalter aan te klagen. Beteekent dat niets?’

Een oogenblik leek het of ze den strijd opgaf; langzaam boog ze 't hoofd. Maar toen ineens richtte ze het weer op en terwijl ze den jonkman met groote strakke oogen aankeek, zei ze: ‘Als ze 't me lastig maken, dan onderwerp ik me aan het Godsgericht.’

Bernt schrok er van en hij had moeite den fellen blik der vrouw te weerstaan. Terzijde hoorde hij Gertrude zacht snikken. Hij had wel op 'r toe willen vliegen, haar willen toeschreeuwen, dat ze dit oord van verlatenheid ontvlieden moest, met 'm mee moest gaan naar het dorp, waar hij wel voor haar zorgen zou, waar ze ruimer ademen kon en geen verdachtmaking haar 't leven langer benauwen zou. Neen, hij mocht den moed nog niet opgeven, om Gertrude niet. Die dwaze halsstarrigheid moest gebroken worden.

‘Vrouw, oordeel zelf,’ begon hij krachtiger aan te dringen, ‘heeft joffer Heilersig gelijk of ongelijk, als ze zegt, dat je in het dorp moet komen wonen? Zie je zelf nu niet, dat je het verplicht bent om je eigen leven en om 't geluk van je dochter? Denk je dan heelemaal niet aan Gertrude, moet je dan....’

‘Genoeg,’ riep de vrouw, Bernt onderbrekend, en terwijl ze driftig van 'r stoel oprees, was 't of haar oogen schielijk lichtten. ‘Genoeg! Ik blijf hier, al brandde de Cathe boven mijn hoofd weg. Ik ga hier niet vandaan en Gertrude blijft bij me! Versta je dat?’ Meteen draaide ze Bernt den rug toe en liep naar 't achtereind van de hut.

Bernt Kreylhorst begreep, dat verdere moeite vergeefsch zou zijn. Half vertwijfeld keek hij naar Gertrude en blikte in haar betraande oogen.

‘Ga maar, ga maar!’ zei ze zacht.

Ontevreden schudde hij 't hoofd. ‘Nou,’ riep hij luid, in 't donker van 't achterhuis naar de Cathe-vrouw turend, ‘als je dan niet naar goeden raad wilt luisteren, dan moet je het zelf weten! Maar voor ik ga, wil ik je dit nog zeggen: Als de nood je te groot wordt, ga dan naar Derk Wolsinck. Wat er ook gebeure, zijn deur staat voor je open, dag en nacht! Onthoud dat!’

En toen met 'n laatsten blik naar Gertrude, die met gebogen hoofd te schreien zat, verliet hij hevig ontroerd de kleine kate, 't armelijk verblijf van ‘de heks’.

Hoofdstuk X.
Voortgaand gerucht.

DE gure Lentemaand had met haar laatste kille tranen afscheid genomen en de Grasmaand zette nu in met een drogen, schralen Oostenwind, die de wolken voor zich uit joeg, de nog restende dampen uit den blauwenden hemel wegvaagde en de klare voorjaarszon ruim baan gaf voor haar weldadig werk.

Tijdens den voorbijgeganen nawinter hadden de dorpers zoowel als de buurtbewoners weken aan weken binnen de muren hunner woningen op beter weer zitten wachten.

Sneeuw en regen hadden om beurt, 'n enkelen keer door wat vorst afgewisseld, de dorpsstraten hier en daar bijna geheel onbegaanbaar gemaakt. De groote veldkeien, in 't midden der straten gevlijd om als paardenpad te dienen, waren in den modder weggezonken en het drabbig nat, dat de vele kuilen vulde, was gemengd met stinkend mestwater, weggesijpeld uit de talrijke vaalten aan de straatzijde der huizen gelegen.

Zoodra de avond was gevallen, deed men verstandig, zich alleen bij het licht van 'n lantaarn buiten de deur te wagen, zoo dit noodig was.

Op de buurten was men er nog erger aan toe.

De boerderijen, in vroeger dagen blijkbaar bij voorkeur op een geringe verhooging in 'n ‘lok’, 'n laagte, gebouwd, waar het aanvloeiende water niet dan met groote moeite naar nog lager gelegen plaats kon worden gevoerd, waren geheel geïsoleerd. Tal van wegen, in den zomer goed begaanbaar, stonden geheel of gedeeltelijk onder water. Uitgestrekte heidevelden en weiden waren in meren herschapen, waarboven de beboschte zandruggen en fletsgroene rogge-akkers hier en daar als eilanden uitstaken.

Alleen, wie trekos of paard tot zijn dienst had, kon het wagen 'n min of meer ver-afgelegen buur te gaan bezoeken en de tocht was hoogst-gevaarlijk als de weg door 'n voorde voerde van de overstroomende, snelvlietende beken.

Het kleine stedeke van Brevorde, nauw omsloten door z'n hooge vestingwerken, leek 'n drijvend eiland op den eindeloos-wijden waterplas rondom, en de gemeenschap met de hooger gelegen dorpen van Aelten en Wenterswick werd bij den hoogen waterstand voor 'n deel met 'n platboomde schuit en verder per as onderhouden.

Wie niet van noode had uit te gaan bleef thuis en hield zich bij het warmende hout- of turfvuur. Emotieloos ging het van dagtot-dag-leven voorbij en het enkele min of meer interessante nieuwtje, dat nog van haard tot haard wist te vleugelen, werd bij den gloed van 't vuur van alle kanten zoo lang belicht, tot men het na vele dagen zelfs in zijn kern meende te hebben doorzien. En dan bleef het daarna nog weken lang als 'n zeer gewaardeerd onderwerp van gesprek zijn diensten bewijzen, tenzij 'n nieuwer en belangrijker feit het veelbesprokene bij de verzameling van oud-nieuws schoof.

Zulk een ‘belangrijker feit’ verkreeg het naar nieuws hunkerend gemeen: Er was 'n heks in 't Kerspel van Wenterswick, een echte heks!

Bestond er wel iets, dat de loome geesten krachtiger uit den dommel kon wekken, de tongen beter kon losmaken, de fantasie beter aan 't werk zetten?

Noch onbegaanbare wegen of wijde waterplassen, noch boordevolle beken of ondoorwaadbare voorden, niets van dat alles was in staat om dit allerbelangrijkste nieuws in den engen kring van 't Veneking met z'n kleine kate-steden besloten te houden.

De wildste verhalen werden opgedischt. Ze drongen door in de armelijke hutten, slopen binnen in de deftige vertrekken der gezeten dorpers, werden evengoed in de pastorie verhandeld als op den Huize Walijen, waar Vrouwe Elène Clautier haar staf zwaaide. Een heks in 't Kerspell Dàt was wat!

Sedert ettelijke jaren had men van zoo'n schepsel niet meer gehoord, 't Geslacht scheen uitgestorven. Maar zie, nu was er weer een!

Men leefde er van op.

't Werkte als 'n opwekkende drank op 'n ingezonken geest.

Maar 't sloeg ook neer en bracht ontsteltenis.

Stond de natuur ook niet onder de macht der booze krachten?

Men dacht aan de overstroomde landen rondom.

Was dit niet het werk van de heks?

Men somde de ongemakken op, berekende de schade door die zee van water veroorzaakt.

Waren ze niet allen aan de tooverkol te wijten?

Men zag op naar den hemel, waar de grijze watervolle wolkgevaarten gestaag bleven aandrijven, om 'r stroomen van regen op de aarde uit te storten.

Was dat niet de hand van de booze vrouw, die haar ziel had verkwanseld aan den Booze?

Fluisterend deelde men elkaar z'n veronderstellingen mede. 't Gaf nog meer pratensstof, belangwekkende pratensstof, doch die het hart angstig deed kloppen, en weldra bittere verwenschingen naar de lippen dreef.

Maar plots scheen het zoo belangrijke onderwerp z'n beteekenis te hebben verloren. Dat was, toen de Grasmaand met haar

schralen Oostenwind de wolken voor de zon wegvaagde, de plassen uitdroogde, de wegen begaanbaar en de akkers voor bewerking geschikt maakte.

‘Op tot den arbeid!’ suisde het door de nog kale boomkruinen. ‘Op tot den arbeid!’ ruischte het over de velden: ‘de lente heeft reeds lang genoeg getoefd!’

De zorgen voor het aardsche bestaan namen alle denken in beslag en de verhalen over de hekserij geraakten bedolven onder de asch van de wegdoovende haardvuren, die gedurende de trieste maanden zoo vroolijk hadden gevlamd en wondere fantasie hadden gewekt.

Evenwel niet overal geraakte de ‘tooverkonste’ in 't vergeetboek.

Dominee Heilersig, sedert de laatste maanden door krankheid aan zijn leger gebonden, peinsde in z'n eenzame uren z'n zwakke hoofd moe over wat hem van de Cathe-vrouw ter oore kwam.

Ja, een vreemd mensch was 't, die Cathe-vrouw. Tijdens 'r ziekte, toen ze bij zijn dienstman Wolsinck verzorgd werd, had hij meer dan eens de gelegenheid gezocht met haar over haar zieleheil te spreken, maar alles wat hij had gezegd, was met een bot stilzwijgen of hoogstens met 'n koelen hoofdknik beantwoord, 't Mensch had zich over niets losgelaten. Ze scheen nergens belang in te stellen dan in 'r zwartoogige dochter. Toch ondanks de koelheid der vrouw voor hoogere dingen was dominee's goede hart geneigd onmiddellijk het ‘onschuldig’ over haar uit te spreken. Zelfs dook in 't diepst van zijn hart een sterke twijfel op aan het bestaan der duivelskunstenarij. Stond daar in z'n groote boekenkast niet een veelgelezen, beduimeld boekje van den geleerden Jezuïet Tanner, waarin de hekserij van Roomsch standpunt bezien aan scherpe kritiek werd onderworpen. En dat zei toch wel wat! 't Bleef een geweldig stuk voor 'n Jezuïet om zich te durven verzetten tegen pauselijke uitspraken, zooals ‘de heksenbul’ van Paus Innocentius VIII. 't Boekske van Tanner was al 'n zestig jaar oud, 't had in de verloopen jaren al heel wat bestrijding gevonden, zoowel van Roomsche als Protestantsche zijde, en men was voortgegaan, fel en onmeedoogend soms, mannen en vrouwen, van hekserij beschul-

digd, voor den rechter te sleepen. Ook in de Heerlijkheid waren er heel wat naar den brandstapel verwezen, al was 'ter dan niet zoo erg toegegaan als indertijd in Lotharingen, waar rechter Remigius niet minder dan achtduizend heksen tijdens zijn rechterlijk leven ten vure verwees.

Dominee vond het 'n buitengewoon lastige geschiedenis. Als hij dacht aan de Godsgeboden over deze dingen, aan de gangbare en geldende opvattingen en verklaringen dier geboden, dan moest hij zich falikant tegenover Tanner stellen en de mogelijkheid aannemen, dat de Cathe-vrouw zulk 'n gevloekte kon zijn. Haar zonderling doen, haar scherp geteekend uiterlijk werkte het vermoeden wel in de hand. Maar als hij dacht aan de gevallige meisjesfiguur van Gertrude, aan den ernst van haar godsdienstig voelen, en aan het leed, dat haar nobele hart zou doorpriemen, zoo haar moeder door de rechterlijke hand zou vallen, dan kwam alles in hem in verzet; dan dacht hij aan Tanner, den Jezuïet Tanner, die zoo helder betoogde, zooveel durfde bestaan in zijn verzet.

Dominee vond het jammer, dat hij juist nu ziek moest zijn. Hoewel bij 'n mogelijke berechting der arme vrouw met zijn oordeel niet gerekend zou worden, kon hij wellicht indien hij gezond ware, door 'n krachtig woord van verzet 'n belangrijken invloed uitoefenen op de opinie der bevolking en misschien de berechting voorkomen. Ja, dat zou kunnen en dan was de vrouw gered, maar.... indien ook hij van haar schuld overtuigd werd, wat dan? Zou hij dan mede door zijn houding, door zijn woord er toe moeten medewerken, dat op den Hollenberg onder Aelten de mutserd werd ontstoken, om een vrouw te verbranden, 'n moeder, de moeder van Gertrude?

De gedachte er aan deed hem reeds ijzen en het werd hem dubbel benauwd als de pastoorsche 't eene oogenblik in luide jammerklachten haar medelijden met de belasterde vrouw luchtte en 't andere in heftige bewoordingen haar diepe verontwaardiging uitsprak over de hardheid der domme menschen.

Dominee's moede hoofd werd duizelig bij het aanhooren van zooveel woorden en hij wist tenslotte niet meer uit te maken of

hij het bejammeren of loven moest, op 't krankbed te zijn neergeworpen, zoodat hij tot nietsdoen was gedoemd.

Hij gaf 't nu maar aan God over. Die zou, naar zijn bede, wel recht doen. Wat kon hij beter doen, dan 't bestel den Heere over te laten?

Maar met dat al kwamen toch telkens de kwellende gedachten weer bij hem op en dan begon de strijd van 't voor en tegen weer opnieuw.

Ook op 't Ambtshuis te Brevorde had het rondwarend gerucht, dat de Cathe-vrouw zich aan tooverij overgaf, nieuwe beroering gebracht, al was 't dan geheel anders dan in de pastorie van dominee Heilersig.

'Ik zal dien Ulegat eens flink laten afrossen!' dreigde heer Rutger Keyser toornig, toen de Landschrijver hem op een regenachtigen dag van Grasmaand weer een nieuw 'misdrijf' der Cathevrouw aanbracht. 'Die Ulegat,' betoogde de Onder-Drost verder, 'verspreidt al die dwaze geruchten, en dat doet hij alleen om de magere erfenis machtig te worden.'

De Landschrijver schudde toen ongeloovig het hoofd, wat 'n nieuwe en nog heftiger uitval van den Verwalter tengevolge had, die met wrevel door Tieleman werd aangehoord.

Het onderhoud eindigde met een beslist bevel.

'Heer Landschrijver,' gebood de Onder-Drost, ''t is goed, dat je me over de vrouw gesproken hebt. Er valt daar op de Cathe nog wat te vereffenen. Vóór 't armoedige zootje in de hut opgeteerd of weggehaald is, moet je er heen om beslag te leggen op het rechtmatig deel van onzen doorluchten Heer Stadhouder. Je gaat dan tegelijk naar 't Debbekinck, want 't wordt hoog tijd dat daar eindelijk de zaken eens worden afgedaan.'

Tieleman zette een benauwd gezicht op.

'Met dit hondenweer?' vroeg hij, 'en met zulke onbegaanbare wegen?' vroeg hij.

'Ik zeg niet dat 't vandaag gebeuren moet,' gaf de Onder-Drost ten antwoord, 'maar toch zoo gauw mogelijk, en je haalt al wat er te halen is: 't zijn eigenhoorigen.'

Toen lichtte er even een vreemde gloed in de oogen van den Landschrijver.

‘Al wat er te halen is?’ herhaalde hij, naar den Onder-Drost loerend.

‘Ja, alles!’ bevestigde deze.

‘Dus de Cathe-deerne ook?’ vroeg Tieleman.

‘Die in de eerste plaats!’ stemde Rutger Keyser eenigszins verrast toe.

‘'t Zal gebeuren!’ beloofde Tieleman met vaste stem, maar inwendig twijfelde hij, of hij z'n stellige belofte wel zou kunnen nakomen.

Hoofdstuk XI.
Jacht zonder buit.

HET gunstige weer in Bloeimaand stelde den Brevordschen Voogd weldra in staat den hem opgedragen last ten uitvoer te brengen.

De wegen waren weer begaanbaar, de wijde plassen grootendeels weggedroogd, en 't Colenbargerbroek had zich weer binnen zijn voorjaarsgrenzen teruggetrokken. Tieleman achtte nu de omstandigheden gunstig om de hem gegeven bevelen te kunnen uitvoeren. Om mogelijken tegenstand van de betrokken lieden te kunnen breken, bestelde hij behalve Cleyn en Jurren nog een tweetal gewapende dienstmannen, die hem op zijn tocht zouden vergezellen. Hij achtte dezen maatregel noodig zoowel met het oog op 't geen er op 't Debbekinck viel te doen, als ten opzichte van de nog lastiger zaak, die hij op de Veneking-kate had te behartigen.

In 't diepst van zijn hart koesterde hij groote vrees voor de heks van het Colenbargerbroek en de laatste dagen was er nog

een nieuwe angst bij gekomen. Hij had aan Gertrude gedacht en de vraag was toen plotseling in hem opgerezen of die bloeiende, zelfbewuste deern, die met 'r donkere oogen zoo straf en strak kon kijken, niet van hetzelfde soort kon zijn als de bleeke, holwangige Cathe-vrouw. De Booze toch zocht zijn trawanten niet altijd onder de leelijkste der menschenkinderen. De bewijzen waren er, dat hij soms de schoonste onder de schoonsten voor zich wist te winnen om maar kwaad, veel kwaad te kunnen stichten.

De Landschrijver besloot zich tegenover die schoone, blozende deerne in acht te nemen. Hij zou 'r niet aanraken, hij zou den gloeienden blik van haar oogen trachten te ontgaan. Zijn mannen zou hij het werk laten doen, zelf zou hij zich op een afstand houden.

Vergezeld van z'n vier dienstmannen te voet, maar zelf hoog op z'n schimmel gezeten, verliet de Brevordsche Voogd in den morgen van 'n zonnigen voorjaarsdag de kleine veste en sloeg stapvoets rijdend den weg in naar 't Correlosche, waar de Debbekinck-hoeve en de Veneking-Cathe in de wijde verte ergens achter de dichte bosschen verscholen lagen.

Over de frisch-groenende velden en door de ontbottende boomkruinen zoefde 'n bolle, lauwe wind, als was het reeds midzomer. De lucht was vol prikkelende aardgeuren.

Heer Tieleman zat ineengedoken op z'n rijdier en 't scheen wel, dat z'n oude kwaal hem danig kwelde. De warme, van waterdamp oververzadigde lucht benauwde hem de borst en omdat het spreken hem moeilijk viel, antwoordde hij in korte, afgebeten zinnen op de vragen en opmerkingen van zijn gezellen.

Jurren had den schimmel bij 't glimmende gebit en regelde zoo de snelheid van zijn gang, terwijl bode Cleyn den riem van een der stijgbeugels losjes vasthield om gelijken tred met 't paard te kunnen houden en tevens om in de onmiddellijke nabijheid van den Voogd te zijn, met wien hij, doch zonder resultaat,'n gemeenzaam gesprek poogde aan te knoopen.

‘'t Is buitengewoon warm,’ merkte hij op, 't zweet van zijn voorhoofd vegend.

‘Drukkend, benauwd drukkend,’ hijgde de Voogd.

‘Voor den tijd van 't jaar al te warm!’ probeerde de bode het gesprek voort te zetten, maar Tieleman ging er niet op in en knikte alleen maar.

‘Zal ik je eens wat zeggen,’ riep Jurren van bij den kop van den schimmel, ‘zal ik je eens wat zeggen? We krijgen onweer vandaag, zwaar onweer, 't Is onnatuurlijk warm voor den tijd van 't jaar!’

De Voogd liet van z'n hooge zitplaats zijn blik langs den hemel glijden, vol zon-doorweven nevel.

‘Ik zie geen donderwolken,’ zei hij, zwaar ademend.

‘U ziet ze niet, maar daarom zijn ze er toch wel!’ wierp Jurren tegen, ‘ze hangen nog achter de bosschen ginds in het Zuiden.’

‘Jouw oogen kijken dwars door 't hout heen, hè?’ merkte Cleyn lachend op.

‘Ja, lach jij maar,’ mopperde Jurren, ‘maar ik zeg je, dat we onweer hebben eer we in Brevorde terug zijn, de lucht....’

Plots werd Jurren in zijn weerkundige beschouwingen gestoord. Hij hoorde een doffen plof achter zich, gevolgd door 'n luid gelach der beide dienstmannen. Op hetzelfde oogenblik bleef de schimmel staan.

Jurren keerde zich om en zag Cleyn languit op den grond liggen.

‘Wat ga je nu beginnen?’ vroeg de Voogd, ontevreden op den bode neerziende. ‘Heb je 't loopen verleerd?’

‘'k Ben,’ antwoordde Cleyn met 'n pijnlijk gezicht, terwijl hij zich trachtte op te richten, ‘met mijn eene been in 'n kuil geschoten, en.... au.... au.... wat doet me die voet hier zeer,’ en de bode wreef met beide handen langs het enkelgewricht van z'n linkervoet.

‘De heks van 't Colenbargerbroek heeft 'm al betooverd,’ spotte een der dienstmannen.

‘Neen,’ riep de ander, ‘de angst voor 't wijf is 'm ineens in dat been geslagen.’

‘Zwijg!’ snauwde de Voogd gemelijk, en zich tot Cleyn wendend

gebood hij: ‘Kom, sta maar gauw op! 't Zal wel zoo erg niet zijn!’

Inmiddels was Jurren toegeschoten en hielp z'n makker weer opstaan.

‘Kun je wel loopen?’ vroeg hij.

‘Ik wil loopen!’ gaf Cleyn geprikkeld ten antwoord en met'n van pijn verwrongen gezicht plaatste hij den verstuikten voet vooruit.

‘O, dat valt mee!’ vond de Voogd, toen Cleyn, hoewel kreupelend, enkele stappen had gedaan zonder weer neer te vallen.

‘'t Zal wel gaan, heer!’ zei de bode vast besloten, ‘als 'k maar niet vlug voort hoef.’

‘Nu, vooruit dan maar weer!’ gebood Tieleman en langzamer dan eerst trok het troepje mannen voorwaarts.

Cleyn sukkelde, in evenwicht gehouden door de beide dienstmannen, trekkebeenend achter den schimmel mee, en hij dacht geen oogenblik meer aan 'n vertrouwelijk gesprek met den Landschrijver.

Zonder maar even op te zien, keek hij voor zich op den ongelijken weg en angstvallig zocht hij de vlakste plekjes uit, waar hij zijn pijnlijken voet zou kunnen neerzetten.

Jurren hield den schimmel zooveel mogelijk in. Toch had Cleyn groote moeite om hem bij te houden.

Tieleman merkte het.

‘Zou je maar niet naar Brevorde terugkeeren?’ vroeg hij, nadat ze een kwartier zoo waren voortgetrokken.

‘Ik denk er niet aan, heer!’ antwoordde Cleyn, zich groothoudend. ‘Ik ben geen kweezelig vrouwmensch, die bang is voor 'n beetje pijn!’

‘'t Wordt zeker ook al wat beter?’ veronderstelde de Voogd.

‘'t Loopen gaat tenminste al wat makkelijker,’ gaf de bode ten antwoord, en om 't bewijs te leveren, liet hij de dienstmannen los en stapte nu zoo regelmatig als 't hem maar mogelijk was met den kleinen troep mee. Dat hij onder 't voortgaan met moeite nu en dan een kreet van pijn terughield, merkten zijn tochtgenooten niet. Cleyn wilde niet bespot worden. Hij wilde onder het

dienstvolk niet bekend staan als kleinzeerig. Hij wou in Brevorde zijn eer ophouden.

Ruim een uur waren de mannen reeds onderweg en in al dien tijd had de Landschrijver maar heel weinig gesproken, doch zooveel te meer had hij gedacht.

Nu hij het doel van zijn tocht bijna had bereikt, begon hij spijt te voelen niet 'n paar dienstmannen meer te hebben meegenomen. Hij had dan z'n troep beter in tweeën kunnen deelen. Zelf had hij dan met eenige knechten naar het Debbekinck kunnen gaan om daar ‘den buit’ voor den Prince op te halen, en de overige mannen had hij dan onder aanvoering van Cleyn naar de Veneking-Cathe kunnen sturen, want daar bleef hij liefst zoover mogelijk vandaan. Een heks was nooit te vertrouwen!

Op 'n open plaats midden in een bosch van jonge eiken, waar een zijweg naar het Colenbargerbroek zich afboog, hield Tieleman zijn rijdier in.

‘We zullen onzen tocht wat bekorten,’ zei hij, na 'n paar maal moeilijk te hebben geademd.

‘Dat zal goed uitkomen, heer,’ viel Jurren hem in de rede. ‘Kijk eens wat donkere lucht daar ginds boven het bosch komt opzetten!’

Allen keken in de aangewezen richting en zagen tusschen en even boven de fijn-bebladerde boomkruinen 'n lei-blauwe lucht met grijs-grauwe wolkenbuilen langzaam oprijzen.

De Voogd schrok er van. Hij dacht aan zijn beklemde borst en niets vreesde hij meer dan in een felle donderbui doornat te zullen worden. Nu reeds kleften z'n kleeren hem van zweet aan 't lichaam en 't was of er een brandgloed in zijn bloed gevaren was. Een regenbui zou 'm ziek maken. Tieleman hijgde naar adem.

‘Cleyn,’ bracht hij er met moeite uit, ‘jij gaat met Jurren naar de Veneking-Cathe. Hoor goed wat ik je zeg. Op de Cathe bevinden zich volgens de verkregen inlichtingen een koe, een kalf, twee schapen, 'n paar halfwas varkens en wat kippen. Je eischt in naam van onzen heer Stadhouder de helft van de bestialen

op: de koe en het beste schaap, en die drijf je maar naar de plaats, waar we nu staan. En dan zeg je aan de Cathe-deerne, dat ze onmiddellijk naar Brevorde moet gaan, om zich bij den Onder-Drost op 't Ambtshuis aan te melden.'

'Die deerne zal wel niet hard loopen!' waagde Jurren op te merken.

'Dacht je dat?' vroeg Tieleman norsch, 'nu, dan neem jullie ze mee tegelijk met de beesten. Jullie beiden hebt er voor te zorgen dat ze op 't Ambtshuis komt! Begrepen? Heer Keyser rekent er op!'

Cleyn zette 'n benauwd gezicht en keek Jurren vragend aan, maar deze deed of hij 't niet merkte.

'U gaat dus niet met ons mee?' vroeg de bode, z'n blik van Jurren naar den Landschrijver latende gaan.

'Neen, ik ga met de beide dienstmannen naar 't Debbekinck. Als ik daar klaar ben, verwacht ik jullie met alles hier op deze plaats te zullen vinden.'

Cleyn was weinig ingenomen met den hem opgelegden last. 'Maar heer Voogd,' zei hij, 'als de Cathe-vrouw het vee nu niet aan ons wil afgeven, wat dan?'

'Dan neem je het!' besliste Tieleman kortaf.

'Hm, ja!' bromde de bode onvoldaan, en luider liet hij er op volgen: 'maar als de deerne nu ook eens....'

Verder kwam hij niet, want heftig viel de Landschrijver uit: 'de deerne, raas me niet meer van die deerne! Je brengt ze hier! Verstaan! Of moet ik je soms komen helpen? Je bent toch niet bang voor 'r mooie gezicht?'

Meteen gaf hij z'n schimmel een tik met z'n rijzweep en gevolgd door zijn beide dienstmannen sloeg hij den weg in, die hem naar het Debbekinck moest voeren.

'Een mooi karweitje,' mopperde Cleyn, moeilijk naast Jurren voortstrompelend, ''n mooi karweitje, dat mijnheer de Landschrijver ons opdraagt. Zelf neemt hij twee gewapende lui mee. En waarvoor?.... Omdat hij bang is voor 'n eenzame weduwe met 'n

troepje onnoozele kinderen. Maar ons stuurt hij af op 'n oude, kwade heks en 'n jonge, nijdige feeks!'

'Kom, schiet maar op!' maande Jurren aan, toen de bode in de schaduw van 'n frisch-groenend berkenboschje bleef staan. 'Vooruit, kom mee! Of ben je van plan hier te blijven? Dan ga 'k er alleen op uit!'

'Zou je dat wagen?' vroeg de bode, zijn makker onderzoekend aankijkend.

'Waarom niet?' deed Jurren moedig.

'Ben je dan niet bang voor de heks?'

'Heks? Heks? Dat zijn allemaal maar praatjes!'

'Zoo, hm!' bromde de bode maar half bevredigd, 'maar de deerne, die deerne,' ging hij langzaam sprekend verder, 'ze zeggen, dat die deerne geen kat is om zonder handschoenen aan te vatten.'

'Malligheid!' verklaarde Jurren. 't Is een goed kind. Een tijd geleden was 'k met den Verwalter en den Landschrijver hier in de buurt verdwaald en toen belandden we ten slotte op de Venekings-Cathe, en toen heeft de deerne me geholpen onze paarden te drenken, en toen.... Wat begin je nou?' viel Jurren ineens nijdig tegen den bode uit, 'ga je er bij zitten?'

'Mijn voet!' klaagde Cleyn, met 'n pijnlijk gezicht z'n enkelgewricht wrijvend.

'Wat, je voet?' vroeg Jurren spottend, ''k Geloof, dat jij er een grapje van maakt, is 't niet? Meen je mij ook voor den mal te kunnen houden?'

'Neen, toch niet!' hield Cleyn vol, 'man, je weet niet wat 'n pijn ik heb. 'k Kan werkelijk niet verder loopen.'

'Moet ik je dan soms dragen?' vroeg Jurren nijdig. 'Kom, vooruit! Als je maar eenmaal aan 't stappen bent, dan gaat 't wel weer!'

'Neen, stil nou,' drong Cleyn aan, 'als 'k mijn voet 'n goed half uur rust kan geven, dan geloof 'k, dat 't wel weer gaan zal.'

'Je liegt!' viel Jurren driftig uit. 'Je mankeert niets!'

De bode deed of hij Jurrens driftige uitvallen niet had gehoord en wrong z'n gezicht in de malste plooien om te doen gelooven dat hij ondraaglijke pijnen leed.

‘Luister eens,’ zei hij kreunend, ‘'k ging graag genoeg met je mee, maar ik kan werkelijk niet. 'k Wou, dat jij alleen ging. 't Is me wel wat waard.... Je zult 'n halven Rijder van me hebben, als je me hier laat zitten.’

‘Aangenomen!’ sloeg Jurren onmiddellijk toe en alle boosheid was uit zijn gelaat verdwenen.

‘Goed,’ zei de bode, ‘vanavond, als we in Brevorde zijn, zul je den halven Rijder van me hebben. Maar je moet er met geen mensch over klappen.’

‘Dat spreekt vanzelf,’ gaf Jurren toe, en met 'n ‘nou, tot straks!’ stapte hij heen, den weg volgend, die dwars door de uitgestrekte gronden van het Veneking naar den rand van het Colenbargerbroek voerde.

‘Ha,’ mompelde hij onder het voortgaan in zichzelf, ‘ha, ik zal me daar zoo'n mooie jonge deerne in de handen van den Verwalter spelen! Dat kun je begrijpen! Waarschuwen zal ik 'r! Helpen desnoods! Wie weet hoe ze het opneemt?’ en er gleed even 'n glans van stille hoop en zoet genot over 't gelaat van den jonkman.

‘Als 't oude mensch nu maar niet thuis is,’ peinsde hij, moeizaam voortstappend langs den ongebaanden weg. ‘Met de oude kon ik het wel eens te kwaad krijgen over het vee.... Laat me eens zien, wat moet ik ook weer meebrengen? Wat zei de Voogd ook weer tegen Cleyn?.... De helft van de bestialen moest 't zijn: een koe .... een,..... 'n kalf .... och neen, drie schapen .... neen toch niet .... 'n kalf en 'n schaap en 'n var....., neen, geen varken.... Nou,’ besloot hij z'n overdenking, ‘we zullen wel zien, hoe we 't maken. We zullen er ons wel doorslaan .... als 't oude mensch nu maar niet thuis is!’

Al voortstappende was Jurren in de lage, zachtgolvende vlakte gekomen, die de uitgestrekte broekgronden aan de Zuidzijde omzoomde en die enkele dagen geleden nog voor 'n groot gedeelte onder water had gestaan.

In de verte zag hij, zijlings van 'n groep hooge eiken, 't vale stroodak van de Cathe boven de dwergachtige boschjes van

waterwilg, warfhout en andere ruigte in 't nevelig zonlicht mat blikkeren.

‘Nu ben je er bijna, Jurren,’ troostte hij zichzelf. ‘En de donderbui zit nog vast,’ merkte hij met voldoening op. Meteen keek hij naar den Zuidelijken hemel, waar de dreigende wolken onbewogen boven de Veneking-bosschen hingen.

‘Dat broeit daar nog wel een poosje,’ berekende Jurren. ‘Kom, vooruit!’ spoorde hij zichzelf aan. ‘Ginds wacht 't mooiste kind uit heel de Heerlijkheid op je hulp,’ en haastiger dan eerst stapte hij voort over den drassen bodem, die soms op- en neersponste onder zijn voeten.

Intusschen genoot bode Cleyn van zijn gekochte rust. Zijn enkelgewricht scheen hem niet bijzonder te plagen, want zonder veel aandacht aan dat lichaamsdeel te schenken, lag hij geruimen tijd languit op zijn rug te mijmeren, in 't frissche groen van de witstammige berken te staren en dommelde ten laatste in.

Hoe lang hij daar zoo gelegen had, kon hij onmogelijk beamen, toen hij opeens door een forschen duw werd opgeschrikt.

‘Hei, ho!’ riep hij verontwaardigd, ‘wil je wel 's....’

‘Maar verder bracht hij het niet; de rest van wat hij zeggen wou bleef hem in de keel steken, toen hij met z'n slaperige oogen eerst de Brevordsche dienstmannen en toen den Landschrijver op diens schimmel ontwaarde.

‘Lui beest!’ schreeuwde de laatste hem met heesche stem toe, ‘voer jij op die manier mijn bevelen uit?’

Cleyn vloog op. Doch opeens herinnerde hij zich z'n verstuikt enkelgewricht en op meewarigen toon begon hij, terwijl hij in gebukte houding de bezeerde plek wreef: ‘Ach, mijnheer de Voogd, wat is het toch jammer, dat u mij meegenomen hebt. Ik was zoo even niet in staat 'n stap verder te doen. 't Was of mijn voet in brand stond. Ik dacht, dat 'k....’

‘Ja, houd nu maar op met je gelamenteer,’ snauwde Tieleman. ‘Had gezorgd op de aangewezen verzamelplaats te zijn. Zeg op, waar zijn de bestialen en waar heb je de Cathe-deern?’

‘Ach, mijnheer de Voogd,’ kermde Cleyn voort, onophoudelijk zijn voet wrijvend, ‘Jurren merkte wel, dat ik niet meer voort kon en toen is hij zoo goed geweest er alleen op uit te gaan. Ik denk, hij zal....’

‘Wat?’ brak de Landschrijver woedend los, ‘heb jij Jurren alleen laten gaan? Ezel!’

Cleyn dorst niet opkijken en strompelde nog verder van den vertoornden Voogd uit vrees voor diens rijzweep. Maar Tieleman dacht op dit oogenblik niet aan een gevoelige afstraffing, hij had wel wat anders te doen.

‘Vooruit, mannen,’ gebood hij, ‘onmiddellijk Jurren tegemoet. Hij kon je hulp noodig hebben!’

‘En bode Cleyn?’ vroeg de oudste der dienstmannen.

‘Laat dien kerel waar hij is!’ zei Tieleman minachtend. ‘'k Zal zorgen dat de Onder-Drost behoorlijk met 'm afrekent.’

‘Nee, nee,’ riep Cleyn, ‘'k ga mee! 'k ga mee!’ en zich oprichtend trachtte hij trekkebeenend de anderen te volgen.

De Landschrijver wierp een nijdigen blik op 'm en zat met 'n grimmig gezicht in zichzelf te mopperen. Alles liep hem ook tegen. Op 't Debbekinck was het hem allesbehalve naar den zin gegaan. Hij had zoo gehoopt er ‘'n goeden buit’ vandaan te halen en 't was er op niets, totaal op niets uitgeloopen. Dat was de schuld van dien brutalen Scholteboer van 't Meygert. Dat die nu juist ook op 't Debbekinck moest zijn, toen hij er met z'n dienstmannen kwam. Meygert was 'n lastig heer, 'n onbehouwen kerel, als hij begon. Nee, 't was jammer geweest, dubbel jammer! Hoe had hij anders zijn slag kunnen slaan. Wat prachtige, jonge, melkrijke koeien had de Debbekinck-vrouw in de weide loopen, en daarbij, wat hupsche, flinke merries liepen er rond; een er van met 'n pracht-veulen. Dat was heel wat anders dan de inventaris-lijst van de verloopen Herfstmaand aangaf. Toen heette het: ‘een oudt sleght moederpeert - een veulen - een kreupel gequest hengstpeertjen - een roode koe maer niet groot, oudt omtrent zes jaeren, hebbende opstaande hoornen - een roode koe, oudt omtrent negen jaeren - een roode gekaeckelde koe, synde het

rechter hoorn afgestooten en gevende geen melk - een swarte gesteernde koe, toebehoorende aan Boeyink....'

Toen de Landschrijver tot zoover met zijn opsomming was gekomen, ontsnapte er 'n vloek aan zijn lippen. 'Ha,' gromde hij, 'allemaal bedriegerij. De een helpt den ander! Jammer, jammer, dat die Scholte Meygert er nu juist moest zijn! Als 't een andere, 'n gewone boer was geweest, ja, al waren het er tien geweest, dan zou ik hebben doorgetast. Maar nu, 't ging niet. Met Meygert had men te rekenen. Was hij geen Scholte en geen Tegener?'[1)]

't Was inderdaad 'n onverwachte tegenslag voor den Landschrijver geweest, dat hij bij het betreden van 't boerenerf onmiddellijk tegenover den harden, durvenden Scholteboer was komen te staan.

'Wel heer Voogd,' had de boer brutaalweg gevraagd, 'wat kom jij hier uitvoeren?'

Toen had Tieleman zich eerst nog goed weten te houden en hij had met de wedervraag geantwoord: 'Zeg me eerst, wat jij hier doet?' En de Scholte had daarop nuchter gezegd: 'Handelen man, handelen, anders niet, koopen en verkoopen zonder iets onbetaald weg te halen.' En toen was van 't eene woord het andere gekomen en toen de boer ten laatste zeker wist, waarvoor de Landschrijver gekomen was, toen was hij opgestoven en had gebruld, werkelijk gebruld: 'Houd je handen van dat vee af, Tieleman; ik waarschuw je, dat je het niet aanraakt, Tieleman. De inventarisatie van de Herfstmaand is onder getuigen opgemaakt, Tieleman. De protocollen, die over de versterfplichten handelen, zijn nageleefd. Takseer de waarde en eisch van de Debbekinckvrouw de helft, dat is jullie recht. Maar ik zeg je: als je de weduwe lastig durft vallen om meer, dan zullen we er op den Twaalf Apostelendag in den komenden zomer bij het Rosenhuis eens nader over praten. Wees gewaarschuwd, mijnheer de Landschrijver! Ben ik geen Tegener?'

1) Zie noot pag. 46.

Heer Tieleman ten Hage had toen geen hand durven uitsteken naar het mooie vee of naar de weelderige paarden, die daar zoo vroolijk rondzwierven in de Debbekinck-mate, gulzig genietend van het sappige voorjaarsgras.

Hij had het ten slotte maar het verstandigst geacht 't erf zonder veel tegenspartelen te verlaten. Heer Rutger Keyser moest dan de zaak zelf maar opknappen. 't Zou wel 'n heel ‘gekef’ geven op den 15en van Julimaand, als alles wat hoorig was zich aan den Rosenboom tusschen Brevorde en Wenterswick had te melden, om er naar oud gebruik te worden ingeschreven en getuigen te zijn van de bespreking en regeling der verschillende hof-aangelegenheden, doch, zoo overpeinsde de Landschrijver, dat was van later zorg. Maar 't nam niet weg dat zijn reis thans voor niets was geweest en 't stond te vreezen, dat de Onder-Drost straks hevig te keer zou gaan, en daarvoor was hij bang, erg bang.

De aamborstige man had 't thans dubbel benauwd. De ongewone hitte kwelde hem, maar 't meest plaagde hem de ondervonden tegenslag. En wat zou het nu op de Veneking-Cathe geven?

't Begin beloofde al niet veel goeds.

‘Die vervloekte Cleyn met z'n kreupel been stuurt alles in de war,’ bromde de Voogd. Maar, zoo nam hij zich voor, 't mocht dan loopen zooals het wilde, van de Cathe zou hij niet met leege handen weerkeeren. De helft, de beste helft der bestialen zou hij er vandaan halen en dan de deerne nog, ja vooral die duivelsche deerne. Als hij haar op 't Ambtshuis bracht, dan zou de Onder-Drost wel wat inbinden. Ja, 't moest, dàt moest 't goed maken .... als hij nu maar niet met die oude heks te doen kreeg!

Al voortschrijdende werd de hoop in hem levendig, dat Jurren 't daar ginds reeds had weten klaar te spelen. Als dat nu 't geval eens mocht zijn! Jurren was 'n handige knaap en niet zoo benauwd uitgevallen. Als hij behoorlijk wat los had weten te krijgen en bovendien de deerne nog meebracht, dan kon hij er op rekenen, op de een of andere wijze beloond te zullen worden.

De Landschrijver geraakte in een betere stemming. Maar ze was van korten duur.

‘Hé daar, heer Voogd,’ stoorde een der dienstmannen hem plots in zijn overdenkingen, ‘hé daar, heer Voogd, ginds langs 't boschpad komt Jurren aan! Hij heeft vee bij zich!’

De enge borst van den Voogd schokte van blijdschap.

Hij tuurde in de aangewezen richting en, half verscholen achter de laag-hangende takken van het boschpad, ontdekte hij den stalknecht, en deze voerde ook werkelijk vee mede.

Tieleman sperde zijn oogen wijd open. Wat zou 't zijn?

Plots betrok het gelaat van den geplaagden man.

Zag hij het werkelijk goed?

Zeulde Jurren, trekkend uit alle macht, niet met 'n koppig schaap en 'n weerbarstig kalf den weg langs?

Was dat de beste helft der bestialen?

En waar was de deerne?

Tieleman stak zijn mager hoofd vooruit, boog zich langs den bezweten nek van z'n paard om beter te kunnen zien.

Toen barstte hij in vloeken uit, dat de schimmel er van schrok en hoog opsteigerde.

‘Sta knol!’ schreeuwde hij, nijdig aan deleeren leidsels rukkend. Meteen gaf hij 't dier de sporen en voor de dienstmannen goed wisten wat er gebeurde, schoot hij hen voorbij en draafde met gebogen rug, 't hoofd achter den kop van 't paard, op Jurren los.

‘Halt!’ schreeuwde hij schor, zoodra hij den stalknecht was genaderd, ‘halt, zeg ik je. Wat breng je me nu mee? En waar is de deerne?’

‘Alles, wat ik vinden kon, heer!’ gaf Jurren, die den Landschrijver had zien aankomen, bedaard ten antwoord.

‘Is dat alles?’ snauwde Tieleman. ‘Was er dan geen koe?’

‘Niet gezien, heer! Wat ik vond, heb ik meegebracht. En dat is me een karwei! Al maar trekken! 'k Val er haast bij neer!’

‘Zwijg!’ snauwde de Voogd, rood van woede. ‘Zeg liever waar de deerne is!’

‘Ik denk: nog in de hut! Ze zal morgen wel naar het Ambtshuis gaan. Dat denk ik tenminste.’

‘Je hadt ze mee moeten brengen!’ schorde Tieleman.

Jurren vond 't verstandig hierop geen antwoord te geven. Hij rukte aan het touw, dat om den nek van 't kalf gebonden was en schreeuwde: ‘Sta toch stil, ondier, of je krijgt er op!’

Met grimmigen blik keek de Landschrijver naar het rustelooze dier, dat voortdurend pogingen deed, om zich van 't touw te bevrijden. 't Viel hem op, dat het nogal behoorlijk vleezig was. Neen, 'n koe was het wel niet, maar goed bezien had 't toch 'n flinke waarde. Jurren had 't daarmee zoo kwaad nog niet getroffen. Maar dat hij de deerne niet mee had gebracht, kijk dat bedierf nu weer alles.

Norsch, nijdig liet hij z'n blikken van het kalf naar 't schaap en van het schaap naar 't kalf gaan.

‘Was de Cathe-vrouw er, toen je de bestialen meenam?’ vroeg hij plots.

‘'k Heb 'r in geen velden of wegen gezien,’ antwoordde Jurren, brutaal doende.

‘En de deerne was er wel?’

‘Dat heb ik u toch gezegd!’ waagde Jurren op denzelfden toon.

Even keek de Landschrijver strak voor zich en toen opeens riep hij: ‘Vooruit, mannen, naar de Veneking-Cathe, we gaan de deerne halen. Jurren, jij trekt maar vast naar Brevorde.’

‘En ik?’ vroeg Cleijn.

‘Jij gaat ook mee. Dat wou je daar straks immers!’

De bode bromde wat in zichzelf. Hij was nu liever maar weer teruggekeerd.

‘Nou, nou,’ grinnikte Jurren in zichzelf, toen hij langzaam met zijn ‘bestialen’ voortsukkelde, ‘nou, nou, ik wou den halven Ryder van Cleyn wel cadeau geven, als ik er daar ginds eens bij kon zijn. Dat schoone vogeltje is natuurlijk al lang gevlogen, tenminste als 't deerntje naar mijn raad luistert, en dat zal ze wel .... 't Is werkelijk 'n schoon kind .... en wat keek ze me dankbaar aan.... Als ze 'r moeder nu nog maar zoo gauw heeft kunnen vinden, om haar te zeggen, dat ze zich uit de voeten

maakt.... 'k Wou weieens weten, waarheen. Ja, als 'k dat eens wist'....

Met 'n plooi van ernstig denken tusschen z'n dichte, blonde wenkbrauwen sjokte Jurren, z'n kalf en schaap gestaag voorttrekkend, voort langs den ongelijken boschweg. Heel de omgeving bestond niet voor hem, want hij dacht al maar aan Gertrude, de Cathe-deerne, die 'm zoo dankbaar had aangezien, toen hij haar voor 't dreigend gevaar had gewaarschuwd, en hij dacht aan de Cathe-vrouw, de heks, over wie zulke wonderlijke verhalen gingen.

Plots schoof er 'n trek van vroolijken spot over z'n jong frisch gelaat.

'Ha,' peinsde hij, 'stel je 's voor, dat onze perkamenten Landschrijver de oude vrouw nu eens precies thuis treft. Ha, 'k gaf 'n anderen Rijder, als 'k dàt er eens zien mocht.... Hij is bang van 'r, natuurlijk is hij bang van 'r. 't Is 'n heks!.... Maar de koe en 't beste schaap zal heer Tieleman wel niet vinden. Die zitten veilig op 'n droog plekje tusschen de ruigten van 't broek....

Voort dan toch beest!' onderbrak hij zijn gepeins, en hij zweepte 't weerspannige kalf met 'n taaie twijg over den harigen rug.

Opeens bleef Jurren staan en keek omhoog.

De toppen der boomen begonnen zich met zwellend gesuis te roeren en voor zich uit zag hij door 'n boschopening, hoe de buikige donderkoppen, die zoolang boven den Zuiderhorison bijna onbeweeglijk waren blijven hangen, nu met groote snelheid kwamen opzetten en weldra de heete stralen van de gloeiende zonneschijf zouden onderscheppen.

Plots flitste er een bliksemstraal door de nevellucht en eenige oogenblikken later rolde uit de verte de donder bolderend aan.

'Daar zullen we het hebben!' zei Jurren hard op, 'zwaar weer op til! Donder en regen.'

De wind groeide snel aan tot 'n storm, loeide als razend door 't jonge groen, joeg de grijs-bruine wolkenmassa's over de velden en wouden. 't Werd er donker door alsof de avond reeds viel en uit de grauwe koppen schoten felle vuurflitsen. De grond leek te dreunen bij de daverende slagen en 't

echoënd dondergerommel. In dikke glinsterende stralen begon de regen neer te storten. Jurren zag uit naar een schuilplaats.

Haastig bond hij z'n ‘bestialen’ aan een berkenstam en drong toen zelf dieper het bosch in. Onder 'n half ontwortelden, schuin overhangenden eik vond hij 'n beschutte plaats.

‘Zie zoo,’ zei hij vergenoegd, ‘hier zit ik toch droog’, en Jurren dacht met een weinig leedvermaak aan bode Cleyn, wiens vrees voor het onweer hij kende, en hij dacht aan den Landschrijver, die zoo bang was voor een nat pak.

‘O, o,’ mompelde hij in zichzelf, ‘wat zal meneer druipen van 't nat, of .... zou hij misschien heel gezellig bij de heks in 'r hut zitten?’

Jurren schoot in 'n luiden schaterlach. Hij vond de gedachte allervermakelijkst. Wat 'n potsierlijk gezicht zou dat opleveren: de magere, perkamentachtige Landschrijver tegenover de hoekige, beenige Cathe-vrouw. Jurren had er nog wel weer 'n halven Rijder voor over gehad, indien hij dat eens had mogen zien.

Wellicht zou hij van 'n dubbelen Rijder gesproken hebben, zoo hij getuige had mogen zijn van 't geen tijdens den donderstorm bij de Cathe werkelijk voorviel.

Nog drongen de warmende stralen van de voorjaarszon broeiend door de nevellucht, toen Landschrijver Tieleman met zijn gezelschap het open veld, dat de Arnts-kate wijd omgaf, had bereikt.

Voor hen, niet ver van den rand van 't broek, lag de hut, donker overschaduwd door 't loover van de kleine groep eiken, en daarachter wiegde glanzig-grauw de ruigte van het broek.

‘Heer Voogd,’ zei een van de dienstmannen, ‘we zullen voort moeten maken, als we nog droog willen thuiskomen. Er zit verandering in de lucht: de wind trekt aan en 't geeft regen.’

‘Dan maar gauw op de Cathe aan,’ gebood Tieleman. ‘Niet gedraald!’

De beide dienstmannen verhaastten hun schreden, wat voor den schimmel van den Voogd geen bezwaar was. Doch bode Cleyn vond, dat het voor zijn geblesseerden voet nu wel wat al te snel ging.

Hij bleef achter en liet zich na enkele minuten als uitgeput in de schaduw van een breeden wakel[1] neervallen.

‘'k Kan niet verder!’ schreeuwde hij den Landschrijver na.

Deze keek even om en hief dreigend z'n vuist naar 'm op, maar Cleyn stoorde er zich niet aan.

Van achter zijn struik volgde deze de beweging der drie anderen.

Plots viel 't hem op, dat 'n donkere schaduw breed uit over het landschap gleed. Hij keek omhoog en wat Jurren reeds enkele minuten eer aan den anderen kant van 't bosch had gezien, dat zag hij nu ook.

‘Regen en onweer!’ zei de bode tot zichzelf en meteen bekeek hij z'n eenzamen wakel eens goed en hij vreesde, dat ze hem bij 'n eenigszins zware regenbui al weinig beschutting zou bieden.

‘'t Zal wel gauw overdrijven,’ troostte zich Cleyn en hij tuurde weer voor zich uit in de richting, waarin de Voogd met z'n dienstvolk trok.

‘Ha! nu zijn ze zoowat halverwege,’ constateerde de bode. Tegelijk zag hij dat de wolkenschaduw hen als een donker scherm met groote snelheid naschoof, eindelijk hen inhaalde, zich breed uitbreidde over den broekrand en ten laatste op de ruigte neerstreek.

Opeens rommelde er op verren afstand een zware donderslag.

Cleyn schrok ervan en de angst teekende zich op zijn gelaat.

Langs den rand van zijn wakel tuurde hij nu eens naar de aandriftende donkere luchten, dan weer naar den Landschrijver en zijn twee dienaars. Ze waren nu niet zoover meer van de hut, nog 'n drie-, vierhonderd pas slechts.

Maar wat was dat opeens? Zag hij goed? Waren dat de beide bewoonsters niet, die daar de hut kwamen uitsnellen?

Ja zie, de oude trok haar dochter aan den arm voort! De heks scheen nog vlugger te kunnen loopen dan de deerne. Wat ze draafden! Regelrecht naar 't broek!... en de Landschrijver joeg z'n dienstmannen op 'r aan! Hijzelf galoppeerde nu vooruit op z'n stijven schimmel.... Waar haalde de man den moed vandaan?

1) Jeneverbes.

De breede paardehoeven sloegen diep in den drassen grond. Cleyn zag de modderkluiten hoog opvliegen.... Daar struikelde het dier en Tieleman schoot bijna over den kop heen.... Nu hield hij den schimmel in .... reed langzaam voort .... de dienstmannen draafden hem voorbij. Wat ze zich voortjachtten!.... Tieleman schreeuwde hen wat toe, striemde met z'n zweep door de lucht. Ging 't hem nog niet vlug genoeg?.... Zie, daar stonden de vrouwen stil!.... Ze hadden zeker iets laten vallen. Ze bogen zich beiden en raapten 't op.... Daar ging het weer haastig voort!... Nu waren ze aan den rand van de broekgronden, en de dienstmannen hadden 'r bijna ingehaald.... Wat deden ze nu? Waarom trok de oude haar dochter links af? Ha, ze wist daar zeker op den drassen broekbodem een pad.... Daar verdwenen ze werkelijk in de ruigte.... Nu en dan zag Cleyn 'r hoofd boven de gegeelde pluimen van 't overjarig rietgewas uitsteken.... Opeens keerden ze zich naar rechts, liepen nu langzamer.... Zouden de dienstmannen ze durven volgen?... Als ze die vrouwenhoofden nu maar in 't oog kregen, dan konden ze 'n heelen hoek afsnijden.

Cleyn verkeerde in zulk 'n spanning, dat hij alles rondom zich vergat. Het ontging hem, hoe de dichte wolkendrommen zich al meer en meer boven het landschap hadden saamgepakt, dat 't wel scheen of de avond viel.

Plots schrok hij op.

Een felle bliksemstraal schoot voor hem neer en een dreunende donderslag rolde door de wijdte. En eer de echo's waren verdoft zigzagde 'n tweede straal, en 'n derde wat verder af en toen opeens was 't of de gansche hemel voor hem in vlammen stond. De lucht was vol gedaver en zwaar grommend gerommel.

Cleyn sidderde van angst. ‘Zou dit het werk van de heks zijn?’

De wind nam toe in kracht, gierde om z'n wakel, groeide tot 'n storm, loeide over het veld en de regen begon in dichte, dikke stralen neer te storten.

Cleyn drong zich bleek van schrik stijf tegen z'n wakel.

Voor 'n oogenblik vergat hij alles, wat daar ginds in den omgeef van de kate gebeurde; een hevige angst beklemde zijn hart.

Toen hij weer 'n weinig tot zichzelf kwam, zag hij door den dichten regen heen den Landschrijver zich moeizaam tegen den loeienden storm opworstelen. Het hoofd gebogen, den rug gekromd, trok hij zijn rijdier, dat nu met een der voorpooten kreupel liep, achter zich voort.

Noch van de vrouwen, noch van de haar najagende dienstmannen ontdekte Cleyn iets meer. Een siddering liep hem over den rug. Hij wist, hoe gevaarlijk 't was zich op den drassen onbetrouwbaren bodem van de broekgronden te wagen. Dat was zoo buiten de grachtwerken van Brevorde en 't zou hier in 't Colenbargerbroek ook wel zoo zijn. Alleen wie in de nabijheid er van opgroeide leerde de betrouwbare plaatsen kennen, waarop men den voet kon zetten zonder in den weeken veengrond weg te zinken. De Cathe-vrouw en 'r dochter zouden die plaatsen wel kennen, maar de dienstlui .... één misstap en.... Cleyn's hart stond er van stil .... de twee mannen konden al wel dood zijn, gesmoord in 't moeras .... maar de Landschrijver had er zich niet aan gewaagd met zijn ouden schimmel.... Waar zou hij nu naar toe willen?.... Wat had de man 'n moeite om tegen den zwiependen regen en den jagenden storm in voort te komen!.... Hij moest wel door en door nat zijn, tot op zijn huid, en de regen goot er nog maar onophoudelijk op.... Plots sloeg daar 'n bliksemstraal bij 'm neer. De kreupele schimmel steigerde er hoog van op.

Cleyn drong zich halverwege in de wakel, die 'r breede, dichte kop, door den storm sterk gebogen, beschermend over hem heen breidde. Gierend striemde de wind den regen er op neer, maar 't water drong niet door het dichte naaldenpak en Cleyn bleef er droog door.

Hoewel telkens opgeschrikt door 't fel lichtende hemelvuur tuurde hij nieuwsgierig naar den Brevordschen Voogd. Waar wilde die toch heen?

‘Wat?’ verbaasde de bode zich, ‘wat? Zou de Landschrijver 'n schuil zoeken in de hut van de heks?.... Hoe was 't mogelijk? En toch, wat kon de man anders? Rijden zou hij wel niet kunnen of niet durven.... Hoe zou z'n amechtige borst wel tekeer gaan! En nu moest hij den schimmel er nog bij voorttrekken

ook! Zeker 'n poot verstuikt daar straks, toen het dier struikelde. Hè, wat vuurde 't daar weer geweldig! Zou er dan geen einde aan dit vreeslijk weer komen?'

Cleyn bleef met spiedende oogen elke beweging van den Landschrijver volgen, zag hoe deze bij de Cathe gekomen gehaast zijn paard aan een der eiken vastbond en toen zelf in de hut verdween.

Daar lag nu de trieste vlakte eenzaam voor hem en over de heele wijdte loeide het noodweer.

De bode voelde zich in zijn verlatenheid diep ellendig. Verward in zijn denken tengevolge van den doorstanen angst blikte hij troosteloos voor zich uit, bij elken bliksemflits weer opschrikkend.

Een hevig verlangen naar zijn veilige woning ginds ver in Brevorde maakte zich van 'm meester! O, als dit noodweer nu toch eindelijk maar eens uitgewoed raakte. Maar de donder bleef voort ratelen en de regen gutste nog steeds in stroomen neer.

Plots vloog hij op, tuimelde bijna voorover.

Zag hij goed?

Was dat de Cathe-vrouw, zij zelf, die daar recht voor 'm uit de broekruigte te voorschijn sprong?

Ja, ze was het! De doorweekte kleeren kleften tegen haar rijzige, beenige lichaam, zoodat ze nog magerder, nog beeniger en langer er door leek .... en haar natte haren, uit den wrong geraakt, slierden over haar schonkige schouders, wapperden soms op in den stormwind. Kalm schreed ze voort, als loeide er geen storm en schoot er geen bliksemflits na bliksemflits uit de woelende grauwe wolken.

Ze nam de richting naar haar hut.

'O wee!' 't Ontsnapte Cleyn ondanks den angst voor zichzelf, 'o wee! als ze zoo dadelijk den Landschrijver daar aantreft! Hoe zal dat gaan?'

Met toenemende spanning zat de bode te wachten wat er zoo aanstonds gebeuren zou. Hij lette voor 'n oogenblik niet meer op de lichtende flitsen en den razenden storm.

Zie, nu liep de vrouw langs den zijkant van 'r hut, ... ging ze 't hofje binnen.

Cleyn had wel willen opspringen, zijn schuilhoek willen verlaten, als 't maar niet zoo geregend had. Zijn hart bonsde van de emotie.

En zoo strak staarde hij in de richting van de hut, dat z'n oogleden er van begonnen te trillen.

'Hu!' riep hij opeens, half gillend.

Daar snelde heer Tieleman den hof uit, wild zwaaiend met z'n rijzweep en achter hem, dreigend als 'n booze geest de Cathe-vrouw.

Hoog hield ze de ijzeren blaaspijp opgeheven.

Als 't haar gelukken mocht den Voogd in te halen .... met 'r ijzeren wapen toesloeg, dan verpletterde ze hem den grijzen kop.

Cleyn rees recht op, merkte niet eens, dat de regen van de wakel in dikke droppen op 'm neerdroop.

'Ze wint het! Ze wint het!' zei hij met angst in zijn stem.

Opeens zag hij, dat de vrouw bij 't eikenboschje voorover schoot, neertuimelde over 'n boomwortel misschien.

Het gaf den Landschrijver 'n voorsprong.

Haastig rukte hij z'n paard los, slingerde er zich met inspanning van al z'n kracht op en zette het kreupele dier in draf.

Maar de Cathe-vrouw was weer opgesprongen en ze snelde den vluchteling achterna, luid gillend en al maar 'r wapen dreigend boven zich rondzwaaiend. 't Werd 'n wilde jacht. En toen was 't of de elementen opeens in nog feller woede losbarstten. Bliksemflits op bliksemflits schoot zigzaggend door de lucht, donderslag op donderslag daverde door de wijdte en de storm loeide bulderend over de vlakte.

'Dat doet de heks!' schoot het den bode door 't verwarde brein, 'dat doet de heks! De duivel helpt haar!'

Toen opeens voelde hij zich door 'n wilden schrik aangegrepen. 't Was hem of de naakte dood z'n knookige vingers naar 'm uitstrekte:

Tieleman kwam regelrecht op z'n wakel aan.... En de heks volgde hem!.... Zie, zie, vuur schoot uit haar oogen en haar adem was als 'n gloeiende damp.

't Werd Cleyn te erg. Voortgedreven door doodsangst, vloog hij op en ondanks zijn pijnlijken voet, ondanks den neerplassenden regen, de felle lichtstralen en 't dondergedruisch zette hij 't op 'n loopen in de richting van 't bosch, al maar recht uit, recht uit, door de hooge struikheide en de diepe waterplassen. Hij draafde maar en zag niet om, noch links noch rechts. Daar in 't bosch, zocht hij zijn behoud. Voort, voort, al maar voort!....

***

De avond viel.

Het onweer was uitgewoed, de storm bedaard.

Uit de grijze, traag voortdrijvende wolken zonk druilerig 'n kille regen neer.

In een van de kleine taveernes van 't stedeke Brevorde zat Jurren, en in 'n vroolijke stemming vertelde hij van zijn wedervaren van den verloopen dag. Aan de noodige overdrijving ontbrak het niet. De paar makkers, die naar 'm luisterden, vonden z'n verhaal belangwekkend en de kleine ruimte van de drinkgelegenheid daverde van hun schaterlach, toen Jurren hun beschreef, hoe hij z'n reis naar de veste volbracht met 'n weerbarstig kalf en 'n koppig schaap, beide volgens de rechten der Heerlijkheid voor den Prince van Oranje bestemd.

Niet ver van 't Ambtshuis, in 't zoogenaamde bodehuis zat Cleyn met 'n mistroostig gezicht stil voor zich te staren, zonder evenwel iets te zien,

Zijn linkerbeen lag recht uitgestrekt, rustend op 'n aangeschoven stoel.

Cleyn's vrouw had den pijnlijken enkel met eigengereed linnen omwikkeld en ze bevochtigde van tijd tot tijd den groven zwachtel met 'n mengsel van water en azijn.

Deelnemend vroeg ze haar man telkens, hoe 't hem ging,

maar Cleyn gaf niet veel antwoord. Hij mompelde maar wat.

Dof staarde hij voor zich als ging 't leven 'm niet aan, maar in zijn herinnering doorleefde hij voor 'n tweeden, 'n derden keer al het emotioneele gebeuren van den verloopen dag met al zijn verschrikkingen en doorstane angsten.

In een der nauwe hoofdstraten van de veste Brevorde lag de Landschrijver op z'n leger uitgestrekt.

Moeilijk ging z'n borst op en neer en van z'n bleek perkamentachtig gelaat en uit z'n ijle grijze haren dropen dikke zweetdroppels. De heelmeester had 'm zoo even nog bezocht en toen ernstig 't hoofd heschud.

'Rust, rust!' had de esculaap aangeraden. 'Rust en warmte!'

Aan warmte ontbrak het den uitgeputten man allerminst. Dat bewezen wel de droppelen, die van z'n hoofd lekten. Maar rust? Hoe kon hij rust vinden? Wat woelde hij om en om, verontrust door de schrikbeelden, die de koorts in 'n lange rij voor z'n gesloten oogen tooverde!

Heer Tieleman was ziek, zwaar ziek.

En ginds in 't Ambtshuis liep de Onder-Drost als 'n getergde leeuw door zijn werkkamer.

Zooeven had hij van de dienstmannen 'n onsamenhangend verslag van de onderneming ontvangen.

'Zoo, zoo!' bulderde hij, 'heeft die Scholte, die Tegener zich tegen de toepassing van de Heerlijkheidsrechten durven verzetten? Zoo, zoo! Maar ik zal 'm ter verantwoording roepen en 'k zal 'm zijn bekomst geven in tegenwoordigheid van al de hoorigen der Heerlijkheid op den Divisionis Apostolorum[1)] bij den Rosenboom.'

Toen was daarop het verhaal gevolgd van de vergeefsche jacht op de Cathe-deerne.

Opnieuw was de Onder-Drost losgebarsten.

1) XII Apostelendag - 15 Juli - dag van rechtspraak enz. voor de hoorigen en lijfeigenen der Heerlijkheid (Wenterswick, Aelten en Dinxperloe).

‘Ik zal die deerne wel krijgen, dat zal ik! Hebben moet ik ze, dood of levend! Waar ben je 'r kwijt geraakt?’

‘Ze is 't veen ingevlucht, heer Verwalter.’

‘'t Veen ingevlucht, zeg je?’

‘Ja, heer, zij met 'r moeder. We durfden haar niet verder volgen. De grond is niet te vertrouwen. Je kunt er zoo in wegzakken, als je er den weg niet weet.’

De Verwalter knikte, terwijl hij de mannen met donkeren blik aanzag.

‘We zijn toen om 't noodweer op 't Stoevekate ingevlucht en daar hebben we 't eind van de bui afgewacht, maar toen we daarna weer bij de Arnts-kate kwamen, zagen we geen mensch meer.’

De Verwalter knikte nog eens en liet de mannen gaan.

‘'k Zal de deerne wel krijgen,’ had heer Rutger Keyser ten besluite gezegd en hij liet 't niet bij woorden.

Den anderen dag liet hij Ulegat bij zich komen en deze kreeg bevel het broek af te zoeken tot hij de deerne vond. Een goed loon zou hem niet ontgaan.

En Ulegat zocht, maar hij vond niets.

Toen hij zich 's avonds laat weer op 't Ambtshuis aanmeldde, kon hij alleen mededeelen, dat de Cathe-vrouw weer in 'r hut was, maar dat hij van de dochter zelfs geen spoor had kunnen ontdekken.

Heer Rutger Keizer stampvoette van nijd.

‘En nu zal 'k niet rusten voor 'k de deerne in handen heb!’ bulderde hij. ‘'k Wil weten waar ze zit, en gauw ook!’

Doch 't zou maanden duren eer de Onder-Drost mocht ontdekken, waarheen tijdens het noodweer Gertrude was gevlucht.

Nog dreunde in de verte de rommelende donderslagen. Nog goot de regen op de wijde heidevlakten, de ontbottende bosschen en groenende akkers neer, toen Gertrude geheel uitgeput van den langen moeilijken tocht de deur openstiet van de kleine woning van dominee Heilersig's dienstman. Wankelend trad ze binnen en half bezwijmd zonk ze op 'n stoel neer.

‘Help me!’

't Was alles wat ze zeggen kon en toen sloot ze 'r oogen en wist in lange niet wat er met haar gebeurde, noch waar ze was. Tot opeens 'n welbekende stem, vol zoeten klank van innige liefde, haar uit 'r verdooving wekte.

Bernt! Haar Bernt!

Hoofdstuk XII.
Het godsgericht.

EEN zwoele, zachte wind dreef al sedert langer dan 'n week uit 't Zuiden aan, tooverde 'n veelkleurigen bloemrand langs de akkers en sprenkelde gele en paarse, roode en blauwe schittervlekken in 't blinkend groen der weiden.

De zon wierp 'r warme, levenwekkende stralen over 't golvend landschap der Heerlijkheid, verguldde de eindelooze heidevelden en doorzweefde de wouden met goudrag.

Die malsche lucht, dat gouden licht waren ook het ziekenvertrek van den Brevordschen Voogd en Landschrijver binnengedrongen en ze hadden samen den kranke als met 'n tooverstaf aangeroerd. 't Was 'm plots geweest of er nieuw leven in z'n dorrende leden was gevaren; en een onweerstaanbare behoefte om de zoete lentelucht daar buiten in te ademen werd in hem wakker. Naar buiten wilde hij, naar buiten .... en, als 't kon, als hij er kracht genoeg voor verzamelen kon, dan wou hij naar 't Ambtshuis, naar den Onder-Drost, die 't zoolang zonder hem had moeten stellen; die, naar hij vreesde, in z'n onnadenkendheid en al te groote voortvarendheid zeker wel de een of andere verkeerde maatregel inzake het bestuur zou genomen hebben.

Weken lang had de Landschrijver door kwellende machteloosheid 't bed moeten houden. Zijn benauwd hijgende borst was dikwijls tot stikkens toe beklemd geweest. Dagen bij dagen had zijn verzwakte lichaam moeten kampen tegen zware koortsen, en menig uur had hij doorgebracht in 'n gedurigen angst, gewekt door de schrikbeelden, die de herinnering aan 't gebeurde bij de Arnts-kate voor z'n geest tooverde.

Eindelijk was er 'n keer ten goede gekomen. De koorts was gaan wijken, de ademhaling normaler geworden, maar toen was het gevoel van groote zwakte hem komen beangstigen. Nieuwe vrees, meer bewust doorleefd, had 'm neergedrukt, tot de krachten zich langzaam begonnen te herstellen en toen gunde z'n werkzame geest hem geen rust een volkomen herstel af te wachten. Hij smachtte naar 't uur, dat hij ginds op het Ambtshuis zijn werk weer zou kunnen hervatten en er was vooral een zaak, die hij verlangde af te doen. Ze betrof de Cathe-vrouw. De Heerlijkheid moest van haar worden verlost. De heks had al onheilen genoeg gesticht. 't Kon, 't mocht niet langer. Als Landschrijver voelde hij zich geroepen den Onder-Drost tot maatregelen aan te zetten, waardoor verdere ellende over 't volk van de streek zou worden geweerd. Maar hij verwachtte 'n zwaren strijd met heer Rutger Keyser. Hij wist hoe deze tegenover deze dingen stond: koel, afwijzend. Doch Tieleman nam zich voor den kamp niet op te geven, voor hij zijn doel had bereikt. De heks moest worden weggeruimd.

Het plan bezielde hem zoo zeer, dat hij daarvoor alles vergat en eigen zwakheid niet meer telde en toen de sterkende lentelucht en verkwikkende zonneschijn hun heelend werk aan zijn gebroken krachten waren begonnen, ontvluchtte hij z'n ziekenvertrek en verscheen onverwacht in de werkkamer van den Onder-Drost.

Heer Rutger Keyser keek het eerste oogenblik op of hij een spookverschijning zag, toen vloog hij z'n raadsman met open armen tegemoet en de kamer daverde van z'n uitbundige uitvallen: ‘Of je geroepen bent!’ ‘Beter kon 't al nietl’ ‘Je bent 'n reddende engel!’ ‘Om met goud te overtrekken!’ Er scheen

geen eind te zullen komen aan z'n uitbundige vreugde.

Tieleman hoorde 't alles zwijgend aan en terwijl om z'n dunne lippen 'n glimlach speelde, liet hij spiedend z'n oogen over de werktafel gaan en met 'n enkelen blik had hij vóór de zitplaats van den Onder-Drost den dikken foliant ontdekt, waarin tal van heksenprocessen waren opgeteekend. Hij vond 't een gunstig voorteeken, en dit, gevoegd bij de goede stemmng, waarin hij heer Keyser mocht aantreffen, deed de hoop in hem tot 'n stellig vertrouwen groeien, dat hij zijn doel zou bereiken.

Niet in het minst vermoedde hij, dat de weg reeds geëffend was en dat het besluitelooze karakter van den Onder-Drost slechts 'n kleinen duw behoefde om tot 'n daad over te gaan, waarvoor de Landschrijver tot nu toe gemeend had al zijn overredingskracht te behoeven.

‘Kan ik u van dienst zijn?’ vroeg Tieleman, zoodra heer Rutger Keyser zijn luidruchtige begroeting had beëindigd.

‘Van dienst?’ herhaalde deze. ‘Je bent op 't oogenblik onmisbaar. Kijk eens,’ ging hij verder, met gestrekten wijsvinger naar den geopenden foliant op tafel wijzend, ‘ik zat daar in die gevloekte heksenprocessen te studeeren. Maar daar wordt 'n mensch gek van. Als 'k geweten had, dat je je weer zoo goed roeren kon, dan was ik er niet aan begonnen. 't Is 'n stom werk!’

‘Maar waarom doet u 't dan?’ vroeg Tieleman brandend van nieuwsgierigheid.

‘Wel, stel je voor,’ viel de Onder-Drost in, ‘daar komt me vanmorgen dat ellendige wijf uit 't Correlosche zoo maar zonder complimenten hier de werkkamer binnenstappen.’

‘De heks?’ vroeg de Landschrijver ontsteld.

‘Ja, ja, de heks! Niemand minder,’ bulderde de Onder-Drost, alsof hij in hooge mate vertoornd was.

‘Maar, maar,’ bracht Tieleman er met moeite uit, ‘was bode Cleyn er dan niet om 'r tegen te houden?’

‘Cleyn, Cleyn,’ schaterlachte de Onder-Drost opeens in 'n vroolijke stemming, ‘Cleyn is voor 'r op den loop gegaan. Cleyn is 'n schobbejak! Toen 'k hem vroeg, waarom hij het schepsel

zoo maar ongemoeid 't Ambtshuis liet binnengaan, zei hij 't mensch niet te hebben gezien!'

Tieleman knikte en het schoot 'm plots te binnen, hoe hij zelf op z'n kreupelen schimmel in doodelijken angst voor de vrouw op de vlucht was geslagen.

'Maar wat wilde ze van u?' vroeg hij met groeiende belangstelling.

''n Godsgericht! ha, ha, ha!' schaterde heer Keyser. ''n Godsgericht. De waterproef! ha, ha, ha!'

'De waterproef?' herhaalde de Voogd met groote verbaasde oogen den Onder-Drost aankijkend.

'Ja, dat zeg ik je immers! De waterproef! 't Wijf is gek, stapelgek! Ze zei, dat ieder haar voor heks schold, dat alle menschen bang voor 'r waren, dat ieder haar schuwde en dat ze zoo niet langer leven kon. Ulegat, zei ze, had de praatjes rondgestrooid en nu wou ze door 't Godsgericht het bewijs leveren, dat ze onschuldig was.'

Tieleman stond met 'n mengeling van afkeer en inwendige blijdschap dit alles aan te hooren. Zijn verstand stond er voor stil, hoe 'n mensch, 'n vrouw nog wel, tot zulk 'n besluit kon komen en aan zulk een gevaar zich wagen dorst.

'Ik zeg,' ging de Onder-Drost verder, 'ik zeg, dat 't mensch niet goed bij 'r verstand is. 'k Zag nog nooit 'n schepsel zoo vreemd doen. Maar redeneeren dat ze deed! Ik kon er niet tegen op, en 't malste is, dat ze in haar dwazigheid niet lomp of ruw te werk ging, maar bij alles zich gedroeg als iemand, die gewoon is met beschaafde menschen te verkeeren.'

Bij deze woorden liet Tieleman's heesche keel 'n geluid hooren of hij lachte.

'Daar lach je om,' zei de Onder-Drost verstoord, 'maar ik zeg zooals 't is.'

''k Geloof u, ik geloof u,' haastte Tieleman zich, 'maar mag ik u vragen: u hebt haar toch zeker gezegd, dat er geen bezwaar tegen 'n Godsgericht was?'

'Neen!' beet heer Keyser den Voogd toe, 'dat heb 'k niet

gezegd. 'k Heb getracht 't mensch aan 'r verstand te brengen, dat haar verzoek groote malligheid was, en dat ze zich aan de praatjes der menschen niet storen moest, omdat die praatjes nog grooter malligheid waren. 'k Heb 'r gezegd, dat ik van dat gebabbel geen woord geloofde en dat ik haar voor onschuldig hield.'

Hier schudde Tieleman driftig het hoofd heen en weer. De Onder-Drost zag 't en met gefronste wenkbrauwen ging hij luid verder: 'Ik heb 'r gezegd, dat ik haar zoo onschuldig hield als 'n kind en dat ik dien babbelkous en lasteraar van 'n Ulegat zou laten afranselen of geeselen, als hij z'n mond niet dicht hield. Maar 't hielp me allemaal niets. 't Mensch bad, smeekte me, dat ik zou toegeven. Ze wist zeker, dat ze de proef zou doorstaan, en dan was alle gepraat uit. En toen heb 'k 'r weggestuurd met de boodschap, dat ik er over denken zou.'

Tieleman voelde zich teleurgesteld.

Nu zou hij toch nog moeten vechten. En wat zou dan de uitslag zijn?

Langzaam trad hij naar de tafel toe en boog zich over den foliant.

Hier en daar 'n enkelen regel lezend, bladerde hij 't boek door van voren naar achteren.

Opeens richtte hij zich op en zag heer Rutger Keyser met half toegeknepen oogen aan.

'Hebt u ook nog naar haar dochter gevraagd?' vroeg hij.

'Zeker!' antwoordde de Onder-Drost. 'Zeker, maar ze bezwoer me, dat ze niet wist, waar de deerne was.'

Toen lachte de Landschrijver voor den tweeden keer. 'Heer,' zei hij met nadruk, ''t wijf heeft je wat wijs gemaakt! Ze meent, dat u onnoozel genoeg is, haar te gelooven!'

'Dan hale haar de duivel!' barstte de Onder-Drost uit. Meteen keerde hij zich van Tieleman af, stapte naar 't venster en zonder 'n woord te zeggen, doch inwendig kokend van woede, staarde hij naar het overlommerde pleintje, waar de rust alleen werd verstoord door 'n troepje elkaar najachtende musschen.

De Landschrijver verbrak het eerst de stilte. Hij wilde 't be-

haalde voordeel niet verloren laten gaan. Woord voor woord wegend trachtte hij den Onder-Drost te overtuigen, dat hier in dit geval om de toepassing van 'n bestaand recht werd verzocht; dat hij terwille van de rust in de Heerlijkheid verplicht was 't recht ook zijn gang te laten gaan, en onder heel zijn betoog door prikkelde hij de eerzucht van zijn meester en wekte diens wraakzucht.

Toch gaf de Onder-Drost zich maar niet zoo gewonnen.

Vrees van onrecht te doen aan 'n hulpelooze in zijn oog nietswaardige vrouw, wantrouwen in het in breede kringen nog gevestigde heksengeloof, zucht om te breken met het oude, dat alles spoorde hem aan nu eens niet toe te geven, zich sterk te toonen tegenover een, voor wien hij meestal onbewust boog.

''k Heb daar straks,' zei hij, zich van het venster afkeerend, 'de registers eens nagezien. 'k Wou weten, wie de vrouw toch eigenlijk is, maar ik kon het niet vinden.'

'Heel eenvoudig,' gaf Tieleman ter verklaring, 'ze was de vrouw van Arnt ten Cathe.'

'Dat staat nergens beschreven,' sprak de Onder-Drost tegen, 'wordt ook niet vermeld in de lijsten, die jaarlijks op Divisionis Apostolorum bij den Rosenboom worden opgemaakt.'

'Maar Arnt ten Cathe toch zeker wel.'

'Ook die niet!'

De Landschrijver haalde z'n schouders op. 'Begrijp ik niet, heer,' zei hij, voelende, dat er hier wel eens sprake kon zijn van een zijner tekortkomingen in de administratie.

Plots schoot 'm iets te binnen, waardoor hij zich kon rechtvaardigen.

'Als 'k me niet vergis, heer,' zei hij, 'dan staat de Arnts-kate nog maar enkele jaren op 't Veneking-goed. In 't laatst van den oorlog[1)] moeten de lui hier in de streek gekomen zijn. En tijdens den oorlog en enkele jaren daarna kwam er van geregelde administratie niet veel terecht.'

1) De oorlog van 1672. Oorlog met Frankrijk, Engeland, Munster en Keulen. Met Frankrijk duurde deze oorlog tot 1678.

De Onder-Drost bromde wat in zichzelf.

‘In alle geval,’ ging de Landschrijver voort, ‘zullen Arnt ten Cathe en zij als echtelieden wel ingeschreven staan in 't register van de Wenterswicksche kerk.’

‘Als ze daar gehuwd zijn, ja. Doch daar twijfel ik aan.’

‘Maar heer Verwalter, dat heeft toch met de zaak niets te maken?’

‘Zoo? En als die vrouw nu eens 'n vrije was, niet eens in de Heerlijkheid thuis hoorde?’

‘Een vrije vrouw? De Cathe-vrouw een vrije vrouw? Maar heer Keyser, hoe komt u er aan?’

‘Omdat 'k met 'r gesproken heb, Tieleman!’

‘Nu, 'n vrije dan,’ gaf de Landschrijver smalend toe, ‘maar ook dat verandert aan de zaak evenmin iets: een heks is 'n heks, al was ze van adel, en 't recht moet zijn loop hebben.’

Heer Rutger Keyser werd 't geredetwist moe. Z'n zoo licht afgeleide aandacht kon zich niet lang met één zaak bezig houden. 't Vermoeide hem en daarom maakte hij er zich maar vanaf, en gaf toe.

Toen de Landschrijver, hijgend van vermoeidheid het Ambtshuis verliet, was hij over zichzelf tevreden. De heks zou haar gerechte straf niet ontgaan. Boeten zou ze om al de onheilen, die ze had aangericht. Als ze straks, binnen enkele dagen misschien reeds, aan 't Godsgericht zou worden onderworpen, de waterproef zou ondergaan, dan zou ze zonder twijfel blijven drijven op 't grachtwater zooals een 'n kurk dreef op 't vet. Dan had ze zelf 't oordeel over zich gebracht, dan bleek haar schuld en dan zou de beul met rad en geesel haar wandaden wel uit haar keel persen. En dan.... dan naar de strafplaats, naar den Hollenberg onder Aelten. Daar zou de mutserd rooken en dat duivelsgebroed tot asch bernen.

Tieleman was tevreden. Heer Rutger Keyser had hem de verdere regeling der zaak opgedragen, en nu zou hij wel zorgen, dat er snel recht werd gedaan.

***

Nog dreef de zoele zachte wind uit 't zonnige Zuiden aan en was voortgegaan de randen der akkers met bloemenguirlandes te sieren en 't blinkend groen der weiden vol te sprenkelen met gele en paarse, met roode en blauwe schittervlekken, al maar meer.

De zon hield aan, haar warmende, levenwekkende stralen in liefdevolle weldadigheid over 't feestelijk landschap uit te breiden en alles riep tot naarstigen arbeid, tot zaaien en wieden, tot poten en planten. Doch het scheen, dat de bevolking van 't stedeke Brevorde en zijn omgeving die roepstemmen niet verstond.

't Rumoerde door de enge straten, hokte samen op 't Zand, 't oude slotplein, en toonde door 'r lawaaiërig gedoe, dat 't in groote spanning verkeerde voor dingen, die komende waren.

Vooral in de omgeving van het Ambtshuis was 't druk, niet alleen van burgers uit 't stadje zelf. Ook uit Aelten, Dinxperloe en 't Kerspel Wenterswick waren er velen.

Plots kwam er 'n nog heviger beroering inde saamgedromde schare.

Van een der bijgebouwen werd 'n deur geopend en onder aanvoering van den Wenterswickschen Onder-Voogd Kalff marcheerden 'n dertigtal met pieken gewapende mannen regelrecht op de hoofddeur van 't Ambtshuis aan en schaarden zich na enkele wendingen als een beschermende haag voor 't gebouw, hier en daar 'n al te brutalen toeschouwer onzacht opzij duwend.

‘Lomperd!’ bromde 'n enkele, die meende wat hardhandig te zijn behandeld, te schelden, maar de dreigende blik van den Onder-Voogd stopte hem den mond.

‘Ruimte,’ klonk het enkele oogenblikken later tusschen de opeengepakte menschenmassa. ‘Ruimte! Daar komt heer Tieleman!’

De halzen rekten zich en nieuwsgierig keek men naar den Landschrijver, van wien 't gerucht reeds de ronde had gedaan, dat hij gestorven was.

Langzaam voortschrijdend, moeilijk steunend op 'n stok, drong hij tusschen het volk door.

Het gewoonlijk geel-perkamentachtige van zijn gelaatskleur was tot 'n ziekelijk wit verbleekt en z'n blauw-onderrande oogen schenen wel weggezonken in 'r kassen.

‘De heer Landschrijver loopt met den dood in z'n schoenen,’ merkte 'n boerin medelijdend op.

‘Behekst!’ stelde 'n Brevordsche burger vast.

‘Door de tooverkol van 't Colenbargerbroek’, voegde 'n derde er bij.

‘Ze moest gegeeseld!’ ‘Ze moest geradbraakt!’ ‘Ze moest gebernd!’ riep de een, schreeuwde de ander in nijdige opwinding.

‘Opzij!’ bulderde Onder-Voogd Kalff, toen hij z'n Brevordschen collega zag naderen en ruw stootte hij 'n paar hoorige boeren aan den kant.

‘Dat helpt!’ zei Tieleman met 'n flauwen glimlach z'n ambtgenoot bedankend. ‘'k Kan nog niet veel hebben,’ liet hij er, moeilijk ademend op volgen.

‘Ik zooveel te meer,’ pochte de forsch gebouwde Kalff, ‘en daarom help ik je maar 'n handje.’

Tieleman knikte goedkeurend en steunend op Kalff's arm klom hij voorzichtig de paar steenen traptreden voor den ingang van 't Ambtshuis op en ging binnen.

Tevreden in zichzelf mompelend liep hij de gang door naar 't vertrek, waar hij den Onder-Drost dacht te vinden. Heer Keyser zou wel goed te spreken zijn, dacht hij. Over niets had hij hem lastig gevallen. Geheel alleen, ondanks z'n zwakte, had hij alles geregeld en voorbereid. Hij had de Voogdschap van Wenterswick met 't komend proces, dat naar hij zeker meende op de waterproef volgen zou, op de hoogte gebracht; hij had bevel gegeven, dat uit het kerspel 'n wacht van minstens dertig man binnen de veste van Brevorde aanwezig zou zijn. Hij had verschillende hoorige boeren doen weten, dat ze voor 't noodige brandhout en de noodige turven moesten zorgen, en uit Bocholt[1)] had hij den beul ontboden, Tenslotte had hij Jurren naar de Cathe gezonden om de heks mede te deelen, dat ze een dag vóór ‘'t gericht’ zich op 't Ambtshuis gevangen zou geven.

En nu was eindelijk 't oogenblik er, waarop het bewijs zou

1) Duitsche stad, niet ver van de grens.

geleverd worden, dat de vrouw van de Arnts-kate haar ziel aan den duivel had verkocht en door zijn euvele macht onheil na onheil had gesticht.

Brevorde, de gansche Heerlijkheid verkeerde in groote spanning.

Al dichter werd de volksmassa in de nabijheid van het Ambtshuis, en Onder-Voogd Kalff had moeite het opdringende volk, zonder geweld te gebruiken, op eerbiedigen afstand te houden.

Men werd ongeduldig.

Daar ging eindelijk de deur van 't Ambtshuis open en de Onder-Drost verscheen weer op den drempel en daalde gehaast de trappen af.

Een benauwende stilte streek opeens over de schare.

‘Zou de heks nu nog niet komen?’ mompelden eenigen ontevreden.

Doch hun geduld werd niet langer op de proef gesteld.

Daar was ze!

De armen op den rug gebonden, geflankeerd door twee gewapende dienstmannen uit het Wenterwicksche kerspel, schreed ze met gebogen hoofd de steenen trap af.

Onmiddellijk sloten de mannen van Onder-Voogd Kalff den kring om haar en 't volk voor zich uit drijvend, trokken ze naar 't oude slotplein, om de vrouw daar volgens de oude bepalingen over te leveren aan de Brevordsche wacht, die er al sedert 'n uur opgesteld had gestaan met den gemaskerden Bocholtschen beul in hun midden.

't Volk werd al luidruchtiger. Rauwe kreten, voor en tegen wat zoo aanstonds gebeuren zou, klonken boven het gerumoer uit.

‘Naar den Hollenberg met 'r!’ schreeuwden sommigen.

‘Laat 't mensch los!’ eischten anderen.

‘'t Is 'n gevloekte heks! Weg er mee!’ gilden'n paar boerinnen in haar opwinding.

't Werd den Onder-Drost te erg.

Met donkeren blik zag hij al die beroering aan. Zijn hart was vol wrevel. Zooeven was hem een brief van Dominee Heilersig ter hand gesteld, waarin de predikant hem ernstig tot groote omzich-

tigheid aanmaande, hem ried z'n handen niet met onschuldig bloed te bezoedelen.

O, zoo hij den moed had kunnen grijpen, dan had hij heel de terechtstelling opgeheven, al ‘dat gepeupel’ naar z'n haardsteden gejaagd en de vrouw zelf met een dracht slagen de poort van Brevorde uitgezet. Maar 'twas nu te laat.

‘Drijf dat satansche volk terug!’ gebood hij driftig en met donderende stem riep hij: ‘Terug jullie, canaille, terug, of 'k laat de pieken vellen!’

Dat hielp.

De wachtlieden, aangemoedigd door de houding van den Onder-Drost, joegen 't volk voor zich uit, veegden bij de Stadsgracht gekomen, de naastbijzijnde wallen schoon, zoodat slechts op grooten afstand de nieuwsgierigen konden gadeslaan, wat er ging gebeuren.

De beul leidde nu de vrouw naar den glooienden kant der gracht, maakte haar de gebonden handen los en trok haar de kleeren van 't lijf.

Wezenloos, als ontging haar alles, staarde ze voor zich uit op 't blinkende grachtwater. Zonder zich een oogenblik te verzetten liet ze den gerechtsdienaar begaan, ook toen hij haar de armen en beenen kruisgewijze over het naakte lichaam bond. Doch toen hij haar ten laatste met 'n krachtigen duw in 't water stiet, liet ze 'n luiden, schellen smartkreet hooren.

't Water sloeg hoog op, golfde over haar heen, vervlakte zich, rimpelde toen flauwe kringen om de opborrelende en uiteenspattende luchtbellen.

Door de rijen der wachthoudende mannen liep 'n dof gemompel.

Er waren er, die hun hoofd vol afgrijzen afwendden. Maar anderen rekten de halzen om beter te kunnen zien.

‘Ze zinkt weg! Ze zinkt weg! Ze blijft onder!’ klonk 't opeens luid. ‘Help 'r! Help 'r! Ze zal verdrinken!’

't Geroep nam toe. 't Zwol tot 'n angstkreet hier, werd 'n jubel daar: ‘Haal 'r op! Haal 'r op! Red 'r, red 'r! Ze is onschuldig! Ze is geen heks!’

Een en al onaandoenlijkheid, nog in afwachting, of de vrouw

uit zichzelf naar de oppervlakte zou komen, tuurde de beul in 't grachtwater naar de weggezonken vrouw.

Daar sprong ongeroepen een der wachtmannen haastig naar voren. Z'n sterke knuisten omknelde 'n brandhaak.

't Was Jurren.

Zonder een bevel af te wachten plantte hij zijn voeten in den drassen grasrand, duwde den haak diep in 't water en met groote voorzichtigheid sloeg hij hem om de bindtouwen, waarmede de handen en voeten der vrouw waren omsnoerd.

'Help me!' gebood hij den beul, zoodra hij haar tot de oppervlakte van 't water had opgetrokken.

Met vereende krachten tilden ze haar op 't droge, waar ze eenige oogenblikken bewusteloos bleef liggen.

Op de kreet: 'Ze zinkt weg!' was de Onder-Drost, den Landschrijver achter zich latend, den wal opgestormd.

'Zonk ze? Zonk ze?' vroeg hij in heftige gemoedsbeweging.

'Als 'n baksteen, heer!' riepen de mannen.

'Goddank!' riep hij verheugd en toen hij haar door Jurren en den beul den kant zag optrekken, gebood hij met 'n stem, waarin z'n hevige aandoening trilde: 'Maak haar gauw los en kleed 'r aan!' Toen keerde hij zich af en liep den wal weer op, waar de Landschrijver hijgend van de inspanning was blijven staan.

Hulpeloos als 'n kindeke, wezenloos als een, die door 'n verdoovenden slag getroffen werd, liet ze zich de kleeren weer aan 't lijf trekken, en toen voerde de wacht, dicht aaneengesloten, haar tusschen 't opdringende volk terug naar het Ambtshuis.

'Onschuldig! Onschuldig!' klonk 't juichend om haar op. 'Ze is geen heks! Weg met haar beschuldigers! Aan de galg met de lasteraars!'

Maar de arme, geplaagde vrouw hoorde 't niet. Haar laatste kracht was gebroken. 't Hoofd diep op de borst gezonken, zwaar steunend op den arm van Jurren, sleepte ze zich voort, werktuiglijk, zonder begrijpen wat er gebeurde. De zwakke veer was te sterk gespannen geweest, ze was nu gesprongen, voor goed.

Zoo strompelde ze 't Ambtshuis weer binnen, en toen na verloop van een paar uur het nieuwsgierige volk was afgetrokken, kon ook zij gaan, was ze vrij.

Nog dienzelfden dag teekende Landschrijver Tieleman in de protocollen, handelend over dit Godsgericht, onder meer deze woorden op: ‘ende so sy niet en waere opgetrokken uut de graght, so en hadde sy moeten versupen.’

De vrouw van de Arntskate was dus geen heks. Ze was onschuldig.

Maar al het gebeurde had haar laatste krachten gebroken. Het wrak was 't zinken nabij.

Hoofdstuk XIII.
Als 'n opgejaagd hert.

SEDERT Gertrude, door haar moeder daartoe zelf aangezet, de afgelegen Arntskate was ontvlucht, genoot ze van de gastvrijheid der Wolsinck's en Derk zorgde als 'n willige bode, dat de gemeenschap tusschen moeder en dochter werd onderhouden.

't Waren steeds goede tijdingen, die hij het meisje overbracht, maar als hij met zijn vrouw alleen was, dan voorspelde hij met somberen blik droeve dingen aangaande de Cathe-vrouw.

‘'t Mensch maakt het niet lang meer,’ oordeelde hij. ‘Ze raakt geheel buiten haar zinnen. En ze treurt over 't gemis van haar dochter. Dagen lang zwerft zij rond in den wijden omtrek, en ze eet en drinkt niet.’

‘Ze moest ook maar naar 't dorp komen,’ had toen Wolsinck's

vrouw gezegd, doch Wolsinck had z'n hoofd geschud en ‘neen,’ had hij geantwoord, ‘dat doet ze nooit. 't Lijkt wel of ze zich voorgenomen heeft in 'r hut te sterven.’

Groot was de ontsteltenis geweest, toen Wolsinck met het bericht was thuis gekomen, dat de arme vrouw het Godsgericht bij den Onder-Drost over zich had ingeroepen.

‘Zeg er toch niets van aan Gertrude,’ hadden Bernt en Wolsinck's vrouw aangedrongen. ‘Zoo ze het wist, dan ontliep ze ons, ging weer naar haar moeder terug en dan geraakte ze vast en zeker in handen van den Onder-Drost.’

Angstvallig vermeden de Wolsinck's elk gesprek over hetgeen door heel de Heerlijkheid zooveel beroering veroorzaakte.

Ruim drie weken vertoefde Gertrude nu in de gastvrije woning.

Haar tegenwoordigheid daar werd geheim gehouden uit vrees voor den Onder-Drost, maar er ging bijna geen dag voorbij of Bernt bezocht haar.

Dit laatste werd oorzaak, dat er weldra een was, die haar schuilplaats ontdekte.

Dat was joffer Heilersig.

Haar scherpe blik had al spoedig opgemerkt, dat er in de woning van den dienstman iets buitengewoons aan de hand was, en ze had al 'n paar maal tot dominee gezegd: ‘'k Moet vandaag of morgen toch eens even onverwacht bij Wolsinck binnenloopen om te zien wat daar gaande is. Ik zie er Bernt Kreylhorst meer dan gewoonlijk in- en uitgaan.’

‘Maar vrouwlief,’ had dominee daarop geantwoord, ‘wat voor bijzonders zou daar nu in kunnen steken? Als er iets was, dan zou Derk het je toch wel vertellen? Zoo achterhoudend is hij niet.’

Toen had de juffer geglimlacht om ‘die onnoozele mannen’ en stil voor zich heen had ze gemompeld: ‘Wacht maar, ik kom er wel achter.’

De domineesche, gewoon de groote dingen in haar leven met volle aandacht gade te slaan, had toch ook een open oog voor het schijnbaar kleine en ze vond het herhaald bezoek van

den jongen linnenkoopman belangwekkend genoeg om er zelfs met Vrouwe Clautier over te babbelen, toen ze de Slotvrouw op een van de mooie dagen persoonlijk ging bedanken voor 'n zending vroege vruchten, die volgens het bijgevoegde briefje in 't bijzonder voor den herstellenden zieken predikant waren bestemd.

Vrouwe Clautier vond de mededeeling belangrijk genoeg om er naar te luisteren, want ach, het leven op 't Walijen gleed vooral de laatste maanden zoo droomerig-rustig en onbewogen voorbij, dat het kleinste nieuwtje welkom was.

'Als ik er meer van weet, dan zal ik het u komen vertellen,' had de Joffer beloofd, en 't duurde niet lang, of ze wist alles.

Op 'n middag, toen dominee, wiens krachten slechts langzaam terugkeerden, na afloop van den maaltijd weer te bedde was gegaan, was zij zoo maar in 'r huiscostuum en met enkel de witte muts op 'r hoofd regelrecht de straat overgestoken en omzichtig bij Wolsinck binnen gewipt. In 't dagelijksch woonvertrek vond ze niemand en toen was ze maar 'n stapje verder gegaan en daar stond ze opeens in 't kleine 'pottenkamertje', waar de familie gewoonlijk 't middagmaal gebruikte en 't huiswerk verrichtte.

Haar komst bracht groote ontsteltenis.

Vrouw Wolsinck liet 't vaatwerk, dat ze aan 't reinigen was, bijna uit 'r handen glippen en deed 'n zacht gilletje hooren. Wolsinck zelf, die op 'n stoel wat zat te dutten, vloog opeens klaarwakker overeind. Alleen Gertrude, ijverig bezig aan 'n spinnewiel, bewaarde haar tegenwoordigheid van geest, hield even op met trappen en groette de domineesche met 'n lichten hoofdknik en 't gebruikelijke 'goedendag, joffer.'

'Zoo, zoo,' begon de predikantsvrouw met 'n vriendelijken lach en doende of ze van de verwarring niets bemerkte, 'zoo, zoo, is hier bezoek? Zoo, zoo! Ik meende het voor 'n paar dagen al gemerkt te hebben. Ik zei al tegen dominee: bij Derk hebben ze zeker visite, maar dominee wou 't niet gelooven, omdat Derk er niets van gezegd had.'

Toen kneep de joffer 'r lippen goedig op elkaar, zooals ze het haar man zoo dikwijls op den preekstoel had zien doen, als hij aan

het eind van 'n vriendelijke vermaning was gekomen en 'n volgende voorbereidde. 't Hoofd 'n weinig neergebogen, 'r blik op Wolsinck gericht, keek ze den dienstman eenige oogenblikken onderzoekend aan.

‘En blijft je visite nog lang?’ vroeg ze eindelijk, medelijden krijgend met haar ontstelde overburen.

‘Ja.... nee.... ja, dat zal.... dat weten we niet joffer,’ gaf Wolsinck's vrouw stotterend ten antwoord. ‘Het is voor Gertrude beter, dat’....

Verder kwam ze niet. Een nieuwe schrik bracht haar geheel in de war, toen opeens de deur werd geopend en Bernt Kreylhorst, zonder eerst aan te kloppen, kwam binnenstappen.

Indien joffer Heilersig niet reeds bij het zien van Gertrude vermoed had, dat er tusschen de aanwezigheid van 't meisje en Bernt's drukke bezoek wel eenig verband moest bestaan, dan zou ze het nu wel hebben begrepen, want niet alleen raakten de Wolsincks nu geheel van streek, maar ook Gertrude en Bernt toonden door hun verlegen houding, dat ze iets hadden te verbergen.

‘Zoo, zoo,’ begon de joffer, Bernt vriendelijk toeknikkend, doch zonder omwegen op haar ontdekking duidend, ‘ja, ja, als 't voorjaar in 't land is, dan zoeken de tortels hun duifjes. Ja, ja, wat zeg jij, Bernt?’

Gertrude had bij het binnentreden van den laatste 'r spinnen gestaakt, en nu was ze opgerezen. Straf richtte ze 'r blik op Bernt of ze zeggen wilde: ‘Geef haar antwoord.’

Deze aansporing had Bernt evenwel niet noodig.

‘Joffer,’ zei hij met hooge kleur, ‘dat u Gertrude hier bij Wolsinck aantreft, is niet om mij, maar om haarzelf.’

Even hield hij op en haalde diep adem. Toen ging hij verder, vastberaden: ‘Joffer, er is er een in de Heerlijkheid, die haar van haar vrijheid wil berooven en daarom is ze haar eigen woning ontvlucht. Wolsinck heeft haar op mijn aandringen onderdak geboden. Het was mijn plan met dominee er over te spreken, maar Gertrude heeft me verzocht, dat niet te doen.’

De domineesvrouw keek bij deze woorden het meisje vragend aan.

‘Waarom wou je dat niet, kind?’ vroeg ze.

‘Dat wil ik u wel zeggen, joffer’ nam Bernt het woord. ‘De man, die haar zoekt is de Verwalter, heer Rutger Keyser. Verleden jaar herfst was dominee op de Cathe aan 't sterfbed van Arnt ten Cathe en toen klaagde Gertrude aan dominee haar nood en vertelde hem, dat de Verwalter haar wilde laten halen en toen heeft dominee gezegd, dat Gertrude als eigenhoorige te gehoorzamen had aan de voor haar geldende wetten. En nu begrijpt u wel, dat 't moeilijk valt er met dominee nu over te gaan spreken. Hij zou haar terugjagen!’

Schijnbaar onbewogen had de pastoorsche alles aangehoord, maar toch las Bernt in de scherpzinnige oogen der vrouw groote verontwaardiging.

In haar gedachten zag ze hem voor zich, dien Rutger Keyser, den Onder-Drost der Heerlijkheid, den man, die alles en allen voor zich wilde doen bukken; den man, die ze onder den invloed van de plots in hem opkomende begeerten en wenschen tot alles in staat achtte. Ze begreep, hoewel zeer waarschijnlijk ongemotiveerd, de vrees van Gertrude. Ze doorzag de gegrondheid van den afkeer, die het meisje bezielde, om dagelijks in de omgeving te verkeeren van een, die als 'n bulderbast en geweldenaar bekend stond. Maar wat ze dacht, hield ze voor zich.

‘Dominee is voor 't recht!’ zei ze op kalmen toon. ‘Ieder mensch heeft zijn rechten maar ook zijn plichten, al naargelang de wetten zijn. En dominee heeft gehoorzaamheid te prediken. Dat is zijn plicht, en’....

‘Ik wil niet, ik ga niet naar het Ambtshuis, nooit!’ viel Gertrude opeens verontwaardigd uit.

De Wolsincks schrokken er van op.

‘Stil kind, stil!’ vermaande de pastoorsche. ‘Ik zeg ook niet, dat je er naar toe moet. Blijf jij voorloopig maar hier. Ik wilde alleen er maar op wijzen, dat dominee volkomen in zijn recht is, als hij gehoorzaamheid aan de landswetten eischt. Daarover dus niet meer. Maar mag ik jou eens iets vragen?’ richtte zij zich plotseling tot Bernt Kreylhorst. ‘Weet je moeder, dat jij zooveel

belangstelt in dit meisje? Dat jij als haar beschermer optreedt?'

Nu was 't de beurt van Bernt om geheel in de war te raken. Zoo de joffer hem onder vier oogen de vraag had gesteld, dan zou hij met z'n antwoord niet lang hebben gedraald. Nu hinderde hem de tegenwoordigheid der Wolsincks, schoon ze de verhouding tusschen Gertrude en hem kenden, en niet minder maakte Gertrude's aanwezigheid het hem onmogelijk zich uit te spreken, zooals hij het zoo gaarne had willen doen.

Met 'n hoogen blos op z'n jongmannelijk gelaat staarde hij met iets onzekers in zijn blik de predikantsvrouw eenige oogenblikken sprakeloos aan. Zich eindelijk verwinnend vroeg hij: 'Joffer, mag ik u vanavond in de pastorie alleen spreken?'

'Welzeker!' zei ze. 'Kom maar!' En toen, zonder iets meer te zeggen ging ze heen, het viertal in twijfel latend, wat de joffer nu verder zou doen.

Was ze voor, was ze tegen hen?

Dien avond zat Bernt Kreylhorst langen tijd in de huiskamer der pastorie tegenover joffer Heilersig en de jonkman vond 'n geopend oor en 'n deelnemend hart voor alles wat de laatste maanden hem zoo zeer had beroerd. Hij voelde, zonder dat ze het hem zei, dat ze hem begrijpen wilde, met hem medevoelde, zijn leed verstond, zijn wenschen billijkte en de moeilijkheid van zijn toestand zich wilde indenken. Bernt verzweeg de begeerte van zijn moeder niet, die hem zoo gaarne 'n vrouw had zien zoeken uit de dochteren van eigen stand. Hij vertelde van zijn groeiende liefde voor Gertrude, sedert hij haar nader had leeren kennen; hij sprak van haar weigering, van haar wantrouwen den eersten tijd, van de verontwaardiging van z'n moeder, toen die had vernomen dat hij Gertrude naar de Cathe had gebracht op dien avond, toen Arnts vrouw bezwijmd bij Wolsinck was binnengedragen, en hij verborg zijn vrees niet, dat zijn moeder eigener beweging nooit haar toestemming zou geven voor 'n nadere verbintenis tusschen Gertrude en hem. En ten laatste vertelde hij van Gertrude, zijn Gertrude, hoe goed en vriendelijk, hoe degelijk

en vroom ze was, en dat ze, hoewel maar 'n kind van katebewoners, toch zoo heel veel had, dat haar de gelijke, de meerdere soms, deed zijn van de jonge dochters uit zijn eigen kring.

Toen had de joffer heel vriendelijk gelachen en ten slotte had ze gezegd: ‘Ik weet niet Bernt, of je wel op den goeden weg bent. Ik weet het niet. Maar laat ik je dezen raad geven: vraag den Heere om leiding en voorlichting. Ik zeg niet: vraag den Heere of Hij je Gertrude wil geven, want je weet niet wat goed is. Bid om Zijn leiding, om Zijn hulp en reken er dan op, dat Hij ook alle dingen tot je welzijn en dat van Gertrude zal bestieren. Reken er op, dat Hij jullie vroeg of laat zal samenvoegen, als 't goed voor je is.’

Met groote teederheid had de joffer de laatste woorden uitgesproken en vriendelijk deelnemend had ze Bernt aangezien. 't Had hem 'n blijden glans op het gelaat getooverd. 'k Had de hoop in zijn binnenste versterkt en gevoed. 't Was hem als zag hij heel dichtbij 't ongemengd geluk reeds komen aanzweven.

‘En nu, Bernt,’ zei ze, oprijzend van 'r zetel, als 'n teeken dat 't onderhoud afgeloopen was, ‘weet je wat je doen moet, of eigenlijk niet doen moet? Ga niet zoo dikwijls naar Wolsinck zoolang Gertrude er is. 'k Begrijp, dat je hart naar dat huis haakt. Maar beheersch jezelf. Je kunt het, je bent niet zoo jongensachtig meer. Breng je zelf niet in opspraak, breng Gertrude niet in opspraak. Te een of ander tijd wordt 't bekend, dat zij er is en dan is 't beter dat jouw naam niet in verband met den hare wordt genoemd. Daar straks heb je me verteld, dat je maanden achtereen maar zelden of in 't geheel niet op de Cathe kwam om Gertrude's moeder. En dat was verstandig. Denk nu ook aan je eigen moeder. Spaar haar 't verdriet. Wacht af wat God zal doen. En als je mijn raad verder nog op prijs stelt, welnu kom dan gerust.’

In een stemming, die hij zelf niet wist te beschrijven, verliet Bernt de pastorie. Een blij gevoel verwarmde zijn hart en toch voelde hij bij tusschenpoozen 'n groot verdriet over zich komen, en dat drukte hem neer, maakte hem korzelig. O, dat hij de dingen met de kracht van zijn ziel, met de macht van zijn positie niet

naar zijn wil en wensch kon, en ook niet mocht buigen zoo hij 't gekund had. 't Deed den toorn in hem opbruisen, 't bracht z'n gemoed in opstand. Maar als hij dan weer even slechts nadacht over de woorden van dominee's joffer, dan werd het weer rustig in hem, dan bloeide het vertrouwen op in z'n ziel, dat de albesturende God hem z'n Gertrude wel geven zou ondanks al de bezwaren, die zich nu tusschen hem en haar legerden. En dan dacht hij met dankbaarheid aan de joffer van dominee, die soms wel heel streng kon kijken en bij velen in 't dorp als al-te-punctueel en lastig soms bekend stond, maar die hij nu had leeren zien als 'n vrouw met 'n meevoelend hart en 'n hulpvaardige hand. Had ze niet gezegd: ‘Als je mijn raad verder op prijs stelt, kom dan maar?’

Bernt vermoedde niet, dat hij spoedig reeds den raad van joffer Heilersig noodig zou hebben.

Tijdens een familiebezoek bij den Wenterswickschen Voogd Everwijn Wassenbergh vernam hij daar dingen, die zijn hart met vrees vervulden.

De eerste mededeeling, die hem ontstelde, was, dat de Voogd van den Onder-Drost der Heerlijkheid bericht had ontvangen, dat 'n eigenhoorige deerne, thuis hoorende op de Arnts-kate in Correlo, gevlucht was, volgens de verkregen inlichtingen zich in het dorp van Wenterswick schuil moest houden en blijkbaar de bedoeling had naar het Westfaalsche uit te wijken.

Gevangenneming en opzending werd dringend verzocht.

De volgende mededeeling bracht den jonkman in nog grooter verwarring.

‘We zullen manschappen moeten oproepen,’ vertelde de Voogd, ‘op hoog bevel van den Onder-Drost,’ en toen de gasten hem vragend aanzagen, deelde hij hun mede, dat de moeder van de ontvluchte deerne van hekserij werd beschuldigd en nu zelf om 't Godsgericht had verzocht.

Toen waren de tongen losgekomen en ieder der aanwezigen meende reeds een en ander van haar toovenarij te hebben gehoord.

Hoe Bernt onder dit alles leed!

Met opzet ontweek hij den blik van zijn moeder. Hij had wel willen opvliegen, naar Gertrude toe, haar in z'n sterke armen willen nemen, met haar willen wegvluchten, mijlen, mijlen ver, naar 'n vreemd oord, waar de arm van den Onder-Drost geen macht had, waar de geesel van den laster hen niet treffen kon, waar ze vrij, onbesproken, voor elkander konden leven en opgaan, geheel opgaan in hun teere, reine liefde.

Bernt zat stom, verslagen, en hij luisterde, luisterde naar alles wat er gezegd was en hij leed veel en diep.

't Was hem 'n verlossing, toen het bezoek was afgeloopen. Thuisgekomen ging hij, hoewel 't reeds donker was, nog even naar buiten en zocht de pastorie op.

Joffer Heilersig ontving hem welwillend.

'Ik weet wat je zeggen wilt,' zei ze. 'Je bent met je moeder en broers op bezoek geweest bij Voogd Wassenbergh, niet waar?'

'Ja,' knikte Bent, haar moedeloos aanziend.

'Ik was er vanmiddag,' ging ze verder, 'en hij heeft me alles verteld. Ik ben dadelijk naar de Wolsincks gegaan en heb hun gezegd, wat ik gehoord heb, en ik heb hun streng verboden er iets van aan Gertrude te vertellen. Als ze 't hoorde, dan was ze niet langer te houden, en dan liep ze den leeuw in den muil, zonder iets aan de dingen te kunnen veranderen.'

'Maar' riep Bernt half in vertwijfeling, 'kan dominee er dan niets aan doen? Kan dominee al die ellende niet voorkomen?'

'Dominee,' zei de joffer bedarend, 'zal doen wat hij kan en meent te mogen doen.'

't Antwoord bevredigde Bernt maar ten halve.

'Zou dominee niet naar den Verwalter kunnen gaan?' vroeg hij.

'Neen Bernt, dat mag je van mijn man niet eischen. 't Zou nog teveel van z'n krachten vergen. Maar hij zal schrijven. Dominee heeft 't me zoo even nog beloofd.'

Mistroostig schudde de jonkman het hoofd en geruimen tijd staarde hij zwijgend voor zich op den grond. ''t Is vreeselijk,' zei hij eindelijk, z'n oogen vol bitterheid opslaande, ''t is verschrikkelijk zoo machteloos tegenover de willekeur van een enkel man te staan.'

Joffer Heilersig begreep, wien hij bedoelde. ‘Neen Bernt,’ sprak ze tegen, ‘je beziet de zaak verkeerd. Hier is geen sprake van willekeur van 'n enkel man. 't Is hier de wet des lands; en de man, dien jij bedoelt, heeft die wet te handhaven. Vergeet ook niet, dat Arnts weduwe zelf om 't Godsgericht heeft verzocht.’

‘De Verwalter had 't haar moeten weigeren?’ viel Bernt uit.

‘Dat heeft hij ook gedaan. Hij heeft alles geprobeerd om het de vrouw uit 't hoofd te praten. Weet je dat niet?’

Neen, dat wist Bernt niet.

‘Maar Gertrude,’ begon hij weer, ‘waarom laat hij Gertrude niet met rust?’

Joffer Heilersig haalde 'r schouders op, ‘Hoor eens,’ zei ze, ‘laten we daarover nu maar niet langer praten. Er valt toch nièts aan te veranderen. 't Is beter aan haar veiligheid te denken. Heer Everwijn Wassenbergh heeft Onder-Voogd Kalff opgedragen Gertrude op te sporen en je weet, dat Kalff geen half werk doet.’

Bernt kneep z'n vuisten woedend saam. ‘Ha, die Kalff,’ bruiste 't in hem op, ‘die lomperd, die zou zijn ruwe handen uitslaan naar Gertrude, zijn Gertrude, om 'r met 'n paar gemeene lui door de straten van Wenterswick te sleuren en.... O, als de ongure kerel 't wagen dorst, dan zou hij 'm laten voelen, dat hij ook nog knuisten aan 't lijf had.’

't Vlamde in de oogen van den jonkman, en de joffer, die 't zag, raadde wat er in hem omging.

‘Bernt,’ begon ze opeens op waarschuwenden toon, ‘wees toch voorzichtig. Wat er ook gebeure moge, laat je niet door drift vervoeren. Wie z'n hand dreigend opheft tegen de boven hem staande macht, zal die hand verliezen. Maak je voorloopig niet al te bezorgd voor Gertrude. Ze is nu bij Wolsinck nog veilig, maar 't is goed bijtijds naar een veiliger schuilplaats uit te zien.’

Bernt knikte toestemmend, maar de gloed van z'n toorn lag nog in zijn oogen. ‘Ik zal er zelf eens ernstig over denken,’ ging ze verder, ‘en wat ik je al eer geraden heb, doe dat: vertrouw je moeite en zorg aan Hem toe, Die alles bestuurt.’

Met 'n bezwaard hart zocht Bernt z'n woning weer op. Onderweg kwam de gedachte bij hem op, te doen wat joffer Heilersig hem bij zijn eerste bezoek had gezegd en alles te vertellen aan zijn moeder. Maar onmiddellijk verwierp hij dit plan weer. 't Zou toch niets baten. Toen peinsde hij over een veiliger schuilplaats op een der vele boerderijen, die hij voor den vlashandel den laatsten tijd zoo dikwijls had bezocht, maar hij vond geen oplossing. Hij wist, hoe de bewoners den Brevordschen Verwalter vreesden. Neen, er bood zich geen uitkomst en door den nood gedreven legde hij al zijn moeiten en verdrietelijkheden neer voor Gods aangezicht, bad den Heere om geduld en volstandig vertrouwen, om wijsheid en hoogere leiding als hij tot handelen geroepen werd.

Wat Bernt als nutteloos verwierp, ondernam joffer Heilersig. Reeds den anderen morgen, toen de torenklok tien uur beierde, stapte ze de hooge stoep op van de Weduwe Kreylhorst. Zonder met den zwaren klopper haar komst aan te kondigen, opende ze de deur en trad het ruime voorhuis binnen, waar langs de zijwanden tallooze stapels linnen aan groote rollen lagen opgetast.

De joffer kende den weg en schreed regelrecht naar het woonvertrek. Joffer Kreylhorst was er alleen. De jongste kinderen waren naar school en de beide ouderen voor de koopmanschap de deur uit.

‘Welkom, welkom!’ groette de weduwe opstaand en ze schoof de domineesche een stoel bij 't venster toe.

‘Het is in lange niet gebeurd, dat u me opzocht,’ zei ze vriendelijk.

‘Neen,’ gaf joffer Heilersig toe. ‘Door dominee's ziekte was ook ik aan huis gebonden, maar 't wordt nu gelukkig veel beter met 'm.’

‘Gelukkig, gelukkig,’ vond de weduwe. ‘Ja, ik heb er van gehoord, dat dominee zelfs al buiten is geweest met 't mooie weer. Is 't hem goed bekomen?’

‘Heel goed,’ verklaarde joffer Heilersig. Zomerlucht en zonneschijn zijn de beste geneesmiddelen, zegt mijn man en ik geloof dat 't voor hem ook waar is.’

Deze mededeeling gaf de weduwe aanleiding over haar over-

leden man te gaan vertellen, die juist in den zomer en bij warmen zonneschijn zich de laatste jaren van zijn leven steeds zoo moe en mat gevoelde.

De domineesche had 't haar al wel honderdmaal hooren vertellen en ze vreesde het lange verhaal van Kreylhorst's ziekte en sterfbed nog weer te moeten aanhooren en daarvoor was ze toch eigenlijk niet gekomen. Ze was met 'n geheel andere bedoeling van huis gegaan.

'Dat is daar 'n heele geschiedenis in 't Correlosche,' zei ze opeens, toen de weduwe haar verhaal door 'n oogenblik van stilzwijgen onderbrak, en met opzet haar gastvrouw geen tijd latend den draad van 'r eigen verhaal weer op te vatten, ging ze verder: 'Kunt u begrijpen, hoe zoo'n mensch er toe komt om zichzelf voor 't gericht te brengen?'

'Van dat mindere soort menschen hebben wij geen begrip,' gaf joffer Kreylhorst met 'n minachtend gebaar ten antwoord.

Even streek er 'n pijnlijke trek over 't gelaat der predikantsvrouw. 'Ik denk,' zei ze met iets medelijdends in haar stem, 'dat 't mensch buiten haar zinnen is en niet goed weet, wat ze doet.'

Met nauw bedwongen drift richtte de weduwe zich even van haar stoel op en heftig schudde ze haar hoofd. 'Neen, joffer,' zei ze, 'dat ben ik niet met u eens. 't Schepsel heeft zich aan den duivel verkocht en nu heeft ze een goeden raadsman. Reken er op, dat ze heel goed weet wat ze doet. Maar ik zeg, dat zulk soort moet worden opgeruimd, hoe eer hoe beter.'

Joffer Heilersig zag haar eenige oogenblikken zwijgend aan. Wat klonk haar dat oordeel hard uit de mond van 'n vrouw. Ja, ze wist het wel: joffer Kreylhorst was nu wel niet de zachtaardigste onder haar kennissen, doch dat ze zoo liefdeloos sprak, zoo zonder eenig medegevoel met 'n ongelukkige, moest 'n bijzondere oorzaak hebben en ze begreep welke die was.

'Zouden het,' vroeg ze vergoelijkend, 'zouden het geen praatjes zijn, die de een of andere kwaadwillige heeft rondgestrooid?'

'Geen scheldnaam zonder oorzaak!' gaf de weduwe kortaf ten antwoord.

‘'k Weet niet!’ betwijfelde joffer Heilersig. ‘Ik voor mij geloof, dat 't mensch zinneloos is. Ze heeft den laatsten tijd veel ondervonden, hoor 'k. Eerst is haar man gestorven en nu....’

‘D'r man!’ onderbrak weduwe Kreylhorst bits. ‘'t Was d'r man niet!’

Joffer Heilersig zette groote verbaasde oogen op.

‘Neen, 't was 'r man niet,’ herhaalde de weduwe.

‘Weet u dat zeker?’ vroeg de pastoorsche, door deze mededeeling geheel uit het veld geslagen.

‘Ja, sedert gisteren! 'k Heb den ouden Veneking-boer hier gehad om een en ander te verrekenen en die heeft me ook verteld, dat dominee's dienstman bijna den heelen winter door, een-, soms tweemaal per week op de Cathe kwam.’

De laatste mededeeling klonk scherp, verwijtend.

‘Ik weet natuurlijk niet, of dominee daarvan wist,’ ging ze verder. ‘Maar nu u het weet, mag u weieens op Wolsinck letten.’

Joffer Heilersig kneep haar lippen op elkaar, maar ze deed 't nu niet zoo goedig, als ze dit van haar man had afgezien. Er welden 'n oogenblik bittere woorden in haar op. Ze voelde 'n bijna-niet-te-bedwingen lust om die vrouw daar tegenover zich eens duidelijk op de wet van den Heiland te wijzen, waarin van barmhartigheid, mededeelzaamheid en ontferming gesproken wordt. Doch ze hield zich in. Toch meende ze iets te moeten zeggen.

‘Ik vind,’ begon ze, ‘heel die nare geschiedenis zoo verschrikkelijk voor de dochter van de Cathe-vrouw.’

Met deze woorden was het kruit in 't vuur geworpen.

Joffer Kreylhorst rees rechtop en driftig viel ze uit: ‘Die dochter, die dochter moesten ze de Heerlijkheid uitbannen. Die dochter is geen haar beter dan 'r moeder. 'k Heb 'r genoeg van gehoord. Niemand weet, waar de heks thuis hoort. Niemand weet, waar ze 'r dochter gehaald heeft. Die dochter is 'n allemans-kind en 'n allemans-vrind.’

‘Maar joffer!’ er klonk verontwaardiging en diepe smart tegelijk in de stem van de domineesche.

‘Ik zeg de waarheid,’ ging joffer Kreylhorst opgewonden voort.

‘Heeft die veile deern zelfs niet getracht mijn oudste, mijn Bernt....’

Joffer Kreylhorst kon van opwinding niet verder. Ze wendde 'r hoofd af en schokkend van aandoening liep ze naar 'n groote glazen kast in den hoek van het vertrek of ze er iets wilde halen.

De domineesvrouw werd er verlegen onder. 't Speet 'r nu, dat ze over de zaak begonnen was. Neen, ze begreep het maar al te wel: Bernt behoefde op zijn moeders toestemming niet te rekenen. Ze was verkeerd ingelicht, Men had Gertrude bij haar belasterd, en dit gevoegd bij 't standsverschil, had 't haar afkeer tot haat doen groeien. 't Was nu maar 't verstandigst niet op de zaak in te gaan, waarvoor ze eigenlijk gekomen was, en daarom vroeg ze:

‘De Veneking-boer is de naaste buur, is 't niet?’

‘Ja,’ gaf joffer Kreylhorst ten antwoord, zich tot kalm-zijn dwingend, en de glazenkast den rug weer toekeerend, vervolgde ze: ‘de hut staat op zijn grond. Voor 'n paar jaar heeft hij Arnt vergunning gegeven zich er 'n kate neer te slaan. Arnt was vroeger knecht bij 'm geweest, maar als de Veneking-boer geweten had, wat soort volk hij er mee aanhaalde, dan had hij 't niet gedaan. Veneking is 'n goede man. Zoo lang mij heugt betrekken wij jaarlijks vlas en eigengereed linnen van 'm. Hij komt dikwijls hier. Vandaar, dat 'k zoo goed weet, wat lui die kate-bewoners zijn. Ze zijn te lui om 'r kate-plicht op 't Veneking te vervullen. De boer heeft meer last dan plezier van hen.’

Joffer Kreylhorst had al pratende weer bij de tafel plaats genomen en haar gelaat stond weer rustig, als had ze zoo even niet in 'n hevige opwinding verkeerd. Rustig babbelde ze verder: ‘Arnt was zelf ook 'n rare. Toen z'n eerste vrouw gestorven was, liet hij z'n kind, 'n jongen van 'n jaar of acht, aan z'n lot over en toen nam hij dienst. Ach, de kerels, die lange jaren in den oorlog zijn geweest, deugen niet meer voor geregeld werk. 't Zijn in den regel luie drinkebroers.’

‘Oorlog,’ merkte joffer Heilersig op, ‘oorlog brengt heel wat ellende en bederft veel menschen.’

‘Ja,’ knikte joffer Kreylhorst en straf keek ze, zonder een woord

te spreken voor zich. In haar herinnering doorleefde ze in enkele oogenblikken weer al de vreeselijkheden, die ze had doorgemaakt, toen ze met man en kinderen en met al 't draagbare goed de vlucht moest nemen voor de roovende, moordende en schoffeerende benden van den Munsterschen Bisschop Christoffel Bernard van Galen.[1)] Met diepen weemoed, gemengd met hevige verontwaardiging dacht ze aan ééne, haar eens zoo innig lief, aan Woltére, haar twaalf jaar jongere halfzuster, die tijdens den inval der Bisschoppelijke benden onder Lochem bij kennissen logeerde en zich toen zoo zeer vergat, dat ze een dier onverlaten haar hart en hand schonk, hem huwde, hem volgde toen de moorders werden teruggeworpen en naar 't Munstersche weer aftrokken.

't Mocht dan al 'n hopman zijn, 'n edelman uit 't verre Zuiden, zooals de familie uit vertrouwde bron vernam, 't deed er niet toe: Woltére werd de vrouw van 'n vijand van den lande, 'n vijand van het Gereformeerde geloof. Voor de wereld heette Woltére sedert dood, omgekomen van ellende tijdens den overval, maar zij en 'r naaste familie wisten beter. Nimmer hoorde ze meer iets van 'r, en 't was maar goed. Ze kon ze nu wel haten, even sterk haten, als zij ze vroeger lief had, die slanke, blonde Woltére met 'r blijde, levendige oogen, waarin de blauwe hemel altijd scheen te weerspiegelen. Misschien waren die schoone oogen nu al lang en voorgoed gesloten.... Joffer Kreylhorst zuchtte.

‘'k Hoop niet, dat we ooit weer oorlog krijgen,’ zei de domineesche, die het stilzwijgen en de reden van dien diepen zucht niet bevroedde. ‘'k Weet nog goed, hoe 't ons ging met 't rampjaar.[2)] Ik wist niet, wat ik beginnen moest. Mijn man was toen ook bedlegerig. Maar gelukkig bleef ons dorp toen vrijwel gespaard.’

Joffer Kreylhorst knikte toestemmend. ‘Zwijg me er van,’ zei ze nogmaals zuchtend. ‘Oorlog is een geesel.’

Plots bonsde de klopper op de voordeur.

‘Dat zal voor u zijn,’ merkte de weduwe op. ‘'k Zag Derk Wolsinck voorbij het raam gaan.’

1) 1665.
2) 1672. Hernieuwde inval van den Munsterschen Bisschop. Oorlog met Frankrijk, Engeland, Munster en Keulen

Verschrikt rees de domineesvrouw op. ‘Als m'n man maar weer niet erger is geworden,’ zei ze.

Haastig nam ze afscheid en vóór de dienstbode, die achter uit 't huis gekomen was, haar de deur kon openen, stond Joffer Heilersig reeds tegenover Wolsinck.

‘Is er wat met dominee?’ vroeg ze, Derk onderzoekend aanziende.

‘O neen, joffer,’ gaf hij glimlachend ten antwoord, ‘Dominee is wél, maar er is bezoek.

‘Wie?’ vroeg ze.

‘Vrouwe Clautier, joffer.’

‘En is dominee thuis?’

‘Neen, joffer, die is voor 'n kwartier 't dorp ingegaan.’

Zoo vlug ze kon spoedde de predikantsvrouw zich naar haar woning terug. 't Was dan wel vereerend vond ze, dat de douairière den laatsten tijd zoo dikwijls de pastorie opzocht en zooveel belangstelling tijdens de ziekte van dominee betoonde. Ze zou er haar zoo beleefd mogelijk voor bedanken. Plots schoot haar 'n gedachte door het hoofd. Als ze met de douairière eens over Gertrude sprak? Als de douairière zich het lot van Gertrude eens wilde aantrekken, haar eens een schuilplaats bij een van haar boeren bood? Daar ginds buiten 't dorp tusschen de dichte Walijënsche bosschen en heidevelden zou Onder-Voogd Kalff 't deerntje niet zoo gemakkelijk vinden. 't Zou mooi zijn, als 't kon. Maar de douairière zou er wel niet voor te vinden zijn.... En toch, als ze 't eens probeerde.... 't Was toch te wagen. Ze zou wel eens zien.

Joffer Heilersig trad de pastorie binnen en even later stond ze buigend tegenover de Slotvrouwe.

't Gesprek vlotte nu beter dan daar straks tusschen de domineesche en de weduwe Kreylhorst. Ook was 't onderhoud rustiger en minder beïnvloed door verborgen overleggingen. Eerst werd belangstellend aandacht geschonken aan dominees langzaam herstel. Doch het duurde niet lang, of het komend Godsgericht in Brevorde kwam aan de orde en Vrouwe Clautier gaf onomwonden

haar grooten afkeer te kennen. ‘Dat die Onder-Drost niet wijzer is, om zoo iets goed te vinden,’ zei ze minachtend, op dat ‘die’ den nadruk leggend. ‘De man schijnt niet wèl bij 't hoofd te zijn, anders verbood hij het wel,’ voegde ze er aan toe.

De domineesche kreeg hoop. Heer Rutger Keyser stond dan toch werkelijk niet hoog bij de Slotvrouw aangeschreven. Ze scheen hem te minachten. Hoe zou ze zich anders zoo over hem uitlaten?

Opeens alle bezwaren opzijzettend, begon joffer Heilersig over Gertrude te spreken. Ze vertelde van den Onder-Drost, die het meisje als eigenhoorige voor dienstwerk op 't Ambtshuis opeischte; ze vertelde van Gertrude's vrees, van haar vlucht en ten laatste van het gevaar ontdekt te worden, nu Onder-Voogd Kalff zijn nasporingen was begonnen. Maar van de verhouding, waarin Gertrude tot Bernt Kreylhorst stond, zweeg ze nog.

‘Waar is 't kind?’ vroeg Vrouwe Clautier. ‘Kan ik 'r zien?’

‘Als u met me mee wilt gaan,’ zei de joffer, ‘ze is hier schuin over bij den dienstman van dominee,’ en ze wees door een der ramen naar 't kleine boerderijtje, dat 'n paar honderd pas van den weg tusschen wat geboomte wegschool.

‘'k Zou haar wel hier laten komen,’ ging de joffer voort, ‘maar dominee....’

‘Neen, neen, niet noodig,’ sloeg de Douairière af. ‘k Zal wel meegaan.’

't Bezoek der hooge Vrouwe bracht in de nederige woning geen geringe ontsteltenis. De kleine Wolsincks, die uit den hof eerst nieuwsgierig waren komen toeloopen, stoven verschrikt weer terug, en vrouw Wolsinck zelf scheen haar spraak te hebben verloren. Gertrude, niet wetende wie ze voor zich had, en niet vermoedende dat 't bezoek haar gold, liet even de tred van haar spinnewiel stilstaan en groette met 'n lichten hoofdknik. Toen zette ze haar arbeid weer voort, doch wat onrustig en gehaast.

‘Daar is ze den heelen dag zoowat mee bezig,’ zei de joffer fluisterend.

De Douairière knikte, en doende alsof ze al haar aandacht aan Gertrude's vlugge bewegingen schonk, beschouwde ze het meisje lang en aandachtig.

‘Dat ziet er goed uit, kind,’ zei ze eindelijk, ‘werk maar ijverig.’ Toen keerde ze zich om en verliet de woning weer, op den voet door de joffer gevolgd.

‘Een schoon kind,’ zei ze, eenmaal buiten, ‘maar ze schijnt niet uit deze streek: zoo donker en zoo diep blozend.’

Joffer Heilersig haalde haar schouders op. Zoover ging haar oordeel niet.

In de pastorie teruggekeerd was 't de Slotvrouw zelf, die door 'n voorstel de pastoorsche uit de moeilijkheden hielp.

‘Als ze gevaar loopt, breng ze dan maar op 't Huis,’ zei ze. ‘Ik heb wel een plaatsje voor haar.... en werk erbij. Achter de grachten en poorten van 't Walijen is ze veilig. Rutger Keyser heeft binnen mijn muren geen woord te zeggen, daar ben ik meesteres.’

Joffer Heilersig greep de hand der edelvrouwe en in vervoering drukte ze die aan haar lippen. ‘Dank, dank!’ zei ze. ‘O, wat is u toch goed! Wat ben ik u dankbaar!’

Lachend weerde Vrouwe Clautier de pastoorsche af. ‘Kom, kom, niet overdrijven, joffer. Zoo erg is 't niet.’

Maar de domineesvrouw was zoo overgelukkig met de geboden hulp, dat ze er niet over zwijgen kon en bij 't vertrek der Slotvrouw haar met een stroom van dankbetuigingen de deur uitliet.

‘Wie had dat gedacht?’ zei ze, in haar kamer teruggekeerd. ‘Welk 'n uitkomst! Hoe jammer toch, dat ik er met dominee niet over praten kan!’

Hoofdstuk XIV.
Naar veiliger schuil.

EN wil niemand uit de buurt 't mensch helpen?'

'Neen, dominee,' antwoordde Wolsinck, 't hoofd ontkennend schuddend, ''k ben eerst naar 't Ganzerinck gegaan. Dat was 't dichtst bij, maar de vrouw schold me de deur uit, toen ze wist waar ik voor kwam. Daarna heb ik 't op de Stoevekate geprobeerd. Een oogenblik dacht ik, dat men daar nog wel medelijden met de Cathe-vrouw had, maar 't liep tenslotte toch op niets uit. De menschen wilden niet met 'r te doen hebben, 'voor geen geld van de wereld,' zeiden ze. Tenslotte heb ik het op 't Veneking nog eens gewaagd, hoewel ik vooruit wel wist, wat 't antwoord zou zijn. 't Was dan ook mis. De boer zei al maar: ''t Wijf is toch een heks! De duivel heeft 'r laten zinken. Maar van mijn grond, dat moet ze! Ik brand de hut weg!'

Dominee Heilersig schudde meewarig het hoofd, peinzend keek hij voor zich uit. Wat vond hij de menschen toch dom. Dom en onbarmhartig. Hoe weinig gedachten ze aan 't woord van den Heiland: 'Saeligh syn de bermhertigen, want hun sal bermhertigheidt geschyen.'

Dominee vestigde z'n blik weer op Wolsinck. 'En van de deerne, van Gertrude heb je niets gehoord!' vroeg hij.

'In geen velden of wegen te vinden, dominee,' gaf Wolsinck, langs den predikant heen ziende, ten antwoord en snel liet hij er op volgen: ''k Heb wel iets van Arnt's zoon gehoord. Dat vertelden ze me op de Stoevekate.'

'En wat was dat?'

'Die Ulegat heeft tijdens 't 'gericht' van z'n stiefmoeder de koe en 'n schaap uit 't broek weggehaald en naar zijn huis gedreven. Hij zei, dat het 't erfdeel van z'n vader was. Maar Stoeve-

kate zei, dat Ulegat wel mocht oppassen, dat de Verwalter het niet hoorde, want die....'

De predikant wenkte ongeduldig met de hand. Hij verlangde niet naar lange uitweidingen over dingen, die met de zaak waarover het ging niets te maken hadden. De ongelukkige Cathe-vrouw moest geholpen worden. 't Mensch was ziek, misschien den dood wel nabij en ze had geen hulp.

'En jij meent, dat ze nog vervoerd kan worden?' vroeg hij.

'O zeker, dominee, dat gaat nog best!'

'En jij wilt 'r wel weer 'n plekje in je huis inruimen?'

'Als 't moet, ja, waarom niet, dominee?'

'Nu, span dan maar in en haal 'r!'

Dominee zei 't ongewoon kortaf. 't Leek of het besluit hem inwendige strijd had gekost, en dat hij er nu maar 'n eind aan maakte, zonder er volkomen vrede mee te hebben.

Voor Wolsinck waren er geen bezwaren. Hij tikte bij wijze van groet aan z'n muts en haastte zich naar den stal naast de pastorie.

Even vond hij nog kans z'n hoofd om de keukendeur te steken en toen hij joffer Heilersig daar alleen zag, zei hij met gedempte stem: 'Joffer, joffer, 'k moet voor dominee de Cathe-vrouw gaan halen. Ze komt weer bij ons in huis.' Toen trok Wolsinck z'n hoofd weer even snel terug, als hij 't door de deuropening had gestoken, en vlugger dan hij 't in jaren gedaan had, tuigde hij dominee's rijdier op, spande 't voor de huifkar en reed heen.

'Dom, dom!' gromde Derk, toen hij bij den rand van 't dorp gekomen, de wijde vlakte van hei en wat grasland met hier en daar dicht geboomte voor zich zag liggen. 'Derk, wat ben je dom! Had je nu Gertrude niet even kunnen gaan zeggen, dat ze 'r moeder vanavond nog bij 'r kreeg. Wat zou ze blij geweest zijn?'

Ontevreden rukte Wolsinck aan de leidsels, zoodat het paard, niet gewoon aan zoo'n hardhandige behandeling, den kop hoog op hief en 't op 'n draf zette. De weg was verre van vlak en Wolsinck schudde schokkend heen en weer in den bolderenden wagen, maar het hinderde hem niet. In z'n gedachten zag hij, hoe verwonderd, maar ook hoe gelukkig Gertrude zou zijn, als ze straks zoo opeens

'r moeder voor zich zag. Wat zou dat 'n onverwachte vreugde geven!

Toen schoot het hem door 't hoofd, dat hij zich van dat onverwachte maar niet teveel moest voorstellen. Was joffer Heilersig er niet? Die was misschien al lang 't groote nieuws gaan vertellen! En dat was dan maar goed ook. Hoe kon zijn vrouw anders een en ander in gereedheid hebben, als hij over 'n paar uur met 't zieke mensch voor z'n deur stond?

'Kalm, wat, kalm wat!' gebood Wolsinck tevreden. 'Kalm aan, beest, de weg is nog lang.'

Derk's gewoonlijk blijde oogen stonden somber. Neen, dat 't zoo erg met de Cathe-vrouw was, had hij toch niet gedacht. Vanmorgen, voor hij de buurt opging om hulp, vond hij haar wel ziek, maar ze vroeg toch nog met belangstelling naar d'r dochter, en bedankte nog voor wat hij haar had meegebracht. Maar nu hij 'r kwam halen, nu leek ze wel wezenloos, scheen ze niets te begrijpen van wat hij zei.

Alleen toen hij haar naar de huifkar wilde brengen kwam er meer leven in 'r, stribbelde ze krachtig tegen, waggelde met inspanning van al haar krachten de hut door, haalde een en ander uit hoeken en gaten en tastte 't bij elkaar in 'n bulster. Maar toen waren haar krachten ook op, zonk ze neer op den leemen vloer en moest hij 'r naar z'n voertuig dragen.

En daar lag ze nu, met 't hoofd op den bulster, totaal uitgeput.

Op den terugtocht dwong Derk 't paard tot rustig gaan en telkens keek hij om naar de half bezwijmde vrouw daar achter hem in de donkere karruimte.

Voor hem slingerden de met hei overgroeide wagensporen, die naar de woudpoort in de Correlosche bosschen voerden. Daar was 't alles licht.

De langzaam wegzinkende zon sprankelde gouden vlekken op het diep-groen der eikenkruinen en tooverde 'n vlammengloed in de dampen, die langs den boschrand dreven. 't Trof Wolsinck en 't hield eenige oogenblikken zijn aandacht gevangen. 't Leek hem, als zag hij in 'n luchtigen vloed van ijl goud.

Opeens dook uit den gloed 'n menschelijke gestalte op, omweven door 'n goudig, verijlend rag.

‘Da's 'n schoone kleedij,’ zei Wolsinck tot zichzelf en gebonden door 't treffende van dit zonnespel, bleef hij al maar staren naar dien man ginds voor 'm uit, die daar waadde in de zee van doorzichtig, gloeiend goud.

Plots verdween het bewonderende uit Wolsinck's oogen en z'n gelaat nam 'n ontevreden uitdrukking aan.

Hij had den ouden Veneking-boer herkend.

‘Die komt op mij af!’ gromde Derk. ‘Hij heeft me zeker uit het bosch beloerd, toen 'k bij de hut was. En nu wil hij meer weten.’

Hoe gaarne had Derk z'n paard in draf gezet, om ginds bij de woudpoort den boer voor te zijn, maar om de kranke moest hij stapvoets blijven rijden. Toch vierde hij de teugels 'n weinig en het dier verhaastte z'n tred.

‘Ik win 't, ik win 't,’ grinnikte Derk, na eenige minuten wat haastiger te hebben voortgereden. ‘Ik win het: de oude kan zoo hard niet voort. Z'n stramme beenen willen niet meer.’

Nog strompelde de oude Veneking steunend en zuchtend voort door de ijle dampen vol zonneverf, toen Wolsinck in de donkerte van het bosch verdween.

Hier op den bemosten bodem veerden de karrewielen zacht op en neer en met straffen stap liet Derk 't paard zijn weg vervolgen.

‘Ziezoo,’ mompelde hij, ‘de oude kreeg geen kans me uit te hooren. Hij zal 't moeten doen met wat hij zag, en da's misschien toch reeds te veel.’

De zon verzonk achter de verre bosschen rondom Brevorde, en de Wenterswicksche dorpers hadden meest allen de rust gezocht, toen Wolsinck, na het paard wat haver in zijn voerbak te hebben voorgegooid, de huifkar onder 't afdak achter dominee's stallerij schoof. Nog even zette hij in de schuur een en ander recht en haastte zich toen naar den heelmeester.

De zieke had hij aan de vrouwlui thuis overlaten en den volge-

pakten bulster had hij zelf naar 't opkamertje gebracht, waar Gertrude 'n slaapstee had.

Joffer Heilersig, die geholpen had, toen de Cathe-vrouw uit de kar werd gehaald, dacht eerst dat 't arme mensch onderweg gestorven was, zoo levenloos en slap voelde ze aan, maar toen Gertrude haar riep, kwam er wat meer leven in, opende ze 'r oogen, strekte ze haar vermagerde handen naar 'r dochter uit en streelde haar langs de gloeiende wangen.

'Rust moest 't arme, geplaagde mensch hebben, rust en goede verzorging,' had joffer Heilersig gezegd en Wolsinck was 't volkomen met 'r eens, en aan hem en z'n vrouw zou 't niet liggen, als de Cathe-vrouw niet beter werd. Ze zouden doen wat ze konden. Dat was toch plicht tegenover 'n medemensch, oordeelde Derk, maar dien Veneking, dien inhaligen, kwaadaardigen boer, dien haatte hij, en hij zou 't dominee nog eens goed zeggen, wat een slecht, hardvochtig mensch die oude was.

Met al de gulheid van 'n eenvoudig, vroom hart wijdde Wolsinck's vrouw dag aan dag haar beste zorgen aan de kranke. Gertrude stond haar met opofferende liefde bij en Joffer Heilersig liep voortdurend over en weer om de helpende hand te bieden. In haar keuken bereidde ze de smakelijkste kooksels, die ze bedenken kon, doch noch de liefdevolle zorg, noch de kunst van den heelmeester brachten eenige verandering ten goede.

Dominee was reeds den volgenden dag naar de zieke komen kijken, maar, zooals zijn vrouw het hem al had gezegd: van 'n gesprek met de lijdende kon niets komen. Ze lag daar in 'n zwaren dommel verzonken, waaruit ze niet te wekken scheen. En zoo bleef 't den eenen dag na den anderen.

Op 'n avond had Bernt 't gewaagd bij de Wolsinck's binnen te loopen.

Met droeven blik, half vertwijfeld, had Gertrude hem aangestaard en hij had haar diepe leed in eigen hart gevoeld. Zoo gaarne had hij door de betuigingen zijner trouwe liefde moed in 'r verslagen hart willen storten, om 'r gesloten lippen 'n blijden ge-

lukkigen lach willen tooveren, en in 'r sombere oogen 'n glans van vreugd gewekt, maar hoe kon hij het? Hoe kon hij het hier in dezen omgeef?

Stil, zwijgend had hij bij de kleine tafel in 't pottenkamerje gezeten en al maar geluisterd naar wat Wolsinck en diens vrouw fluisterend van de kranke vertelde. Toen was opeens de deur opengegaan en joffer Heilersig was zachtkens naar binnen gekomen.

'Jij hier, Bernt?' had ze gezegd, terwijl ze waarschuwend haar vinger opstak.

'Dat moet je niet doen, Bernt!' liet ze er met nadruk opvolgen en de juffer dacht aan 'r laatste onderhoud met de weduwe Kreylhorst, waaruit het haar meer dan duidelijk was geworden, dat er van 'n nadere verbintenis der twee jonge menschen nimmer sprake kon zijn.

'Wist je, dat Gertrude's moeder hier was?' vroeg ze.

'Ja joffer.'

'Van wie?'

'Van Derk zelf,' gaf Bernt ten antwoord, naar Wolsinck wijzend.

'Zoo, nou, ik zou maar gauw weer gaan,' drong de joffer aan. 'Je weet wat ik je gezegd heb: niet hier komen, vooral nu niet.'

Schijnbaar gedwee stond Bernt op. 'Als u dat beter vindt,' zei hij, 'dan zal ik het doen,' en na met 'n hoofdknik allen gegroet te hebben ging hij heen.

Bij de deur gekomen wendde hij nog even 't hoofd om en zocht met z'n blik die van Gertrude, maar 't meisje staarde met gebogen hoofd voor zich. Neen, hij mocht zelfs niet even in den donkeren gloed van haar oogen zien, maar hoe 'r lippen beefden van smart, dat zag hij.

''t Moet dan maar,' mokte hij in zichzelf, terwijl hij bij het schemerlicht van den dalenden nacht zijn woning opzocht. ''t Moet dan maar. Ik zal Wolsinck's huis mijden, zoolang Gertrude er is. 't Zal wel het beste zijn,' en hij nam zich voor, zelfs zoo weinig mogelijk in de omgeving van de pastorie te komen.

Maar reeds den anderen dag, nog voor de zon op z'n hoogst stond, ging hij weer bij Wolsinck binnen.

‘Wa's dat nu?’ vroeg Derk's vrouw verbaasd, doch voor ze hem aan zijn belofte van den vorigen dag kon herinneren, liep hij op Gertrude toe en viel gehaast uit: ‘Gauw, gauw, Gertrude, je moet weg! Voogd Kalff kan zoo aanstonds hier zijn.’

Gertrude begreep 'm niet. Ze wist niet, hoe die man haar zocht. Maar vrouw Wolsinck, die 't wel wist, raakte er geheel door in de war.

't Was goed, dat Wolsinck zelf binnen kwam.

‘Wat is er?’ vroeg hij, met 'n oogopslag ziende, dat er wat bijzonders moest zijn.

En toen vertelde Bernt.

Zoo even was de Veneking-boer bij hem thuis geweest en had aan zijn moeder verteld, dat gepasseerden nacht de Arnts-kate was verbrand. De boer beweerde, dat de bliksem in de hut was geslagen, want 't had boven 't broek geonweerd. En verder vertelde hij te hebben gezien, dat Wolsinck de Cathe-vrouw met dominee's huifkar naar 't dorp had gebracht. En hij veronderstelde, dat ze wel weer bij Wolsinck onderdak zou gevonden hebben, en als dat 't geval was, dan behoefde men ook niet te vragen waar de dochter zat. Veneking wou nu tegelijk even bij den Onder-Voogd Kalff aangaan, om hem met een en ander op de hoogte te brengen.

‘Maak je maar niet bezorgd,’ zei Wolsinck gewild-luchtig doende, toen het verhaal uit was. ‘'t Komt wel in orde.’

Zonder 'n enkel woord ter nadere verklaring te geven, liet hij 't ontstelde drietal alleen en liep haastig naar de pastorie. Daar zocht hij joffer Heilersig en vertelde deze met welke boodschap Bernt gekomen was.

‘Zoo,’ zei de domineesche, ‘dan geen minuut gedraald. Breng Gertrude onmiddellijk naar 't Walijen. Ga achter je huis uit en blijf zoover mogelijk van den hoofdweg. 'k Zal je een briefje meegeven.’

Joffer Heilersig's bestel veroorzaakte groote beroering in Wolsinck's woning. De allernoodzakelijkste kleedingstukken waren spoedig in een bundeltje saamgebonden. 't Gaf weinig bezwaar, maar moeilijker viel het 't meisje van haar kranke moeder te scheiden.

‘Gertrude gaat weg, moeder,’ zei Wolsinck luid, hopende dat

z'n krachtige stem tot haar zou doordringen. ‘Ze wou je goeden dag zeggen.’

Even lichtte de kranke 'r moede hoofd op en er gleed 'n vage lach over haar bleek gelaat.

‘Moeder, moeder, zeg dan 's wat,’ kreet Gertrude, terwijl ze de grijzende haren van 'r moeders hoofd wat opzij streek en 'r langs de ingevallen wangen streelde.

Weer trilde die vage lach om de bloedlooze lippen der vrouw en even deden haar handen of ze naar iets grijpen wilden.

Toen nam Gertrude die vermagerde vingers in de hare en drukte ze lang en teer.

‘Kom,’ zei Wolsinck, ongeduldig wordend, ‘als je nu nog langer wacht, dan is 't te laat. Wie weet, is Kalff al niet onder weg.’

‘Ja, toe Gertrude!’ drong Bernt, zachtkens haar handen van haar moeder aftrekkend.

‘Ik kan niet, ik kan niet,’ snikte ze, ‘ik kan niet langer zonder mijn moeder!’

Maar Bernt zette door. ‘'t Moet,’ zei hij, met kracht z'n aandoeningen overwinnend, en terwijl hij haar naar de achterdeur van 't huis voerde, fluisterde hij haar vriendelijke en bemoedigende woorden toe, waagde 'n spoedig herstel van de zieke te voorspellen en sprak van zijn onwankelbare trouw en innige liefde.

Even later dwaalden Wolsinck en Gertrude langs weinig begane wegen, die naar de statige behuizing van 't Walijen voerden. En Onder-Voogd Kalff kwam te laat in Wolsinck's woning! Hij vond wel de zieke vrouw, maar de gevluchte eigenhoorige was er niet. De inlichtingen van den Veneking-boer waren dus onjuist geweest. Toen Kalff een paar dagen later vernam, dat de vluchtelinge op 't Walijen onderdak had gevonden, rapporteerde hij dit onmiddellijk op het Ambtshuis.

De Onder-Drost brieschte van woede. O, die Elène Clautier, die weerstandige Elène!

Gertrude bevond zich op 't Kasteel te midden van een pracht en overdaad, ongewoon voor 't gewone volk en toch was het haar

na 'n kort verblijf op 't deftige Huis soms of ze wel eerder iets van de weelde had gezien, zooals die haar thans omgaf.

En dan peinsde ze 'r hoofd moe en vroeg zich af: ‘Waar en wanneer was dat zoo, of speelt me misschien 'n kinderdroom door 't hoofd?’

Hoofdstuk XV.
Divisionis Apostolorum.[1)]

OP 't Ambtshuis te Brevorde heerschte ongewone drukte.

Er waren gasten.

Naar een van die gasten had heer Rutger Keyser al geruimen tijd reikhalzend uitgezien en deze zoo gewenschte man was niemand minder dan Meester Gerard van Hengel, adviseur bij het gewestelijk bestuur en advocaat in de hoofdstad van Gelre.

Wat 'n brieven waren er tusschen den Onder-Drost en den rechtsgeleerde al in de verloopen maanden gewisseld over de erfenis-kwestie van Vrouwe Thérèse Keyser, geboren Klerck en wat al inkt was er verschreven over Elène Clautier, de burchtvrouw van 't Walijen, die maar pertinent bleef weigeren zich te verheergewaden en om haar leenrecht der Walijensche goederen te verzoeken. ‘Een weerstrevig, opstandig schepsel, die Vrouwe Elène, één die om 'n andermans rechten scheen te lachen en 'r eigen plichten niet verstond.’ De Onder-Drost was vooral den laatsten tijd bitter slecht over haar te spreken. 't Was hem een nieuwe doorn, dat zij schuilplaats bood aan de eigenhoorige, die hij zocht. Zie, dat de deerne hem ontsnapte, vond hij om z'n

1) XII Apostelendag 15 Juli. Hofdag bij den Rosenboom.

vrouw erg vervelend, maar dat Vrouwe Elène er de hand in had, maakte hem woedend. Doch aan al 't gehaspel zou nu wel een einde komen, zoo goed als er een eind gekomen was aan al dat gecorrespondeer met advocaat Van Hengel. 't Kon ook bestaan! Heel de correspondentie in 'n legger saamgeperst, vormde zeker 'n boekdeel.

Met de broeders De Beyer zou Van Hengel nog wel de meeste moeite hebben. Ze waren nu eenmaal in 't bezit van 't erfgoed, en voelden zich in 't Cleefsche land zóó veilig en onaantastbaar, dat ze niet makkelijk te vinden zouden zijn voor 'n vergelijk met den echtgenoot der aanspraakmakende stiefdochter van de overleden weduwe, douairière Klerck. Mr Gerard van Hengel had al heel wat pennen verschreven over de zaak, hij had al heel wat gepleit en gedreigd, maar 't had tot heden niets uitgewerkt. Cleef was nu eenmaal Gelre niet en Gelre was Cleef niet. De De Beyers hielden tot heden wat ze hadden.

De Onder-Drost had nu voorloopig genoeg van al dat geschrijf. Naar z'n ouden krijgsmansaard hield hij van kort en doortastend handelen, en tot zijn groote ergernis had hij ondervonden, dat vrouwe Justicia slechts bedachtzaam en steeds zonder haast te maken haar kronkelenden weg volgde, zonder dat men wist, wanneer men aan het eind van dien weg zou zijn.

Maar nu was de advocaat in persoon naar Brevorde gekomen en had behalve z'n gade nog 'n ouden vriend en studiemakker medegebracht, die als Doctor Weddingh aan de familie Keyser was voorgesteld.

De Onder-Drost verheugde zich over de tegenwoordigheid van zooveel rechtsgeleerdheid onder zijn dak, en al wist hij nu ook zeer goed, dat de heeren in de eerste plaats naar den Gelderschen Achterhoek waren gekomen om er 'n deel van hun vacantie door te brengen, toch hoopte, ja verwachtte hij, dat ze hem door onderlinge besprekingen ten laatste een weg zouden weten aan te wijzen, waardoor de verdrietige kwesties binnen korten tijd tot een oplossing zouden gebracht zijn. Den eersten dag roerde de Onder-Drost beleefdheidshalve de zaken niet aan. Daar zou nog

tijd genoeg voor overschieten, want de logee's hadden niet voor 'n paar dagen de lastige reis naar 't afgelegen stedeke afgelegd: ze bleven minstens eenige weken.

Neen, heer Rutger Keyser begreep in de eerste plaats er op bedacht te moeten zijn, het z'n gasten zoo aangenaam mogelijk te maken en daarom stelde hij hun een programma voor, rijk aan afwisseling.

Voor één enkelen dag verzocht hij hun geen beslag op hem te willen leggen. Dien dag bonden de ambtsbezigheden hem zoo zeer, dat hij aan geen ontspanning kon denken.

Nu, daar konden de gasten geen bezwaar tegen hebben, doch ze wilden toch wel gaarne weten, wat ter wereld zulk 'n beslag op den Onder-Drost kon leggen.

‘Onze Hofdag, heeren,’ had toen heer Keyser geantwoord, ‘de Divisionis Apostolorum,’ en daarop was onmiddellijk een breede verklaring gevolgd, en de Onder-Drost vertelde, hoe op dien dag al de hofhoorigen der Heerlijkheid gehouden waren zich aan den Rosenboom in de buurtschap Miste te vertoonen, zich daar moesten laten inschrijven door den ‘Lantscriver’, waarvoor ze een klein bedrag hadden te betalen; hoe daar allerlei kwesties betreffende de Hofrechten en hoorigen-plichten werden behandeld en zoo mogelijk opgelost, en hoe warm het er de laatste jaren kon toegaan, sedert zijne Hoogheid de Prince van Oranje bevel gegeven had, nu de landstreek niet langer door oorlog werd verontrust, streng toe te zien op de nakoming der Hof-verplichtingen, opdat de inkomsten der Heerlijkheid zouden worden opgevoerd tot 'n hoogte, die naar billijkheid geëischt kon worden.

‘Maar heer Keyser,’ had doctor Weddingh uitgeroepen, ‘dat zal 'n dag van ongekende ontspanning en vermaak voor ons zijn! Mogen we niet met u mee naar dien Rosenboom?’

De Onder-Drost maakte geen bezwaar. 't Zou hem zelfs aangenaam zijn.

De dag van Divisionis Apostolorum was aangebroken.

De rechters: Onder-Drost Keyser en zijn Tegeners, en de talrijke

hoorigen loofden den schoonen zomerdag, die hun 'n zonnigen hemel boven 't hoofd en droge, goedbegaanbare wegen onder de voeten gaf.

't Vorige jaar was 't hun anders gegaan. Toen propte de lucht vol wolken den ganschen langen dag door, goot de regen in stroomen neer, waren de beken niet dan met levensgevaar te doorwaden en waren de wegen een en al modder geweest.

De Onder-Drost met zijn helpers hadden toen 'n onderkomen in 't Rosenhuis moeten zoeken, terwijl de hoorigen dicht opeengedromd, schutting zochten onder de kruin van den eeuwenouden eik, waaronder in gewone omstandigheden de zitting plaats had. Rillend van koude, kleumend in hun doorweekte kleeren, wachtten ze daar morrend hun beurt om zich door den ‘scriver’ in 't Hofboek te laten noteeren, in de een of andere rechtzaak als beschuldiger, beschuldigde, eischer of getuige op te treden en aan te hooren welke buitengewone plichten hun voor dit jaar werden opgelegd.

Nu straalde 'n glanzende zon aan 'n blanken hemel en hoog, hoog, zwevende stippen gelijk, jaagden de zwaluwen naar buit, ten teeken dat de droogte voor goed in de lucht zat.

Met den rug naar den forschen eikenstam, diep weg in de donkere schaduw van de reusachtige kruin, zat Onder-Drost Rutger Keyser achter 'n breede tafel van ongeverfd hout, zooeven uit een der vertrekken van 't Rosenhuis gehaald.

Aan den rechterkant, met de handen steunend op 'n stapel in leer gebonden boeken, zat heer Tieleman, de Landschrijver; links de beide Tegeners: Rauwert en Meygert.

De laatste wierp zoo nu en dan 'n ontevreden blik naar de beide gasten van den Onder-Drost, die als stille toeschouwers naast den Landschrijver hadden plaats genomen.

Meygert was slecht te spreken, eerstens omdat de Onder-Dorst, of Verwalter, zooals het volk Rutger Keyser noemde, hem had doen weten, dat hij 'n boete voor 'n mishouwelijk[1)] zou te betalen hebben van niet minder dan dertig Zeeuwsche Rijksdaalders of

1) Een hoorige mocht geen vrije vrouw huwen, dan alleen met toestemming van den Onder-Drost. Hiervoor werd dan genoemd bedrag betaald. Zoo'n huwelijk heette ‘mishouwelijk’.

vijf-en-zeventig gulden; ten tweede, omdat de Verwalter hem verboden had zich in te laten met de erfdeeling van het goed Debbekinck, waarover hij reeds al te veel woorden tot den Landschrijver had gesproken, toen deze zich in 't voorjaar, ter nadere regeling, op 't Debbekinck had vervoegd en door toedoen van Meygert zonder resultaat weer had moeten vertrekken.

Meygert's hoofd zat vol onweer en hij hunkerde naar 't oogenblik, waarop hij den donder van zijn toorn zou kunnen doen rollen ten aanhooren van al het hoorige volk. Wat meende die hooghartige Verwalter wel? Wie gaf hem het recht met een verouderde strengheid, de verouderde, dikwijls onbewijsbare Heerlijkheidsrechten toe te passen? En die pronkers, die opgeflikte steders daar naast den Landschrijver, wat deden die hier? Wie gaf hun het recht hun neus te steken in de zaken, die op den Hofdag te berechten vielen?

Meygert grimde. De maat was vol en die moest weer leeg, de wand stond op barsten.

De zitting werd geopend.

Bode Cleyn, zich tenvolle van zijn waardigheid bewust, regelde het toetreden der mannen en vrouwen, die opgekomen waren om hun hoorigheidsplicht van dezen dag te vervullen. Aanvankelijk ging het goed, werd het zelfs eentonig.

Den heeren Van Hengel en Weddingh begon het blijkbaar te vervelen, want ze zaten onrustig op hun stoelen te draaien, tot er opeens een kleine woordenwisseling ontstond tusschen den Landschrijver en een zich meldende boerin.

‘Sybinck, zeg je?’ vroeg Tieleman, even van zijn folio opkijkend. ‘Ben jij de vrouw van Sybinck?’

‘Ja, heer Landschrijver,’ antwoordde 't vrouwtje schuchter.

Snel liet Tieleman zijn blik over een rij namen glijden, die hij op 'n afzonderlijk vel met eenige aanteekeningen had genoteerd.

‘Zoo, hm!’ kuchtte hij,.... ‘Waarom is je man niet hier?’

‘Och, heer,’ begon de Sybinck-vrouw klagelijk, ‘m'n man is wat “brekhaftig”, en 't loopen valt hem zoo “zoer”. Hij kon onmogelijk op den Hofdag verschijnen.’

‘Hm,’ kuchtte Tieleman nog eens. ‘Maar waarom hebben jullie gepasseerden Witten Donderdag de verplichte honderd eieren niet op 't Ambtshuis bezorgd?’

‘Och, heer Landschrijver,’ lamenteerde de boerin, ‘omdat mijn man zoo “brekhaftig” is en ik “krank te bedde” lag, hebben we ons oudste dochtertje met den korf met eieren naar Brevorde gestuurd, maar onderweg is ze komen te vallen en de meeste eieren waren stuk.’

‘Zoo,’ viel de Onder-Drost streng in. ‘Dan had je, al was 't een paar dagen later, toch wel andere honderd eieren kunnen brengen. Is 't niet?’

‘Ja,.... nee....’ stotterde de vrouw verlegen, ‘we hebben bijna geen hoenders. We hebben “de ziekte” onder de hoenders gehad, heer Verwalter, en bijna al onze hoenders zijn dood, en omdat m'n man....’

‘Hoor eens’ bulderde Rutger Keyser, ‘met al die complimenten kunnen we ons niet ophouden. Eieren heb je niet? Dan zal de “scriver” je straks wel vertellen, hoeveel “duiten” je er voor in de plaats hebt te betalen. Vooruit, 'n volgende!’

De Sybinck-vrouw trok, 'n smeekenden blik op Tegener Meygert werpend, zich half schreiend terug. ‘Duiten’ waren er niet veel op 't Sybinck. 't Geld was zeldzaam. Hoe zou ze 't bedrag bij elkaar krijgen met zoo'n ‘brekhaftigen’ man?

Weer begon het eentonig noteeren der namen van andere hoorige mannen en vrouwen na betaling van 't daarvoor vastgestelde bedrag, 'n muntstuk van weinig waarde, tot er opnieuw wat afwisseling kwam.

‘Arent ter Stege, heer Landschrijver,’ zei 'n stevige oude boer, z'n muntstuk op tafel deponeerend.

‘Ah zoo,’ knikte Tieleman, en zich tot Rutger Keyser wendend, zei hij: ‘Heer Keyser, dat is de man, die tijdens 't hooge water in den nawinter op zich liet wachten, toen hij voor lijfdienst opgeroepen werd.’

De Onder-Drost wreef zich even nadenkend langs 't voorhoofd, maar scheen zich de zaak niet te herinneren, waarom de Landschrijver

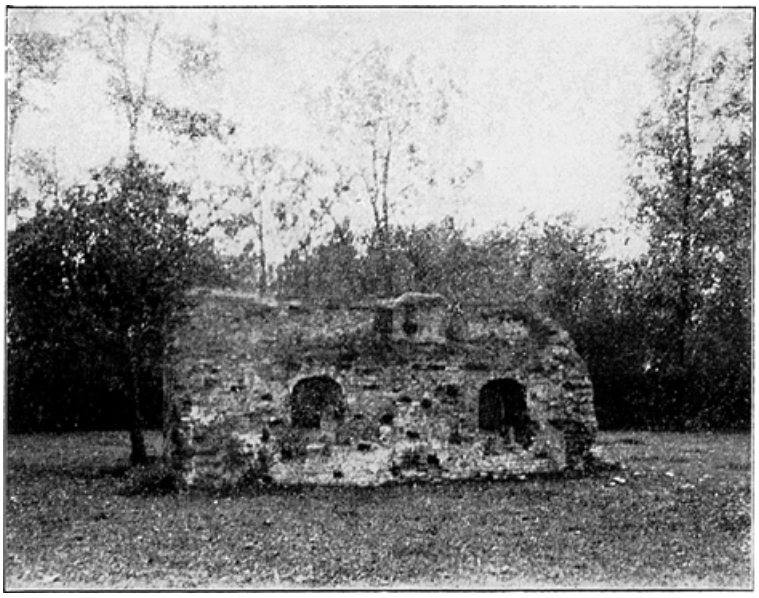

RUÏNE WALYEN 1929
Voorzijde

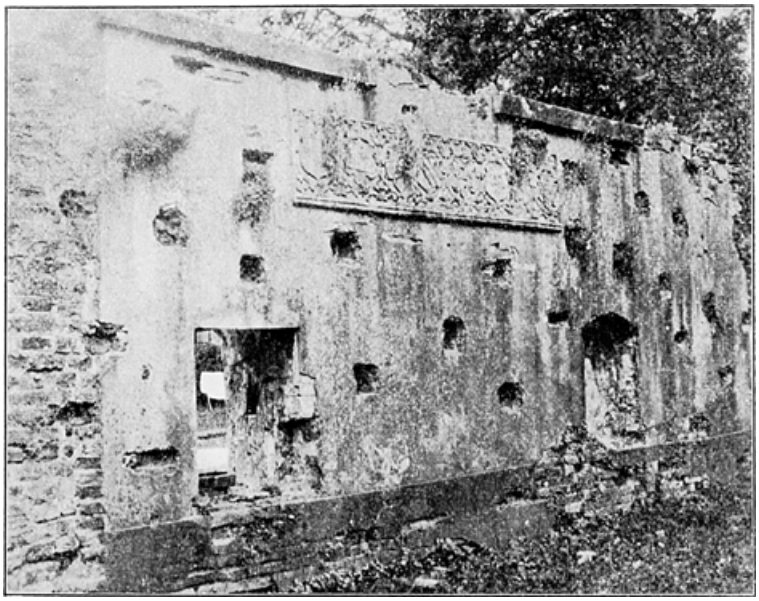

RUÏNE WALYEN 1929
Achterzijde

hem te hulp kwam: ‘U weet wel, heer Drost, Arent ter Stege; zijn huisplaats staat genoteerd onder de Lijfdiensten ‘ten 8 daegen dienende met haere lijven, waervoor eten unde drincken.’

Nog scheen de Onder-Drost zich de overtreding of nalatigheid van Ter Stege niet te herinneren. Dus sprong Tieleman hem nogmaals bij: ‘Herinnert u het zich niet?’ zei hij. ‘Koepe Kok, Wennekinck, Slippert en Balinx Cavenstede, die “ten 14 daegen dienende zijn met haere lijven, waervoor eten unde drincken,” zouden met dezen Ter Stege behulpzaam zijn bij....’

‘Ja, ja!’ riep de Onder-Drost, opeens tot klaarheid gekomen.

‘Zeg kerel,’ voer hij tegen den beklaagde uit. ‘Waarom was jij niet op je post, toen ik je had laten roepen?’

‘Heer Verwalter,’ begon de boer zijn verantwoording, ‘ik had nog maar twee dagen met mijnen lijve te dienen, want zes had ik er al op den rug zitten. Zelf hadden ik en mijn buren ook grooten overlast van 't water en daarom kwam ik niet dadelijk. Ik had gehoord, dat 't een werk van ruim een week zou zijn. Ik dacht de laatste dagen te komen, maar toen was 't al in orde.’

Nu stoof de Onder-Drost woedend op. ‘Lomperd,’ riep hij, ‘sedert wanneer zal het gemeene volk bepalen op welken dag 'n lijfdienstplichtige aan mijn oproep zal voldoen? Dacht jij je er zoo af te maken? Dat zal niet gebeuren! Boete zal je betalen! Heer Tieleman, noteer den man!’

Toen rees Tegener Meygert van zijn stoel.

‘Heer Verwalter,’ zei hij met ingehouden drift, ‘ik geloof niet, dat deze man boete heeft verdiend. De man stond tegenover overmacht. Z'n eigen huis liep gevaar van 't water. De heele buurt kan 't getuigen en daar komt bij, dat het tijdens de overstrooming na al die regenbuien van gepasseerden winter voor Ter Stege niet doenlijk was zonder groot levensgevaar zich naar de plaats te begeven, waar u hem heengeroepen hadt.’

Toen ging Meygert weer zitten, den bruinen kop met de lichtblauwe oogen brutaal opgeheven.

Heer Rutger Keyser wierp 'n vernietigenden blik naar den Tegener en met 'n stem die trilde van woede zei hij kortaf:

‘Landschrijver, je zult in de protocollen nazien, wat den Lijfdienstplichtige wacht, die zich niet aan de bepalingen houdt.’

Tieleman knikte en gaf Cleyn 'n wenk met z'n werk voort te gaan.

En ze kwamen, de mannen en de vrouwen, en voor de meesten liep het af met 't inschrijven en betalen, doch zoo nu en dan werd er een ter verantwoording geroepen, die tekort schoot in zijn plichten als Sagenspieder, of als betaler van Hofholtsgeld, of als verplichte leverancier van Vastenavond-hoenders, van Tiend-Rogge, van Voogdgelden, van Herfst- en Meibeden, enz. enz. en allen gevoelden aan den lijve, dat het bevel namens den Prince van Oranje gegeven, om de Heerlijkheidsrechten in gestrengheid toe te passen, door den Verwalter met stiptheid werd uitgevoerd. Het volk morde, maar verzetten dorst het zich niet en het gemor werd geen luid tumult. Hoe zou men 't gewaagd hebben? En toch, de geest van weerstreven werkte sterker dan ooit, en men hoopte, men wachtte op 'n gelegenheid om z'n ontevredenheid te kunnen luchten, luider dan men het ooit had durven doen. En die gelegenheid kwam.

‘Heer Drost,’ zei Tieleman, ‘dit is de Debbekinck-vrouwe, met wie de erfscheiding nog nader dient geregeld te worden.’ Meteen wierp de Landschrijver een loenschen blik naar de Tegeners.

Thans behoefde de Onder-Drost niet lang na te denken. Hij wist onmiddellijk waar 't over ging.

Uit een der folianten haalde hij een beschreven vel en zag 't even door. Toen wierp hij 'n donkeren blik op de nog in rouw gehulde boerin.

‘Je hebt onjuiste opgaven gedaan van je mans nalatenschap,’ zei hij gestreng en niet zonder waardigheid.

De Debbekinck-vrouw wilde iets zeggen, maar heer Keyser wenkte met de hand. ‘Onjuiste opgaven,’ herhaalde hij. ‘Mij is gebleken, dat de bestialen van 't Debbekinck veel waardiger waren, dan op deze lijst staat. Voor bedrog moest ik je straffen en gansch je bezit naar Brevorde laten halen. Ik zal dat niet doen, maar eisch de helft in contanten volgens de schatting, die ik later heb laten maken. Ik verwacht dat je daarmee genoegen neemt. De Land-

schrijver zal je zeggen, hoe groot het bedrag is en wanneer het voldaan moet zijn.'

Reeds maakte heer Tieleman zich gereed het voor dien tijd aanzienlijke bedrag te noemen, toen opeens de zware stem van Tegener Meygert hem in de ooren donderde.

'Dat gaat buiten alle recht en wet!' schreeuwde de boer, zonder van zijn stoel op te rijzen.

Een doodsche stilte streek over de schare.

Schuifelend kwamen de verafstaanden naderbij.

Ze wisten, allen wisten, dat er wat broeide. Nu zou 't komen.

En 't kwam.

'Zwijg!' bulderde de Onder-Drost, rood van woede.

'Neen!' beet de Tegener hem toe. 'Ik zit hier niet om te zwijgen, maar om 't recht te handhaven naar de aloude protocollen. Op 't Debbekinck is na den dood van den boer naar recht en billijkheid gehandeld. De naobers, de naaste familie, ik zelf, allen kunnen we getuigen, dat het bezit niet grooter, niet waardiger was, dan door den Landschrijver werd opgeteekend. Van dat bezit had de getaxeerde helft naar Brevorde kunnen worden gedreven en gedragen of door onderlinge taxatie had 't in geld kunnen worden vereffend. Niemand geeft u 't recht later nog eens te laten taxeeren, als de veestapel door ruil en aankoop in betere conditie is gekomen!'

De Verwalter stikte bijna van woede. Hij hoorde het goedkeurend gemompel, dat zacht uit de saamgegroepte boeren daar voor hem oprees. Hij zag den nauw bedwongen spotlach, die sommiger lippen deed krullen, en wat 't meest hinderde: hij voelde zich tegen dien Meygert, dien lompen boer, niet opgewassen; wist ook niet, wat hij tegen diens betoog zou inbrengen.

'We willen niet bedrogen worden,' bracht hij er eindelijk heesch uit.

'Da's uw recht!' gaf Meygert direct terug. 'Maar ik vraag u: hebt u de weduwe bij 't lijk van 'r man den eed laten afleggen, dat de opgave eerlijk was? Neen, dat hebt u niet! En daarmee hebt u thans alle recht van spreken verloren.'

Nu werd het den Verwalter al te erg. Zoo had nog niemand

tegen hem durven spreken, sedert hij strenger dan vroeger was gaan optreden. Heftig sloeg hij met z'n vuist op de tafel, dat Tieleman's inktpot er van opsprong. Een felle, onberedeneerde uitval brandde op zijn lippen, een ruwe vloek, toen hij zich opeens bij de mouw van zijn jas voelde trekken.

Hij keek opzij.

'Hier, lees,' zei hem de Landschrijver, met den vinger 'n paar regels in een der oude Hofboeken aanwijzend, en half verward, maar toch vol hoop een uitweg te vinden uit dit voor hem zoo pijnlijk geval, las heer Keyser gehaast, hoe ruim honderd jaar terug de 'selige Drost Jacob ten Sterte op een hofdag an des Rosenhuus aldaer heeft gefenklich angegrepen und te Brefort brengen laeten selige Gert Rauwert, tegener,' omdat hij zich niet naar den wensch van den Drost wenschte te gedragen.

Plots gloeide er vuur in de oogen van den Onder-Drost. Was hij minder dan die selige Ten Sterte? Hij achtte zich tot handelen geroepen. Niet 't woord, de kracht zou hier beslissen. Hij voelde 't soldatenbloed weer door z'n aderen stroomen.

Trachtend z'n waardigheid te hernemen, richtte hij zich op. 'Tegener Meygert,' zei hij, op elk woord den nadruk leggend, 'nog één woord zonder mijn toestemming en ik laat je door mijn dienstmannen gevankelijk naar Brevorde brengen!'

'Doe wat je wil!' viel de boer onmiddellijk uit, 'maar dan zal ik eerst uitpraten! Ik weet, dat je mij vandaag ook nog onderhanden wilt nemen over mijn huwelijk met 'n vrije vrouw, zonder dat ik je er vergunning voor gevraagd heb. Maar ik zeg je, heer Verwalter, dat ik, als Tegener van geslacht op geslacht, me nooit zal laten dwingen zelfs een halven Rijder te betalen voor 'n zoogenaamd recht, dat geen recht is. Ik....'

'Cleyn!' bulderde de Onder-Drost, 'de dienstmannen!'

Een luid rumoer steeg op uit de saamgedrongen volksmassa. De stem van Meygert werd er geheel door overstemd.

Kreten van afkeuring, van verbazing, van schrik mengden zich dooreen, 't Gaf 'n ongekend tumult, zooals 't Rosenhuis nog nimmer zag.

't Waren nu niet de Scholte-boeren, die zich tegen den Onder-Drost durfden stellen, 't was de heele bevolking, die door haar houding toonde, wat in 'r hart leefde: opstand, verzet!

‘Cleyn!’ bulderde heer Rutger Keyser nogmaals, ‘Cleyn, de dienstmannen!’

Maar Cleyn kwam niet. Als bij instinct had de bode, toen Scholte Meygert zoo driest tegen den Onder-Drost begon op te treden, begrepen dat deze de hulp van z'n gewapende mannen wellicht noodig zou hebben, en zich tusschen 't volk doordringend, was hij daarom haastig naar hen op zoek gegaan.

‘Nu liggen die luilakken hier of daar natuurlijk weer in 'n boschje te slapen,’ pruttelde hij, toen hij de mannen niet onmiddellijk vond. ‘Wacht,’ dacht hij, ‘misschien plassen ze wel rond in de beek, om hun heete voeten in 't water te koelen.’

Vlug liep hij 'n eind den weg naar Wenterswick op, daalde af in de voorde, die nu droog stond, keek rond, maar zag geen dienstman. Toen klom hij aan de andere zijde naar boven en wilde den weg verder oploopen. Plots bleef hij staan.

Van den zijweg, die tusschen weide, bosch en heide uit de buurtschap Woold dicht langs de beek naar den Misterweg kronkelde, zag hij 'n heele stoet naderen: ruiters, 'n ‘caleche’ door twee paarden getrokken en 'n dozijn lansknechten.

‘Wat moet dat nu?’ vroeg Cleyn zich af.

Nieuwsgierig deed hij eenige stappen vooruit.

Eerbiedig zette hij zijn muts af voor de beide voorste ruiters, die naar hun kleeding en bewapening edelen moesten zijn. Eerbiedig boog hij, toen de caleche hem passeerde, waarin hij 'n adellijke dame meende te zien zitten.

Maar toen de lansknechten hem passeerden, klampte hij een der achtersten familiaar aan en vroeg, aan welk gezelschap Wenterswick de eer van dit bezoek had te danken.

‘Hernn De Beyer aus Cleve!’ gaf de lansknecht met 'n grimmig gezicht ten antwoord.

Cleyn voelde 'n schok door z'n knieën schieten. De Beyer? Had hij dien naam niet dikwijls, twintig, honderd keer op 't Ambts-

huis hooren noemen, als hij met z'n oor bij 't sleutelgat de gesprekken van den Verwalter met den Landschrijver afluisterde? Ging 't dan niet om 'n erfenis, die de Verwalter maar niet in handen kon krijgen, omdat de De Beyers in 't Cleefsche thuis hoorden? Ha, welk een dienst zou hij z'n meester nu wel niet kunnen bewijzen, als hij hem vlug ging mededeelen, dat die onwillige heeren zich binnen de palen der Heerlijkheid hadden gewaagd.

Cleyn vergat de gezochte dienstmannen en draafde naar 't Rosenhuis terug, liep achter de tafel om en zonder acht te slaan op het ongewoon rumoer, dat op het boerenerf heerschte, schoof hij tusschen den Landschrijver en den Onder-Drost in en zei: ‘Heer Verwalter, ginds achter de voorde trekken de heeren De Beyer uit Cleef met ruiters en lansknechten op Wenterswick aan.’

Met een schok sprong Rutger Keyser op van zijn stoel.

‘Wat zeg je daar?’ riep hij heesch, ‘de De Beyers?’

‘Ja heer, door 'n troep Duitsche lansknechten geëscorteerd. Ik vroeg aan een van die lui, wie de ridders waren en toen zei hij: Herrn De Beyer aus Cleve!’

De Onder-Drost schopte z'n stoel achter zich weg en was met een paar stappen bij de beide rechtsgeleerden.

‘De gebroeders De Beyer uit Cleve....’ begon hij rood van opwinding.

‘We hebben 't al gehoord,’ viel advocaat Van Hengel hem in de rede. ‘Mogen we u een raad geven? Stel de kwestie met dien boer tot later orde uit. Maak zoo gauw mogelijk een eind aan deze zitting. We mogen de vogels niet laten ontsnappen! De grens is zoo dicht bij!’

Heer Rutger Keyser vond 't ook. Er was haast bij 't werk.

Aan Meygert werd gezegd, dat én zijn zaak én die van de Debbekinck-vrouw nader onderzocht zou worden en toen gaf het 'n reppen met 't inschrijven der nog restende hofhoorigen en afdoen van kleine feiten, die nog berechting behoefden.

De Hofdag had nimmer zoo'n snel verloop.

Met groote haast spoedden de Heeren zich naar Brevorde terug, doch de ijverige Cleyn werd met 'n paar hoorige boeren er opuit ge-

zonden om te zien, waar 't gezelschap De Beyer z'n tenten zou opslaan.

‘Die gaan naar 't Walijen!’ voorspelde de Landschrijver, ‘naar Vrouwe Eléne Clautier! Daar zijn ze mee vermaagschapt en bevriend."

De inlichtingen, die Cleyn bij 't vallen van den avond op 't Ambtshuis bracht, stelden den Landschrijver in 't gelijk: Vrouwe Clautier had bezoek, zooals 't haar wel meer gebeurde, en de bezoekers zouden wel langer dan een 'n week blijven. Cleyn had het uit den mond van Herm Wolsinck, Vrouwe Clautier's paardenknecht.

‘Dan vangen we de vogels wel,’ stelde advocaat van Hengel vast. ‘Tijd in overvloed.’

Hoofdstuk XVI.
Nu doortasten.

Reeds streek de zomernachtschemering over de dichte dampen van de Brevordsche broekgronden en nog zat heer Rutger Keyser met de beide rechtsgeleerden en den Landschrijver in 't Ambtshuis te overleggen, hoe te handelen, nu de gebroeders Arnold Gerhard en Johan de Beyer benevens hun zuster Maria Elsebe de Beyer onder 't bereik waren gekomen van den Onder-Drost der Heerlijkheid.

't Begin der besprekingen had Vrouwe de Keyser in persoon bijgewoond. Advocaat Van Hengel had dit gewild, omdat zij als eerst-belanghebbende misschien bijzondere eischen kon hebben. Doch al spoedig bleek het, dat ze toch eigenlijk in hun kring niet op 'r plaats was. Haar vrouwelijke teerhartigheid en afkeer van geweld stond den mannen in 't nemen van 'n beslissing in den weg en daarom voelden deze het als 'n verlossing, toen Vrouwe Keyser, door hevige hoofdpijnen geplaagd, haar slaapkamer op-

zocht en de regeling der zaken aan de heeren overliet. En de heeren namen er gaarne genoegen mede.

Advocaat van Hengel ried aan, snel en krachtig in te grijpen.

Doctor Weddingh achtte het aanbevelingswaardiger stap voor stap 't beoogde doel na te streven en zoo mogelijk door overreding en dreiging tot een oplossing te komen.

En Landschrijver Tieleman, nog steeds verbitterd over de hondsche behandeling, die hij 't vorig jaar op 't Huis Walijen had ondervonden, was van gevoelen, dat niet alleen naar een afdoende oplossing van 't geschil met de De Beyers moest worden gestreefd, maar dat men deze gelegenheid nu ook met beide handen moest aangrijpen om Vrouwe Clautier eens gevoelig de les te lezen. De dame had tot nu toe nog steeds geweigerd haar leenplicht te vervullen, ondanks de herhaalde aanmaningen en daarbij was den laatsten tijd nog het ergerlijk feit gekomen, dat ze welbewust huisvesting bood aan een eigenhoorige van de Heerlijkheid, een lijfeigene, naar wie de Onder-Drost geruimen tijd reeds had doen zoeken.

Rutger Keyser was 't zoowel met advocaat Van Hengel als met zijn Landschrijver eens. Hij hield niet van aarzelen, hij had niets op met al dat doelloos geredeneer. Forsch en krachtig moest worden opgetreden en zoowel de De Beyers als Vrouwe Clautier moesten weten, dat hij in de Heerlijkheid had te bevelen. ‘Drie hazen met een schot!’ besloot hij zijn betoog, ‘drie hazen in den pot!’

En toen werden de te nemen maatregelen besproken.

Meer dan één kaars was op den luchter tot 'n schijfje opgebrand en door Naele, de kamermeid, door 'n nieuwe vervangen, toen eindelijk de Onder-Drost en zijne beide gasten, vervuld van de beste verwachtingen, hun slaapstee zochten, en de Landschrijver, 't hoofd nog vol gepeins, door de verlaten straten der kleine veste naar zijn woning stapte. Neen, hij kon zich zoo aanstonds nog niet op z'n zachte bed neervlijen. Zijn werk was nog niet afgeloopen. Als de anderen reeds weggezonken lagen in de zoete rust, dan zou hij nog werken, werken met 't hoofd, werken met de hand, om in wel-overwogen bewoordingen het

proces-verbaal op te stellen, waarin Vrouve Clautier gelast werd binnen de acht dagen haar leenplicht te vervullen, en onmiddellijk de eigenhoorige deerne, dochter van Arnt ten Cathe uit te leveren. En als dat stuk naar behooren zwart op wit stond, dan kregen de De Beyers hun beurt. Wat zouden die heeren er van opzien, als hij hun op hoog bevel van den Onder-Drost hun arrestatie aanzei met de boodschap erbij terstond en zonder dralen en buiten alle verzet zich ter beschikking van den Heer Rutger Keyser te stellen op zijn Ambtshuis te Brevorde.

Tot diep in den nacht zat de Landschrijver over zijn tafel gebogen.

Hij schreef, schrapte weer door, sloeg een en ander na in z'n folianten, schreef weer en ten laatsten liet hij 'n goedkeurenden blik over 't resultaat van zijn arbeid glijden, 't Was af. 't Was goed. Morgenochtend zou hij z'n geschriften den heeren nog even voorlezen, de Onder-Drost kon ze daarna teekenen en dan aan 't werk: ‘Drie hazen in één schot. Drie hazen in den pot.’

* {in*} *

De handen in de beide broekzakken, stond Boeghman, de opperjager en poortwachter van 't Huis Walijen met 'n geeuwerig gezicht, de haren warrig op den gebruinden kop in de deuropening van 't poorthuis. Hij had juist z'n middagslaapje uit en staarde nu droomerig dan hier dan daar heen.

De breede slotlaan recht voor hem lag vol koelte, vol donkere schaduw, en Boeghman's vakerige oogen ontwaarden slechts met moeite z'n drie oudste kinderen, die er zich met een of ander spel vermaakten.

‘Middag,’ hoorde hij zich opeens toeroepen. ‘De slaap al uit?’

Boeghman wendde 't hoofd: ‘Zie, Herm Wolsinck,’ zei hij verwonderd. ‘Waar kom jij zoo gauw vandaan?’

‘Zag je me dan niet eer?’ vroeg Herm lachend, ‘'k Heb daar aan den graskant liggen slapen, 't Was me in den stal veel te warm.’

‘Ja, 't is warm, buitengewoon warm!’ vond ook Boeghman. ‘Nog zoo'n paar dagen en we trekken aan 't rogge-maaien.’

‘En dan halen we een zweetrug,’ probeerde Herm vroolijk te doen.

‘Ik zal je tenminste niet sparen, maat,’ dreigde Boeghman, ‘zorg maar, dat je goed wat eieren binnenkrijgt.’

‘En spekpannekoek,’ vulde Herm aan. ‘Stil,’ riep hij opeens, ‘daarginds komen ze me de eieren en pannekoek al brengen,’ en Herm wees met den vinger de donkere laan in.

De jager-poortwachter kneep z'n oogen tot op 'n kier dicht om beter te kunnen zien.

‘Wat is dat voor volk?’ zei hij verbaasd, ‘een, twee, drie, vier, zes, acht - acht man. Wat moet dat hier?’

‘Zeker dienstlui van de Heeren Churfürstliche Brandenburgsche Raden Arnold en Johan de Beyer,’ zei Herm op min of meer spottenden toon.

‘Onmogelijk,’ wierp Boeghman geheel en al ernst tegen. ‘Al 't dienstvolk is binnen de poorten. Er is geen man over de brug gekomen, 'k Denk dat ze allen nog slapen.’

‘Dan komen zeker ginds hun kameraden aan om ze wakker te maken,’ grapte Herm.

‘Ja, spot jij maar,’ gromde Boeghman, z'n eeltige vingers door z'n warharen strijkend om er wat orde in te brengen. ‘Spot jij maar,’ herhaalde hij, ‘maar ik zeg je, dat er iets aan de hand is, dat niet deugt.’

‘Ben je bang?’ plaagde Herm, wien de middagslaap scheen goedgedaan te hebben.

‘Bang, bang, waar zou ik bang voor zijn? Ik sta m'n man als 't er op aankomt. Maar ik vertrouw die lui daarginds niet. Er zijn er me te veel.’

‘Nou, wat dacht je dan, dat ze wilden?’ vroeg Herm, de zaak nu ook ernstig opvattend.

‘De deerne,’ gaf Boeghman kortaf ten antwoord.

‘Ah zoo!’ zei Herm, langzaam 't hoofd op neer knikkend, ‘ah zoo! de deerne! Arnt's Gertrude!’ en z'n grove stem had 'n ongewoon zachten klank, toen hij de laatste woorden uitsprak. Hij zag ze plots voor zich, die Gertrude, het opgejaagde, al maar opgejaagde deerntje, en om haar zouden die lui ginds komen. Maar dan kregen ze 'r niet. Neen, dan kregen ze 'r niet! Vrouwe Clautier zou 'r

nooit uitleveren en.... en als ze 't bijgeval toch doen wou, werkelijk eens doen moest, dan kregen ze Gertrude nog niet! Daar zou hij wel voor zorgen. Dan voerde hij 'r te paard naar nog veiliger plaats, waar geen sterveling 'r vinden kon; neen, geen sterveling zou 'r vinden, 't schoone kind!

'Nou, wat sta je nou te suffen!' stoof Boeghman driftig op. 'Loop gauw 't Huis op en waarschuw de Vrouwe, en zeg 't den ouden Zwier, dan kan hij z'n maatregelen nemen. Ik sluit in alle geval de voorpoort en haal de brug op.'

Even liep Boeghman z'n woning in.

'Vrouw!' riep hij, 'haal de kinderen binnen. Ginds komt vreemd gezelschap aan.'

Dit bevel had de poortwachter wel voor zich kunnen houden, want reeds kwam 't drietal kleinen in draf aanstormen. Ze hadden den acht man sterken troep nog eer zien aankomen dan hun vader en ze waren geschrokken van de glimmende snaphanen en kletterende zijdgeweren.

Herm had Vrouwe Clautier gewaarschuwd en ze vond het goed, dat poort en gracht elken vreemdeling den toegang tot haar kasteel onmogelijk maakten. Ze wist 't immers, dat de Brevordsche Onder-Drost wat kwaads tegen haar in 't schild voerde. Had men haar niet verteld, dat hij 'n duren eed had gezworen, niet te zullen rusten voor hij haar volkomen klein zou gemaakt hebben? 't Was haar al een paar maal verzekerd. En was Kalff, die brutale Onder-Voogd Kalff, twee weken geleden niet hier geweest om dat kate-deerntje op te eischen in den naam van den verwaanden Onder-Drost? Maar ze had Kalff zijn bekomst gegeven. Die zou voortaan wel weg blijven, en 't deerntje, die Gertrude, ze wou ze niet meer missen. Nooit had ze handiger, wellevender en bescheidener kamermeisje. En wat had 't deerntje zich uitstekend aan 'r nieuwe omgeving aangepast. Wat had ze onderscheidene dingen vlug aangeleerd. En wat prettige, bevallige verschijning was 't, dat kind met 'r ravenzwarte haren, 'r koolzwarte oogen, 'r diep-donker getinte huid, waarop de rozen bloeiden, donkerrood als de ondergaande zon en toch frisch als de morgenstond.

Kijk, als die Onder-Drost nu den een of anderen dag nog eens verstandig ging doen, dan wou ze hem voor 't deerntje wel 'n goed bod doen; of zoo hij 't liever wenschte, dan wilde ze inplaats van Gertrude wel 'n andere eigenhoorige aan hem overdoen. Maar zoolang de Onder-Drost zooveel noten op zijn zang had, wou ze 'm maar laten praten, en hij kon doen wat hij wilde.

Nu waren de poorten gesloten en de brug was opgehaald. Zoo was 't veilig op 't Walijen, want Boeghman was op zijn post en Zwier, de wapenknecht, hield z'n oogen open.

De Vrouwe had zich onmiddellijk bij de ontvangst van 't groote nieuws naar de conversatie-zaal begeven, waar van brug of poort niets te zien was. Grete, 't kamermeisje, gaf ze bevel de Cleefsche gasten te gaan verzoeken bij haar te komen. Doch nauwelijks was Grete verdwenen of de kamerdeur ging open en juffer Maria Elsebe de Beyer, gevolgd door de Churfurstliche Brandenburgsche Raden Arnold en Johan de Beyer traden reeds binnen.

'Wat is er toch aan de hand, Vrouwe?' vroeg de oudste der De Beyers. ''t Dienstvolk jaagt door 't huis of 't in brand staat en uw oude wapenknecht Zwier haalt de heele wapenkamer leeg. 'n Mensch zou den hals breken over al die pieken, snaphanen en zijdgeweren.' Vrouwe Elène glimlachte. 'Zwier is vol ijver,' zei ze. ''k Hoop dat die ijver overbodig is. Wat er buiten aan de hand is, weet ik niet recht, maar ik vermoed, dat Onder-Drost Rutger Keyser me met wat wapenvertoon bang wil maken. Ik heb 'n eigenhoorig deerntje van 'm op mijn Huis en nu wil hij dat kind met geweld bij hem op 't Ambtshuis hebben. Daarvoor zond hij me veertien dagen geleden den Onder-Voogd Kalff met 'n paar man en dat heer begon te dreigen en op te spelen. Zwier heeft dat gehoord en nu is hij op z'n hoede.... 't Spreekt vanzelf, dat ik het meisje niet meegegeven heb. Dwingen laat ik me niet, al kwam de Onder-Drost zelf. Dat begrijpt u!'

'Ha, die Rutger Keyser!' lachte jonker Arnold de Beyer. 'Rutger denkt de heele wereld naar zijn hand te kunnen zetten. Dat heeft hij tegenover ons ook gemeend. Ik heb op ons slot 'n

heele partij brieven van hem over de erfenis van onze stiefmoeder liggen, de een al brutaler dan de ander. Maar wij storen ons natuurlijk niet aan al z'n geredeneer.'

'Rutger meent,' viel de jongere Johan de Beyer in, 'dat hij alleen 'n heer is en dat de rest der aardbewoners allemaal kinkels zijn, die naar zijn pijpen moeten dansen.'

'Ik ken 'm!' zei Vrouwe Elène, minachtend den neus ophalend, 'de Onder-Drost is 'n zot!'

Op dat oogenblik werd er op de deur getikt en tegelijk ging ze open. Midden in de donkere opening stond Zwier, de oude wapenknecht der Clautiers, in volle wapenrusting. Van z'n lange grijze lokken, die anders zwierig over de schouderstukken van z'n groenen frak golfden, was niets te zien, zoo handig had hij ze in het bovengedeelte van den glimmenden helm gewerkt, maar z'n magere, tanige tronie met de grijze oogen was geheel zichtbaar, want 't visier was opgeschoven.

'Vrouwe,' begon hij zonder complimenten, 'aan de voorpoort staan gewapende mannen, die toegang tot 't Huis verzoeken namens den Onder-Drost der Heerlijkheid. Welk antwoord moet ik hun geven?'

'Wie zijn 't?' vroeg de Slotvrouw. 'Hebben ze hun namen niet genoemd?'

'Jawel, Vrouwe, 't zijn advocaat Van Hengel, doctor Weddingh, Landschrijver Tieleman, Onder-Voogd Kalff en nog wat lansknechten.'

'En wat wenschen die lui allemaal?'

'Ze verzoeken om een onderhoud met u en met de Churfüstliche Brandenburgsche Raden.'

'Hale hen Sint-Hubertus!' borst jonker Johan de Beyer uit. 'Wat willen die lui van ons?'

'Over de erfenis praten,' fluisterde jonker Arnold z'n broer in 't oor. 'Stil, heb maar geduld.'

Even wendde Vrouwe Elène 'r hoofd naar haar beide gasten.

'Maken de heeren bezwaar, te vernemen, welke boodschap de Onder-Drost voor hen heeft?'

‘In 't geheel niet, Vrouwe!’ gaven beiden te gelijk ten antwoord.

‘Dan zullen we de heeren binnenlaten,’ besloot ze.

‘Zwier,’ gebood ze, ‘breng den advocaat, den doctor en den Landschrijver hier, maar zorg dat de Onder-Voogd met z'n gewapend volk buiten de gracht blijft. Je hebt toch hulp genoeg?’

‘Jawel, Vrouwe,’ gaf Zwier zelfbewust ten antwoord. ‘Boeghman en Herm zijn bij de poort en bovendien heb ik....’

‘Als u hulp noodig hebt, Vrouwe,’ viel Jonker Johan den wapenknecht in de rede, ‘dan wil 'k wel even ons dienstvolk bij elkaar trommen, 'k Heb wakkere jongens, die....’

Vrouwe Clautier schudde glimlachend 't hoofd. ‘Neen, dank u,’ zei ze. ‘We worden niet belegerd. Zwier kan 't nog wel alleen af, als 't er op aan komt,’ en meteen gaf ze den ouden man een wenk, dat hij wel gaan kon.

Niet lang bleven Vrouwe Clautier en haar gasten in de onzekerheid, wat dit ongewone bezoek te beteekenen had.

Nauwelijks had het drietal afgevaardigden zich met de noodige plichtplegingen voorgesteld, of de Landschrijver vouwde 'n tweetal in elkaar gesloten acten open en begon, terwijl hij zich naar de Slotvrouwe keerde, den inhoud der eerste acte voor te lezen.

't Was een lang stuk, en 't bevatte in hoofdzaak twee beschuldigingen.

De eerste betrof de nalatigheid der Burchtvrouw in het vervullen der leenplichten. De tweede het schuilbieden aan een eigenhoorige der Heerlijkheid, en 't geheel werd besloten met de opsomming van al de vergeefsche pogingen door den Onder-Drost aangewend om beide kwesties tot 'n behoorlijke oplossing te brengen, waarom voormelde vertegenwoordiger van Zijne Hoogheid den Prince van Oranje zich bij verdere nalatigheid verplicht zou zien tot krachtdadige maatregelen zijn toevlucht te moeten nemen.

't Bleef dus bij een dreigement.

Zwijgend, 't gelaat onbewogen, had Vrouwe Elène alles zitten aanhooren, en toen Tieleman zweeg, rees ze bedaard van haar zetel op.

‘Waarde Landschrijver,’ zei ze met volkomen zelfbeheersing in

haar stem, ‘u kunt aan uw meester zeggen, dat ik sedert 'n maand, op raad van den heer Drost Lintelo in correspondentie ben getreden over enkele dingen mijn leenplichten betreffende met de Raden en Rekenmeesters van Zijne Hoogheid den Prince. Ik heb dat gedaan, omdat uw meester mij zonder twijfel over deze affaire niet voldoende zou kunnen inlichten en in deze ook geen beslissing zou kunnen nemen. Zoodra ik tot voldoende klaarheid gekomen ben, zal daarvan bericht naar Brevorde gezonden worden, indien men dat in Den Hage noodwendig acht. Wat de lijfeigene betreft, wil ik u dit wel zeggen, dat ik bereid ben tot koop of inruiling, indien mij dienaangaande aannemelijke voorstellen worden gedaan. Ik verzoek u evenwel er bij uw meester op aan te dringen, toch vooral te zorgen, dat de lieden, die namens hem over deze of andere zaken met mij hebben te correspondeeren, dit steeds op een welvoegelijken toon doen, en zoo uw meester deze of gene tot mij zendt met 'n mondelinge boodschap, had ik gaarne, dat hij steeds daartoe welopgevoede lieden koos, opdat lomp- en plompheid mij blijve bespaard.’

Het korte, krachtige antwoord, 't zelfbewuste in houding, de gewilde woordenkeus lieten niet na diepen indruk op de drie heeren te maken. Ze staken de hoofden bij elkaar en traden in een kort, fluisterend gevoerd overleg.

‘Men zij voorzichtig,’ ried doctor Weddingh. ‘De Raden en Rekenmeesters van Zijne Hoogheid vormen het hoogste college, dat na den Prince zelf, te beslissen heeft, en men brenge den Onder-Drost vooral niet met dat lichaam in conflict.’

Advocaat Van Hengel, hoewel geprikkeld en geneigd eenige rechtskundige bemerkingen te maken betreffende de wijze, waarop Vrouwe Clautier de zaken van haar leenplicht was begonnen te regelen, vond het tenslotte toch ook maar 't verstandigst er over te zwijgen, doch wat de lijfeigene betrof meende hij zijn mond niet te moeten houden.

‘Ik wensch op te merken, Vrouwe,’ zei hij, ‘dat u aangaande de lijfeigene er geen juist begrip van recht op schijnt na te houden. Niet de heer Rutger Keyser heeft u over verkoop of ruil voor-

stellente doen, integendeel, deze moeten van uw zijde komen en in de eerste plaats hebt u het wettig eigendom van den Heer der Heerlijkheid in handen te stellen van diens vertegenwoordiger, dat is den Onder-Drost. Zoolang u daaraan niet voldoet, stelt u zich bloot aan de krachtige maatregelen, waarvan de acte u, namens den heer Onder-Drost voorgelezen, spreekt. Ik raad u wel aan dit te bedenken.'

Vrouwe Clautier haalde haar schouders op.

'k Dank u voor uw mededeeling en raad,' zei ze kalm. 'Ik ben niet onwillig te onderhandelen.'

Toen zette ze zich weer bedaard op haar zetel.

De onverstoorbare kalmte der burchtvrouw en haar toeschietelijkheid maakten de heeren verlegen, en de Landschrijver, van gevoelen dat deze zaak voor 't oogenblik als afgedaan moest beschouwd worden, nam de tweede acte en begon.

De zaak, die nu aan de orde was, had niet zulk een rustig en kalm verloop.

'Wat?' stoof jonker Arnold op, nog voor de Landschrijver zijn voorlezing had beëindigd. 'Wat? Worden wij, mijn broer en mijn zuster gearresteerd? Wie geeft u daartoe het recht?'

'De wet der Geünieerde Gewesten, heer!' gaf advocaat Van Hengel kortaf ten antwoord.

'Maar daar zijn,' viel Jonker Johan uit, 'daar zijn tusschen Gelre en Cleef overeenkomsten gesloten, die niet toelaten dat 'n edelman of vrije in een ander gewest, dan waar hij 'woonhaftig' is om zulk een reden in arrest wordt gesteld. Wij zijn niet arrestabel! Ik waarschuw den Onder-Drost de hand aan ons te slaan om 'n erfkwestie tusschen de Klerck's en ons, een kwestie, die naar de Cleefsche protocollen reeds als afdoende geregeld kan beschouwd worden.'

'Dat dient in Brevorde voor 't Gericht uitgemaakt te worden, mijnheer!' wierp de advocaat tegen. 'U wordt alle drie gearresteerd, en ik verzoek u ons naar Brevorde te volgen.'

'Nooit!' schreeuwde Arnold de Beyer.

'Neen, nooit'; herhaalde z'n oudere broer. 'Je zult je handen

van ons afhouden, of je krijgt met 'n machtiger heer te doen. Hier!' en de Jonker trok 'n gezegeld stuk uit den binnenzak van zijn frak. 'Hier, lees! Zijn Doorluchtigheid de Keurvorst van Brandenburg droeg ons een zending op naar Trier. Waag het niet ons in 't vervullen van onzen plicht te bemoeilijken. Het kon je met al je domme advocaterij wel eens kwaad vergaan. Versta je dat?'

Deze uitval maakte den rechtsgeleerde woedend. Nijdig viel hij uit, beleediging tegenover beleediging stellend, en de Jonker, schuimbekkend van woede bleef niet ten achter.

't Werd 'n schelden heen en weer.

Toen trad Vrouwe Clautier tusschenbeiden.

Waardig, met gezag, legde ze den Jonker het zwijgen op en sommeerde den advocaat onmiddellijk haar Huis te verlaten. Zulk 'n getwist mocht ze niet toelaten en toen de advocaat draalde, gebood ze hem onverwijld aan haar verzoek te voldoen, daar ze anders de hulp van haar dienstmannen zou inroepen.

''k Zal wel gaan!' bulderde de advocaat, zich naar de deur terugtrekkend, ''k Zal wel gaan! Maar 'k kom terug! Afrekenen, dat zullen we!' Snel wierp hij 'n fellen blik vol haat naar de gebroeders De Beyer, toen stormde hij de gang in, op den voet gevolgd door doctor Weddingh en Tieleman.

'Hier heen, heeren!' commandeerde de geharnaste Zwier, toen 't drietal op de gang gekomen een verkeerde richting wilde inslaan.

Voorafgegaan door den ouden wapenknecht bereikten ze na enkele minuten de buitenpoort, waar jager Boeghman de wacht had gehouden en in dien tijd door z'n tartende houding in hooge mate de woede van den Onder-Voogd Kalff had opgewekt.

De stemming van dezen laatste werd er niet beter op, toen bij 't sluiten van de poort de jager hem nog nariep: 'Hei, heer Onder-Voogd, als je bijgeval den Verwalter spreekt, vraag dan of hij voortaan geen kiezemennekes[1)] naar hier wil sturen.'

't Maakte den magistraat kokend. Dreigend hief hij z'n vuist op.

1) Kiezemenneke, in het dialect = kalf. Hier dus zinspeling op den naam van den Onder-Voogd.

‘Wacht maar’ schreeuwde hij, ‘als 'k terug kom, zal 'k je laten zien, dat er onder de kiezemennekes ook nog bollen[1)] in Wenterswick zijn!’

Terugkomen om wraak te nemen voor de ondergane beleedigingen dat vervulde, bij den een meer, bij den ander minder, de harten van de zoo bout afgewezen mannen. En ze kwamen terug!

Nog denzelfden dag. De rekening zou vereffend.

Terwijl de heeren Van Hengel, Weddingh en Tieleman op 't Slot hun hopeloozen strijd tegen de zelfbewuste Slotvrouw streden, reed de Onder-Drost, gevolgd door ettelijke ruiters en 'n convooiwagen, door Jurren bestuurd, 't dorp Wenterswick binnen.

De Onder-Drost was bij verder nadenken er aan gaan twijfelen, dat zijn afgevaardigden naar 't Huis Walijen het zoo maar in één slag van Vrouwe Elène èn van de De Beyers zouden winnen. En zoo zij 't verloren, beteekende dat toch eigenlijk een nieuwe nederlaag voor hem. Dat vervulde zijn ziel met bitterheid. Neen, 't mocht thans gaan zooals 't wilde, maar bukken, dat zou de trotsche vrouw voor hem en met haar zou hij die De Beyers met één forschen slag neerwerpen. En daarom kwam hij nu in persoon naar Wenterswick.

Dat bracht plots 'n ongewone opschudding, vooral toen 'n drietal omroepers het dorp en zijn naaste omgeving doortrokken, hier en daar 'n langgerekten toon uit hun koehoorn deden schallen, om vervolgens de bevolking luid konde te doen, dat de Onder-Drost der Heerlijkheid ‘de jonge gesellen’ deed ‘opbodden,’ om bij de kerk ‘snaphanen, bijlen en roers’ in ontvangst te nemen.

‘Wat is er van m'n leven nou aan de hand?’ vroeg 'n oude radmaker, die na z'n buitengewoon lange middagslaap juist z'n werk weer wilde hervatten, en nu plots door 't hoorngeschetter uit z'n nadommel werd gewekt.

‘Zouden de Munterschen weer in aantocht zijn?’ veronderstelde met schrik 'n weversvrouw, die reeds tweemaal met die ongure gasten kennis had gemaakt.

1) Een bol, in 't dialect = stier.

‘Naar de kerk!’ schreeuwde 'n smidsknecht, die zich tot ‘de jonge gesellen’ rekende.

Ja, naar de kerk.

Uit hoeken en stegen kwamen ze aangerend de opgeschrikte dorpers.

Zelfs Joffer Heilersig kon haar nieuwsgierigheid niet bedwingen. Haar tijd was wel erg bezet, want de zorg voor de Cathe-vrouw, die nu al zooveel weken in Wolsinck's woning ziek te bed lag, eischte ieder oogenblik haar tegenwoordigheid en ze wilde de kranke, waar het eind nabij scheen, nog zooveel mogelijk in haar somber lijden tot steun zijn, Maar nu, nu moest ze toch even gaan kijken wat er aan de hand was. 't Kon wel eens heel erg zijn, en in dat geval zou ze Derk gauw 't Ratumsche in sturen om dominee op te halen, want dominee was daar op huisbezoek.

Dus repte Joffer Heilersig zich naar het kerkhof. Een dichte menschenmassa krioelde er door elkaar, en ze vroeg deze en ze vroeg gene, maar niet een wist 'r precies te zeggen, wat er toch aan de hand was, tot ze opeens, vlak bij den convooi-wagen Derk Wolsinck en Bernt Kreylhorst met 'n Brevordschen dienstman, die de ‘snaphanen, bijlen en roers’ aflaadde in gesprek zag.

‘Wat staat er te gebeuren, Bernt?’ vroeg ze.

Snel boog de jongeman zich tot haar en zei met 'n trilling van woede in zijn stem; ‘'t Gaat om Gertrude, joffer! De Verwalter wil Gertrude van 't Walijen halen!’

‘Hoe weet je dat?’ vroeg ze verschrikt.

‘Derk heeft 't van den Brevordschen dienstman,’ gaf Bernt ten antwoord, naar Jurren wijzend. ‘Ze kennen elkaar.’

‘Derk!’ riep ze, 't gelawaai om 'r heen overstemmend. ‘Kom eens hier!’

Wolsinck knikte Jurren haastig toe en voegde zich bij z'n meesteres.

‘Wat vertelde die man je?’ vroeg ze met angst op 'r gelaat, zoodra 't drietal buiten 't gedrang was, ‘Wat vertelde die man je? Is 't Rutger Keyser om Gertrude te doen?’

‘Ja, joffer, dat ook,’ gaf Wolsinck ten antwoord, ‘maar de Verwalter zoekt er ook nog wat anders. Op 't Huis moet op 't oogenblik een familie logeeren, waar hij iets mee te verrekenen heeft, maar wat, dat weet ik niet.’

‘Maar het is 'm dan toch ook om Gertrude te doen?’ vroeg de joffer nog eens.

‘Ja, zonder mankeeren,’ bevestigde Wolsinck. ‘Er is al volk naar 't Kasteel, om 'r te halen.’

‘Zoo'n schobbenjak!’ verbeet zich Bernt, en met oogen, waarin 'n onheil-dreigende blik vlamde, keek hij in de richting, waar de Onder-Drost met 'n alles overheerschend stemgeluid zijn bevelen stond te geven aan de langzaam toevloeiende ‘jonge gesellen.’

‘Bernt,’ ried joffer Heilersig, ‘je moet hier niet blijven, ga naar huis, of neen’ - en even keek ze nadenkend voor zich - ‘ga met me mee. Ik kon je hulp noodig hebben, Gertrude's moeder neemt voordurend in krachten af.’

‘Ja maar, Gertrude zelf,’ zei hij heesch van aandoening, ‘Hoe redden we haar?’

‘Laat God zorgen, Bernt,’ gaf ze snel als bescheid. ‘Wij staan hier machteloos.’ En zonder langer te dralen trok ze den jonkman met zich mee, terwijl ze Wolsinck opdroeg dominee te gaan zoeken in 't Ratumsche, waar deze tijdens z'n huisbezoek wel bij een van de boeren te vinden zou zijn.

Niet dan met tegenzin sloeg Derk na even z'n woning te zijn binnengewipt, den weg in, die naar de aangewezen buurtschap leidde.

Derk's vrouw was blij, toen ze de joffer weer zag.

‘Goed dat u komt, joffer,’ zei ze, ‘de heelmeester is zoo pas geweest en hij denkt dat de Cathe-vrouw het niet lang meer maken zal. 't Mensch doet ook zoo vreemd. 'k Kan 't haast niet aanzien. 'k Geloof, dat ze zich meer dan anders inspant om te praten, maar 't wil maar niet.’

Joffer Heilersig schudde medelijdend 't hoofd. Ze wist wat Wolsinck's vrouw bedoelde. Ze had 't zelf ook al meer dan eenmaal gemerkt, als ze zoo stil bij 'r zat. Dan gebeurde 't soms,

dat de kranke opeens uit 'r doffe wezenloosheid tot 't werkelijke leven scheen terug te keeren. Dan sloeg ze 'r holle, diep weggezonken oogen in eens fel en wijd op en dan mompelde ze, driftig, onbegrijpbare klanken, meestal eindigend in 'n harden, schellen kreet, als wilde ze haar smart uitschreeuwen over 'r onmacht. Ja, de heelmeester zou wel gelijk hebben, 't Kon zoo niet langer duren en 't was voor de arme ziel misschien ook maar 't beste, dat ze uit 'r lijden werd verlost.... hoewel.... Gods gericht daarboven....

De predikantsvrouw zuchtte diep en die zucht was 'n bede, 'n roep tot God om de behoudenis eener ziel, die voor de doodspoort stond.

'Ik denk,' onderbrak Wolsinck's vrouw 't gepeins der pastoorsche, 'dat ze den dood voelt naderen en nu naar Gertrude verlangt,' en meteen zag ze Bernt aan, die met toegeknepen lippen en somberen blik zwijgend had toegeluisterd. Maar bij de laatste opmerking van Derck's vrouw vonkte plots z'n oogen, richtte hij zich rechtop met 'n uitdrukking van alles-durven op 't mannelijk gelaat. 'Ik zal Gertrude bij 'r moeder brengen!' zei hij vastberaden, en voor joffer Heilersig hem terug kon houden, snelde hij de deur uit.

Op 't zelfde oogenblik trok een afdeeling gewapende 'jonge gesellen' onder aanvoering van Onder-Voogd Pellewick zingend de pastorie voorbij.

'Hé! hé!' riep de Onder-Voogd den jongen koopman toe. 'Wat 'n haast, Kreylhorst, wou je mee?'

'Ja!' gaf Bernt koraf ten antwoord.

'Een handje helpen?'

'Zonder mankeeren!' riep hij terug, en zonder z'n pas te matigen snelde hij den ordeloozen troep vooruit.

Hoe hij zich repte.

Om hem prijkten de wouden met diep-zomergroen, golfden hier en daar gelende roggeakkers in hun rijpheid, blonk de bruine knoppende hei en vlekten glanzend wit de boekweit-velden.

Maar Bernt zag er niets van. Hij dacht slechts aan Gertrude. Haar te dienen, te redden, te behouden voor zichzelf nam heel zijn denken in.

Voort repte hij zich tot hij niet ver van 't Kasteel Onder-Voogd Kalff met de rechtsgeleerden en 't handjevol gewapende mannen voor zich uit zag loopen. Onmiddellijk sloeg hij, om niet te worden opgemerkt, 'n binnenpad in en na enkele minuten had hij het poorthuis bereikt.

Boeghman trad hem tegemoet.

‘Wat nu?’ vroeg deze, hem wantrouwend aanziend.

‘Zeg de Vrouwe, dat ik haar spreken wil,’ gebood Bernt op 'n toon van gezag.

‘Namens den Verwalter misschien?’ vischte Boeghman brutaal.

‘Neen,’ antwoordde Bernt driftig, ‘de Verwalter kan mij niet gebruiken, maar maak wat voort. Zoo aanstonds staat hij met een sterke bende voor de brug!’

‘De Verwalter, de Verwalter zelf?’ riep Boeghman vol verbazing uit.

‘Ja, de Verwalter zelf!’ driftigde Bernt, ‘Onder-Voogd Pellewick is met een gewapende troep al onderweg.’

Deze mededeeling gaf den jager wat meer haast.

‘Hei, hei daar, Zwier!’ riep hij den ouden wapenknecht toe, die met 'n paar Cleefsche knechten bij de binnenpoort nieuwsgierig had staan kijken, met wien Boeghman toch zoo'n druk gesprek voerde.

‘Wat moet je?’ schreeuwde Zwier terug.

‘Gauw wat,’ antwoordde de jager, ‘deze jonkman moet onmiddellijk de Vrouwe spreken, maak wat voort!’

Zwier liet fluks de klapbrug neer en eenige minuten later stond Bernt tegenover de Slotvrouw.

‘Bernt Kreylhorst, nietwaar?’ vroeg ze vriendelijk.

‘Jawel, Vrouwe, tot uw dienst!’

‘En wat brengt u hier?’

Toen vertelde Bernt van de Cathe-vrouw, die bij Wolsinck tegenover de pastorie al zooveel weken ziek lag, hoe haar krachten steeds afnamen en dat volgens joffer Heilersig het einde niet verre meer kon zijn.

Vrouwe Elène knikte toestemmend met het hoofd. Ze wist alles,

vermoedde wel dat 't met het arme mensch niet lang meer zou duren en ze gevoelde veel medelijden met 't arme schepsel, maar wat Bernt dreef om 'r dat te komen vertellen, veinsde ze niet te begrijpen.

‘De joffer meent,’ gaf Bernt ter verduidelijking, ‘dat de Cathevrouw naar haar dochter Gertrude verlangt, haar nog zien wil voor ze sterft. Sta mij daarom toe, Vrouwe, dat ik het meisje onmiddellijk naar de woning van Wolsinck breng. Zoo aanstonds zal het niet meer kunnen, want heer Rutger Keyser is onderweg met 'n sterke gewapende bende en Onder-Voogd Pellewick zal over enkele minuten met 'n afdeeling reeds voor de poort staan.’

Even ontstelde de Edelvrouwe.

‘De Onder-Drost zelf?’ vroeg ze. ‘Hij zelf en Pellewick ook?’

‘Zooals ik zeg, Vrouwe!’ en toen vertelde Bernt, wat hij in 't dorp en onderweg gezien had.

‘Maar dan sta ik in geen geval toe, dat 't deerntje mijn Huis verlaat,’ zei ze vastbesloten.

‘Haar moeder verlangt naar 'r, Vrouwe,’ drong Bernt aan. ‘Vertrouw Gertrude gerust aan mij toe. Ik ken alle wegen en paden hier in den omtrek. De Verwalter zal 'r niet in handen krijgen. Ik sta er u borg voor.’

Maar Vrouwe Elène vertrouwde meer op de veiligheid van haar met grachten omgeven Slot.

‘Je stelt veel belang in die Cathe-vrouw,’ zei ze.

‘'t Is een beklagenswaardig mensch,’ gaf Bernt ter verklaring.

‘En 't welzijn van 't deerntje schijnt je niet minder ter harte te gaan,’ liet ze er snel op volgen.

Toen vloog er 'n donkere blos over Bernt's gelaat.

‘Ik haat den Verwalter!’ zei hij bitter.

Plots lichtte er 'n gedachte in de oogen van de Slotvrouw.

‘Wacht hier even,’ zei ze. ‘Je zult mogelijk Gertrude op 'n andere en betere wijze kunnen helpen.’

Snel spoedde ze zich naar 't vertrek, waar haar gasten nog druk redeneerden over de brutaliteit van advocaat Van Hengel. Wat keken ze op, toen Vrouwe Elène hun in 't kort mededeelde, wat ze zoo even van Bernt had vernomen.

‘Komt Keyser zelf?’ riepen de De Beyer's. ‘Há, dan zullen we ons weten te verdedigen. We staan hem! Al bracht hij duizend man mee!’

‘Hoor eens, heeren,’ bedaarde de Slotvrouw, ‘alleen in den uitersten nood, als 't om uw leven gaat, duld ik wapengeweld. Ik waarschuw u uw goed recht niet krachteloos te maken door moord en doodslag. In de Geünieerde Gewesten zijn nog rechtvaardige rechters. Luister, wat ik het best acht,’ en de heeren luisterden, maar met weerzin. Neen, 't stond hun niet aan, rechtskundig advies in te winnen, zooals Vrouwe Elène dat wenschte; advocaat tegenover advocaat te stellen en zich over te geven aan wat die heeren met elkaar zouden uitvechten. Liever trokken ze het zwaard, wapenden ze hun dienstmannen met snaphanen en roers, trokken ze ter poorte uit om dien verwaten Onder-Drost het hazenpad te doen kiezen en zoo hij niet loopen wilde, hem te leeren wat 'n Cleefsch Edelman beteekende, zoo men dien durfde benauwen.

Maar Vrouwe Elène hield voet bij stuk: Geen geweld, maar overleg, en tenslotte de beslissing van hoogerhand. Ze had op 't oogenblik 'n flinken, handigen jonkman tot 'r dienst, die alle wegen in de Graafschap had bereisd. Die zou ze heden nog naar Zutphen zenden tot advocaat Eigel. Ze kende hem als een bezadigd, doch even doortastend rechtsgeleerde, die, niet minder dan advocaat Van Hengel, met het Hof te Arnhem in nauwe betrekking stond. Als de omstandigheden mede mochten werken, dan kon morgen advocaat Eigel reeds op het Walijen zijn en zouden ze wel verder zien.

Met weerzin gaven de gebroeders De Beyer zich gewonnen, maar joffer Maria Elsebe dankte met tranen in 'r oogen Vrouwe Elène voor haar vasthoudendheid: ze kende de opvliegendheid van haar broers en vreesde daarvan 't ergste.

Eenige oogenblikken later stond de Slotvrouw weer tegenover Bernt Kreylorst.

‘Jonkman,’ zei ze, ‘'t is te laat om met Gertrude 't Huis te verlaten. Hoor, daarbuiten steken de knechten van onzen gemeenschappelijken vijand reeds de trompetten.’

Inderdaad hoorde Bernt den schellen klank tot 't kleine vertrek, waar hij zich bevond, doordringen.

‘Laat echter den moed niet zakken,’ ging ze verder. ‘Binnen een paar dagen hebben we de wegen weer vrij en wordt de Onder-Drost gedwongen in zijn Ambtshuis terug te kruipen, zoo hem voor dien tijd niet wat ergers overkomt. Maar je moet me daarbij helpen. Wil je dat?’

‘Met m'n leven, Vrouwe!’ riep de jonkman vol moed.

‘Je kunt paardrijden?’

Bernt knikte.

‘Ga dan naar den boer van 't Bennekinck, vraag hem uit mijn naam zijn vospaard, da's een vlug en sterk dier, en rijd dan zoo snel je kunt naar Zutphen. Zoek daar naar advocaat Mr. Eigel en overhandig hem den brief, dien ik je mee zal geven. Zou je 't kunnen?’

‘Al moest ik den ganschen nacht door rijden, Vrouwe,’ gaf Bernt ten antwoord.

Vrouwe Elène knikte tevreden en verwijderde zich even, om 'n kort maar bondig epistel op te stellen.

‘Hier,’ zei ze, Bernt 't gezegelde geschrift en 'n paar goudstukken toereikend, ‘je mocht onderweg geld van noode hebben.’

‘Den brief wel,’ besliste hij, ‘dien zal 'k bezorgen, maar geld heb ik niet noodig.’ Meteen borg hij 't gewichtig stuk in zijn frak.

‘En moet ik op antwoord wachten, Vrouwe?’ vroeg hij.

‘Indien 't kan, vergezel Meester Eigel op zijn tocht naar hier.’

‘'t Zal gebeuren!’ beloofde Bernt.

Toen deed Vrouwe Elène den jongen koopman uitgeleide.

Bij 't passeeren van een der donkere gangen, die naar de zijvertrekken voerde, bleef hij plots staan. Hoorde hij daar niet de hem zoetklinkende stem van Gertrude?

‘Ja, ja,’ zei de Slotvrouw met 'n vriendelijken lach. ‘Ze is 't! Geduld maar jonkman, geduld maar! Ze is hier nog veilig.’

Bij de binnenpoort droeg ze Zwier en zijn mannen op Bernt

tot buiten de gracht te brengen en enkele minuten later stond hij weer bij 't poorthuis van Boeghman, waar omheen 'n paar dozijn gewapende ‘jonge gesellen’ onder bevel van de beide Onder-Voogden in 't gras met elkander lagen te kouten of ze voor hun plezier uit waren.

‘Há, zoo!’ riep de jager Bernt toe, terwijl hij 'n spottenden blik naar Onder-Voogd Kalff wierp, ‘ha zoo, jonkman heb jij de jonkers ook al niet kunnen vangen?’

‘Jonkers, jonkers vangen?’ deed Bernt verbaasd. ‘Ik dacht op 't Huis van m'n fijnste linnen te kunnen verkoopen, maar 't lijkt me, dat ik er eer wat wapentuig van de hand had kunnen doen.’

‘Niet noodig! heelemaal niet noodig, jonkman,’ riep Boeghman luid, ‘voor kiezemennekes heb je alleen maar 'n stok noodig.’

Toen vloog Onder-Voogd Kalff op. ‘Lummel’ bulderde hij, ‘zeg dat nog eens, dan zul je 't boeten’ en dreigend stond de breed geschouderde magistraat tegenover den niet minder forschen poortwachter.

‘Wat wou je!’ beet deze hem toe. ‘Vooruit, van m'n grasgrond, da's voor m'n eigen vee. Vooruit, zeg ik je, of ik smijt je in de gracht!’ Meteen greep hij den Wenterswickschen Onder-Voogd met z'n gespierde knuisten aan. Maar voor 't tot 'n worsteling kwam schoot Onder-Voogd Pellewick met 'n paar van z'n mannen toe en scheidde de twee vechtersbazen.

Op 't zelfde oogenblik klonk de doffe dreun van in de maat marcheerende manschappen en 't gejoel van 'n troep nieuwsgierige dorpers, uit Wenterswick meegetrokken.

‘Houd je bedaard, Kalff!’ ried Onder-Voogd Pellewick, ‘daar is heer Keyser.’

Mokkend trok Kalff zich terug, 'n woedenden blik naar den jager werpend, die met de armen op z'n breede borst gekruist, 'n afwachtende houding had aangenomen.

‘Wat was hier te doen?’ vroeg de Onder-Drost, zoodra hij 't poorthuis was genaderd.

‘Heer, die vlegel,’ barstte Kalff uit, naar Boeghman wijzend, ‘die wou me in de gracht gooien. Vergun me, heer, dat ik den vent afransel.’

Bij 't hooren van deze woorden, deed de jager 'n stap vooruit. ‘Heer Verwalter,’ riep hij, ‘zeg maar, dat u 't goed vindt.’

Maar de Onder-Drost luisterde niet, want plots had 't Slot z'n volle aandacht. Voor de vensters zag hij hier en daar nieuwsgierige gezichten. 't Was meest hem onbekend dienstvolk, wat daar zoo belangstellend naar hem keek, maar hij herkende ook enkele bekende gezichten: de De Beyers en.... Elène. 't Bracht hem even in de war, doch hij herstelde zich snel. Hij wou die lui daar laten zien, dat hij welbewust, vol zelfbeheersching deze onderneming leidde en in geen geval mochten ze meenen, dat hij 't bevel voerde over 'n troep krakeelende kerels. ‘Heer Kalff,’ bulderde hij, ‘geen vechtpartijen hier! Doe de mannen aantreden! In rijen van vier! Vlug wat!’

Met horten en stooten kreeg Kalff, geholpen door Cleyn en den Verwalter zelf, wat regel in den ordeloozen troep.

Als iemand, die z'n zaken verstond, nam Rutger Keyser daarna de terreinen rondom het Slot in oogenschouw, en toen hij zich 'n voorstelling had gevormd van wat mogelijk binnen enkele dagen gebeuren kon, plaatste hij op de door hem uitgekozen plaatsen kleine groepen van de ‘jonge gesellen’ en de ‘canoniers’[1] om de wacht te houden, terwijl hij de hoofdgroep onder Pellewick bij 't poorthuis liet.

Bernt was intusschen verdwenen en had zich naar 't Bennekinck gespoed. Met 'n zuur gezicht hoorde de boer den jongen Kreylhorst aan, maar 't paard weigeren dorst hij niet. De boodschap kwam immers van de Vrouwe van 't Huis! Snel wierp Bernt zich in den zadel en draafde, den hoofdweg vermijdend, naar 't dorp. Bij 'n kleine boerderij, aan den rand der bebouwde kom, liet hij 't dier voor enkele minuten achter. Hij wilde, voor z'n reis te ondernemen, zijn moeder nog zeggen, dat ze zich niet ongerust moest maken, zoo hij lang uitbleef.

1) Schutters van de Brevordsche bezetting.

Thuis gekomen vond hij 'r afwezig. Ze was uit en niemand in huis wist, waar ze heen was.

Toen liet hij de boodschap maar achter. Vlug stak hij wat geld en 'n geladen pistool bij zich en z'n lange tocht begon, Westwaarts al maar Westwaarts, waar de zon langzaam ten onder neigde.

Hoofdstuk XVII.
Vrijgeboren.

DE avond begon te vallen en Wolsinck had op verzoek van den heelmeester 'n tweede raapolie-lampje ontstoken.

Nog heerschte er ondanks de twee flakkerende pitten in de verste hoeken van 't ziekenvertrek niet meer dan 'n mat schemerlicht, terwijl de hooge zwartbewalmde zoldering geheel wegdoezelde, als hing daarboven open en wijd reeds de diep-donkere nacht.

De esculaap, met saamgetrokken wenkbrauwen de zieltogende Cathe-vrouw gadeslaand, schudde ontevreden 't hoofd. Met dat weinige licht kon hij 't zieke mensch niet nauwkeurig genoeg bezien, en daarbij, de twee flakkerende oliepitten veegden ongestaag rosse en gele, grauwe en zwarte strepen en vlekken over 't bed en over de kranke zelf en door de gedurige kleurwisseling was 't soms als vloog er 'n bittere grijns en even daarna 'n teere glimlach over 't zielesmart-teekenend gelaat.

Joffer Heilersig keek lang en soms met ingehouden adem naar de zwak, onregelmatig op- en neergaande borst van de lijderes.

‘Ze is nu tenminste weer rustig,’ zei ze, vragend naar den heelmeester opziende.

‘'n Gevaarlijke rust,’ was het antwoord.

‘'t Kan wel zijn,’ gaf de joffer toe, ‘maar zoo even, toen ik u

liet roepen, wist ik heusch niet, wat ik met 'r beginnen moest. 't Leek me soms of ze met alle geweld spreken wilde en 't niet kon.'

'Zoo, hm!' deed de arts. ''t Is wel mogelijk. Maar als ze werkelijk wat te zeggen heeft, dan moet ze het gauw doen. 't Eenige waarmee 'k haar helpen kan, is deze drank, 'n kooksel van m'n opwekkende kruiderijen. Die zal ik 'r nog geven, maar in 't leven houden kan ik 'r niet: de wagen is versleten.'

Wolsinck's vrouw, zacht snikkend, reikte den heelmeester op diens verzoek 'n beker en liet zich toen machteloos van aandoening op 'n stoel neervallen, de handen voor de beschreide oogen.

'Licht u m' eens bij!' verzocht hij joffer Heilersig en terwijl deze een der walmende lampjes schuin boven 't hoofd der Cathevrouw hield, goot de heelmeester haar met kleine scheutjes z'n medicament in den half geopenden mond. Onbewust slikte ze 't vocht weg, zooals ze dat wekenlang reeds al 't vloeibare voedsel gedaan had, dat men haar had toegediend.

'Meer kan 'k niet doen,' zei de heelmeester zacht, toen de vrouw 't hoofd afkeerde, 'meer kan 'k niet.... en 'k denk,' liet hij er langzaam opvolgen, 'dat 't wel 't laatste zal zijn.'

Overtuigd, dat zijn verdere tegenwoordigheid toch geen baat kon brengen, verliet hij na 'n gefluisterden groet de ziekenkamer. Wolsinck volgde hem naar buiten, nieuwsgierig of hij in 't dorp nog eenige tijding van 't Walijen kon opdoen.

't Was nu stil in 't vertrek en Wolsinck's vrouw sloop naar 'r pottenkamertje, waar 'r jongste kind zacht huilend in z'n wieg naar moeder lag te verlangen.

Joffer Heilersig zat alleen bij de sponde en ze staarde naar de kranke daar voor haar, wier wezen haar vooral de laatste weken al raadselachtiger was geworden. Wie was ze toch, die vrouw? 't Was haar alles zoo vreemd.

Hoe had ze opgekeken, toen ze uit den bulster op 't opkamertje van Gertrude naar wat kleeren voor 't zieke mensch zocht en daar dingen had gevonden, die men bij 'n eigenhoorige nooit zou hebben verwacht: kostelijke sieraden en tal van

zilverstukken, meer dan zij zelf ooit bij elkander had of zag.... En dan die geheimzinnige cachette met 'r kostelijk versiering, verstopt in 'n ouden wollen rok. Zou 't waar zijn, wat de Venekingboer laatst zei, dat die Arnt niet met 't mensch gehuwd was, maar 'r dienstman slechts was, haar gewillige knecht, die met 'r mee omzwierf, waar haar nukken 'r voerde?.... Dominee wilde er niets van gelooven. Dominee noemde 't praatjes van Veneking. Dominee was voor zichzelf overtuigd, dat die twee wel man en vrouw waren, en dat al dat moois en al dat goud door Arnt in den oorlog hier of daar was geroofd, en dat Arnt in z'n berouwloosheid daardoor zoo'n benauwd sterfbed had gehad en dat de Cathe-vrouw, onverschillig als ze zich vroeger had laten kennen, nu misschien wel in haar heldere oogenblikken lag te tobben over dat onrechtmatig verkregen goed. En dat noemde dominee 'n gelukkig teeken, want waar 't berouw komt, is vergeving niet verre, en de joffer wist het: dominee bad dikwijls en veel voor de arme, gekwelde ziel en dat deed hij misschien nu ook wel, daar aan den overkant van de straat.

Lang had de predikantsvrouw daar zoo zitten peinzen, maar de raadselen oplossen kon ze niet, en dat stemde haar ontevreden.

Even werd ze in 'r gepeins gestoord, toen Derk kwam vertellen, dat Bernt Kreylhorst, volgens 't geen hij zoo even in 't dorp had vernomen, op 't Walijen ingesloten was, en dat de Verwalter 't slot nauw bezet hield. Niemand kon er uit of in, Bernt niet en dus Gertrude zeker niet.

Na deze mededeeling ging Derk de donkere straat weer op, om meer nieuws op te vangen. En de joffer zat weer alleen, overgelaten aan 'r eigen gedachten. Ze vond, dat er toch wel heel, heel veel ellende in de wereld was. Hier lag de Cathe-vrouw met 'r onmacht, met 'r onuitgesproken angsten misschien, al maar te worstelen. Ginds om 't Walijen wette men de wapenen voor 'n bloedigen strijd allicht, en die arme Gertrude had nu alles, wat ze tot heden ontvluchtte, in dubbele mate te vreezen. En Bernt.... en Bernt's moeder, wat zou die 'n angst uitstaan, als ze 't hoorde. Wat 'n lijden toch in deze wereld!

Plots schrok de joffer op.

Zag ze goed?

Staarde de Cathe-vrouw haar niet aan, bijna rustig.... met groote oogen, glinsterende oogen,.... recht op haar gericht?.... Zou dat van den kruidendrank komen?

De joffer greep 't naast-bijzijnde lampje, om beter te kunnen zien.

Ja, waarlijk, 't arme mensch keek haar aan. 't Onwezenlijke, dat altijd-maar-weg-zijn, scheen van haar geweken.... Zie, daar roerde ze 'r lippen.... fluisterde iets. Was dat 'n kortstondige opleving voor de dood haar wegnam?

Snel boog de joffer 'r hoofd, het oor dicht bij den mond der kranke.

Ach, ze dacht het wel, de arme ziel verlangde naar 'r dochter, naar Gertrude.

'Gertrude? neen, Gertrude is hier niet,' antwoordde de joffer met 'n trilling van wee in 'r stem. 'Gertrude is veilig op 't Slot bij Vrouwe Clautier. Hier is 't te gevaarlijk voor haar!'

Toen verdofte die wonderlijke glinstering in de oogen van de teleurgestelde zieke en 'n zware zucht ontsnapte aan 'r bloedlooze lippen.

'Nu sterft ze!' kreet het in 't binnenste van de predikanstvrouw.

Maar de kille dood had zijn werk nog niet voltooid.

Weer opende de Cathe-vrouw de oogen, wijd en glinsterend als zoo even en 'n droeve lach speelde om 'r mond.

'Zal 'k dominee roepen?' vroeg joffer Heilersig gehaast. 'Zal dominee met je bidden?'

'Neen, nu niet,' luidde 't fluisterzachte antwoord, nu niet!'

'Wat kan ik dan voor je doen? Zeg 't maar,' drong de joffer,

Toen keek de kranke haar lang en weemoedig aan en die groote, holle oogen vulden zich met dikke tranen.

'Zeg 't me maar,' hield de domineesche aan, 'zeg me maar: wat wil je? Wat kan ik voor je doen? Is er iemand, dien 'k voor je zal roepen?'

'Ja,' schudde 't moede hoofd en als 'n bange smartkreet kwam 't over haar lippen: 'Mijn zuster.... laat m'n zuster hier komen.'

'n Oogenblik dacht joffer Heilersig, dat de kranke ijlde, niet wist wat ze zei, 't verstand had verloren.

Wie had er ooit gehoord van 'n zuster van de Cathe-vrouw?.... Maar ze wilde, al ijlde 't schepsel dan ook, haar in 'r laatste ure nog zooveel mogelijk tevreden stellen.

‘Wou je je zuster spreken? vroeg ze tegemoetkomend.

‘Ja,.... bid haar, dat ze komt.... gauw komt.... Zeg haar dat Woltére.... haar nog zien wil,.... vergeving.... wil vragen.... voor ze sterft.’

‘Maar wie is je zuster dan?’ vroeg de joffer, bevend van ontroering.

‘Frederike.... Frederike Kreylhorst,’ steunde de Cathe-vrouw moeilijk.

't Was de joffer, of plots de zwarte donkerheid, die daar boven 'r hing, zich om haar sloot, 'r met blindheid sloeg. Haar adem stokte, haar hart stond voor 'n oogenblik stil.

‘Frederike Kreylhorst,’ herhaalde ze met moeite. ‘Is Frederike Kreylhorst je zuster?’

‘M'n oudere.... half zuster.... Zeg haar.... dat 'k naar 'r verlang.... nu....’

Toen samelde joffer Heilersig al haar krachten bijeen. Ze zou de weduwe Kreylhorst zelf gaan halen. Ze mocht anders eens dralen te komen. En de oogenblikken waren kostbaar nu.

Haastig liep ze naar 't pottenkamertje en gelastte Wolsinck's vrouw op de zieke te letten en toen spoedde ze zich heen door de donkere straten.

{in}*

Met saamgevouwen, biddende handen, 'n zacht vromen glans op 't eerbiedwaardig gelaat, als bovenaards soms verlicht door het schijnsel der twee ros-vlammende olielampen, zag dominee Heilersig neer op de beide zusters: de rijke koopmansweduwe en de armelijke Cathe-vrouw, en vol eerbied stond hij te luisteren naar de schuldbekentenis der stervende, wier levenslamp vóór 't dooven nog één keer helder opvlamde. Hij hoorde, hoe ze vergeving vroeg voor al 't verdriet dat ze 'r familie aandeed, toen ze 'r hart en hand

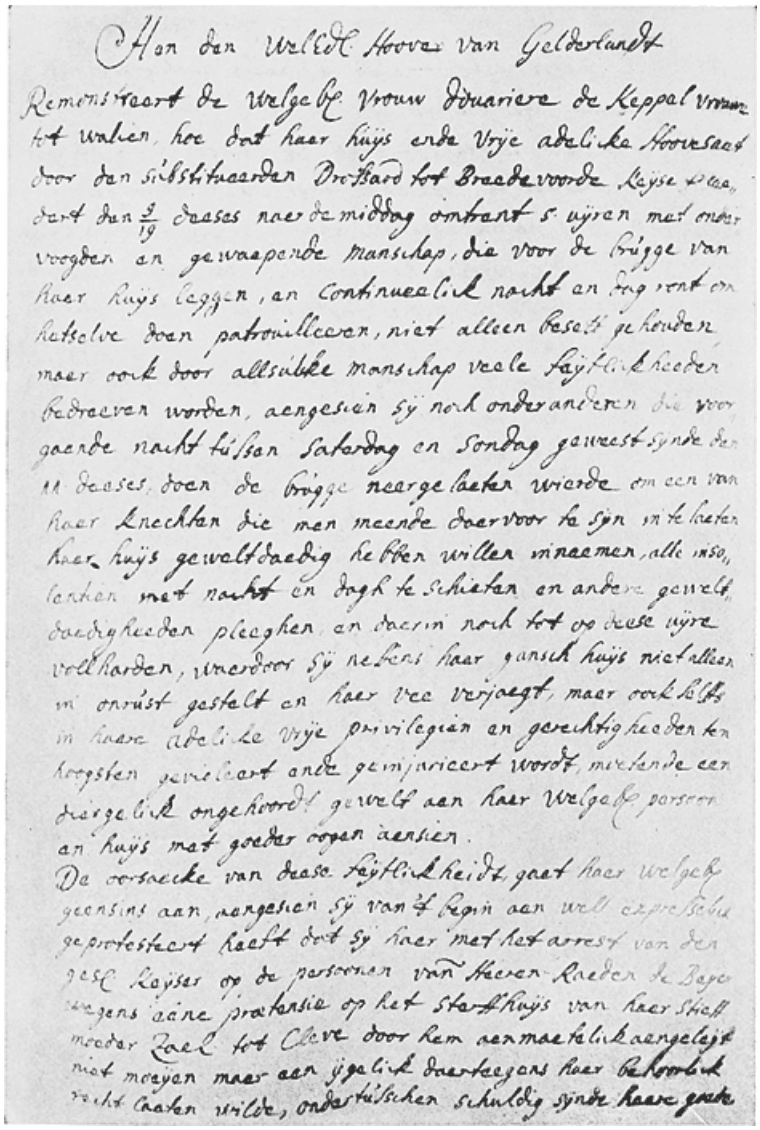

Hon den Weldt Hoove van Gelderlandt

Remonstreert de Welgeb Vrouw Douariere de Keppal Vrouw
tot Walien, hoe dat haer huijs ende Vrije adelicke Hoovesaet
door den sibsthuerden Drossard tot Bredevoorde Lejse &c.,
dert den 9/19 deases naer de middag omtrent 5 uijren met onder
voogden en gewaapende manschap, die voor de brugge van
haer huijs leggen, an continuealick nacht an dag vont en
hetselve doen patrouilleeren, niet alleen beset gehouden
maer ook door allsulke manschap veele fajtlickheeden
bedreeven worden, aengesien sij nocht onderanderen die voor
goende nacht tusen Saterdag en Sondag geweest synde den
11 deases, doen de brugge neergelaeten wierde en een van
haer knechten die men meende daervoor te sijn in te laeten
haer huijs gewaltdaedig hebben willen innaemen, alle inso,
lenthen met nacht en dagh te schieten en andere gewelt
daedigheeden pleeghen en daerin noch tot op deese uijre
vollharden, inerdoor sij nebens haer gansch huijs niet allein
in onrust gestelt en haer vee verjaegt, maer ook selfs
in haere adelicke Vrije privilegien en gerechtigheeden ten
hoogsten gepreiudicert ende geinpricert wordt, mitsende een
dergelick ongehoordt gewelt aan haer Welgeb persoon
an huijs met goeder oogen aensien.
De oorsaecke van deese fajtlickheidt gaet haer Welgeb
geensins aan, aengesien sij van 't begin aen well expresselick
geprotesteert haeft dat sij haer met het arrest van den
gesl Lejser op de personen van Heeren Raeden de Lage
wegens aene pretensie op het Stadthuijs van haer Stadt
moeder Zael tot Cleve door hem aenmaetelick aengelegt
niet moeyen maer een jgelick daerteegens haer Rechtlick
recht laeten wilde, onderttischen schuldig synde haere gede

REPRODUCTIE VAN EEN DEEL DER AANKLACHT NAMENS DOUAIRIÈRE KEPPEL, GEBOREN CLAUTIER. *Provinciaal Archief - Arnhem*

eens schonk aan een man, die vijand was van haar land, vijand ook van 'r geloof.

''t Was geen wufte liefde,' pleitte ze, 'toen ik hem huwde, ik minde hem waarlijk.... maar ik zondigde.... ik zwoer mijn geloof af.... om hem.... ik had geen vreê.... en toen onze Gertrude was geboren .... ging hij heen .... ten oorlog .... naar hij zei.... Hij zou wederkeeren.... maar hij kwam niet.... en 't maakte me radeloos.... ik ging hem zoeken.... overal waar de krijg woedde.... jaren achtereen.... maar ik vond hem niet.... en toen ik krank van ziel naar Gelre trok.... nam 'k Arnt in mijn dienst.... ik vond hem zwervend.... hij was ook z'n land ontrouw geweest.... had onder mijn man gediend.... Ik was zonder hoop.... en ik zag mijn zonde.... ik wilde er voor boeten.... voor boeten tot mijn dood.... in armoe.... zonder 'n goed dak boven m'n hoofd.... ik zocht de verachting.... als boete.... Vóor twee jaar was 'k weer bij Lochem.... waar 'k hem 't eerst zag.... en 'k wilde telkens.... tot je gaan.... om.... maar ik kon niet.... ik wilde niet.... ik was.... als krankzinnig en 'k was steeds.... beangst voor Gertrude.... die zooveel op hem leek.... Zeg, Fredrike.... vergeef je mij.... Kun je Woltére nog.... vergeven....? Kun je m'n Gertrude liefhebben, zeg.... Fredrike.... zeg...?'

Joffer Kreylhorst lag geknield voor de sponde en smolt weg in tranen. Krampachtig hield ze de verkillende hand van haar zuster omvat en snikkend kreet ze: 'Je moogt niet sterven, Woltére.... Ik heb altijd aan je gedacht.... Ik meende, dat ik je haatte.... maar ik smachtte naar je.... ik bad voor je. Ik vergaf, eer ik het wist.'

Toen deed de kranke een poging om op te rijzen. Zij sloeg beide handen naar haar zuster uit, als wilde ze haar omhelzen. Maar machteloos zonk ze neer en haar oogen, die door de tranen heen zoo blij hadden geglansd, vielen mat en moe dicht en zacht mompelde ze: 'Dank, Fredrike,.... dank!.... Geloofd.... zij.... onze.... God....' En een stille vrede streek over haar mat-bleek gelaat.

De handen gevouwen, 'n zacht-vromen glans op 't eerbiedwaardig gelaat, als bovenaards verlicht door 't schijnsel der ros-vlammende lampen stond dominee Heilersig bij de stervenssponde en hij hief zijn hoofd op naar de donkerte daar boven hem, maar zijn gesloten oogen zagen het Licht, en hij hief zijn stem op en bad als een, die 't gegeven is veel in 't Licht te mogen wandelen en hij riep tot den Heere Sebaoth. Hij worstelde om de redding en 't behoud van 'n zondige menschenziel, pleitende op Gods groote barmhartigheid en zondaarsmin.

En op de sponde luisterde de Cathe-vrouw als een, die benauwd door de branding der verzoekingen, en nog overstelpt door de hooge zeeën van diep menschenleed, naar een behouden haven zocht en thans het welkom zich hoorde toeroepen van de kusten, waar geen zonde lokt, geen smart gekend wordt, maar eeuwige vrede en blijdschap zijn.

Hoofdstuk XVIII.
Daden van geweld.

IK zeg je, dat 't advocaat Eigel is! En ik zeg, Pellewick, dat je ze allebei had moeten opvangen voor ze kans kregen een voet op de brug te zetten. Begrijp je 't dan niet? Ben je dan zoo aartsdom, dat je 't niet begrijpt? De Jonge Kreylhorst heeft den advocaat uit Zutphen gehaald en nou zijn we nog niet van dat zaakje hier af. Eigel is 'n slimmerd! Eigel is 'n oude rat. Eigel is....'

'Ja, houd nu maar op,' beet Pellewick z'n ambtgenoot Kalff toe.

''k Zou wel eens hebben willen zien, wat jij zou gedaan hebben, als je in mijn plaats hadt gestaan.'

'Dood eenvoudig, ik had ze allebei ingerekend. Bernt Kreylhorst

zoowel als Eigel. En ik had ze naar Brevorde getransporteerd. Je zou eens gezien hebben wat de Onder-Drost daarmee in zijn nopjes was geweest.'

'Zoo, nu, dan kun je je daarvan direct overtuigen,' zei Pellewick grimmig. 'Ginds komt de Onder-Drost juist aan. Vertel 'm de zaak maar!'

Heer Rutger Keyser, gevolgd door Jurren, reed rechtstreeks op de beide Onder-Voogden aan, en toen hij hen genaderd was, hield hij plots z'n galloppeerend rijdier in en maakte 't militair-saluut alsof hij in vollen oorlog was.

'Nog nieuws, heeren?'

'Ja, heer Verwalter!' klonk het opeens luid achter hem.

Snel draaide hij 't hoofd om. Daar stond jager Boeghman, en zonder vergunning te vragen om te mogen vertellen wat hij op 't hart had, begon hij: 'Ik wou u wel verzoeken, heer Verwalter, uw volk te verbieden zich hier als halve wilden te gedragen! Kijk eens, daar vlak bij de hooischelven zijn de lomperds aan 't vuurtje stoken geweest. De boel had wel in den brand kunnen vliegen! En daar in den tuin hebben ze zich als kwajongens gedragen. Wat hebben ze er aan om als wilde koeien door de bloemperken te springen, takken van de sierboomen te trekken, onrijpe....'

'Man, zwijg!' bulderde de Onder-Drost, in hooge mate geprikkeld door Boeghmans brutalen toon van spreken.

'Maar heer Verwalter,' begon de jager weer, 'aan mij is opgedragen voor hof en tuin te zorgen en als u het den kerels niet verbiedt, dan zal ik ze met m'n vlegel op 'r huid zitten,' en toen de jager dit dreigement niet minder luid uitbulderde, dan de Verwalter het zou hebben kunnen doen, richtte hij zich forsch en vierkant op.

Hoe geërgerd ook, voelde Rutger Keyser toch wel, dat de vernielzucht van het volk zijn zaak eer schade dan voordeel kon doen en daarom nam hij zich ook voor strenge maatregelen tegen deze losbandigheid te nemen. Maar dat die lompe jager zoo'n hoog woord tegen 'm dorst te voeren, was toch wel wat al te erg.

'Hondsvot!' viel hij uit, en terwijl hij z'n paard met 'n druk

van z'n knieën 'n halven cirkel deed wenden, hief hij z'n rijzweep dreigend op, om Boeghman voor z'n brutaliteit gevoelig af te straffen. Doch de opgeheven zweep zakte weer even spoedig naar omlaag: de Onder-Drost ontdekte opeens aan een der vensters de slanke gestalte der Slotvrouwe en naast haar als 'n onheilspellende schim den grijzen kop van advocaat Eigel.

'Hoe komt die hier?' vroeg hij zichtbaar verbaasd en meteen wees hij met z'n zweep in de richting van den rechtsgeleerde.

'Voor 'n kwartier juist gearriveerd, heer,' gaf Kalff ten antwoord. 'Pellewick heeft 'm laten passeeren. Als ik....'

Maar de Onder-Drost luisterde al niet meer. De onafgewende blik van Eléne Clautier, de statige figuur van den hem zoo welbekenden Zutphenschen advocaat hinderden den Onder-Drost zoodanig, dat hij zich snel afwendde.

'Ik wacht je beiden zoo aanstonds ginds achter 't poorthuis,' riep hij de beide Onder-Voogden toe, haastig wegrijdend.

Enkele minuten later, na de uitgezette wachtposten te hebben geïnspecteerd, stond hij op de aangeduide plaats tegenover de beide Wenterswicksche magistraten.

'Heeren,' gebood hij kort en bondig, 'je hebt zorg te dragen, dat ons volk hier niets onnoodig vernielt. Wie zich schuldig maakt, straf je!'

'Goed, heer,' begon Kalff zich te verweren, 'we zullen er voor zorgen, maar u zult toch niet dulden dat die lompe jager maar doet wat hij wil? Gisteren dreigde de kerel me in de gracht te gooien, en....'

'Als hij je aanraakt,' viel de Onder-Drost ongeduldig uit, 'dan heb je recht je te verdedigen en dan geef je hem z'n bekomst. Maar nu verder geen woord meer over dien lomperd.... Waarom heb je advocaat Eigel niet belet het Kasteel binnen te gaan?'

'Zie je nou, Pellewick,' triumfeerde Kalff. 'Heb ik 't je niet gezegd? Je hadt Eigel en dien jongen Kreylhorst moeten oppakken en naar Brevorde moeten brengen.'

'Kreylhorst?' vroeg Rutger Keyser. 'Waarom Kreylhorst ook?'

'Die heeft den advocaat uit Zutphen gehaald en hem 't Slot binnengebracht.'

‘Dat zal 'm rouwen,’ riep de Verwalter nijdig. ‘Ik beveel jullie ze allebei, Kreylhorst zoowel als Eigel, op te pakken, zoodra ze maar een voet buiten de gracht zetten. Breng ze maar naar 't Ambtshuis. Die lui spannen met de De Beyers en Vrouwe Clautier tegen me samen. En dat duld ik niet!’

Kalff knikte goedkeurend, maar Pellewick trok 'n bedenkelijk gezicht. Hij vond, dat de Onder-Drost toch wel wat al te weinig rekening hield met de rechten van 'n vrijgeboren man.

Maar Rutger Keyser vroeg thans niet naar de meeningen van zijn ondergeschikten. Hij wilde gehoorzaamd worden.

Zonder te groeten reed hij heen en volgde stapvoets nog eens het pad, dat zich in een wijden boog om de gracht slingerde. Toen sloeg hij in sombere stemming den weg in naar Brevorde. 't Stond hem niet aan, dat die geslepen advocaat Eigel de De Beyers ter hulp was gekomen. Van Hengel zou er van opkijken, als hij 't hoorde. 't Beste zou wel zijn, zoo snel mogelijk toe te tasten, eer Eigel 't een of ander had bedacht, waardoor de De Beyers door de mazen van 't gespannen net konden ontsnappen. Eigel was er de man naar om al zijn plannen den bodem in te slaan.

* {in*} *

Met 'n hart, overvloeiende van geluk, trad Bernt Kreylhorst onder geleide van Zwier den wapenknecht de brug over, die van de binnen- naar de buitenpoort van 't Slot voerde.

Vrouwe Clautier had hem, voor hij ging, om z'n voortvarendheid en moed geprezen, hem verzocht, als 't noodig was nogmaals van zijn diensten gebruik te mogen maken, en hij had beloofd reeds den volgenden dag terug te zullen komen.

Maar Vrouwe Clautier's vriendelijkheid was 't toch eigenlijk niet, wat hem zoo gelukkig maakte. Het was iets heel anders. Hij had zoo even Gertrude gezien, en niet alleen gezien, maar haar zelfs gesproken, heel alleen gesproken.

Hoe bevallig zag ze er uit, zijn Gertrude, nu ze de armelijke boersche kleeding had verwisseld voor een, die naar den smaak van Vrouwe

Clautier meer gepast was voor 'n kamermeisje in zulk 'n groot Huis.

En hoe vriendelijk had Gertrude hem gedankt voor z'n stouten, nachtelijken rit, geheel alleen langs de eenzame, onveilige wegen. Gertrude wist 't, dat hij 't om haar gedaan had, en hij had in 'r oogen den trots gelezen die haar vervulde, 'n trots waarvan hij de oorzaak was.

Nu wou hij eerst gauw naar huis gaan en z'n moeder geruststellen, dat hij er weer was en als ze vroeg waarom hij zich ten dienste had gesteld van de edeldame, dan zou hij haar zeggen dat 't niet om de Vrouwe van 't Walijen was gebeurd, maar om de beminnelijke Gertrude. O, zoo moeder haar toch eens zag zooals hij 'r zag, en leerde kennen zooals hij haar kende. Ze zou niet kunnen blijven weigeren. Ze zou Gertrude liefhebben als 'n eigen dochter, al was ze dan ook honderdmaal 't kind van de Cathe-vrouw.... De Cathe-vrouw....

Bernt haastte zich, hij moest 't arme mensch aan 't verstand brengen dat Gertrude 't nog heel goed maakte en veilig binnen de grachten van den burcht zich bevond.

‘Dank je, Zwier,’ zei hij, toen de oude wapendrager hem de buitenpoort had geopend. ‘Slaap wel van nacht.’

‘Ook zoo,’ wenschte Zwier en hij sloot de poort weer achter Bernt dicht.

In 't voorbijgaan groette hem hier en daar een wachthoudend ‘jong gesel’, dien hij herkende als zoon van een der boeren, met wie hij door den vlas- en linnenhandel meer dan eens in aanraking was gekomen.

‘Ha, Bernt,’ riep Pellewick hem toe. ‘Gaat 't weer op huis aan?’

‘Ja,’ knikte Bernt met onvriendelijk, norsch gelaat. Hielp Pellewick niet den Onder-Drost in z'n lage plannen?

‘'k Zou den smallen boschweg niet nemen, al is hij korter,’ duwde Pellewick Bernt waarschuwend toe, hem even opzij komend. 't Wordt zoo aanstonds pikdonker.’

‘'k Heb kattenoogen,’ gaf Bernt terug en koos ondanks de waarschuwing 't smalle pad, dat dwars door 't Walijensche bosch naar 't dorp voerde.

Maar 't dorp zou hij dien avond niet bereiken.

In 't dichtst van het bosch voelde hij zich opeens aangegrepen, door vier, zes, acht, tien soldaten-knuisten te gelijk.

Bernt wilde zich losrukken, trachtte het pistool te grijpen dat hij bij zich droeg, maar noch 't een, noch 't ander mocht hem gelukken, hoe hij ook worstelde.

‘In naam van den Onder-Drost neem ik je gevangen!’ schreeuwde Kalff hem toe.

‘Waarom? Wat heb 'k misdaan?’ riep Bernt, om de overmacht zich gevangen gevend.

‘Dat zal heer Rutger Keyser je wel vertellen,’ gaf Kalff ten antwoord. ‘Ik volg slechts zijn bevel op.’

‘'t Bevel van 'n schurk,’ beet Bernt hem toe. Maar Kalff deed of hij 't niet verstond.

Met de armen vast tegen 't lichaam gesnoerd werd hij buiten 't dorp om naar Brevorde gevoerd, waar de Onder-Drost hem zonder verhoor in een der donkere gevangenisholen liet insluiten.

‘Da's er één,’ prevelde Rutger Keyser. ‘Nu nommer twee, de voornaamste nog.’

Maar die nommer twee hield zich, waar 't veilig was. Advocaat Eigel wist, dat staal harder was dan perkament, en dat 't recht menigmaal voor 't woest geweld moest zwichten.

Z'n sluwe oogen loerden den ganschen dag door de hooge vensters van 't Walijen naar de gewapende mannen van den Onder-Drost. Hij zag hun tartende houding en hoorde de schimpscheuten, de spotwoorden, die de belegeraars wisselden met het Slotpersoneel en hij voorzag, dat er, zoo niet spoedig van hooger hand werd ingegrepen, straks ongelukken zouden gebeuren; dat er bloed zou vloeien.

Dit te voorkomen achtte hij zijn plicht.

Van de gebroeders en joffer De Beyer eischte hij, hem getrouw en naar waarheid de zaak, waarom het hier ging, mede te deelen. De eischen hun door den Onder-Drost inzake de erflating gesteld, werden op de schaal van 't recht gewogen en advocaat Eigel zag met z'n scherpen blik, dat de heer Rutger Keyser nog wel eenigen

grond onder de voeten had. Evenwel achtte hij de manier, waarop deze voor zijn recht opkwam, buiten alle perken en daarover zou hij naar 't Hof te Arnhem schrijven.

In den nacht, terwijl de wachters rondom 't Kasteel waakten, schreef Eigel zijn breedvoerige missive, zette daarin uiteen, hoe hij den toestand op 't Walijen bij zijn aankomst bevonden had, wat de aanleidende oorzaak was en wat hij vreesde dat gebeuren zou. Met ernst drong hij aan op onverwijld ingrijpen, opdat erger werd voorkomen. Tevreden legde de advocaat ten laatste z'n ganzeveer terzijde en zocht het appartement op, waar hij hoopte een welverdiende rust te zullen vinden. Morgen, als de jonge Kreylhorst kwam, dan kon deze 't gewichtige stuk naar Arnhem brengen.

Een kille wind uit 't Noordwesten dreef den volgenden morgen 'n grauw floers van dichte dampen langs den wijden hemel, en nu en dan viel druilerig de koude regen neer. In de woningen hing nog de zwoelte van de laatste warme zomerdagen, maar daar buiten rilde alles van koude.

De wachtposten om 't Walijen hadden zooveel mogelijk een beschuttend plekje gezocht en ze morden ontevreden over ‘de kunsten’ van den Verwalter. ‘Waarom liet hij ze niet naar huis gaan? Was dat nu 'n weer om dag en nacht buiten te liggen?’

‘Best weer!’ zei Boeghman. ‘'t Moest alle dagen hard regenen. Dan rukten die malle lui wel gauw in,’ en met vroolijk gezicht maakte hij 'n wandeling langs de grachten, hier en daar 'n praatje aanknoopend met een van de kleumende knechten van den Onder-Drost.

Van een dezer, een man uit Brevorde, vernam hij, dat Bernt Kreylhorst den vorigen avond op weg naar huis op last van heer Rutger Keyser gevangen was genomen.

‘Pas op, Boeghman,’ zei de jager tot zichzelf, ‘wees nu voorzichtig, of dat heerschap laat jou ook nog opbergen. In alle geval zal ik ze op 't Kasteel met de gebeurtenis op de hoogte gaan brengen.’

Boeghman slungelde naar de buitenpoort en riep zoolang, tot Zwier hem opendeed.

‘Wat heb je?’ gromde de oude nog slaperig.

‘Zeg aan de Vrouwe, dat heer Rutger Keyser gisteravond den jongen Kreylhorst gevangen heeft laten nemen en doen opsluiten binnen Brevorde.’

't Maakte den ouden Zwier plots geheel wakker.

Hij haastte zich naar zijn meesteres en 't duurde niet lang, of allen binnen 't Huis wisten, wat er gebeurd was.

Gertrude was hevig ontsteld, Vrouwe Elène diep verontwaardigd, maar advocaat Eigel glimlachte.

‘U moet 'n anderen bode zoeken, Vrouwe,’ verzocht hij en meteen brak hij 't zegel van z'n den vorigen avond met zooveel zorg opgestelde missive, greep z'n ganzeveer weer op en plaatste onder de onderteekening 'n postscriptum, waarvan de heeren van het Arnhemsche hof zouden opzien.

‘Een andere bode,’ had advocaat Eigel tot de Slotvrouw gezegd, maar waar die te vinden? Welke man van 'r personeel was zelfstandig, ervaren genoeg om 'n reis naar Arnhem te ondernemen, z'n boodschap naar behooren te doen, zonder dat ook hij door den Onder-Drost met missive en al naar Brevorde werd gevoerd.

Toen dacht ze opeens aan Wolsinck, Derk Wolsinck, den broer van haar paardenknecht Herm.

Zie, Herm zou wel ongemerkt in 't dorp weten te komen en als dominee Heilersig 't dan goed vond, dat Derk de reis naar Arnhem maakte, dan kon de zaak toch voortgang hebben.

Herm werd geroepen, alles hem uitgelegd en hij was gaarne bereid, al moest hij door de gracht naar den overkant zwemmen. Dit laatste was evenwel niet noodig. 't Trieste weer en de almaar neerdruilende regen hielpen hem. De wachters schonken niet veel aandacht aan den koetsier in z'n stalplunje, die eerst 'n kwartier lang met Boeghman stond te praten en te lachen en toen eindelijk 'n eindweegs met 'm opwandelde. Niemand zag in Herm een brievenbode, die zijn broer straks zulke belangrijke bescheiden voor het Arnhemsche Hof ter hand zou stellen.

Drie dagen later kwam 't antwoord binnen.

Maar welk 'n teleurstelling voor de De Beyers, welk 'n ont-

nuchtering voor den advocaat. De heeren van 't Arnhemsche Hof waren van oordeel, dat deze zaak niet bij hen thuis hoorde, daar Brevorde zijn eigen ‘gericht’ had en 't dus voor de hand lag, dat de familie De Beyer daar haar rechten moest bepleiten, met andere woorden: zich had te stellen in de handen van den gevreesden Onder-Drost.

‘Dat nooit!’ besloten de gebroeders. ‘Dan slaan we er ons met onze mannen liever door, met zwaard en snaphaan.’

‘Neen, zoo zou 't ook niet!’ besloot advocaat Eigel, ‘geen geweld van hun zijde, geen oogenblik geweld, zelfs al ging de Onder-Drost over tot handtastelijkheden. Ik zal 't den Heeren te Arnhem nog eens duidelijker aan 't verstand trachten te brengen,’ en weer zette hij zich neer en hij pijnde zijn rechtsgeleerd hoofd om de magistraten daar ginds in de Geldersche hoofdstad te overtuigen, dat 't niet aanging zich van zulk 'n gewichtige zaak zoo maar af te maken. De tweede missive kwam gereed en de beide Wolsinck's zorgden weer voor 't vervoer, zonder te worden opgemerkt. 't Kostte tijd. Men moest geduld hebben.

Maar heer Rutger Keyser was reeds lang aan 't eind van zijn geduld. Er moest nu maar eens wat forscher gehandeld worden. Met al dat insluiten, nu reeds een week lang, kwam hij geen stap verder. Dat druischte in tegen z'n onrustige natuur. Tot heden had hij zich aan het advies van den bedachtzamen Weddingh gehouden. Nu wou hij met al diens rechtskundige redekavelarij niet langer te doen hebben. Handelen zou hij, forsch en krachtig, zooals de meer voortvarende Van Hengel 't wilde. De knoop moest doorgehakt. Niet langer getreuzeld! En heer Rutger Keyser gaf nieuwe bevelen.

* {in*} *

‘Zie zoo, we zijn tenminste al halfweg,’ zei Onder-Voogd Kalff tot Landschrijver Tieleman, en terwijl hij zich hoog in z'n stijgbeugels oprichtte en naar 't dak van 'n boerenbehuizing wees, dat boven 'n boschje van jonge eiken uitstak, liet hij er op volgen: ‘Daar ligt het Rozenhuis met z'n Divisionis Apostolorum.’

‘Half weg!’ herhaalde de Landschrijver moeilijk hijgend. ‘Ja, als je den afstand van Brevorde tot 't Walijen rekent, dan heb je gelijk. Maar 't eigenlijke werk begint pas bij 't Kasteel.’

‘Je schijnt er tegen op te zien?’ veronderstelde Kalff.

‘Nu, eigenlijk gezegd, wel 'n beetje.’

‘En 'k dacht dat je er zoo mee ingenomen was, toen de Onder-Drost jou de gewichtige opdracht gaf.’

‘Dat ben ik ook! 'k Hoop Vrouwe Clautier eens te laten gevoelen, dat ik de mij aangedane beleediging nog niet vergeten heb. Verleden jaar joeg ze mij en Cleyn als kwajongens buiten de poort. Ze zal 't nu weten, dat ik 't onthouden heb.’

‘Maar waarom zie je er dan tegen op?’

‘'k Ben bang, dat 't plan niet gelukt!’

‘Ha, ha, ha,’ schaterde Kalff. ‘Niet gelukken! Al moest ik de boel in den brand steken, gelukken zal 't! Ik sta je er borg voor! Ik zeg, dat 't een prachtig plan is van heer Rutger Keyser; een echte krijgslist.’

‘Ja maar,’ wierp de Landschrijver tegen, ‘als ik met Cleyn eenmaal binnen ben, en als 't onze mannen dan niet gelukt is de binnenpoort te bezetten, dan ben ik 'n gevangen man en...’

‘Maar m'n goeie vriend!’ viel Kalff in, ‘waar maak je je nu toch bang voor? Kijk nu toch eens even om en zie me de gasten nou 's, die heer Keyser ons mee gegeven heeft. Zijn dat nou kerels om half werk te doen? Ha, 't zijn uitgezochte vechtjassen, echte vuurvreters, die voor niets terug deinzen, vooral als die ‘Onder-Hop’ Peek voorop gaat.’

Tieleman wendde zich ten halve om in z'n zadel en liet z'n blik gaan over het achter hem aankomende troepje mannen. Ja, de Onder-Drost had hem uit 't Brevordsche garnizoen wel de wakkerste uitgekozen; die mannen zagen er werkelijk niet erg vriendelijk uit en de grimmige, gelidteekende kop van hun aanvoerder Peek gaf wel eenig vertrouwen, dat deze de hem opgedragen taak zou weten uit te voeren.

‘Ik maak me niets bang,’ zei Cleyn, zich moediger voordoende dan hij was.

‘Er is ook geen reden om bang te zijn!’ viel Kalff bij. ‘Op mij kun je rekenen. Ik heb onder mijn ‘jonge gesellen’ er ook nog wel 'n dozijn, die er met plezier zullen optrommelen.’

‘Ja maar, dat is 't hem juist,’ sputterde Tieleman tegen, ‘we moeten ons voor manslag hoeden. Doctor Weddingh heeft me daar voortdurend tegen gewaarschuwd.’

‘Doctor Weddingh is 'n oud wijf!’ gromde Kalff ontevreden. ‘Met hazennaturen komen we geen stap verder.’

Tieleman haalde de schouders op. ‘Kalff had goed praten,’ peinsde hij, ‘die droeg de verantwoordelijkheid niet. Die rustte op hem, en hij zou voor heel de Heerlijkheid van Brevorde niet willen, dat er door zijn toedoen bloed vloeide.’

Zwijgend reed hij verder, nauwelijks hoorende wat Onder-Voogd Kalff nog meer te zeggen had. 'n Onbehaaglijk gevoel had zich van 'm meester gemaakt. Gisteravond, toen hij met den Onder-Drost, de beide advocaten en Kalff 't plan besprak, lachte de onderneming hem toe, en 'n uur geleden, toen hij aan 't hoofd van de troep soldaten de veste verliet, was hij nog vol moed, maar nu, nu er weldra gehandeld moest worden, hoopten de bezwaren zich tot 'n onoverkomelijken berg voor hem op. 't Speet 'm nu, dat hij de opdracht had aanvaard. Maar terugkeeren? Neen, dat ging niet. Hij zou dan maar op 'n goeden uitslag hopen. 't Kon nog meevallen.

Met schetterende trompet en vinnig tromgeroffel marcheerden de Brevordsche soldaten, gevolgd door 'n afdeeling van Kalff's manschappen, op 't Walijensche poorthuis aan.

De schelle tonen echoden tegen de oude bemoste slotmuren, drongen door de halfgeopende vensters en brachten plotseling schrik en ontsteltenis in de burchtzaal.

Wat dat nu weer wezen zou?

Vrouwe Clautier en haar gasten snelden naar een der zijvensters, dat uitzicht gaf op brug en poort.

Nieuwe ontsteltenis.

‘Ach, lieve broer,’ klaagde juffer De Beyer, bleek van schrik,

terwijl ze zich met beide armen vastklemde aan haar broer Arnold, ‘ach, lieve broer, die komen ons halen!’

‘Ik zal ze laten neerschieten!’ bulderde jonker Johan en meteen snelde hij naar de wachtzaal, waar z'n Duitsche knechten zich bevonden.

‘Te wapen!’ riep hij hun met donderende stem toe.

In een oogwenk hadden de mannen zich van wapenen voorzien. 't Zou dan nu toch eindelijk gebeuren, waarnaar ze reeds zooveel dagen hadden verlangd. Hun handen hadden al lang genoeg gejeukt om die lompe Geldersche boeren de plagerijen en smalende woorden betaald te zetten, die ze in 'r kromme taal hun hadden durven toeschreeuwen, zoo dikwijls ze zich voor de vensters van 't Slot vertoonden.

Maar nu zou 't ook uit zijn! Ze zouden thans toonen wie ze waren. Cleef boven alles!

‘Volgt me!’ commandeerde jonker Johan, de gang insnellend.

Maar opeens trad Vrouwe Clautier hem in den weg.

‘Terug!’ beval ze, zich hoog oprichtend. ‘Terug! Geen geweld! Ik duld het niet!’

De Duitsche knechten aarzelden, wisten niet, wie ze gehoorzamen zouden.

Plots zagen ze uit 't donker van de gang de rustige gestalte van advocaat Eigel te voorschijn komen.

Vastberaden plaatste hij zich voor den jonker en bestraffend voegde hij hem toe: ‘Neen, jonker, zoo gaat het hier niet. U zoudt ons het pleit bederven met uw wapenen. Zend uw mannen terug! Verbied ze één enkel schot te lossen. Moord en doodslag zijn geen bewijzen voor 't recht eener zaak.

Jonker Johan verbeet zich van woede. ‘Zoo'n grijskop,’ woedde het in 'm, ‘moest hij zich door zoo'n grijskop, door 'n advocaat en door 'n vrouw de wet laten stellen? Dat nooit!’

‘Maar vrouwe,’ riep hij woedend, ‘moeten we ons dan maar willig als slachtschapen door Keyser naar de slachtbank laten leiden?’

‘Hier zijn geen slachtschapen,’ bedaarde de advocaat, en z'n fijne blanke handen voor zich uitstekend, als wilde hij met dit gebaar den

jonker terugdrijven, herhaalde hij: ‘hier zijn geen slachtschapen; hier zijn, naar ik meen, verstandige, bedachtzame menschen. Bederf uw zaak niet, jonker. Elk oogenblik kan op mijn tweede missive antwoord uit Arnhem binnenkomen. Ik twijfel er niet aan, of reeds heeft het Arnhemsche Hof een bevelschrift aan heer Keyser afgezonden om z'n dwaas bedrijf te staken. Geef hem geen aanleiding om 'n gegronde beschuldiging tegen u te kunnen inbrengen. 't Is beter, dat hij zich te buiten gaat, de wet schendt, dan dat u 't doet. Dat verzwakt hem en sterkt u in uw zaak. Laat heer Keyser zichzelf de vingers branden.’

‘Terug dan, kerels!’ beval de jonker grimmig, ‘maar houdt je gereed!’

Morrend trokken de Duitsche knechten zich in de wachtzaal terug en met norsch, ontevreden gezicht volgde de jonker Vrouwe Clautier naar de burchtzaal.

‘Wat nu?’ riep hij, toen hij in 'n hoek der zaal z'n zuster bleek en bevend op 'n rustbank zag liggen.

‘Ze maakt zich zoo bang,’ gaf jonker Arnold als verklaring. ‘Ik dacht zoo even dat ze bezwijmen zou. Ik dorst niet van haar weg te gaan.’

‘Kom, kom, joffer,’ bemoedigde Vrouwe Clautier, en haastig opende ze haar reticule, diepte er 'n loddereindoosje uit op en dwong de joffer den opwekkenden geur van 't met eau-de-cologne gedrenkte sponsje krachtig op te snuiven.

Nog was ze er mee bezig, toen Zwier zich bij de zaaldeur aanmeldde.

‘Vrouwe,’ riep hij, zoodra z'n meesteres naar 'm opkeek, ‘aan de voorpoort staan twee afgevaardigden van den Onder-Drost. Ze verzoeken toegelaten te worden.’

‘Wie zijn het?’ vroeg de burchtvrouw.

‘Landschrijver Tieleman ten Hage en bode Cleyn, maar ze hebben veel gewapend volk bij zich.’

‘Gooi ze in de gracht!’ bulderde jonker Johan.

‘Stil toch!’ verzocht de andere jonker. ‘Jij maakt met je heftigheid onze zuster nog ziek.’

‘Jonker Johan!’ liet advocaat Eigel zich ongevraagd hooren, ‘u zult Vrouwe Clautier zonder twijfel 'n groot genoegen doen, als u de dingen wat nuchterder wilt bezien. Hier vragen twee heeren namens hun meester, den Onder-Drost der Heerlijkheid, toegang tot 't Kasteel. Niemand van ons weet, wat de heeren hebben te zeggen en zoolang wij niet overtuigd zijn, dat ze met kwade bedoelingen komen, acht ik het gewenscht hen te woord te staan,’ en zich met 'n buiging tot de burchtvrouwe wendend, vroeg hij: ‘Is dat uw gevoelen ook niet, Vrouwe?’

‘U raadt mijn gedachten, waarde advocaat,’ gaf Vrouwe Elène ten antwoord.

‘Maar dat krijgsvolk!’ barstte de jonker uit. ‘Staan die dan voor niemendal bij de poort?’

‘Ik raad u dan ook Vrouwe,’ viel Eigel in, ‘de twee afgevaardigden, en niet meer dan die twee, toe te laten, mits ze beloven geen geweld te zullen gebruiken. Weigeren ze die belofte, dan houdt u de poort gesloten, doodeenvoudig.’

‘Zwier,’ richtte de Slotvrouw zich tot haar wapenknecht. ‘Hoeveel mannen heb je bij de Slotpoort?’

‘Vier, Vrouwe!’

‘Is dat genoeg?’

‘Voldoende, Vrouwe!’ zei Zwier zelfbewust, maar dat ‘voldoende’ ging voor 't oor van de burchtvrouw verloren, want luid, Zwier's antwoord overstemmend, riep jonker Johan: ‘Ik zal mijn Duitsche knechten bij de poort posteeren, dan komt er geen duivel binnen. Mijn mannen slaan alles neer, wat hun tegenkomt.’

Advocaat Eigel wenkte met de hand. ‘Rustig jonker, rustig,’ maande hij aan. ‘Ik zeg nog eens: Geef den heer Rutger Keyser geen aanleiding 'n aanklacht tegen u te kunnen indienen. Geen geweld van onze zijde, in geen geval! Wat hij doet, moet hij weten. Gaat hij te ver, dan zal hij er ook voor moeten boeten.’

‘En ons dus laten overrompelen?’ riep de jonker, 'n minachtenden blik op den advocaat werpend.

‘Ja, juist!’ mompelde Eigel voor zichzelf weg, maar tegelijk schudde hij ontkennend 't hoofd en luid zei hij: ‘Sta toe, dat

Zwier van uw wapenknechten er zooveel meeneemt, als hij noodig acht. Stel ze onder zijn bevel, en beschouw u zelf als gast op 't Walijen. U zult zien, dat uw belangen dan 't beste worden gediend.'

'Vooruit dan maar!' gaf de jonker schokschouderend toe en mokkend liet hij zich naast z'n zuster op 'n stoel vallen en nam liefkoozend haar bevende hand in de zijne.

'Heb maar geen vrees Marie Elsebe,' zei hij bemoedigend. 'Zoolang je broer bij je is, zal er geen kwaad over je komen, dat zweer ik je!'

Snel gaf de advocaat den ouden wapendrager 'n wenk. 'Goed verstaan, Zwier?' vroeg hij. 'Geen wapens gebruiken, hoor, jij noch je mannen.'

De oude knikte. Hij had 't begrepen. De knuisten zouden 't werk moeten doen, als 't er op aan kwam.

Vlug koos hij 'n zestal Cleefsche knapen uit en posteerde ze buiten de Slotpoort bij de ophaalbrug.

Over de gracht riep hij den Landschrijver de voorwaarde toe, die hem en z'n makker toegang tot het Huis zouden verleenen, en Tieleman bewilligde onmiddellijk.

Toen knerpten de kettingen van de eiken klapbrug en met 'n zwaren plof sloeg ze neer.

Maar eer nog de beide afgevaardigden 'n voet op 't bruggedek konden zetten, sprong Onder-Hopman Peek, gevolgd door 'n dozijn mannen naar voren, liepen den ouden Zwier onderstboven, dat hij bijna in de gracht rolde; en sloegen, alleen hun vuist als wapen gebruikend, zoo geducht op de Cleefsche soldeniers los, dat deze in 'n hoek saamgedrongen niet instaat waren van hun wapens gebruik te maken zoo ze dat hadden gewild. Toen de rest van de knechten der De Beyer's uit de wachtzaal kwamen toegesneld, was de ingang van de poort reeds door 'n sterke, goedgewapende overmacht bezet.

Tegenweer kon hier niet meer baten.

De beide afgevaardigden werden nu door hun eigen volk binnengelaten en zonder eenige moeite vonden ze de burchtzaal, waar

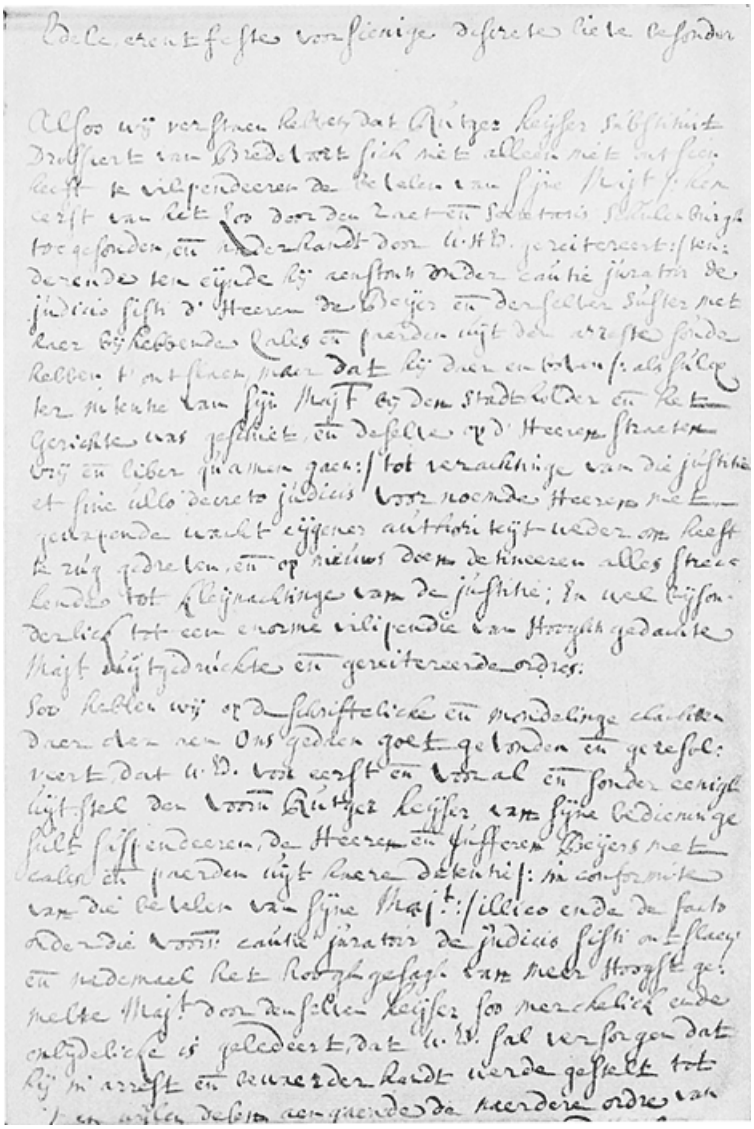

REPRODUCTIE VAN HET SCHRIJVEN VAN HET HOF TE ARNHEM. BEVEL RUTGER KEYSER IN ARREST TE STELLEN.
Provinciaal Archief - Arnhem

ze reeds eerder door de burchtvrouw waren ontvangen, maar ook op hoogen toon ter poorte waren uitgewezen.

Dat laatste zou nu niet zoo gemakkelijk meer gebeuren.

In de burchtzaal heerschte de grootste verwarring.

't Vrouwelijk personeel, voor 't ergste beducht, was uit keuken en kamers komen vluchten en had Vrouwe Clautier gesmeekt ze toch onder haar bescherming te nemen. Met verschrikte oogen zagen ze toe, hoe de Jonkers in heftige woordenstrijd met advocaat Eigel waren, en hoe joffer Marie Elsebé in luide jammerklachten nu bij deze dan bij gene haar troost zocht.

Ook Gertrude was er. Haar gelaat stond ernstig en 't rozige, dat altijd zoo gloeiend door de donkere tint van haar wangen blonk, was geheel verdwenen. Al glommen haar git-oogen of er een vuur achter brandde, toch lag er over gansch haar wezen 'n ongewone matheid.

't Waren dan ook wel droeve dagen, die ze beleefde.

Eerst vernam ze, dat Bernt, haar Bernt, om z'n stout bedrijf door den Verwalter in den kerker was geworpen en dat hij daar sedert nog in boeien zuchtte en toen was de ontzettende tijding gekomen, dat haar moeder onder Wolsinck's dak was gestorven en ter ruste was gelegd onder de groene zoden daar ginds in de schaduw van den grijzen kerktoren.

En nu.... Gertrude moest er niet aan denken.... nu was de Verwalter baas op 't Walijen, haar schuilplaats.... Zijn mannen hadden brug en Slotpoort reeds bezet. Straks zouden ze komen, haar opvorderen en dan.... Ja, ze wist het wel, dat heel dat beleg van 't Huis niet in de eerste plaats om haar was begonnen, maar 't gold haar dan toch ook. 't Was dan toch wel ontzettend. En in pijnend verdriet en groeienden angst klaagde ze haar nood aan haar God en bad ze om uitkomst en verlossing.

Met somberen blik staarde ze naar de woedende Jonkers, naar den kalmen, bezadigden advocaat Eigel, naar haar vastberaden meesteres, die door woord en houding de onstuimige, tot geweld geneigde edellieden in bedwang wist te houden. Ze hoorde,

doch zonder recht te begrijpen, den soms hoog oplaaienden woordentwist en 't maakte haar nog angstiger, drukte haar nog meer terneer.

Plots kwam er nieuwe beroering.

De Landschrijver trad binnen, gevolgd door bode Cleyn.

Gertrude kende hen goed. 't Was niet de eerste maal dat zij ze zag. Ze schrok op, hevig, toen opeens een der Jonkers op Tieleman toesprong en hem de vuist onder den neus hield, luid schreeuwend: ‘Verrader, verrader, woordbreker!’

Ze zag, hoe de oude, grijze advocaat en haar manhafte meesteres tezamen den woedenden edelman terugtrokken, hem dwongen z'n plaats bij de bezwijmende joffer De Beyer weer in te nemen.

Al 't gebeuren deed 'r haar eigen leed vergeten en met toenemende spanning zag ze toe, luisterde ze naar wat er gezegd werd.

Wat wilde de Landschrijver nu?

Eischte hij, dat de gebroeders De Beyer en de joffer zich onmiddellijk in arrest zouden begeven en hem volgen naar Brevorde?

Nu zou zijzelf ook wel opgeëischt worden.

Scherp luisterde ze toe.

Maar neen. De Landschrijver had nog wel 'n heel betoog, redekavelde druk en op hoogen toon tegen de Vrouwe, tegen den grijzen advocaat, tegen de Jonkers vooral, maar haar naam noemde hij niet.

Een blij gevoel kwam over haar. Zou haar dat leed nu toch werkelijk gespaard blijven? Hoe dankbaar zou ze zijn!

Kijk, wat ging die oude, grijze nu beginnen? Wilde hij de zaal verlaten? Haar Vrouwe in 'r nood alleen laten staan?

Gertrude wendde 't hoofd om naar de wijd openstaande zaaldeur.

Wie stond daar? Was dat Herm Wolsinck, de stalknecht van 't Walijen?

Ze zag, dat de advocaat haastig op hem toeliep, een brief van hem in ontvangst nam, zenuwachtig 't zegel verbrak, met groote spanning 't geschrevene doorlas en toen z'n grijze borstelige wenkbrauwen donker samentrok. Die brief bevatte zeker geen goede tijdingen, peinsde ze bij zichzelf. Zou 't over haar, over haar uitlevering misschien gaan?

Zie, daar wenkte de advocaat haar meesteres en hij wees haar in den brief enkele regels aan en Gertrude hoorde den oude mompelen: ‘Die heeren van 't Arnhemsche Hof laten ons in den steek. Ze durven de zaak niet aan,’ en toen zag ze hoe die beiden op de De Beyers toeliepen, hun den brief lieten lezen, druk fluisterend met elkaar overlegden. Wat zou dat toch alles beteekenen? Neen, 't ging nu vast niet over haar. Het zou wel over de Jonkers en de joffer De Beyer handelen. De brief bevatte zeker niet veel goeds.

Zoo was het!

Het Arnhemsche Hof bleef ook na de tweede, zoo scherpzinnig opgestelde missive van advocaat Eigel, van gevoelen, dat de vorderingskwestie tusschen Heer Rutger Keyser ter eener zijde en de familie De Beyer ter anderer zijde diende beslecht te worden door het ‘gericht’ van Brevorde. Beide partijen konden daar hun advocaten voor hen laten pleiten. De insluiting van 't Kasteel zou daarmede tegelijk dan wel een einde nemen.

‘Wat staat ons te doen, heer advocaat?’ vroeg Vrouwe Clautier, geen uitweg ziende.

‘Tijd gewonnen, is veel gewonnen, Vrouwe,’ gaf heer Eigel ten antwoord. ‘De Jonkers zullen wel niet veel lust gevoelen zich te Brevorde in arrest te begeven, denk ik.’

‘Ik sla me liever met 't zwaard in de vuist door die bende schavuiten heen,’ gaf Jonker Johan grimmend ten antwoord.

‘We hopen, dat dit niet noodig is, Jonker. Ik heb dan ook 'n andere gedachte,’ zei Eigel, peinzend voor zich starend. ‘Als we den Landschrijver zwart op wit de belofte eens meegaven, dat de familie De Beyer 't Kasteel niet verlaten zal alvorens door 't Brevordsche ‘gericht’ de zaak Keyser contra De Beyer zal beslecht zijn, wat dunkt u? Is dat niet de oplossing? Ik zal dan in persoon bij de rechtzittingen uw rechten bepleiten en de familie blijft veilig hier.’

Vrowe Clautier zag onmiddellijk, dat dit voorstel in de gegeven

omstandigheden niet afgewezen mocht worden en ze wist haar gasten te bewegen er genoegen mee te nemen. Ook gelukte het haar met echt vrouwelijken tact den Landschrijver te overtuigen, dat de Onder-Drost tegen deze regeling geen bezwaar zou maken.

Tieleman gaf toe. 't Moest dan maar zoo.

Haastig stelde advocaat Eigel 'n stuk op, waarin de familie De Beyer beloofde 't Walijen niet te zullen verlaten, zoolang het ‘gericht’ van Brevorde geen uitspraak zou gedaan hebben in de hangende kwestie tusschen de erfgenamen van de douairière Clerck, overleden te Cleef.

Nijdig onderteekenden de De Beyers 't stuk en nadat Tieleman zich overtuigd had, dat 't geschrift volkomen in den vorm was, stak hij 't bij zich, groette met 'n lichten hoofdknik 't gezelschap en verliet met Cleyn de zaal.

In de gang wachtte hem de wapenknecht Zwier, die behalve z'n zijdgeweer den ring met poortsleutels droeg. En bij het voortgaan naar den uitgang ontdekte de Landschrijver, dat de oude hem tijdens z'n onderhoud in de burchtzaal van zijn manschappen geheel had afgescheiden. Van elke gangafdeeling had Zwier de zware met ijzer beslagen deuren gesloten. Nu opende hij ze weer voor 'm, de roestige sleutels met moeite omdraaiend in de piepende sloten, en zoodra ze 'n deur waren gepasseerd, trok de oude ze weer achter zich dicht. Zoo bereikten de beide afgevaardigden den uitgang, waar Peek in krijgshaftige houding met z'n mannen de wacht hield bij de neergelaten brug en geopende poort.

Nauwlijks had Tieleman z'n voet op de brug gezet, of advocaat Van Hengel trad hem van den anderen kant tegemoet.

‘Wa's dat nu?’ riep deze hem met 'n ontevreden gezicht toe. ‘Komen jullie alleen? Waar zijn de De Beyers?’

‘'t Komt in orde! 't Komt in orde!’ gaf Tieleman tevreden over den afloop ten antwoord. Meteen haalde hij 't gewichtige stuk te voorschijn en reikte het den advocaat over.

Deze las het haastig door.

‘Maar dat is nog minder dan half werk!’ riep hij verstoord. ‘Heer Keyser was er al bang voor, dat jullie je zoudt laten beet-

nemen. 't Is goed, dat 'k nog naar hier gekomen ben. 'k Breng den uitdrukkelijken last mee, dat je de De Beyers, desnoods met geweld, moet arresteeren. Vooruit terug. Neem ze gevangen!'

Toen keek de Brevordsche Voogd erg verlegen. Hij dacht aan de met zware kopnagels gewapende deuren, die Zwier zonder twijfel op zijn terugtocht weer behoorlijk had gesloten. Hoe zou hij de Jonkers nu kunnen arresteeren? Moest 't dan werkelijk vechten geven? En had Weddingh hem vanmorgen nog niet gewaarschuwd toch vooral geen geweld te gebruiken? 't Was dan toch een moeilijk geval. De een raadde zus en de ander zoo.

Maar als de Onder-Drost het nu uitdrukkelijk wilde?

Tieleman verwon zijn aarzeling.

Gehaast liep hij de brug weer op, de poort binnen, 'n eind de gang in.

Daar stond hij in 't halfdonker voor de eerste deur.

Hij wrong aan de ijzeren ring, die dienst deed als kruk.

Vergeefs!

Hij ringelde, trok, duwde zenuwachtig, zich opwindend.

Het baatte niets!

Daar kwam Peek op 'm toespringen.

'Wilt u er weer in?' vroeg hij.

'Ja, maar 't kan niet meer: de gangdeuren zijn alle afgesloten.'

'Openhakken!' ried Peek kortaf.

'Neen, neen!' hield Tieleman tegen. 'Laten we de Vrouwe verzoeken ze te doen openen voor me.'

'Dat kan ook!' vond de Onder-Hopman goed, en met 'n geweldige stem begon hij in de donkere gang te bulderen, dat men openen zou, want de Landschrijver wenschte Vrouwe Clautier nog weer te spreken.

Maar er kwam geen antwoord.

Toen draafde Peek terug, greep een van z'n trompetters bij den schouder, trok 'm naar 't midden van de brug en zei: 'Blaas, trompetter, blaas: doe open de poort, er is bezoek!'

Luid schetterden de tonen over de grachten en door den wijden omtrek, maar aan de vensters vertoonden zich geen der bewoners

van 't Slot. Het lag daar opeens of 't uitgestorven was. En de deuren bleven dicht.

‘Hak je 'n doorgang!’ riep advocaat Van Hengel den radeloozen Landschrijver toe. ‘Die lui daar binnen houden zich doof en ze lachen je uit! Je hebt je laten afschepen met 'n vodje papier!’

Dat prikkelde den Voogd.

‘'t Moet dan maar,’ zei hij teneinde raad.

‘Hakken?’ vroeg Peek vol ijver.

‘Ja,’ gaf Tieleman toe, ‘arresteer de Jonkers en de joffer, maar doe geen mensch molest!’

‘Vooruit mannen!’ klonk het korte bevel. ‘De bijldragers voor!’

Een oogenblik later waren de gangen vol lawaai, dreunden de slagen op 't splinterend hout, vlogen de bouten en nagels vuurspattend tegen de gewelven en de eene deur na de andere bezweek.

Geen man was er om ze te verdedigen. De zwaarden konden in de schede blijven. Daar hadden de oude Zwier en de fijnberekenende advocaat Eigel voor gezorgd.

Hoog in 't gebouw hadden ze het vrouwlijk dienstvolk, 'n verdieping lager het mansvolk bijeen gebracht en zijzelf hadden zich met Vrouwe Clautier en de gasten in 'n klein vertrek achter in 't Slot teruggetrokken.

‘Laat ze maar begaan! Hoe erger ze 't maken, des te beter!’ voegde hij den van woede schuimenden Jonkers toe. ‘Elke deur, die ze vernielen is een pleit voor uw zaak. Ze moeten het nog erger maken!’

Door Tieleman en Cleyn geleid bereikten de soldaten eindelijk de groote zaal, maar die ze zochten waren er niet.

Dan in een andere richting gezocht.

Weer werden de bijlen gezwaaid en voort drong men, tot ten laatste men z'n doel had bereikt.

Hoofdstuk XIX.
Des lijdens einde.

DE gloedroode schijf der ondergaande zon verfde den Westereinder met breede vegen van carmozijn, vervloeiend in dieppaars en glanzend geel. Haar donkere gouden stralen verguldden de grauwe daken van 't oude Walijen, sloegen vlammen op de vensters, trilden in den wijden omtrek duizenden kleurschakeeringen op de bruine heide, de grijs-gele rogge-akkers, de diep-groene boomkruinen en wierpen over alles 'n scharlaken schijn.

In een der kleine vertrekken van 't Slot, vol van den gloed der wegzinkende zon, zat de oude advocaat Eigel. Met z'n blanke fijngevormde linkerhand woelde hij onrustig in z'n vollen grijzen baard terwijl z'n rechter de ganzeveer hield omvat, nu en dan enkele woorden neerschrijvend op het folio-vel, dat voor hem op de tafel lag,

Hoe zelf beheerscht hij de gebeurtenissen van den bijna verloopen dag ook had aangezien, toch hadden ze dieper indruk op 'm gemaakt, dan hij zelf wel wist: de schrijvende hand beefde nu en dan nog.

Van tijd tot tijd richtte hij 't grijze hoofd op, luisterde naar de weinige geluiden, die van buiten of van elders uit 't Kasteel tot 'm doordrongen, of hij keek naar buiten, waar alles nu rust en vrede ademde.

Hoe 't toch, als in 'n oogwenk, zoo veranderen kon!

Weg waren de baldadige ‘jonge gesellen’, van Onder-Voogd Kalff, die dagen lang met hun rumoer de lucht hadden vervuld, aan hun ongebonden vernielzucht bot hadden gevierd. Weg waren de alles durvende, niets ontziende soldaten met hun robusten, doortastenden Onder-Hopman Peek.

Als de advocaat aan dien breedgeschouderden, woestuitzienden

kerel dacht, dan zag hij nog weer, hoe deze vlug als 'n kat, maar ook forsch en zwaar als 'n buffel, op Jonker Johan de Beyer toesprong, hem met z'n sterke armen omknelde, door zijn ijzeren greep weerloos maakte en daardoor wist te voorkomen, dat de Jonker met 't reeds getrokken zijdgeweer bloed deed vloeien. Dan zag de oude rechtsgeleerde ook tegelijk de bleeke, stuiptrekkende gestalte van juffer Marie Elsebe, aan wier gevoelig zenuwgestel de hevige spanning der laatste dagen blijkbaar al te hooge eischen had gesteld, en die thans in haar slaapvertrek nog steeds in 'n gevaarlijke bezwijming lag.

't Was maar goed, dat Vrouwe Clautier door haar ferm optreden den Landschrijver had weten te bewegen de jonge adellijke dame onder borgstelling op 't Kasteel achter te laten, want zoo Tieleman het had aangedurfd haar met zich mede te voeren naar Brevorde, dan zou ze onderweg zonder twijfel zijn bezweken. Hier kon ze onder de goede zorg der Slotvrouwe en bij 'n goede behandeling van den reeds ontboden heelmeester wel weer opknappen. En dan moest ze maar rustig hier blijven, tot de storm was uitgewoed, tot 'r broers hun vrijheid hadden herkregen en hun gewichte zending naar Trier als Churfurstlichen Raden van den Brandenburgschen vorst zouden kunnen tenuitvoer brengen.

De heeren zouden 't thans wel niet bijzonder confortabel hebben daar ginds in Brevorde. Gevangenissen waren in den regel niet rijk gemeubileerd en blonken gewoonlijk niet van klaar licht en zonneschijn. Neen, hier was 't duizendmaal beter, en de oude advocaat verheugde zich met verwondering, dat de Onder-Drost ook hem niet door de ruwe krijgslui had laten oppakken en wegvoeren naar de kleine veste.

'Dat zal ik wel aan doctor Weddingh te danken hebben,' overlegde Eigel bij zichzelf. 'Van Hengel is 'n heethoofd, maar Weddingh gebruikt zijn verstand, en dat eert 'm. En ik zal van mijn vrijheid gebruik weten te maken.' Eigel boog zich weer over z'n foliovel, z'n veerenpen kraste zin na zin neer en hij vertelde, breedsprakig naar de gewoonten van dien tijd, al 't gebeurde, sinds de familie De Beyer op 't Walijen was gearriveerd. Hij vertelde van de

boedelscheiding betreffende de nalatenschap van de overleden stiefmoeder te Cleef, van de eischen door heer Rutger Keyzer namens zijn vrouw, zijn zwager en schoonzuster Willem en Conradina Margareta Klerck aan de De Beyers gesteld. Hij vertelde van de insluiting, van de ‘ruïnatie’ van tuin en landerijen door 't krijgsvolk gepleegd, van den overval, en langzaam, goedkeurend met 't grijze hoofd nikkend schreef hij neer: ‘Syn daerna door twintigh off meer met snaphanen, bylen, roers en andere gereetschap gewapende menschen, verscheydene deuren en poorten op den huyze Walijen met gewelt opgeloopen en in stucken geslaegen, slaende en breeckende al wat haer tegenstondt, werpende selffs het afgebroockene yserwerck in de graften....’

Even liet de oude z'n pen rusten om 't geschrevene over te lezen en 'n opnieuw goedkeurend knikken bewees, dat hij tevreden was met 't opgestelde. Toen nam hij z'n ganzenveer weer op en voegde er aan toe, dat de douairière Keppel, geboren Clautier, den ganschen staat van zaken, zooals het thans in 't kasteel er uitzag, tot nader orde zou laten, gelijk deze was, opdat ieder zich zou kunnen overtuigen van het woest geweld, dat hier aan den gang was geweest.

Maar hiermee was Eigel's missive nog niet volledig. 't Verhaal van de onrechtmatige en gewelddadige arrestatie der Jonkers mocht niet ontbreken. Hij zou met nauwgezetheid 'n getrouw verslag van al 't gebeurde geven en zoo schreef hij neer: ‘Synde also de Heeren Gearresteerdens op d'ongehoorste en allergewelddadigste maniere met geweldt weggevoert en nae Brevorde als in tryumph gevanckelijk overgebracht....

En soude de joffer de Beyer 't ergenste lot gesmaeckt hebben, so niet drie keeren achter malckander door alteratie van die geweldenariën in onmaght gevallen en vervolgens in eene swaere sieckte geraeckt, waeraan alsnoch laboureerende.’

De advocaat legde de pen opnieuw neer. Zoo aanstonds zou hij de gebruikelijke slotformule aanbrengen, dan kon Vrouwe Clautier haar handteekening er onder plaatsen en daarop kon 't stuk verzonden worden met de eerste de beste gelegenheid, neen niet

naar 't Arnhemsche Hof thans, maar naar Die Hage, naar Zijne Hoogheid den Prince van Orange zelf.

Bij den Stadhouder was toch zeker wel recht te verkrijgen. De machtige Vorst, de Heer der Brevordsche Heerlijkheid, zou toch zeker zulk 'n ongerechtigheid niet dulden en indien wel, welnu, dan was er geen recht meer in de wereld.

* {in*} *

Maar er was nog recht in de wereld.

Reeds enkele dagen later - 't Brevordsche ‘gericht’ zou juist de kwestie der boedelscheiding in behandeling nemen, waarom advocaat Eigel als pleitbezorger voor de De Beyers zich naar 't stedeke had gespoed - ontving Landschrijver Tieleman uit Die Hage het hoog bevel de gearresteerden onder borgstelling onmiddellijk de vrijheid te hergeven. In 't betreffende stuk, namens den Prince verzonden, werd tevens medegedeeld, dat de behandeling der erfenisgeschillen aan 't oordeel van het Brevordsche ‘gericht’ werd onttrokken.

Nimmer maakte de Landschrijver 'n moeielijker wandeling naar het Ambtshuis dan nu. Z'n hart beefde. Hij voorzag de vreeselijke woede van den Onder-Drost; vreesde dat deze hem zou beletten den ontvangen last uit te voeren. En wat dan?

Tieleman vond, toen hij 't Ambtshuis binnentrad, Rutger Keyser in druk gesprek met de beide gasten, en waar kon 't gesprek anders over loopen, dan over de komende rechtszitting, over de ingekerkerde Jonkers en over den geleerden - maar tevens sluwen advocaat Eigel, die voor de zaak der arrestanten zou optreden.

‘Nog nieuws?’ vroeg de Onder-Drost, zoodra hij den Landschrijver zag binnenkomen.

‘Ja, heer! Zeer belangrijk nieuws!’

‘Van wie? Waarover?’ informeerde de Onder-Drost een en al belangstelling.

‘Van niemand minder dan van Zijne Hoogheid den Prince.’

‘Tsa!’ liet advocaat Van Hengel verwonderd zich ontsnappen.

‘En waar gaat het over?’ vroeg Rutger Keyser met 'n bang voorgevoel.

‘Ik heb’ en de Landschrijver drukte op dat ‘ik’. ‘Ik heb den last ontvangen den Jonkers onmiddellijk de vrijheid terug te geven!’

Geen plotselinge bliksemflits met knallenden donderslag had meer beroering kunnen werken dan deze mededeeling.

Heer Rutger Keyser vloog op van zijn stoel. Mr van Hengel stampte driftig op den vloer en in een stortvloed van verwenschingen, nijdige uitvallen, heftige schimpwoorden luchtten ze hun gloeienden toorn.

‘Da's het werk van dien ouden grijskop,’ schreeuwde advocaat Van Hengel, ‘maar ik zeg je, heer Keyser, dat je het bevel niet uitvoeren moet. Dwaasheid is het!’

‘Ho, ho!’ kwam Weddingh tusschenbeiden. ‘Heer Keyser heeft hier niets uit te voeren. 't Is een opdracht persoonlijk aan onzen geachten Landschrijver gedaan. Ik denk in kwaliteit van Voogd der stede Brevorde.’

‘Maar je zult ze niet loslaten!’ barstte de Onder-Drost uit. ‘Eerst moeten ze mij en m'n familie 't rechtmatige deel geven.’

‘Waarde heer Keyser,’ kwam advocaat Weddingh, die medelijden kreeg met den verlegen Landschrijver, tusschen beiden, ‘u zult toch niet eischen, dat heer Tieleman gehoorzaamheid weigert aan de hoogste autoriteit in de Geünieerde Gewesten? Dat kon hem, dat kon ook u de belangrijke positie kosten, die u beiden bekleedt. Ik moet u in allen ernst waarschuwen tegen zulk bedrijf!’

Deze woorden van advocaat Weddingh gaven den Landschrijver nieuwen moed. ‘De Prince is ook onze opperste heer in de Heerlijkheid,’ zei hij. ‘Ik ben zijn directe dienaar en daarom....’

‘Laat jij de vogels maar los!’ riep Van Hengel op schamperen toon. ‘Maak jij ons werk maar ongedaan! De heeren zullen je er dankbaar voor zijn. Misschien loonen ze je nog wel voor je goede diensten!’

Dat was te veel gezegd.

Driftig greep Tieleman z'n hoed en terwijl hij met 'n houding vol waardigheid het Ambtshuis verliet, zei hij: ‘Ik zal mijn plicht weten te doen!’

Nauwelijks eenige schreden buiten 't verblijf van den Onder-Drost, hield advocaat Eigel hem staande.

‘Heer Landschrijver,’ vroeg hij, ‘waar moet ik mij vervoegen voor de zittingen van 't gericht?’

‘'t Gericht houdt geen zitting, heer,’ gaf Tieleman ten antwoord, ‘de heeren De Beyer hebben uw hulp niet van noode. Ik ga ze in vrijheid stellen! Onder borgstelling!’

Een stillen lach gleed er over 't fijnbesneden gelaat van den rechtsgeleerde. ‘Een bevel van hoogerhand ontvangen?’ vroeg hij, naast Tieleman voortstappend.

‘Ja, mijnheer. Namens Zijne Hoogheid den Prince zelf.’

‘Dan ga ik met u mee, om de Jonkers geluk te wenschen met hun herwonnen vrijheid.’

't Scheen wel of bode Cleyn, aan wiens scherp luisterend oor zelden iets op 't Ambtshuis ontging, het groote nieuws reeds aan den een of ander had verteld, en 't had allen schijn, dat 'n enkele voorbijganger 't korte gesprek tusschen de heeren Eigel en Tieleman had opgevangen, want de Landschrijver zag zich weldra door een groeiende schare nieuwsgierigen volgen, en toen hij met advocaat Eigel tusschen de kleine gewapende bende, die bij de tijdelijke gevangenis der Jonkers de wacht had betrokken, naar binnen was gegaan, groepte 'n groeiende drom lawaaiend volk voor 't huis tezaam.

‘Onze Verwalter heeft 't spel verloren!’ waagde er een luid te roepen. ‘De Jonkers gaan nu bij 'm op visite!’ spotte 'n tweede. ‘Neen, de Verwalter wordt hier zoo aanstonds onder dak gebracht!’ liet 'n derde hooren, en 't gejoel en geroep werd al luider. De Onder-Drost, die met advocaat Van Hengel van uit de verte stond toe te zien, verbeet zich van woede.

Plots steeg er een luid gejuich op.

‘Daar zijn ze! Daar heb je ze! Hoera! Hoera! Leve de Jonkers! Leve de Jonkers! Hoera! Hoera!’

Heer Rutger Keyser verloor alle zelfbeheersching. Vlug sprong hij vooruit.

Met 'n donderende stem trachtte hij 't geroep te overstemmen. Met al de kracht van z'n gespierde vuisten baande hij zich, onmiddellijk door Van Hengel gevolgd, 'n weg door 't onstuimige volk.

‘Soldaten, soldaten!’ bulderde hij rood van woede, ‘pakt die kerels weer op! Vooruit! Ik gebied het je!’ en zelf greep hij den oudsten der De Beyers met z'n gespierde knuisten aan en toen de jongere zijn broer te hulp wilde komen, vloog advocaat Van Hengel op dezen toe en begon met z'n doornen wandelstok als 'n bezetene op hem los te ranselen.

Een kreet van verontwaardiging steeg op uit de schare. Maar niemand dorst tusschenbeiden te komen.

Morrend moesten ze het aanzien, dat de Jonkers na zoo'n korte stonde van vrijheid door de soldaten weer in hun gevangenis werden teruggevoerd.

Hoofdschuddend verliet advocaat Eigel de plaats van het tumult. ‘Wat 'n dwaze man toch!’ mompelde hij al voortgaande. ‘Wat zal onze Prince wel zeggen, als 'k meld, hoe men hier zijn bevelen uitvoert.’

Nog dienzelfden dag schreef de grijze rechtsgeleerde z'n vierde missive, daarin 'n getrouw verslag gevende van 't geen hij met eigen oogen had aanschouwd.

En weinige dagen later kwam het antwoord reeds binnen. 't Was vernietigend voor den Onder-Drost.

De Raden- en Rekenmeesters van Zijne Hoogheid den Prince traden nu tusschenbeiden en ze droegen den Drost van Brevorde, Christiaan Carel van Lintelo, ‘woonhaftig’ te Arnhem op, ‘sonder eenigh uytstel Rutger Keyser van syne Bedieninghe te suspendeeren en dezen selfers in arrest te stellen.’

Bovendien kreeg Mr Gerard van Hengel voor zijn kwade adviezen en onbesuisd optreden de aanzegging, ‘dat hij zich voorloopig van syne bedieninghe als advocaat te onthouden had.’

En aldus geschiedde.

Slot.

‘Ga maar gauw binnen!’ lachte Derk Wolsinck vroolijk, toen hij voor Bernt en Gertrude de pastorie-deur openstootte. ‘Ga maar gauw! Dominee is al thuis en de Vrouwe van 't Walijen is op bezoek.’

Nog wat schuchter volgde Gertrude den jonkman naar de woonkamer van dominee Heilersig.

Hoe beminnelijk zag ze er thans uit, het vroegere Cathe-kind, nu met 'r fijn rouw-gefranjed kanten mutsje op de donkere weelderige lokken, met 'r lage donkerkleurig gebloemde keurslijf, mollig omkleedend schouderen en boezem, terwijl het den welgevormden met 'n gouden kettinkje gesierden hals geheel vrijliet.

En wat 'n zonneschijn, hoewel getemperd door het ondervonden leed, lag er over dat lieve, donkergetinte gelaat, blonk er in die sprekende git-oogen. Waarlijk, zoo was ze dubbel schoon.

Maar ook hoe straalde Bernt van 'n heerlijk, rein geluk!

Had God de Heere het niet alles wel gemaakt?

Had Hij na vele dagen van moeite en verdriet, van twijfel en wanhoop soms, 't ten laatste niet boven bidden en wenschen wel gemaakt?

En hoe?

Volkomen met z'n moeders goedvinden was Gertrude nu de zijne, want Gertrude was immers niet waarvoor men haar, waarvoor zij zichzelf hield. Een vrijgeborene was ze, vrijgeboren als de beste en in haar aderen stroomde ook nog het bloed van zijn eigen stam. Hij kon nu trotsch op haar zijn en moeder met hem.

't Tweetal trad binnen.

Juffer Heilersig als gastvrouw en achter haar Vrouwe Elène gingen hen bij de kamerdeur tegemoet en 'n vloed van hartelijke, welgemeende wenschen stroomden over beider lippen.

Zagen ze ooit schooner paar? Ooit twee jonge menschen, die zoo voor elkander leden? Zoo voor elkander streden? Zooveel beloften van rein en heilig levensgeluk in hun hart omdroegen? Aan de vele goede woorden scheen geen einde te komen, tot

dominee zich tusschen de vrouwen drong en met beide handen die van de pas-verloofden greep, ze in elkander legde en met bewogen stem, waarin zijn diepe ontroering trilde, niet meer vermocht te zeggen dan: ‘Lieve, beste kinderen, God zegene jullie voor en met elkander. Ik heb, sinds ik 't wist, veel, veel voor jullie gebeden. De Heere doe naar mijn gebed....’

Toen wendde de predikant zich af. De tranen kropten hem in de keel. Hij voelde zich gegrepen door het schoone en heerlijke, dat de Almachtige in elk nobel menschenhart als 'n sprank heeft gelegd: de opofferende, zichzelf-gevende, niets-eischende liefde.

EINDE.